

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL X, Nr. 1—3

IANUARIE—MARTIE, 1965

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PEA SFINȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mal nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

Pag.

REDACȚIA: **GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ** 3—8

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

- Calea Patriei noastre — calea bunăstării și păcii 9—20
— Alegerile de deputați — manifestare însuflețită de înaltă conștiință patriotică 21—25

STUDII

Teologie exegetică

Pr. Prof. Dr. GRIGORIE MARCU: Exegeza în pastorație 26—49

Teologie istorică

- Pr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN: Sinodalitatea ortodoxă în veacurile
XIII—XV 50—72
Prof. ATANASIE POPA: Texte vechi în Cazania lui Varlaam 73—99

Teologie sistematică

- Pr. Prof. Dr. ISIDOR TODORAN: Sfinte Taine și Ierurgii 100—107
Pr. Prof. Dr. CORNELIU SÎRBU: Noutăți din Istoria Religiiilor 108—135

Teologie practică

- Preot DUMITRU SOARE: Idei și preocupări sociale în opera literară a
lui Gală Galaction 136—166

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

- Arhim. Prof. Dr. NICOLAE MLADIN: Predică la Praznicul Sfintului
Nicolae 167—169
Pr. Prof. CORNELIU SÎRBU: Predică la Duminica XXV după Rusalii 169—172
Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU: Predică despre stăpânirea de sine 172—175

(Continuare în p. III a copertei)

Pr. AL. GHERGHEL: Predică la Duminica după Botezul Domnului	175—177
Arhim. N. MLADIN: Predică despre rugăciune	177—179
Prot. SIMION RADU: Despre smerenie (predică)	179—182
Pr. NICHIFOR TODOR: Talanții (predică la Duminica XVI după Rusalii)	183—184

URME DIN TRECUT

Diacon GHEORGHE PAPUC: Anton Pann	185—192
---	---------

ANIVERSĂRI

Pr. Prof. Dr. GRIGORIE MARCU: Albert Schweitzer nonagenar. (O viață de slujire a oamenilor)	193—209
---	---------

VIAȚA BISERICESCĂ

REDACȚIA: Aniversarea centenarului reînființării Mitropoliei Ardealului	210—212
D. CĂLUGĂR: Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului	212—219
Prot. GHEORGHE SIMU: Adunarea Eparhială a Episcopiei Clujului	219—221
Pr. IULIAN CÎRSTOIU: Adunarea Eparhială a Episcopiei Oradiei	222—224
RED.: Praznice bisericesti	224—226
Prot. GH. SIMU: Conferințele preoțești de orientare din luna noiembrie 1964 în Eparhia Clujului	226
ASISTENT: Distincție de Stat pentru I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului	226—228

INSEMNĂRI

Diacon GH. PAPUC, Prof. IORGU D. IVAN, C. SÎRBU, CH. PISTRUI, M. ȘESAN, RED. și M. BASARAB: Comemorind pe Ion Creangă. — Ziua drepturilor omului. — Un semn nou al unității dinamice de sens ecumenic a Ortodoxiei: a III-a Conferință panortodoxă de la Rhodos. — 150 de ani de existență a Academiei Teologice din Moscova. — Din activitatea Consiliului Ecumenist al Bisericilor. — † Prot., stavr. Dr. Vasile Sava. — Mărunte	229—240
--	---------

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimit pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai, nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 4 exemplare), scrise citet, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Populare Române.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în românește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL X, Nr. 1—3

IANUARIE—MARTIE, 1965

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMINĂ — SIBIU

GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ

GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ

Toate durerile sînt povarnice și, de aceea, cu anevoie de purtat. Mai grele decît toate sînt însă durerile care se produc prematur.

Am văzut semnele unei astfel de dureri pe fețele mulțimii încremenite într-o tăcere solemnă, în Piața Palatului Republicii Populare Române, din Capitală, vineri 19 martie a. c., după amiazi, cînd — la ora 17,43 — inima celui ce a fost președintele Consiliului de Stat, GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ, a intrat în repaosul definitiv al morții.

Am văzut-o tot acolo, o zi mai tîrziu, cînd coloane imense de oameni își așteptau rîndul să viziteze cabinetul de lucru al marelui decedat.

Am văzut-o, cu gîndul, pe obrazul țării întregi, care s-a confundat într-o mîhnire grea: mîhnirea pricinuită de pierderea neașteptată a ceea ce poporul nostru a avut mai de preț la această etapă de culme a istoriei lui.

Am simțit-o vibrînd în plinsetul innăbușit al omului de pe stradă, în minuța tremurîndă a copilului care se pregătea să depună o floare la catafalcul conducătorului iubit, în vuietul sirenelor și în şuieratul locomotivelor care vesteau pe tot cuprinsul țării — miercuri 24 martie a. c. — ceasul despărțirii lui de noi toți cei ce l-am iubit și nu încetăm să-l prețuim și dincolo de moarte.

Am simțit-o mai ales în clipa așezării trupului său neînsuflit în mormîntul proaspăt din Mausoleul eroilor Patriei înnoite prin lupta și jertfa lor binecuvîntată.

Încă din tinerețe, GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ a înfruntat cu bărbăție vechea și învechita orînduire socială și statală și, însuflit de crezul său politic, socialist, a luptat fără preget pentru prîmnenirea radicală a vieții noastre publice. Im-

preună cu confrății săi de năzuințe și de strădanii eroice a cunoscut tot amarul temnițelor orînduirii de stat de altă dată și nu s-a încovoiat nicicînd în fața crîncenelor ei metode de reprimare a mișcării nuncitoarești din țara noastră.

Cu excepționala lui capacitate de vedere prelungă, GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ a întrevăzut și denunțat riscurile fascizării silnice și impopulare a țării noastre, care ne-a pricinuit pagube colosale și descumpăniri sufletești de toți știute.

După costisitorul război curmat prin victoria dobîndită de coaliția antihitleristă — război în vîltoarea căruia poporul nostru a fost tirît fără voia lui — GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ a adus o contribuție esențială la opera de epocală însemnătate istorică a refacerii țării noastre pe baze noi, socialiste. Rănile lăsate de război au fost lecuite, opera de reconstrucție a țării a fost încheiată cu succes, trecîndu-se apoi cu elan revoluționar și cu fierbinte dragoste de Patrie la construirea vieții celei nouă, ale cărei roade fără precedent în istoria țării noastre stau mărturie adînc grăitoare despre capacitatea creatoare dovedită de poporul nostru harnic și cinstit în cei douăzeci de ani trecuți de la eliberarea Patriei de sub jugul fascist.

În lupta pentru izbîndirea generoasei acțiuni umanitare de curmare a exploatării omului de către om, de recunoaștere și asigurare a valorii și demnității personale a fiecărei ființe omenești, de așezare a muncii creatoare în stîmă și în modul de viață demnă a tuturor cetățenilor țării, de curmare a vrăjbilor care înverșunau odinioară pe om contra om și pe frate împotriva fratelui, de instaurare pe plan internațional a ideilor păcii și buneii înțelegeri între state și popoare, GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ s-a aflat mereu la locul de frunte din linia cea mai înaintată a eroicei sale generații.

REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ — Patria celor ce construiesc o viață nouă cu vigoarea brațelor și agerimea minții — îl numără între ctitorii săi, pe poziție de cap de c o l o a n ă. Ministru în cîteva rînduri și apoi președinte al Consiliului de Miniștri, iar după aceea președinte al Consiliului de Stat pînă a închis ochii sub suflarea morții, GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ a fost întruchiparea ocîrmuitorului înțelept și neobosit al Patriei noastre înnoite.

O boală grea și nemiloasă ni l-a răpit mult prea devreme, la o vîrstă care făgăduia încă multe binefaceri poporului nostru

de pe urma minții sale cumpănite, a energiei sale nebiruite, a hărniciei sale pilduitoare și mai ales a luminatului său patriotism.

Plecînd dintre noi, ne-a lăsat legămînt sfînt de a-i urma povețele și a-i dezvolta opera politică și socială de necurmată înflorire a Patriei.

Intregul nostru popor înalță fruntea umbrită de greaua pierdere suferită prin moartea lui GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ și, plin de recunoștință, făgăduiește să ducă mai departe moștenirea făuritorului de talie majoră al vieții sale fericite de-acum.

Pomenirea lui GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ rămîne masivă și proaspătă „din neam în neam”, ca o prezență vie de dincolo de pragul vremelniceii.

Odihnească în pace neuitatul ctitor al Patriei noastre înfloritoare!

REDACȚIA

Biserica noastră s-a asociat spontan la doliul național pricinuit de încetarea din viață a Președintelui Consiliului de Stat al Republicii Populare Române, GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ.

La funeraliile desfășurate în Capitala țării a luat parte Prea Fericitul Părinte Patriarh *Justinian*, împreună cu I. P. Sf. Mitropolit *Iustin* al Moldovei și Sucevei și I. P. Sf. Mitropolit *Firmilian* al Olteniei, precum și P. Sf. Episcopi Vicari patriarhali Antim și Visarion și P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, deputat în Marea Adunare Națională.

Așezămintele bisericesti de la centrul Mitropoliei Ardealului au arborat drapele îndoliate.

Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul *Nicolae* al Ardealului a trimis următoarele telegrame:

I. Consiliului de Stat al Republicii Populare Române

și

II. Președinției Consiliului de Miniștri

B u c u r e ș t i

La încetarea din viață a Președintelui Consiliului de Stat Gheorghe Gheorghiu-Dej, am rămas profund îndurerăți. Cu acest prilej dureros exprimăm cele mai sincere și adînc simțite condoleanțe în numele Nostru personal, al clerului și credincioșilor din Arhiepiscopia Ortodoxă Română de Alba Iulia și Sibiu.

Personalitatea ilustrului dispărut rămîne adînc imprimată în inimile noastre cu patriotismul său, dragostea sa faţă de popor şi cu măreţele realizări din ultimele două decenii.

Vă asigurăm că Biserica noastră ortodoxă din Ardeal va continua să lucreze pe drumul luminos deschis poporului român prin clarviziunea eminentului om de stat care a fost Gheorghe Gheorghiu-Dej.

N I C O L A E
Mitropolitul Ardealului

În dimineaţa zilei funeraliilor, la Institutul Teologic de grad Universitar ortodox s-a făcut pomenirea cu cuviinţă a celui ce a fost iubitul conducător al poporului nostru, GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ. Despre viaţa, lupta şi opera defunctului a vorbit profesorilor, salariaţilor şi studenţilor teologi P. C. Rector Dr. Sofron Vlad.

În prima Duminică după funeralii — 28 martie a. c. — în cadrele serviciului divin, la toate bisericile parohiale din Arhiepiscopia Sibiului s-a făcut necrologul pururea pomenitului GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ.

În Catedrala mitropolitană din Sibiu, necrologul a fost citit de către P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belaşcu.

Necrologul a avut următorul cuprins:

Întregul nostru popor a trăit şi trăieşte zile de mare şi adîncă durere, pricinuite de încetarea din viaţă a iubitului şi înţeleptului său conducător, Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Odrăslit din sinul poporului, înfrăţit cu suferinţele lui de veacuri şi cu năzuinţele lui spre fericire, Gheorghe Gheorghiu-Dej şi-a închinat toată viaţa şi toată puterea sa de muncă luptei pentru libertatea poporului român, pentru adevărata independenţă a României, pentru statornicirea unei orînduiri de dreptate socială şi pentru afirmarea demnităţii naţionale a ţării noastre în lumea întreagă. Sub conducerea neînfricată a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, cei mai buni patrioţi au înfăptuit, la 23 August 1944, eliberarea României de sub jugul fascist, deschizînd în istoria poporului român, căi largi pentru împlinirea celor mai nobile şi mai drepte aspiraţii ale sale. În cei peste douăzeci de ani ce s-au scurs de atunci şi pînă azi, — poporul nostru a dobîndit, sub îndrumarea lui înţeleaptă, mari biruinţe în drumul său spre lumină, spre bună-stare, spre fericire: a fost instaurată puterea populară, a fost proclamată Republica Populară Română şi a fost făurită noua orînduire socială, care a înlăturat pentru totdeauna exploatarea omului de către om din viaţa poporului nostru.

Înțelepciunea lui, munca lui neobosită, credința lui neșovăitoare în puterile de creație și de afirmare ale poporului român sînt prezente în chipul luminos pe care îl are astăzi țara noastră; sînt prezente în industria noastră înfloritoare, în uriașele uzine și fabrici, a căror producție acoperă nevoile țării și dă posibilitatea unor tot mai largi schimburi comerciale cu alte țări; sînt prezente în agricultura noastră cooperativizată, care dispune de unelte mecanizate și dă, din an în an, recolte tot mai bogate, pentru belșugul obștesc; sînt prezente în grija ce se acordă astăzi sănătății poporului, în înflorirea culturală și în dezvoltarea fără egal a învățămîntului, care cuprinde tot tineretul țării; sînt prezente pretutindeni, în marile înnoiri ale vieții poporului nostru.

Dor gîndul luminat, îndemnul stăruitor și munca neobosită a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, sînt de asemenea prezente în înalta prețuire pe care țara noastră și-a cîștigat-o, în ultimii ani, în rîndul tuturor țărilor de pe pămînt. Slujirea neabătută a păcii în lume, acțiunile întreprinse de guvernul Republicii Populare Române pentru coexistența pașnică și pentru conlucrarea prietenească între toate statele au adus României, în lumea întreagă, o cinstire pe care nu a avut-o niciodată în trecut.

Pentru toate acestea, poporul nostru a dăruit lui Gheorghe Gheorghiu-Dej dragostea sa sinceră și recunoștința sa neîărmurită. Poporul întreg a simțit mereu, în ultimii douăzeci de ani de viață nouă, inima caldă a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, bălînd lîngă inima sa; a simțit mintea lui clarvăzătoare călăuzindu-l pe drum drept; a simțit grija lui părintească lîngă încordările sale în muncă; a simțit bucuria lui generoasă, lîngă bucuria propriilor sale izbînzii.

Înăreptățită și fără margini este, deci, durerea poporului nostru, în clipa în care — oprită de o boală nemiloasă — a încetat să mai bată inima lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, — inimă în care a încăput atîta omenie, atîta dragoste de țară și atîta duh de jertfă pentru binele și fericirea întregului popor.

La această neîărmurită durere a poporului român, pricinuită de neașteptata încelare din viață a iubitului său conducător, ia parte, cu aceleași simțăminte de dragoste și recunoștință și Biserica Ortodoxă Română, care prețuiește în chip deosebit marile înfăptuiri istorice realizate de regimul nostru democrat popular, sub conducerea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, — realizări ale căror binefaceri s-au răsfrînt deopotrivă și asupra fiilor săi. Subliniind cu recunoștință că regimul democrat popular a asigurat o reală libertate religioasă, o egalitate a tuturor cultelor în fața legilor și că numeroase mănăstiri ctitorite de evlavioși voievozi au fost restaurate cu sprijinul larg al Statului, — Biserica Ortodoxă Română a adus încă o dată omagiul ei cald și recunoscător marelui fiu și conducător al poporului

român, în clipele în care el a fost condus la locul de veșnică odihnă.

Ierarhii, preoții și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române încredințează cu acest prilej conducerea de stat a Republicii Populare Române că vor munci și în viitor cu aceeași însușețire, alături de întregul popor, pentru înfăptuirea mărețelor țeluri pe care Gheorghe Gheorghiu-Dej le-a deschis în istoria poporului român și cărora el le-a închinat întreaga sa viață. În acest țel, toți fiii Bisericii Ortodoxe Române își vor mărturisi, prin faptă, prețuirea și dragostea lor față de marele și iubitul conducător al poporului român, a cărui amintire va fi pururea vie în inimile tuturor. Amin!

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

**CALEA PATRIEI NOASTRE —
CALEA BUNĂSTĂRII ȘI PACII**

— ÎN ÎNTÎMPINAREA ALEGERILOR DE DEPUTAȚI —

„În anul celei de-a XX-a aniversări a eliberării României socialiste se înfățișează ca o țară în continuu progres, cu o economie complexă și o cultură înfloritoare, puse pe de-a întregul în slujba creșterii bunăstării celor ce muncesc”.

Această declarație a Dlui Gheorghe Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Române, dădea expresie sobră, cu competență de maxim nivel autoritativ, unei constatări care a depășit demult hotarele țării noastre.

Intr-adevăr, ceea ce caracterizează de peste două decenii încoace întreaga noastră economie națională — pirghia de căpetenie a propășirii Patriei — este avântul și vigoarea ei, echilibrul și linia ei de continuă dezvoltare. Sursele documentare care sînt date publicității periodice — (să se vadă indicațiile bibliografice din text) — în graiul negreșelnic al cifrelor, confirmă pe de-a întregul această constatare îmbucurătoare. Ceea ce înregistrează și comunică ele, ilustrează și înfățișează fără întrerupere standurile țării noastre la diferitele expoziții internaționale. Mai complet decît toate acestea, astă vară, „Expoziția realizărilor economiei naționale a R. P. Române” a înfățișat valurilor de vizitatori chipul de azi al țării noastre. Oaspeții de departe — numeroși și cu destul de ascuțit spirit critic — puteau spune, fără să exagereze, că cercetînd-o, au cunoscut România de azi.

Am trecut pragul primelor două decenii de la eliberare stăpîniți de un simțămînt de legitimă mîndrie, dar și de caldă recunoștință. Mîndrie — pentru realizările, pentru volumul și calitatea înfăptuirilor din această perioadă, care au ridicat Patria noastră. Recunoștință — pentru ctitorul fără pereche al acestei propășiri, poporul nostru harnic și vrednic, și pentru destoinicia și devotații ocîrmuitori ai țării, deopotrivă. Înțelepciunea și hărnicia, povățuirea și japta creatoare, gîndirea și înfăptuirea au mers tot timpul armonic, mîna în mîna, oferind o expresie puternică și autentică a unității de monolit dintre popor și conducerea de Stat, a solidarizării generale — sinceră și entuziastă, permanentă și totală — în jurul celor

ce drept și cu neegalată competență ne călăuzesc pe căile înfloririi necurmate a Patriei noastre dragi.

Posibilități materiale de dezvoltare multilaterală țara noastră a avut din belșug totdeauna. Pragul de istorie nouă de la 23 August 1944 ne-a hărăzit și forța capabilă să le valorifice cu succes pentru mersul nostru înainte, cu pași corespunzători acestor posibilități. Conducerea de Stat a R. P. Române, ieșită din popor, ne-a dat imensa satisfacție de durată de-a ne vedea beneficiind așa cum se cuvenea de propriile noastre avuții materiale și capacități naționale.

În acțiunea hotărâtă de cheazășuire a propășirii țării, Statul de democrație populară a pornit de la necesitatea obiectivă a industrializării noastre socialiste. Necesitatea aceasta a izvorit din faptul că regimul burghezo-moșieresc ne-a lăsat o economie în care industria era insuficient dezvoltată. La această carență de fond se adăugau: înapoierea tehnică-economică a agriculturii și disproporția dintre diferitele ramuri ale economiei, precum și repartizarea lor unilaterală și defectuoasă pe regiunile țării.

După teoriile reacționare ale economiștilor burghezi, România ar fi fost predestinată să rămână irevocabil o țară „eminamente agricolă”, exportatoare perpetuă și exclusivă de produse agroalimentare și de materii prime și importatoare de produse fabricate, o țară cu nivel economic scăzut, dependentă de țările industriale.

Orientarea noastră energetică în direcția industrializării a avut o însemnătate decisivă pentru refacerea economiei naționale, ca primă etapă, iar apoi pentru înfăptuirea construcției socialiste.

Această acțiune istorică de covârșitoare însemnătate politică, economică și culturală a fost pornită și sprijinită în cursul desfășurării ei pe criterii riguroși științifice. Programul științific de industrializare socialistă a țării noastre „ține seama de necesitățile progresului economic pe teritoriul Patriei, de condițiile naturale ale țării noastre, care dispune de o bază variată de materii prime, de necesitățile creșterii rapide și multilaterale a economiei naționale, de condițiile decurgând din existența sistemului mondial socialist și a relațiilor de colaborare tovarășească cu celelalte țări socialiste. Totodată se are în vedere că progresul multilateral al industriei și dezvoltarea complexă și echilibrată a economiei naționale în ansamblu pot fi asigurate numai pe temelia ramurilor industriei grele: energia electrică, siderurgia, construcțiile de mașini, chimia”. („20 de ani de la eliberarea României”. București, Editura Politică, 1964, p. 39).

Cu câtă consecvență realizează Statul de democrație populară industrializarea socialistă a țării se vede, global, din orientarea investițiilor.

De la 69 miliarde lei în 1950—1959 — deci, într-un deceniu — s-a ajuns ca numai în 4 ani (1960—1963) Statul să investească în industrie respectabila sumă de 62,4 miliarde lei. Acest considerabil efort economic-finanțiar a dat roade excelente deoarece el a fost combinat tot timpul cu orientarea atentă spre folosirea consecventă a tehnicii înaintate — care ține seama de cele mai noi realizări pe plan mondial — cu mecanizarea complexă a proceselor de producție, a lucrărilor grele și cu volum mare de muncă, cu introducerea automatizării proceselor de producție și cu extinderea procedurilor tehnologice moderne de fabricație.

Datorită acestor factori, dinamica producției noastre industriale a luat un ritm din ce în ce mai avântat. Astfel, din 1950 și până în 1964 industria R. P. Române și-a mărit producția anuală, în medie, cu peste 13 la sută. Pentru primii patru ani ai Planului șesenal (1960—1963) ritmul anual de creștere este de 15 la sută. Aceasta înseamnă, pe plan intern, că în acești 4 ani producția noastră industrială a sporit mai mult decât în 10 ani anteriori; iar pe plan internațional — din punct de vedere al ritmurilor industriale, România socialistă se situează pe unul din primele locuri în Europa și în lume. „Nu există îndoială că România prosperă — scria în anul trecut cunoscutul ziarist american Drew Pearson. Nu numai că poți vedea și simți ucest lucru, dar statisticile internaționale indică România ca avînd o rată de creștere a economiei de 15 la sută pe an, care este mai mare decât cea a Germaniei occidentale, a doua numai după a Japoniei și de patru ori mai mare decât a Statelor Unite”. (Vezi rev. aceasta, 1964, p. 386).

Sporul producției noastre industriale se datorește în proporție de aproximativ 76 la sută ridicării productivității muncii. Aceasta s-a realizat prin introducerea tehnicii înaintate, modernizarea proceselor de producție, ridicarea calificării și creșterea experienței muncitorilor, inginerilor și tehnicienilor. Creșterea productivității muncii cu 8,6 la sută anual — cea realizată efectiv în anii 1960—1963 — înseamnă, spre exemplu, că față de anul 1950, fiecare salariat din industrie a dat anual o producție de trei ori mai mare.

Creșterea continuă a potențialului industrial al țării ne înlesnește recuperarea răminerii în urmă — moștenită din trecut — față de țările înaintate economicește. Facem pași gigantici înainte: în 1964, industria noastră a produs de 8 ori mai mult decât în 1938. Întreaga producție a anului 1955 a fost realizată în 1964 în mai puțin de 5 (cinci) luni. Sporul obținut într-un singur an aproape egalează întreaga producție a anului 1948.

Dintre ramurile industriei noastre au progresat în permanență mai rapid cele producătoare de mijloace de producție, pentru că lor le revine

rolul conducător în progresul economic al țării. În ultimii 4 ani, spre exemplu, producția lor a sporit anual, în medie, cu 16,1 la sută. Ritmul este și mai înalt în ramurile direct legate de mecanizarea, automatizarea, chimizarea și electrificarea producției: 18,3 la sută în construcțiile de mașini, 24,3 la sută în industria chimică, 17,6 la sută în industria energiei electrice. Cifă vreme înainte de război acest sector industrial reprezenta 45 la sută din producția globală a industriei, acum el are ponderea precumpănitoare — 64 la sută — în ansamblul industriei.

Industria constructoare de mașini a făcut progrese remarcabile. Înainte de război, România își asigura din producția internă numai 5 la sută din mașinile și utilajele necesare, față de 70 la sută astăzi, asigurând și disponibilități pentru export. În 1963, producția industriei constructoare de mașini a fost de peste 9 ori mai mare decât în 1950, depășind de-atunci nivelul prevăzut în planul șesenal pentru anul 1964. Obiectivul principal urmărit de constructorii noștri de mașini este calitatea produselor.

Dezvoltarea construcțiilor de mașini a determinat creșterea corespunzătoare a bazei metalurgice. Producția de minereuri feroase a fost ridicată de la 209.000 tone în 1948 la 2.286.000 tone în 1963, iar producția de cărbune de la 2.946.000 tone la 10.267.000 tone. Pe de altă parte, de la numai 80.000 tone coals metalurgic în 1948, am ajuns să producem 1.141.000 tone în 1963.

Siderurgia a depășit încă în 1963 nivelul prevăzut pentru anul 1964 în planul șesenal. Față de 1938, în 1963 producția s-a ridicat precum urmează: la fontă — de la 133.000 tone la 1.706.000 tone; la oțel — de la 284.000 tone la 2.704.000 tone; la laminate și țevi de oțel — de la 319.000 tone la 2.400.000 tone.

Metalurgia neferoasă a realizat în 1963 o producție de peste 7 ori mai mare decât în 1938.

Electrificarea a înregistrat progrese mari: de la 501.000 kW putere instalată în 1933, la 2.099.000 kW în 1962. Astăzi producția noastră electrică este de peste 10 ori mai mare decât în 1938. Marea hidrocentrală aflată în construcție la Porțile de Fier va produce anual circa 10 miliarde kWh, revenind cite jumătate R. P. Române și R. S. F. Jugoslave.

Industria de prelucrare a fierului a produs în 1963 de circa 4 ori mai mult decât în 1938, iar valoarea produselor obținute dintr-o tonă de fier a fost de 1,6 ori mai mare.

Chimia a ajuns să ocupe locul al doilea în producția globală a industriei grele, după construcțiile de mașini, mărindu-și producția de 18 ori în 15 ani. În 1963 am exportat în 65 de țări produse chimice cu o valoare de 10 ori mai mare decât în 1950. Este planificat ca producția de îngrășă-

mente chimice să sporească pînă în 1965 de 10 ori față de 1959. Forța productivă a chimiei este ilustrată și de prelucrarea complexă a stufului din Delta Dunării.

Allă bogăție naturală a țării noastre, lemnul, este din ce în ce mai avantajos valorificată. Dacă în 1962 producția de materie primă (lemnul tăiat din pădure) era de 2,9 ori mai mare decît în 1938, producția sectorului de prelucrare — prin valorificarea superioară a masei lemnoase — crescuse în același timp de 6 ori.

Industria bunurilor de consum popular s-a mărit numai în 4 ani ai șesenalului (1960—1963) cît în cei 10 ani anteriori (1950—1959). În 1963 au fost puse la dispoziția populației de aproape 5 ori mai multe mărfuri decît a reușit vechea industrie a României să pună pe piață în 1938. Pe lângă produsele textile, încălțăminte și bunuri alimentare au apărut bunurile de natură tehnică — de folosire îndelungată — ca: aparate de radio și televizoare, mașini electrice de spălat rușe, felurite articole electrotehnice.

Opera de construcție socialistă îndeplinită pînă acum a pricinuit schimbări profunde în viața poporului și transformă însuși chipul țării. Cîtă vreme odinioară aproape trei sferturi din producția industrială se concentra în jurul Capitalei și a orașelor Ploiești, Brașov, Hunedoara și Reșița, astăzi ea îmbracă tot teritoriul țării și folosește judicios alit disponibilitățile materiale cît și forța de muncă din fiecare regiune. Un exemplu grăitor în această privință este Moldova: dosădită și înapoiată în trecut, ea concentrează astăzi unități industriale care întrec ca valoare producția întregii industrii naționale din 1948. Același lucru s-a petrecut cu Oltenia, Argeș, Dobrogea și alte regiuni prin excelență agrare în trecut.

Dezvoltarea industrială a avut urmări pozitive și asupra agriculturii, dîndu-i un impuls de dezvoltare specific socialist.

Investițiile anuale făcute de Stat în agricultură au crescut de la 583.000.000 lei în 1950 la aproape 6,3 miliarde lei în 1963, adică de peste 10 ori.

Producția medie de cereale a crescut neconținut, chiar și în 1963, cînd condițiile climaterice au fost nefavorabile în multe regiuni ale țării.

Crește în continuu efectivul de animale: la sfîrșitul anului 1963 aveam 2,4 milioane de bovine (dintre care un milion de vaci și juninci), 2,3 milioane porcine și 6,3 milioane ovine.

Socializarea agriculturii — consfințită de Marea Adunare Națională în sesiunea extraordinară din aprilie 1962 — ne-a dat posibilitatea să asigurăm recolte stabile, din ce în ce mai îmbelșugate. Locul agriculturii fărmîșate, rudimentare, l-a luat marea agricultură socialistă, mecanizată.

Față de cele peste 3 milioane de gospodării individuale din 1948 — care aveau pământul sfîrtecat în peste 20 milioane parcele — agricultura țării noastre se sprijină astăzi pe activitatea desfășurată de 637 gospodării agricole de stat, 4.870 cooperative agricole de producție — care unesc peste 3.300.000 familii țărănești cu 9.100.000 ha suprafață agricolă — și 258 stațiuni de mașini și tractoare.

Profunde transformări din agricultură au schimbat temeinic viața maselor țărănești. Numai în 4 ani (1961—1964) s-au construit la sate peste 348.000 locuințe, iar mărfurile vândute populației din mediul rural în 1963 s-au ridicat la o valoare de peste 14 miliarde lei față de nici 3 miliarde lei în 1950.

Mecanizarea intensă a agriculturii a pus capăt vremurilor nu prea îndepărtate cînd un plug cu tracțiune animală revenea, în medie, la 3 gospodării țărănești, iar o grapă la 4 gospodării. Dacă în 1963 agricultura socialistă dispunea de 65.000 tractoare, în 1964 a mai primit 10.000. La acestea se adăugau, în 1963, 61.600 semănători mecanice, peste 32.000 combine pentru păioase și alte mașini agricole moderne fabricate în țară.

Chimizarea agriculturii face pași uriași: față de 1959, în 1963 au fost livrate agriculturii de circa 4 ori mai multe îngrășăminte chimice. Ritmul acesta e în continuă accelerare.

Aplicarea pe scară largă în agricultură a cuceririlor științei, formarea și utilizarea judicioasă a cadrelor de specialiști, folosirea rațională a suprafețelor arabile și extinderea lor continuă prin lucrări ample de hidroameliorații, grija atentă de dezvoltarea echilibrată a tuturor sectoarelor de producție agricolă și profilarea judicioasă a producției în fermele de stat, potrivit condițiilor pedoclimatice din fiecare regiune, asigură producției agricole avînt continuu și stabilitate.

*

Producția de bunuri materiale și spirituale este subordonată astăzi, în țara noastră, în întregime bunăstării și fericirii cetățenilor. Datorită acestui fapt, în al 20-lea an de la eliberare nivelul de trai obștesc se află pe o treaptă mai înaltă ca oricînd în decursul istoriei noastre. Din 1950 și pînă în 1963 venitul național al țării noastre a crescut de 3,3 ori, progresînd în medie de 9 ori mai repede decît în timpul regimului burghezo-moșieresc. Unul din buletinele economice pentru Europa ale O.N.U. aprecia că R. P. Română cunoaște „unul dintre cele mai înalte ritmuri de creștere (a venitului național — n.n.) din cîte au fost înregistrate în Europa de după război într-o perioadă comparabilă, depășind cu mult ritmul pe care România l-a cunoscut între cele două războaie mondiale”. (Cf. lucrarea citată, p. 62). Vizitînd Expoziția realizărilor economiei naționale a

R. P. Române, dl Carlos Valanzuela, jurist și economist de seamă din Chile, se socotea dator să precizeze că economia noastră „prosperă astfel, în condițiile unei atenții speciale care se dă nevoilor populației, unui respect care există ... pentru generația prezentă, ce nu este sacrificată în interesul celei viitoare”. (Rev. „Lumea”, nr. 36/1964, p. 16).

Sporirea continuă a numărului salariaților — cu 935.400 persoane în perioada 1950—1959 și cu încă 870.000 în primii 4 ani ai șesenalului — a sporit și veniturile bănești ale populației. Față de nivelul anului 1950, salariul mediu în economia noastră națională a fost în 1962 de 2,6 ori mai mare. În urma aplicării măsurilor hotărâte în iunie 1964, veniturile salariaților vor spori la nivelul unui an întreg cu 6,8 miliarde lei.

Pentru ca ridicarea salariilor să fie însoțită de creșterea continuă a puterii lor de cumpărare s-au făcut de-a lungul anilor o serie de reduceri de prețuri, de tarife ale unor servicii și de impozite pe salarii. România se află azi între țările în care impozitele au greutatea cea mai mică între toate sursele bugetului de stat: de la 10 la sută în 1957 la aproximativ 6 la sută în 1963. Chiriile nu reprezintă mai mult de 3—5 la sută din salariul mediu al unui lucrător industrial. Salariul real (calculat la totalul celor 4 milioane de salariați din economia națională) a crescut an de an, încît în 1963 reprezenta 209 la sută față de 1950. Volumul de mărfuri desfcute prin comerțul socialist la orașe și sate a crescut anual, în medie, cu 12,7 la sută, ajungînd în 1963 să fie de peste 4 ori mai mare decît în 1950. Deosebit de îmbucurător este faptul că populația cumpără astăzi mult mai multe alimente decît în trecut, orientîndu-se îndeosebi spre produsele cu valoare nutritivă mai ridicată. Față de 1950, în 1962 s-au vîndut de 3,4 ori mai multe textile și încălțăminte, de 4,6 ori mai multe articole metalo-chimice și electrotehnice, de 32 de ori mai multă mobilă și de 4 ori mai multe cărți și reviste. În 4 ani (1960—1963) populația țării a cumpărat 821.440 aparate de radio, 231.295 televizoare, 162.788 frigidere și 214.554 mașini electrice de spălat rufe.

Dintr-o preocupare care în trecut privea pe fiecare în parte, construcțiile de locuințe au devenit o problemă de Stat. În cursul șesenalului urmează să se construiască o suprafață locuibilă de peste 3 ori mai mare decît în perioada anterioară de șase ani (1954—1959). Numai din 1960 și pînă la 23 August 1964, 800.000 de persoane s-au mutat în locuințe noi, ale căror siluete zvelte, în culori pastelate, acopăr cartiere întregi. Pentru ele, Statul a alocat aproape 11 miliarde lei.

Pentru nevoile social-culturale în 1963 s-au cheltuit aproape 19 miliarde lei, față de 12,1 miliarde lei în 1959 și 3,4 miliarde lei în 1950. Ele reprezintă aproape un sfert din totalul cheltuielilor bugetare. Pe de altă parte, raportate la populație, rezultă că, în medie, pentru o familie alcă-

tuită din 4 persoane, Statul a cheltuit 880 lei în 1950, peste 2.600 lei în 1959 și 4.000 lei în 1963, finanțând acțiunile social-culturale de folos obștesc.

Ocrotirea sănătății a înregistrat de asemenea realizări de seamă. În 1963, un medic revenea la 699 locuitori față de 1895 locuitori în 1938. Ne situăm, sub acest raport, printre primele 10 țări ale lumii.

O consecință a ridicării nivelului de trai obștesc și a politicii de ocrotire a sănătății este creșterea vârstei medii a populației, de la 42 de ani în 1932 la 66 de ani în 1964. „Potrivit datelor Anuarului demografic al O.N.U., țara noastră se apropie rapid de nivelul maxim de durată medie a vieții din lume, situându-se înaintea unor țări ca Austria, Belgia și altele”. (Idem, p. 67).

*

De 20 de ani încoace, întreaga activitate cultural-educativă din țara noastră, învățământul de toate gradele, cercetarea științifică, creația literară și artistică sînt orientate în strînsă legătură cu viața. În centrul activității politice educative a Statului și a organizațiilor obștești stă sarcina dezvoltării conștiinței morale, a cultivării în masă a noii atitudini față de muncă, față de bunurile obștești și îndatoririle sociale, sarcina plămădirii omului nou, membru demn al societății înaintate, socialiste. În slujba acestui ideal sînt puse dezvoltarea fără precedent a învățământului public de toate gradele, avîntul cercetărilor științifice și al progresului tehnic, înflorirea creației artistice și literare, răspîndirea în rîndurile maselor a bunurilor culturii naționale și universale.

În învățământul de cultură generală numărul școlilor a sporit de la circa 13.800 în 1938 la circa 15.500 în 1963; numărul elevilor aproape s-a dublat, iar al cadrelor didactice a crescut la peste 125.000. Numai școlile profesionale și tehnice au dat între anii 1959—1963 circa 210.000 absolvenți.

În învățământul superior funcționează acum 13 centre universitare (față de 4 în 1938) cu 171 facultăți (față de 33 facultăți în 1938), în care învață peste 112.000 studenți (față de 26.489 studenți în anul școlar 1938—1939). Dintre aceștia, 41 la sută urmează cursurile facultăților tehnice și agronomice, dovadă a orientării noi, corespunzătoare cerințelor construcției socialiste. Numărul cadrelor didactice a crescut de 4 ori față de anul 1938.

Peste 25 milioane exemplare din cele mai alese opere făurite de clasicii literaturii române au fost tipărite într-un singur deceniu.

În 1963 funcționau 48 de biblioteci republicane și ale instituțiilor de învățămînt superior și 11.807 biblioteci publice, înzestrate cu peste 39.000.000 volume.

Față de anul 1938, numărul abonaților la radio a crescut de 10 ori. În 1938 aveam 18 teatre și instituții muzicale; acum avem 126.

Realizările culturale ale țării noastre sînt tot mai larg cunoscute pe plan internațional.

„La tezaurul valorilor spirituale ale lumii contemporane, cultura noastră socialistă aduce mesajul optimist, constructiv și iubitor de pace al poporului român”. (Idem, p. 75). Prestigiul internațional al țării noastre crește mereu. În frățescă conlucrare cu celelalte țări socialiste, R. P. Română aduce o contribuție reală la triumful principiului coexistenței pașnice în relațiile dintre state și popoare cu sisteme social-politice și economice deosebite și se afirmă consecvent ca militantă activă pentru efectuarea dezarmării generale și totale.

Respectul față de valoarea și demnitatea omului harnic și cinstit este asigurat deplin în Statul de democrație populară, care a pus capăt strimtei și ciuntitei democrații burghezo-moșierești și exploatării omului de către om, generată și întreținută de aceasta pînă înainte cu 20 de ani.

„Prefacerile politice, sociale și economice stau la temelie creșterii continue a conștiinței socialiste și fac posibilă folosirea pe scară tot mai largă a mijloacelor de influențare obștească pentru combaterea actelor de încălcare a legii și regulilor de conviețuire socialistă. O serie de delict sociale ies treptat din sfera de acțiune a organelor de Stat, (și) trec în competența opiniei publice...”. (Idem, p. 79).

Umanismul propriu orînduirii noastre de Stat s-a manifestat și în grațierile acordate de Consiliul de Stat al R. P. Române persoanelor condamnate pentru infracțiuni contra securității Statului. Practic, la 23 August 1964 nu mai existau în România deținuți pentru infracțiuni politice.

Respectul socialist față de valoarea și demnitatea omului este ilustrat grăitor, între altele, de participarea oamenilor muncii la exercitarea puterii de Stat. În Republica Populară Română masele populare dețin efectiv puterea de Stat; toate bogățiile țării sînt la dispoziția lor; sub conducerea partidului și guvernului, poporul își făurește în mod conștient propria lui istorie. Compoziția Marii Adunări Naționale este deosebit de grăitoare în acest sens. Din cei 465 de deputați ai ei, 78 la sută sînt muncitori și țărani, iar 22 la sută sînt intelectuali. Din totalul deputaților, 77 sînt femei, iar 61 deputați aparțin minorităților naționale. În Marea Adunare Națională se află și doi deputați aleși din rîndurile slujitorilor de frunte ai Bisericii noastre: I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și P. C. Preot Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

O configurație similară prezintă și compoziția sfaturilor populare re-

gionale, raionale, orășenești și comunale, în sinul cărora se află și slujitori ai cultelor religioase din țară.

Expirind mandatul actualei legislaturi a Marii Adunări Naționale, ca și mandatele sfaturilor populare regionale, raionale, orășenești și comunale, în conformitate cu prevederile Constituției țării, Consiliul de Stat al R. P. Române a emis un decret care stabilește pe data de Duminică 7 martie a. c. alegeri pentru toate aceste organe ale puterii de Stat.

Bilanțul deosebit de bogat în realizări cu care regimul democrat popular al Republicii noastre s-a prezentat în fața țării la a XX-a aniversare a eliberării Patriei, este întregit și depășit de înfăptuirile înregistrate de-atunci încolo. Expunerea făcută de Dl Acad. Ion Gheorghe Maurer, Președintele Consiliului de Miniștri, în plenul Marii Adunări Naționale, la sfârșitul lui decembrie 1964, cuvîntul adresat poporului nostru de Dl Președinte al Consiliului de Stat, Gheorghe Gheorghiu-Dej, în zorii noului an 1965, precum și Comunicatul Direcției Generale de Statistică asupra împlinirii planului de Stat pe anul 1964, ne încredințează în chip cu totul îmbucurător că ritmul de înaintare vertiginoasă a țării noastre în spre viitorul pe care poporul nostru îl merită din plin, se menține la toți indicii de producție și creație, cu avînt, pricepere și prospețime nedezmințite.

Pe de altă parte, înfăptuirile consemnate în *Manifestul Consiliului Național al Frontului Democrației Populare* transformă evenimentul politic al alegerilor în sărbătoare obștească. „Frontul Democrației Populare” (F.D.P.), constituit în acest scop, este expresia voinței întregului nostru popor de a-și afirma viguros și deschis solidaritatea de nezdruncat cu actuala noastră ocîrmuire de Stat pentru înfăptuirile de viitor și recunoștința obștească pentru cele obținute pînă acum.

Caracterul larg reprezentativ al F.D.P. este determinat de faptul că el înmănușiază — într-o unitate de monolit — forța conducătoare a poporului nostru, Partidul Muncitoresc Român, syndicatele (cu cei peste 3 milioane 200 mii de membri ai lor), organizațiile cooperatiste sătești (care cuprind peste 6 milioane 500 mii de țărani), peste 2 milioane de tineri din U.T.M., mișcarea femeilor, asociațiile oamenilor de știință și artă, cooperativele meșteșugărești, precum și alte organizații obștești, reprezentînd toate păturile sociale.

În întreaga țară se desfășoară manifestări cetățenești închinete pregătirii alegerilor de la 7 martie a. c. Sînt desemnați candidații, au loc întîlniri între ei și alegători, se poartă discuții constructive și se fac propuneri judicioase în scopul îmbunătățirii activității în domenii din cele mai variate ale vieții publice. Cetățenii dovedesc astfel — cum constata

Di Gheorghe Gheorghiu-Dej încă înainte de trecutele alegeri — „un orizont politic larg și o conștiință cetățenească înaintată, care situează în centrul preocupărilor problemele de interes obștesc și le tratează cu sentimentul răspunderii de adevărați stăpîni ai țării”.

Cîtă deosebire este între alegerile de odinioară și cele de-acum văd numai cetățenii care au apucat să trăiască anomaliile acelea. Campania electorală și operația alegerilor stăteau sub semnul constrîngerii, corupției și chiar al crimei. Băutura, banul și bita intrau în acțiune consecutiv sau simultan, după împotrivirea care urma să fie frîntă de guvernării vremii. Iureșul blestemat al încăierării pentru putere transforma țara într-un adevărat cîmp de bătălie care mihnea profund toate cugetele cinstile și ne făcea de ocara străinătății.

*

Așa cum a arătat telegrama adresată conducerii de Stat de Sîntul Sinod, cu prilejul sesiunii sale din decembrie 1964, Biserica noastră sprijină programul social al regimului de democrație populară din țara noastră, care a înșăptuit idealul superior al eliberării omului de orice fel de exploatare, asigură propășirea continuă a poporului nostru și luptă consecvent pentru pace și bunăînțelegere între state și popoare.

Biserica noastră — alături de celelalte culte religioase din Patria noastră — este mulțumitoare Statului democrat popular pentru condițiile de desfășurare normală pe care el le asigură activității ei spirituale. Ea prețuiește în chip deosebit atenția Statului democrat popular față de monumentele trecutului nostru național și bisericesc: pentru întreținerea lor, se cheltuiesc an de an sume substanțiale din bugetul țării, ca niciodată în trecut.

Sintem încredințați că astăzi, la noi în țară, „cumințenia stă în fruntea treburilor” obștești (Înțelepciunea lui Solomon 8, 6). Încredințarea aceasta ne-o dau înșăptuirile făuritoare de epocă nouă ale celor peste două decenii de la eliberarea Patriei.

Clerul și credincioșii Bisericii noastre vor arăta la 7 martie a. c. — în solidaritate patriotică, cinstită și sinceră, cu toți ceilalți cetățeni ai țării — că drumul lor e drumul poporului nostru harnic și vrednic, drumul păcii și propășirii țării, drumul valorificării și înmulțirii succesarilor dobîndite în cei XX de ani de viață nouă, de pînă acum.

Prețuind în chip deosebit atenția cu care candidații de deputați au fost desemnați în adunări obștești dintre cei mai de seamă reprezentanți ai tuturor sectoarelor de viață publică, ne mărturisim bucuria — ca credincioși ai Bisericii Ortodoxe Române — de-a vedea între ei numeroși șefi de culte. În rîndurile lor — dintre slujitorii Bisericii noastre — revedem cu mulțumire sufletească deosebită pe I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Su-

cevei și pe P. C. Preot Alexandru Ionescu, vicarul Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, candidați de deputați pentru Marea Adunare Națională. Alți fruntași ai cultelor sînt propuși pentru sfaturile populare. Astfel, pentru regiunea Brașov — P. C. vicar arhiepiscopesc Tr. Belășcu de la Sibiu.

Considerăm — cu cuget curat și inimă înălțată — alegerile de la 7 martie a. c. o invitație vibrantă la chezășuirea viitorului de tihnă și îmbelșugare ale cărui zări luminoase i-au fost deschise țării noastre acum XX de ani. Prin votul nostru bucuros, vom reinnoi expresia vrierii noastre nestrămutate de-a fi poporului nostru de cel mai mare folos. Candidații lui — candidații „Frontului Democrației Populare” — sînt, cu cordială anticipare, aleșii noștri și făuritorii de primă linie ai mărețelor noastre înfăptuiri viitoare. Votîndu-i pe ei — așa cum arată Manifestul Consiliului Național al F.D.P. — votăm pentru ridicarea bunăstării poporului, pentru pace și înțelegere între popoare, votăm pentru viitorul luminos al Patriei noastre înfloritoare, Republica Populară Română.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ALEGERILE DE DEPUTAȚI — MANIFESTARE INSUFLE- ȚITĂ DE ÎNALTĂ CONȘTIINȚĂ PATRIOTICĂ

De peste douăzeci de ani, actuala ocîrmuire a Patriei noastre dragi ne conduce înțelepțește, cu o consecvență de înalt nivel etic comunitar, în spre zările luminoase ale progresului, păcii și bunăstării. Spre toate trei, simultan și cu aceeași vigoare, căci progresul, pacea și bunăstarea reprezintă nu numai aspirațiile majore ale poporului nostru în această epocă de culme a istoriei sale, dar și aspirațiile sale indivizibile. Una le condiționează pe celelalte două și toate trei țin de-olaltă ca partea de întreg.

Am cules și pînă acum roade substanțiale ale sîrguinței noastre obștești în spre aceste ținte ale vieții luminoase ce-o trăim astăzi. Înfrăptuirile fără precedent, care ne mîină înainte cu fiecare plan, cu fiecare an, cu fiecare zi — și care sporesc vaza noastră în fața lumii întregi — ne impresioară, încurajator, din toate părțile și dau mărturie despre justețea drumului drept pe care am apucat înainte cu două decenii. „Bogat și mobilizator este tabloul acestor înfrăptuiri. Nu există colț al țării — spunea neuitatul Gheorghe Gheorghiu-Dej în ultima cuvîntare radiotelevizată, pe care a rostit-o — care să nu cunoască transformări înnoitoare”. „România — spunea Gheorghe Gheorghiu-Dej cu aceeași ocazie — în trecut un colț vitregit, de sărăcie al Europei, merge pe un drum sigur, transformîndu-se într-o țară socialistă înaintată, cu un nivel tot mai ridicat de civilizație”.

Manifestul electoral al Frontului Democrației Populare a oferit date concrete despre avîntul întregii noastre vieți publice. Cu ceva înainte de aceea, documente oficiale de stat — cum sînt: expunerea D-lui Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri al R. P. Romîne, făcută în plenul Marii Adunări Naționale (decembrie 1964) și Comunicatul Direcției Generale de Statistică asupra îndeplinirii Planului de Stat pe anul 1964 — au prezentat țării întregi același bilanț îmbucurător al înfrăptuirilor de seamă și al perspectivelor însuflețitoare ale economiei noastre naționale.

În 1964, planul anual al producției globale a fost îndeplinit în proporție de 102,6 la sută.

Comparativ cu anul 1963, producția globală industrială a crescut cu 14,1 la sută și a fost de două ori mai mare decît în anul 1959.

În perioada 1960—1964 ritmul mediu anual de creștere a producției globale industriale a fost de 14,8 la sută, față de circa 13 la sută cât fusese prevăzut oficial pentru întreaga perioadă a planului de șase ani.

Trei sferturi din sporul producției industriale a fost obținut pe seama creșterii productivității muncii. În anul 1964 productivitatea muncii a crescut în industrie cu peste 10 la sută față de 1963.

La sfârșitul anului 1964 parcul de mașini agricole număra 74.400 tractoare fizice, 63.500 semănători mecanice, 35.200 combine pentru cereale păioase ș. a.

În perioada 1960—1964 s-a obținut în medie pe an o producție totală de cereale de 10,3 milioane tone, față de 9,2 milioane tone cât a fost media anilor 1955—1959, la floarea-soarelui 495 mii tone față de 314 mii tone, la sfeclă de zahăr 2,9 milioane tone față de 2,1 milioane tone.

Volumul investițiilor realizate din fondurile statului în anul 1964 a fost de 37,4 miliarde lei, cu 11 la sută mai mare decât în 1963.

Volumul vânzărilor de mărfuri prin comerțul socialist a fost în 1964 de 62,8 miliarde lei, crescând cu 8 la sută în comparație cu anul precedent și cu 75 la sută față de anul 1959.

Volumul comerțului exterior a crescut cu 12 la sută față de 1963 și de peste 2 ori față de 1959, depășindu-se cu un an mai devreme nivelul prevăzut pentru anul 1965. În anul 1964 țara noastră a avut relații comerciale cu peste 100 de țări și a participat la 35 de târguri și expoziții internaționale.

După calcule preliminare, venitul național a sporit cu circa 10 la sută față de anul 1963.

Numărul salariaților din economia națională a fost de 4.100.000, cu 170.000 mai mare decât în anul precedent.

Pentru acțiuni social-culturale s-a cheltuit din bugetul statului suma de 20,5 miliarde lei, deci cu 8 la sută mai mult decât în anul 1963.

În perioada 1960—1964 au fost date în folosință populației, din fondurile statului, circa 214.000 apartamente convenționale, din care 51.500 în anul 1964. În aceeași perioadă populația, în special cea din mediul rural, și-a construit din fonduri proprii circa 457.000 locuințe.

Peste 750.000 de persoane au beneficiat de odihnă și tratament în stațiunile balneo-climaterice, tabere și colonii de copii.

„Acesta este rodul muncii entuziaste, pline de abnegație a minunatului nostru popor, liber și stăpîn pe propria soartă, conștient că tot ce a făurit și tot ce realizează sluiește propășirii țării, făuririi unui trai mai bun pentru toți cei ce muncesc”, — cum a arătat Gheorghe Gheorghiu-Dej în cuvîntarea citată. Un popor de 18.980.000 de locuitori — căci atîta număra populația țării noastre, după datele oficiale cele mai recente

(Comunicatul Direcției Generale de Statistică) — prin brațele cele mai harnice și mințile cele mai agere din sânul său, își construiește de două decenii încoace, calm și sigur pe sine, o viață cum n-au avut moși-strămoșii noștri. Incredător în viitor și bizuindu-se pe cumințenia celor ce ne conduc, acest popor a intrat în anul 1965 încredințat că acest ultim an al șesenalului va fi la înălțimea realizărilor celor care l-au precedat.

Intr-adevăr, după datele oficiale, comparativ cu înfăptuirile din anul 1964, producția industrială va fi în anul acesta cu 13 la sută mai mare. Se va asigura astfel, pentru anul în curs, o producție industrială de 2,24 ori mai mare decât în anul 1959 și de 2,1 ori mai mare decât cea prevăzută în directivele oficiale de stat.

Volumul investițiilor din fondurile statului va însuma în anul acesta 42 miliarde lei, ceea ce reprezintă cu circa 11 la sută mai mult decât realizările preliminare din acest an.

Pentru anul 1965 se prevede în industrie o sporire a productivității muncii cu 9 la sută față de anul trecut.

În anul acesta, agricultura va dispune de 81.500 tractoare fizice, mai mult de 66.000 semănători, 36.000 de combine pentru păioase, precum și de numeroase alte mașini agricole.

Veniturile bănești ale populației vor fi în acest an cu aproape 9 miliarde lei mai mari decât în anul 1964.

Alte 53.000 de apartamente — cu un grad de confort sporit — vor fi puse la dispoziția populației țării, iar proporția apartamentelor cu 3 și 4 camere va crește.

Fonduri care însumează peste 22 miliarde lei — adică de 1,8 ori mai mult decât în anul 1959 — sînt destinate dezvoltării învățămîntului, culturii și științei, ocrotirii sănătății și altor acțiuni social-culturale.

Sînt date care adăugate la cele ce le-au precedat an de an, arată că de două decenii încoace ne aflăm pe un drum ascendent. Dezvoltarea noastră economică se împletește cu o viguroasă și susținută acțiune de răspîndire a culturii, de înaintare a științei și cu continua creștere a prestigiului statului nostru, ca stat progresist socialist, apărător convins al politicii de coexistență pașnică, de colaborare internațională, de lichidare a neînțelegerilor pe cale de tratative. De ani de zile, reprezentanții țării noastre arată în forurile politice internaționale — pînă la nivelul adunărilor generale ale Organizației Națiunilor Unite — că amenințarea și agresiunea nu sînt profitabile și cu atît mai puțin convenabile chiar pentru cei ce cutează să le mai practice din cînd în cînd. Cu o consecvență care ne-a impus în atenția și stima generală, guvernul român — interpretînd voința noastră neșovăielnică — nu lipsește de la nici o acțiune menită să grăbească instaurarea pe Pămînt a climatului celui mai

prosper pentru toate popoarele: climatul păcii și conlucrării loiale a statelor și popoarelor cu sisteme social-politice deosebite pînă la antagonism.

*

Stăpîniți de recunoștință pentru înțeleapta politică de construcție a socialismului și de apărare a păcii, pe care o promovează actuala ocîrmuire de stat a Republicii Populare Române, ne-am prezentat în fața urnelor în dimineața zilei de Duminică 7 martie a. c. Cu optimism și seriozitate politică, am îndeplinit acolo actul votării — un act conștient și plin de responsabilitate.

Prin votul nostru entuziast, dat candidaților Frontului Democrației Populare, 99,85 la sută din cei aproape treisprezece milioane de votanți am dat imaginea unității de nezdruccinat a poporului nostru în jurul actualei ocîrmuirii de stat, am exprimat totala noastră adeziune pentru drumul luminos al construcției socialiste, drum pe care ni l-am ales în chip liber și conștient demult, pe care sîntem hotărîți să mergem cu fermitate, pînă la capăt. Iar capătul este un viitor fericit, o propășire fără limite, în toate țărimurile de viață obștească, la dispoziția tuturor cetățenilor țării.

Prin votul nostru am trimis în Marea Adunare Națională și în Sfaturile Populare regionale, raionale, orașenești și comunale un număr substanțial de deputați aleși dintre cetățenii cei mai harnici, mai destoinici și mai cinstiți. „In nici o altă orînduire socială nu există un număr atît de mare de cetățeni care să aibă răspunderi directe în toate problemele complexe ale vieții statului” ca în orînduirea socialistă. Ei sînt primii datori să desfășoare o muncă menită a servi de model antrenant maselor de cetățeni angajați în clocotul vieții obștești. Sîntem încredințați că vor face acest lucru, cu exemplară osîrdie, cu rîvnă patriotică pilduitoare. Toți, fără excepție, cunosc desfătările de durată ale muncii productive și creatoare, toți sreamătă lăuntrie de vrerea de-a face din țara noastră — așa cum am dovedit de două decenii încoace că sîntem în stare să facem — una din cele mai înfloritoare țări ale contemporaneității, toți sînt într-o formă sau alta expresia împlinită a societății noastre nouă și înnoită.

În fruntea lor se află membrii celui mai înalt for politic al țării, Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române, intrată recent în cea de-a cincia legislatură.

Cei 465 de deputați ai Marii Adunări Naționale aleși la 7 martie a. c. sînt muncitori (218), țărani (54) și intelectuali (193) de frunte, activi nemișlocit în fabrici și uzine, pe șantiere și pe ogoare, în școli și instituții științifice de artă, conducători de întreprinderi industriale, cooperative agricole și instituții centrale. Dintre ei, 67 deputați sînt femei. Vîrsta lor — 116 deputați au pînă la 35 de ani, 228 între 35—50 și 121 peste 50 de ani — arată deslușit că în Marea Adunare Națională a R. P. Române

se îmbină armonios experiența de viață a celor maturi cu elanul fremătător al celor mai tineri. În întregul ei, compoziția Marii Adunări Naționale reflectă deplina egalitate de drepturi a cetățenilor Republicii Populare Române.

Noii deputați și-au început munca în organismele cărora le aparțin. Mai bine zis, cei mai mulți dintre ei și-o continuă, căci n-o îndeplinesc acum pentru întâia oară. Rîvnă și destoinicie de care au dat dovadă pînă acum, le-a adus din nou expresia încrederii depline de care se bucură în fața alegătorilor.

Dar deputații aleși în Marea Adunare Națională și în organele locale ale puterii de stat au primit, o dată cu votul nostru, și asigurarea colaborării noastre permanente și devotate la îndeplinirea sarcinilor patriotice ce ne stau în față. Ei lucrează cu noi toți. E o caracteristică de fond a democrației orînduirii de stat socialiste atragerea unor mase cît mai largi de cetățeni la purtarea răspunderilor și îndatoririlor obștești.

Ne exprimăm bucuria de-a vedea între cei aleși la 7 martie a. c. numeroși șefi de culte și slujitori bisericești, atît în Marea Adunare Națională cît și în sfaturile populare. Este și aceasta o dovadă a legăturii cultelor religioase cu viața plenară a poporului nostru, pe care o sprijinesc cu mijloacele lor specifice în înaintarea ei pe front larg către împlinirile de mîine ale înfloritoarei noastre Patrii.

REDACTIA

EXEGEZA ÎN PASTORAȚIE

Sfânta Scriptură ocupă un loc de seamă în cultul Bisericii noastre, dintru începuturile istorice ale instituției sfinte. Cea mai veche — și totodată cea mai practică și mai de durată — categorisire pe grupe a cărților inspirate ale Noului Testament a fost dictată de necesități cultice și este utilizată până astăzi în serviciile de cult. Ea grupează cărțile Noului Testament în „Evanghelie” și „Apostol” și are de autor pe Sfântul Ignatie Teoforul († circa 110), ucenic direct al Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și episcop al Antiohiei Siriei la sfârșitul veacului apostolesc.¹

Citirile rituale de pericope biblice în cadrele sfintelor slujbe ale Bisericii noastre sînt împreunate uneori cu explicarea textului lor. Preotul liturghisitor sau săvîrșitor al Sfintelor Taine devine astfel — prin orînduire bisericească străveche — exeget, comentator al textului inspirat. Exegeza lui este omilie sau predică, cuvînt de îndrumare duhovnicească sau sfătuire părintescă, potrivit necesităților exercitării normale a îndatoririlor sale pastorale în felurite servicii de cult și activități parohiale.

Exegeza preotului păstor de suflete — exegeză pastorală — se cuvine să întrunească de fiecare dată cel puțin două condiții esențiale: să fie corectă și să fie completă. Dacă preotul păstor de suflete reușește s-o facă să fie și clară și concisă, este cu atît mai bine.

Explicarea clară și concisă a textelor biblice este mai ales chestiune de destoinicie personală, de îndemînare retorică și stilistică. În schimb, exegeza corectă și completă este îndatorire preoțească de fond, ține de natura serviciului religios pe care-l îndeplinește preotul-paroh. Ea nu creează dispense, sub nici un motiv, pentru nici un slujitor bisericesc în activitate.

¹ În Epistola către Filadelfieni 5. Cf. V. Gheorghiu: Introd. în N. T. 1929, p. 78.

Exegeza corectă și completă este rezultatul direct al respectării și aplicării regulilor sau normelor ermeneutice la textul programat spre a fi explicat. La baza Ermeneuticii biblice stau: regula contextului, regula locurilor paralele și regula de aplicare a normei credinței sau, cu alte cuvinte, confruntarea exegezei personale cu învățătura de credință a Bisericii, verificarea acestei exegeze în lumina doctrinei dogmatice, morale și canonice a sfintei instituții.

Aceste reguli ermeneutice de bază îl ajută pe preotul păstor de suflete să pătrundă înțelesul genuin al textului inspirat și să-l interpreteze fidel, fără greș și fără scăzământ — în primul rând pentru propria sa orientare teologică, iar apoi pentru necesitățile pastorale obișnuite în parohie. Nimic nu poate fi mai dezagreabil și mai dăunător pentru prestigiul preotului și pentru echilibrul sufletesc al păstoriților săi decât o explicare defectuoasă, superficială, lipsită de minimala competență învățătoarească. În cele duhovnicești, păstorul de suflete care nu utilizează cuvântul Scripturii cu tact și competență învățătoarească, rătăcește. Acesta este înțelesul ultim al reproșului făcut de Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos unor contemporani ai viețuirii Sale în trup: „Rătăciți, neștiind Scripturile” (Matei 22, 29). Reproșul, în aplicațiile lui posibile, sugerează o chemare la curmarea acestui neajuns. Chemarea privește pe preot, căci el este purtătorul slujirii învățătoarești în parohie.

Instituțiile de pregătire a clerului Bisericii noastre manifestă preocupări permanente pentru orientarea slujitorilor bisericești în problema explicării corecte și complete a textelor inspirate.

Pe de altă parte, articolele și studiile care apar periodic în revistele centrale-patriarhale și în cele eparhiale-mitropolitane răspund direct, prin conținutul lor, dorinței preoțimii pentru care se scriu ele, de-a avea la îndemână explicații competente ale Scripturilor sfinte.

Și paginile de față urmăresc scopul arătat mai sus. Răspunzând unor solicitări venite chiar din rândurile preoțimii noastre, ele ținesc, prin câteva exemple alese cu grijă, să arate cum se cuvine a fi exercitată exegeza pastorală spre cel mai mare bine sufletesc și trupesc al credincioșilor Bisericii noastre.

Este credinciosul creștin capabil să adopte — practic — conduita pe care o așteaptă Dumnezeu de la el?

Răspunsul care se dă acestei întrebări — pusă și subsemnatului — nu este, din nefericire, de fiecare dată afirmativ. Mi s-a întâmplat să aud — de unde n-ar fi trebuit să aud așa ceva și unde nu se cădea să se facă auzită o astfel de rătăcire concepțională — că atât Mântuitorul, cât și Sfântul Apostol Pavel ar adevăra acest lucru.

Interlocutorul respectiv era de perfectă bunăcredință și nu fără dezinvoltură de om sigur pe sine și pe ceea ce știe, cita texte inspirate care ar sprijini punctul de vedere negativ, semnalat aci. Din învățăturile Mântuitorului a fost invocat textul: *„Fără de mine nu puteți face nimic”* (Ioan 15, 5), iar din scripturile pauline — texte ca următoarele: *„Știm că legea (scil.: lui Dumnezeu) este duhovnicească, dar eu sînt de carne, vîndut sub păcat. Pentru că ceea ce fac nu știu, căci nu săvîrșesc ceea ce voiesc, ci ceea ce urăsc, aceea fac. Iar de fac ceea ce nu voiesc, recunosc că legea este bună. Dar acum nu fac eu aceasta, ci păcatul care locuiește în mine. Pentru că știu că nu locuiește în mine, adică în trupul meu, (ceea) ce este bun; căci a voi se afla la mine, dar a face binele nu aflu; căci nu binele pe care-l voiesc îl fac, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvîrșesc”* (Rom. 7, 14—19).

Astfel de texte, pentru „cei neștiutori și neîntăriți” (II Petru 3, 16) în cercetarea („ispitirea”) scripturilor inspirate, ușor creează aparența unor motivări de cel mai înalt nivel revelațional în adoptarea de atitudini indiferente sau descurajante față de exigențele religioase-morale ale învățăturii Bisericii noastre. „Greșurile” de specia aceasta pot avea consecințe costisitoare — pentru slujitorul bisericesc și mai ales pentru credincioșii cărora le sînt prezentate în predici sau în convorbiri duhovnicești ca „învățătură sănătoasă” (în înțelesul paulin al expresiei)² — și, de aceea, se cuvine să le venim în întîmpinare cu promptitudine, urmărind fățiș curmarea lor. Pseudo-motivările de specia aceasta provin mai ales din ignorarea exegezei corecte a textelor respective. Restabilirea înțelesului corect al textelor care se pretează, aparent, la explicări cu totul contrarii gîndului articulat de autorul inspirat întru „neputința” slovei și, nu mai puțin,

² Înțeles deslușit arătat în I Tim. 1, 10; II Tim. 4, 3; Tit 1, 9; 2, 1 și în locurile paralele.

în conflict vădit cu învățătura Bisericii, este îndatorire de neocolit și pentru exeget, și pentru preotul păstor de suflete. Cel dintâi, face acest lucru exclusiv în scopuri practice, pastoral-omiletice, și, deci, fără desfășurări de amploare a aparatului bibliografic cu puțință de pus la contribuție în scopuri de studiu teologic aprofundat. Celălalt — așa cum ni s-a arătat cu diferite prilejuri (la cursurile preoțești, la conferințele de orientare și în discuții frățești ocazionale) — va fi bucuros oricînd să-și primească ceea ce știe în această privință. Se va adevăra și în această împrejurare cît adevăr cuprinde străvechiul dicton țîșnit din zăcămintele inepuizabile ale înțelepciunii populare care ne încredințează că repetiția este maica studiilor temeinice (*repetitio est mater studiorum*).

În ceea ce privește declarația Mîntuitorului, înregistrată în Ioan 15, 5, contextul complet (antecedent și consecvent) refuză din capul locului utilizarea ei pentru pseudo-motivarea atitudinii de incapacitate morală a credinciosului. Compararea legăturii dintre Hristos și credincioși — aci: dintre Mîntuitorul și Apostolii Săi — cu aceea dintre butucul viței și corzile (lăstarii, mlădițele) ei este pe cît de expresivă, pe atît de lesne de înțeles. Numai mlădița care rămîne pe butucul viței (tulpină) aduce roadă, deoarece legătura cu vasele prin care primește seva nu e întreruptă. Așa și credinciosul: rămînînd în permanentă legătură cu Mîntuitorul, în Biserica Sa, e capabil să aducă roadă lui Dumnezeu bine-plăcută și semenilor de folos. Cu alte cuvinte, el e capabil realmente de a săvîrși fapte bune, el dispune de capacitatea dezvoltării și perfecționării religioase-morale. Faptele sale sînt fapte de dragoste binefăcătoare și jertfitoare, nu simplă dragoste declarativă. Aliat cu Hristos, el poate să se ridice de la dorința de a face bine la intenția facerii de bine și de acolo la facerea de bine propriu-zisă. Vorbind despre ceea ce el numește, neted și expresiv, „statul (în înțeles de: starea) stricat al firei”, adică despre starea jalnică rezultată din păcatul strămoșesc, Samuil Micu Clain spune că omul, cu voia lui cea liberă, „rău totdeauna poate face, iar bine numai cu ajutorul lui Dumnezeu poate face”.³ E limpede, deci: ca să nu facă răul și să lucreze statornic binele, credinciosul are neapărată trebuință de mîna de ajutor pe care Mîntuitorul i-o oferă prin darurile Duhului Sfînt așezate în Biserica Sa. Nimic nu justifică, așadar, împovă-

3 Teologia Moralicească. Blaj 1796, p. 21.

rarea abuzivă a textului din Ioan 15, 5 cu pseudo-înțelesul descu-rajant semnalat mai sus. Dimpotrivă, acest text cheamă pe cre- dincioși la săvârșirea de „roade” duhovnicești, de fapte bune, asigurându-i că vor izbuti să le săvârșească, deoarece Hristos în- suși ne stă într-ajutor în acest scop.

La fel stau lucrurile cu textul citat din capitolul 7 al Epis- tolei către Romani: formularea versetelor respective este numai aparent derutantă. Precizările exegetice care urmează ne vor încredința că interpretarea ce li se dă uneori este vădit eronată și, de aceea, trebuie evitată de fiecare dată.

Capitolul 6 al epistolei respective sfârșește sentențios, cu o îndoită asigurare: a) plata păcatului este moartea — spirituală și veșnică — iar b) harul lui Dumnezeu, împărtășit credincioși- lor, duce la dobândirea vieții de veci (6, 23). Cu o condiție: cre- dinciosul să persevereze în viața cea nouă, de care îl face părtaș jerlfa răscumpărătoare a Mîntuitorului, ale cărei beneficii se obțin în Biserică. Primii cititori ai Epistolei către Romani — ca și aceia din veacurile următoare, ca membri ai Bisericii — au de ales între aceste două căi, pe care poate fi îndrumată viața lor vremelnică: a morții și a vieții.

Aceia dintre primii cititori ai Epistolei către Romani care erau de proveniență precreștină iudaică păstrau încă oarecare rezerve față de doctrina — îndrăzneată prin noutatea ei — pe care o profesa Apostolul „neamurilor”. Declarația paulină: „nu mai sînteți sub Lege(a mozaică), ci sub har” (6, 14) stîrnea nedumeriri în cugetele convertiților care se simțeau înclinați și îndatorați să respecte și după încreștinare prevederile Legii mo- zaice. Pentru curmarea acestor nedumeriri, Sfîntul Apostol Pa- vel deschide — în plină expunere a structurii vieții celei noi a- gonisită de Hristos celor ce cred în El — tulburătoarea paran- teză a capitolului 7.

Recunoaștem bucuros că acest capitol este o adevărată pia- tră de poticneală pentru exegeți și — cu atît mai vîrtos — pentru propovăduitorii Sfintei Evanghelii peste tot.

Pentru evitarea oricăror răstălmăciri, Sf. Apostol Pavel pre- cișează dintru început că cei pe care-i are în vedere cînd scrie acest capitol sînt cunoscători ai Legii lui Moise — fie ei iudei neconvertiți la Hristos, fie iudeo-creștini (cum li se spune de obicei, cu considerare la proveniența lor precreștină). Și unii și ceilalți știau — era vorba doar de un adevăr elementar — că

Legea mozaică îl obligă pe credinciosul iudeu atîta vreme cît acesta se află în viață (7, 1). Exemplul cu legea matrimonială, dat aci de Sf. Apostol Pavel, este concludent: ea are putere — ca orice lege — numai asupra celor ce se află în viață. După moartea soțului — prin extensiune: a unuia din soți — femeia (resp.: cel rămas în viață) se poate recăsători (la iudei, căci de ei e vorba aci) fără ca prin aceasta să-și facă faimă rea, fără să suporte consecințele dure ale discuțiilor sau clevetirilor pe socoteala moralității sale, fără să se facă vinovat(ă) de păcatul rădesfrînării sau adulterului (v. 2).

Tot astfel stau lucrurile și din punct de vedere religios. Prin convertirea la Hristos, iudeo-creștinii — ca și femeia rămasă nemăritată (văduvă), față de legea bărbatului ei — sînt „morți” față de Legea mozaică. Nu mai aparțin acesteia și nu mai au îndatoriri față de ea. După convertire ei sînt ai lui Hristos, îi aparțin Mîntuitorului, ca membri ai Bisericii Sale. Obligațiile lor față de Legea lui Moise au încetat în Botez. Le pot nesocoti, deci, fără nici o remușcare, concentrîndu-și toate puterile în direcția agonisirii de roade lui Dumnezeu bine-plăcute, adică săvîrșind fapte bune (v. 4).

Sfîntul Apostol Pavel pune problema astfel: convertiții nu au ce regreta după ce au intrat în comuniune cu Hristos, deoarece prin aceasta ei au cîștigat totul fără să piardă nimic. După obiceiul său, printr-o serie de confruntări între ceea ce credincioșii erau odinioară, fără (apartenență la Biserica lui) Hristos, și ceea ce sînt acum, cînd se află „în Hristos”, adică în Biserica Lui, Sf. Apostol Pavel dovedește cît de adevărat este că prin încreștinare cititorii primi ai Epistolei către Romani au răzbit din moarte la viață. Odinioară, cînd se aflau sub stăpînirea trupului dominat de păcat, patimile păcatului, cele prin Lege stîrnite și întărite — (se va vedea cum, la v. 7) — lucrau în mădularele celui neconvertit, ca să aducă roadă morții.

Punctul de plecare al „patimilor păcatului” — numite astfel de către Sf. Apostol Pavel, deoarece păcătosul sfîrșește prin a suferi, uneori greu, de pe urma lor — îl formează trebuințele naturale, iar consecințele lor sînt păcatele personale, individuale (v. 5). Acum, dezlegați fiind de Legea mozaică — față de care au murit în Botez — cei convertiți la Hristos slujesc Domnului în veșmînt nou, luminat, întru înnoirea Duhului și nu întru bătrînețea slovelor vechi ale învechitelor prescripții legaliste iudaice (v. 6).

Legea lui Moise n-a putut scuti pe nimeni de păcat. Dimpotrivă, după învățătura Sfântului Apostol Pavel, prin ea a venit cunoștința păcatului (cf. 3, 20), ea a fost dată ca să se înmulțească păcatul (cf. 5, 20) și prin ea au fost stîrnite la lucru patimile păcatului (cf. 7, 5). Intre Legea mozaică și păcat există prin urmare raporturi intime. Cum trebuie înțelese acele raporturi intime? Sau, altcum exprimat, este cumva Legea (mozaică) păcat?

Răspunsul Sfântului Apostol Pavel este categoric negativ. Mai încolo (vezi v. 12) va motiva această afirmație. Deocamdată, Apostolul constată că Legea — fără să se lase identificată cu păcatul — a ajutat păcatul să se manifesteze cu amploare pe două căi: a) l-a făcut cunoscut și b) l-a stîrnit la lucru.

Înainte de promulgarea Legii mozaice iudeul credincios nu era conștient de păcat și, deci, nici răspunzător de el (cf. 5, 12). Venind Legea, aceasta îi spunea respectivului că a săvîrșit un păcat sau altul și îi crea răspundere pentru el. Dacă Legea n-ar fi spus: „să nu poțestești”, omul nu cunoștea pofta cea rea și păgubitoare. Experiența vieții dovedește că omul, de obicei, rîvnește ceea ce îi este interzis; în limbajul religios: „fructul oprit”. În absența unei legi care să-l prohibească, păcatul nu există și pofta (concupiscentța) nu are prilej să se manifesteze (v. 7—8). Sf. Apostol Pavel ilustrează acest adevăr cu experiența pe care o face omul cînd ieșind din vîrsta prunciei este supus acțiunii de educare. Legile prohibitive ale educației stîrnesc pofta transgresiunii.

În al doilea rînd, este de reținut faptul că Legea stîrnește păcatul la lucru. Păcatul îl face pe om să-și închipuie plăcerea pe care o va simți cînd — și dacă — îl va săvîrși.

Menționăm că Sfîntul Apostol Pavel nu zice nici unde că Legea ar îndemna la păcat, ci că păcatul ia îndemn de la porunca Legii ca să se manifesteze ca păcat. În primul caz vina ar fi fost a Legii; în al doilea, Legea e nevinovată de căderea omului în păcat.

Nu ne oprim deocamdată asupra identității celui ce face experiența amară a așezării lui în fața poruncii Legii. Fie acesta un tînăr izraelit credincios, cum opinează unii exegeți, fie întîiul om, Adam, pus în fața opreliștii de-a gusta din pomul paradisiac al cunoștinței binelui și răului, cum socotesc alți exegeți, este de netăgăduit că opreliștea deșteaptă, prin însași formula-

rea ei, dorința — amestecată cu oarecare curiozitate — de-a o încălca. „Apa furată e mai plăcută și pîinea tăinuită are gust mai bun” — citim în Pildele lui Solomon (9, 17).

În cazul pe care-l are în vedere Sf. Apostol Pavel incitația la transgresiune este deosebit de activă: ea pornește de la forța personificată a păcatului. Păcatul, ațîțat de intervenția poruncii Legii, își întetește insistențele pe lângă om spre a-l determina să o calce. În tentativa aceasta el reușește pe deplin, deoarece îl află pe om completamente dezarmat. Legea formulează opreliști cu scopul de a-l împiedica pe om să păcătuiască — și, implicit, să-și ia pedeapsa pentru păcat: moartea (cf. 6, 23) — dar nu-l ajută să reziste amăgirilor păcatului, îl avertizează dar nu-l și înnarcează, îi pretinde fără să-l ajutoreze. În astfel de condiții e explicabil că Legea dată „spre viață” pricinuieste moartea celui chemat să respecte prevederile ei (v. 9—11).

Rezultă oare de-aci că Legea ar fi rea? Nicidecum! Insușirile ei o pun la adăpost de orice critică nefavorabilă. *Dumnezeiască* prin obîrșie, Legea este *sfîntă* ca tot ce purcede din bunăvoința lui Dumnezeu, este *dreaptă* întrucît reglementează echitabil relațiile dintre Dumnezeu și om și dintre oameni și este bună deoarece îl previne pe om să se ferească de păcat dacă vrea să devină părtaș al vieții fără de sfîrșit (v. 12).

Dacă omul aflat sub porunca Legii — adică iudeul monoteist — ajunge totuși să moară, vina nu o poartă Legea, ci păcatul. Acesta iese totdeauna biruitor din lupta cu omul care se bizuie pe Lege.

Lăsat la propriile și slabele lui puteri, omul aflat sub porunca Legii mozaice nu poate nimic împotriva păcatului. El este — paulin vorbind, „de carne, vîndut sub păcat” (σάρκινος, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν v. 14), pe cînd Legea este duhovnicească (πνευματικός). În ordinea firească a lucrurilor, nimeni nu poartă poveri care depășesc puterile sale. Așa și în cazul de față: Ca să plinească Legea *duhovnicească*, iudeul monoteist ar trebui să fie și el *om duhovnicesc* (πνευματικός ἄνθρωπος), să capete sporul de putere care să-l ridice la altitudinea Legii. Altfel spus, făpturi „de carne”, stăpînite de păcat, nu pot satisface cerințe pneumatice, duhovnicești. Lipsa aceasta o va plini Hristos, prin harul Său, împărtășit tuturor celor ce cred în El și-l urmează cu fidelitate.

Creînd oameni duhovnicești, Hristos creează pentru înția

oară și posibilitatea de-a împlini efectiv porunca Legii mozaice. În acest sens Hristos este „plinirea Legii” (τέλος νόμου), cum avem să citim mai încolo (vezi 10, 4).

Pînă atunci, starea omului credincios aflat „sub Lege” continuă să fie dramatică. Versetele 14—23 exprimă în cuvinte sfîșietoare neputința lui de-a rezolva conflictul lăuntric.

Pentru pătrunderea și înțelegerea corectă a acestui conflict care se iscă în forul lăuntric al celui nerenăscut la o viață nouă, este necesar să precizăm unele chestiuni de amănunt.

Din analiza atentă a textului cuprins în v. 14—23 se poate vedea că Sfîntul Apostol Pavel vorbește acolo de două „legi”: una e Legea lui Dumnezeu (v. 22: *ὁ νόμος τοῦ θεοῦ*), iar cealaltă e „legea păcatului” (v. 23, 25: *ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας*). Pe cea dintîi, iudeul monoteist o cunoaște din V. Testament (Legea mozaică), iar elinul (care după procedeul luării părții ca întreg, „pars pro toto”, reprezintă pe toți păgînii politeiști ai vremii) o cunoaște din natură (legea morală naturală). Cealaltă, adică legea păcatului, sălășluiește în trupul omului (v. 23b, 23a, 18 și 20). Omul nemîntuit — în concret: evreul aflat sub regimul religios-moral al Legii mozaice — constă din două părți de căpetenie: omul dinăuntru *ὁ ἔσω ἄνθρωπος*, designat aci fie prin expresia aceasta, din v. 22, fie prin „rațiune” *νοῦς*, în v. 23) și omul dinafară (*ὁ ἔξω α.* redat aci fie prin „carne”, *ἡ σὰρξ* în v. 18 și 25, fie prin „trup”, *τὸ σῶμα* în v. 24, fie prin „mădularé”, *τὰ μέλι* în v. 23a și b).

Ce atitudine ia față de Legea lui Dumnezeu omul descris în acest text?

Una pe cît de clară, pe atît de ambiguă, de confuză. După „omul său lăuntric”, el se bucură de această Lege (v. 22) și vrea s-o plinească. Dar pentru ca să traducă în faptă această vrere are trebuință de concursul „omului dinafară”, al mădularelor sale, al trupului său. Acestea, însă, îi fac o opoziție crîncenă: ele nu îngăduie înfăptuirea vrerilor omului lăuntric, care rîvnește constant să împlinească voia lui Dumnezeu exprimată în Lege. Acum își dă seama omul descris aci că e sfîșiat în două părți care nu se înțeleg întreolaltă: de voit, voiește binele, dar nu-l înfăptuiește, deoarece nu poate.

De unde vine această neputință?

Din răzvrătirea omului dinafară, care nu vrea să asculte poruncile omului dinăuntru. De ce? Deoarece omul dinafară își

are „legea” lui, care se împotrivește Legii lui Dumnezeu. Păcatul sălășluiește în el și domnește — cu ajutorul trupului sau al mădulelor — ca un tiran. Pozitiv, el dă porunci care se împlinesc totdeauna fără cârtire, pentru că mădulele omului dinafară sînt cu totul la dispoziția lui; negativ, el oprește sau împiedică împlinirea Legii lui Dumnezeu.

Cele două tendințe care acționează în subiectul respectiv — binele (Legea lui Dumnezeu) și răul (legea păcatului) — se înfruntă aprig întreolaltă. Vehiculele lor sînt „omul dinăuntru” și „omul dinafară”.

Din această luptă inegală omul dinăuntru iese totdeauna înfrînt. El nu izbutește să realizeze niciodată mai mult decît începutul faptei bune, voința curat teoretică, nu actul complet de voință, căruia trupul (adică ființa noastră văzută) trebuie să i se supună, pentru că trupul — după învățătura paulină — nu este sediul pornirilor care duc la săvîrșirea binelui.

Omul nemîntuit asistă neputincios la triumful păcatului care sălășluiește în el, fără cea mai mică putință de a-l izgoni și a impune mădulelor răzvrătite voința rațiunii. Această cumplită și costisitoare realitate ne-o tălmăcește Sf. Apostol Pavel în v. 24 și în v. 25b: „Om nenorocit ce sînt! Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia”, pe mine cel ce „slujesc cu mintea (rațiunea) mea Legii lui Dumnezeu, iar cu trupul legii păcatului”?

Răspunsul este strecurat între aceste mărturisiri: „Mulțumesc lui Dumnezeu prin Iisus Hristos, Domnul nostru” (v. 25a), care suprimînd tirania păcatului, a restabilit echilibrul de forțe din omul nemîntuit, restaurînd primatul omului dinăuntru asupra omului dinafară.

Iudeii contemporani Sfîntului Apostol Pavel care ezitau să se convertească la creștinism din exces de zel față de Legea lui Moise, învățau din cele expuse în acel capitol zguduitor că cel ce ține cu adevărat la Lege îl urmează pe Hristos fără rezerve, deoarece numai în comuniunea cu El, realizată în Biserică, este dată posibilitatea de-a plini integral Legea, adică atît în litera ei, cît și în spiritul ei.

Capitolul 7 al Epistolei către Romani arată indirect starea religioasă-morală deznădăjduită a celui ce nu s-a împărtășit de harul mîntuitor.

Cine-i acesta?

Răspunsul sună așa: Oricare iudeu monoteist pus în fața exigențelor Legii mozaice și conștient de incapacitatea sa de a le și împlini în spiritul și în litera lor.

Acest „eu” nu poate fi la nici un caz primul om, Adam, căci atunci Legea nu era încă dată.

Cu atât mai puțin nu poate fi acest „eu” creștinul Pavel, sau alt creștin convertit dintre iudei. Facem această precizare — cu apăs — deoarece unii exegeți — între care Fericitul Augustin, (acesta, însă, numai vremelnice), reformatorii și câțiva comentatori protestanți moderni — au înclinat să creadă că cele expuse în Rom. 7 ar reprezenta experiențele creștinului Pavel. Aceasta — din considerentul, superficial, că Sf. Pavel se servește în zugrăvirea dramaticului proces religios-psihologic descris aci de formula „eu” (ἐγώ).

Interpretarea aceasta este *profund eronată* și tot atât de *păgubitoare* pentru dezvoltarea normală a vieții religioase a creștinilor. Formula generică pronominală „eu” este aci doar o formă de stil, menită să dea un caracter mai intim, de confesiune personală, expunerii unei probleme atât de gingașe.

Este cu neputință să vedem în această formulă pe creștinul Pavel — cu toate că verbul este întrebuințat de-a rîndul la prezent — deoarece contextul însuși respinge o astfel de interpretare (să se vadă v. 25a; comp. și 8, 1. 9). În al doilea rînd, încă în 6, 18 Sf. Apostol Pavel afirmase că creștinul este liber de păcat. Ca atare, nu se poate concepe ca el să accentueze aci, ca creștin, că ar fi „vîndut sub păcat”. Apostolul care adresează voinței omenești atîtea apeluri pătrunzătoare de-a face binele, nu se poate prezenta cititorilor săi din Roma ca un biet nevoiaș care binele pe care-l voințește nu-l poate plini, iar răul pe care îl urgisește îl săvîrșește. Sf. Apostol Pavel nu se simte împovărat de nici o faptă reprobabilă și deci nu se poate recomanda nici aici ca păcătos. În cea dintîi epistolă a sa, scrie așa: „Voi (scil.: creștinii din Tesalonic) și Dumnezeu sînteți martori cu cîtă sfințenie și cît de drept și fără prihană am fost față de voi, care ați crezut” (I Tes. 2, 10). „Nu mă știu vinovat cu nimic”, le va scrie cinci ani mai tîrziu creștinilor din capitala Ahaii (I Cor. 4, 4). Scurtă vreme după aceea, din Corint, chiar în Epistola către Romani, apare înviorătoarea încurajare la săvîrșirea a tot lucrul bun: „Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele”

(Rom. 12, 21), semn lămurit că orice creștin — *ca creștin* — se poate sustrage păcatului și poate săvârși realmente virtutea.

Presupunerea că „eu” din Rom. 7 ar putea fi creștinul Pavel, o dată înlăturată ca inadmisibilă, putem admite că în zguduiturile mărturisiri de-aci răsună întrucîtva propriile experiențe religioase ale *fariseului* Saul din Tars. Numai așa ne putem explica forța care se degajă din această tumultuoasă pagină paulină. Devenit Apostolul lui Iisus Hristos, el evocă, retrospectiv, în cuvinte de-o sfîșietoare simplitate și elocvență, viața sa premergătoare convertirii. Tulburătorul „De profundis” al scripturilor pauline — cum a fost numit, pe drept, acest capitol — este dintr-un anumit punct de vedere și recapitularea propriei sale îndepărtări de Dumnezeu, pe care starea actuală de creștin îi permite s-o măsoare în toată întinderea și profunzimea ei; este o confruntare îndurerată între *cel de odinioară* și *cel de-acum*, între iudeul legalist și creștinul intrat în comuniune cu Hristos și, deci, eliberat cu adevărat de osîndă și de păcat.

Rămîne așadar stabilit că Rom. 7, 14—23 ne împărtășește mărturisirea iudeului neconvertit Saul din Tars — care are conștiința neputinței de-a plini înainte de convertire voia lui Dumnezeu.

Alta este mărturisirea lui Saul după ce lumina divină l-a lovit cu trupească orbire în preajma porților cetății Damascului: „Toate le pot în Hristos cel ce mă îmbracă întru putere” (Fil. 4, 13), pentru că „nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine” (Gal. 2, 20). Iar de „este cineva în Hristos, (acela) este făptură nouă; cele vechi au trecut; iată, s-au făcut noi” (II Cor. 5, 17).

„Făptura cea nouă”, omul credincios înnoit prin baia nașterii celei de-a doua, care este Botezul, omul împreunat cu Hristos, devenit mădular activ al trupului Lui, adică membru al Bisericii creștine — ca și creștinul Pavel — poate totul. Aceasta înseamnă că el poate urma Modelul, care este Hristos. Nici o strădanie desfășurată de el în acest sens nu este zadarnică. Duhul lui Dumnezeu care sălășluiește în el într-un chip cu anevoie de definit, dar cu neputință de tăgăduit, îi este aliat fidel, plinind neajunsurile firii sale expusă încă ispitelor păcatului.

Încă înainte de-a fi redactat Epistola către Romani, Sfîntul Apostol Pavel s-a străduit — cum însuși avea să mărturisească înaintea scaunului de judecată al unui înalt dregător al cezarului — să aibă pururea cuget fără de vină înaintea lui Dum-

nezeu și a oamenilor (cf. F. Ap. 24, 16). Acest lucru nu l-a făcut fără succes. De era altfel, Sfântul Luca nu-l înregistra.

Repetatele îndemnuri — uneori presante — pe care le-a dat ascultătorilor predicilor sale și cititorilor epistolelor sale de-a plini constant binele, n-ar avea nici un rost dacă creștinul intrat în comuniune cu Hristos, în Biserica Lui, ar fi tot una cu iudeul — și chiar cu elinul — neconvertit, adică un slăbănog care binele ce-l rîvnește nu-l plinește, fiindcă nu poate, iar răul pe care-l repudiază lăuntric, fără precupețire, îl săvârșește, fiindcă așa-i dictează „trupul” (ἡ σὰρξ) stăpînit de păcat.

Orice încercare de-a identifica pe „eu” din acest capitol cu creștinul Pavel trebuie respinsă, deci, categoric și definitiv, deoarece falsifică gîndirea Sfîntului Apostol Pavel și face zădărnica crucea lui Hristos. Ignorarea înțelesului paulin al acestui capitol de către cititorul credincios, în consecințele ei practice, ar fi catastrofală pentru îmbunătățirea conduitei morale, personale și obștești a membrilor Bisericii lui Hristos.

Efectele amare ale acestei cîmplite drame a sfîșierii lăuntrice, descrisă în Rom. 7, le-au resimțit cu neplăcere nu numai evreii monoteiști, ci și greco-romanii (păgînii) politeiști. Și aceștia din urmă dispuneau — cum arată Apostolul în Rom. 1, 18 urm. — de puțința de-a recepționa chemările lui Dumnezeu. Păgînul din fire făcea deosebire între bine și rău, dar lui îi lipsea puțința de-a și plini ceea ce știa și năzuia în această privință.

Conștiința acestei neputințe apăsa greu asupra păgînilor luminați și nu o dată dădea în clocot, revărsîndu-se în mărturisiri mișcătoare și semnificative:

Sed gravat invitam nova vis:
aliudque cupido, mens alius su-
adet; video meliora proboque,
deteriora sequor, —

Insă noua putere o îngreu-
nează pe cea fără voie (plăcere
potrivnică): și altceva poftesc,
altceva sfătuiește mintea; vād
pe cele mai bune și le aprob,
urmez pe cele mai rele, —

se tînguia tristul Ovidiu (43 î.Hr.—16 d. Hr) în Metamorfozele sale.

Dar Ovidiu nu-i un glas izolat. În cuvinte aproape identice, cei mai de seamă filozofi stoici ai antichității — care reprezintă suprema concepție de viață odrăslită de geniul păgîn precreștin — mărturisesc același chin de nelecuit:

Quid est hoc, Lucilli, quod Ce este aceasta, Luciliu, ce
 nos alio tendentes alio trahit, ne trage pe noi altundeva de-
 et eo, unde recedere cupimus, cît acolo unde tindem și acolo
 repellit? Quid colluctatur cum de unde vrem să ne retragem
 animo nostro, nec permittit no- acolo ne împinge? Ce se luptă
 bis quidquam velle? cu sufletul nostru și nici nu ne
 permite nouă a voi ceva?

— întreba cinstitul Lucius Annaeus Seneca (2—66 d.Hr.). Iar
 înțeleptul Epictet (sec. I î.Hr.) afirmă fără ocol că: *ὁ θέλει οὐ ποιεῖ*
καὶ ὁ μὴ θέλει ποιεῖ; Omul păcătos „ceea ce vrea nu face și ceea
 ce nu vrea, face”.

Seneca, mînuind o terminologie identică celei pauline, in-
 dică sursa dezacordului notoriu dintre voință și faptă, dintre
 năzuință și putință, astfel: „Noi toți am păcătuit”; „nici unul
 nu-i fără vină”.

După înseși mărturisirile lipsite de echivoc ale celor mai
 luminați dintre gînditorii păgîni, în calea plinirii binelui stă,
 așadar, păcatul, dar Hristos, curmînd domnia păcatului, curmă și
 drama evocată zguduitor în slova arzîndă a capitolului 7 al Epis-
 tolei către Romani.

A cunoaște aceste lucruri este datorie de neocolit pentru
 orice slujitor bisericesc — și sînt bucuros de-a fi putut spune,
 verbal și în scris, demult, ceea ce repet acum, aci.

Intr-adevăr, dacă identificarea lui „eu” este preocupare și
 obligație specială, care pretinde oarecare competență exegetică,
 adoptarea interpretării corecte a textului în discuție este pro-
 blemă de atitudine practică în cîmpul pastorației preoțești. Nu
 este admisibil să se atribuie creștinului incapacități religioase-
 morale de specia acelorora care apasă făptura lui „eu” din Rom.
 7. Aceasta, din două motive:

a) — le respinge categoric doctrina paulină și

b) — le respinge peste tot spiritul învățaturii Bisericii
 noastre.

Credinciosul creștin este capabil să săvîrșească binele, să
 slujească virtuții întru cuvînt și faptă, deoarece după ce s-a
 împărtășit de harul lui Dumnezeu, el nu mai este nici epavă,
 nici un ins lăsat la propriile sale neputințe religioase-morale, ci
 „făptură nouă” (vezi Gal. 6, 15; II Cor. 5, 17; ș. a.).

Adevărul acesta a fost pus în lumină clară mai ales de că-
 tre Sf. Apostol Pavel. Viziunea sa antropologică creștină este pe

de-a-ntregul optimistă și, de aceea, generatoare de încredere în posibilitatea săvârșirii binelui și frumosului, a virtuții peste tot. Tocmai de aceea, departe de-a exagera când îi cere credinciosului conduită corectă în toate împrejurările vieții vremelnice, Biserica lui Hristos nu face altceva decât „lucrul lui Dumnezeu”. Ea cere ceea ce e și nu numai cu cuviință să ceară, dar și ceea ce e cu puțință de îndeplinit. Valoarea și demnitatea creaturală a omului ne impune ostilitate față de păcat, conduită neprihănită.

II.

Practica bisericească ne încredințează că e aproape de neconceput predică de praznicul Pogorîrii Duhului Sfânt — la 50 de zile după Sfintele Paști — fără evocarea și explicarea celor petrecute curînd după înălțarea la cer a Mîntuitorului. Iar ceea ce s-a petrecut atunci, e arătat deslușit în F. Ap. cap. 2.

Mi s-a întîmplat nu o dată să aud, în astfel de ocazii, reproducîndu-se un text „remaniat” la F. Ap. 2, 2—3: celor prezenți la sfînta pnevmatofanie, Sfînților Apostoli în primul rînd, li s-ar fi arătat „limbi de foc”, după ce, înainte de aceea, s-ar fi făcut (auzit) „vuiet de vîfor”. Aproape că nu se bagă de seamă eroarea ce se comite — și ea, neted vorbind, este grosolană. Aceasta, oare, numai din nebăgare de seamă? Nu, ci din ignorarea spiritului acestui eveniment fără pereche. De aceea socotim că o precizare rectificatorie — deslușită și energică — este necesară și aci. Să încercăm a o da, căci e nevoie de dat.

Potrivit prevederilor legaliste mozaice, credincioșii iudei ai epocii de apariție a creștinismului prăznuiau ziua care urma primelor șapte săptămîni de după Paștile lor, „ținînd adunare sfîntă”, nimic lucrînd și aducînd Domnului Iahve prinoasele (primițiile) de pîine nouă ale recoltei, precum și alte jertfe rituale (cf. Eșire 34, 22; Lev. 23, 16 urm.; Num. 28, 26 urm.; Deut. 16, 9 urm.). Această zi de praznic purta numele de „Sărbătoarea săptămînilor” sau „Cincizecimea” (cf. II Macabei 12, 32; Tovit 2, 1). De la o vreme, se pare că în aceeași zi se prăznuia și promulgarea Legii pe Muntele Sinai.

Nu este întîmplător faptul că Pogorîrea Duhului Sfânt s-a produs tocmai în acea zi: Cînd iudeii prăznuiau sfîrșitul secerării holdelor, Sfînții Apostoli ai Mîntuitorului începeau „secerișul” cel duhovnicesc al lui Dumnezeu. Dumnezeiescul Invățător le spusese încă pînă petrecea pe pămînt, în trup omenesc, că

„holdele sînt albe spre seceriș acum și cel ce seceră ia și adună roadă în viața veșnică, spre a se bucura împreună și cel ce seamănă și cel ce seceră” (Ioan 4, 35—36; vezi și Luca 10, 2). În al doilea rînd, era necesar ca această minune să se petreacă într-o zi de sărbătoare, pentru ca să ia cunoștință de ea și cei ce l-au înfruntat și ocărit pe Mîntuitorul în cursul sfintelor Sale patimi și s-au bucurat de umilințele la care a fost supus cînd l-au văzut spînzurat pe cruce, între cei fărădelege.

În acea zi de praznic, Sfinții Apostoli și cei ce erau așteptînd cu ei împlinirea făgăduinței Mîntuitorului de-a le trimite de la Tatăl pe Duhul Sfînt, se aflau laolaltă, petrecînd într-un cuget și în rugăciune, în casa lor de adunare, în locașul lor de cult creștinesc din Ierusalim.

Cu ceva înainte de ceasul al treilea, spune textul lucanic — după orarul nostru: 9 dimineața — s-a produs îndoitul semn sensibil al prezenței Duhului Sfînt:

a) — fără de veste s-a făcut din cer suflare *ca de vîfor* ce vine repede, umplînd toată casa în care se aflau și

b) — li s-au arătat limbi împărțite *ca de foc* și au stălut deasupra creștetului fiecăruia din ei.

Cînd se arătase la Iordan, în vreme ce Mîntuitorul se boteza de la Ioan, Duhul Sfînt a luat chip de porumbel, simbolul neprihănirii. Atunci, Duhul Sfînt depunea mărturie despre curăția Celui fără de păcat. Acum, inaugura era curățirii de păcat. Focul — se știe — întărește (regenerează), curățește și nimicește necurățiile. Expresiile întrebuintate de Sfîntul Luca pentru a arăta semnele văzute ale pogorîrii Duhului Sfînt urmăresc să prevină greșala pe care ar putea-o face cineva, închipuindu-și că a treia persoană a Preasfintei Treimi ar fi un element sensibil, material. „Duhul carne și oase nu are” a spus Mîntuitorul (Luca 24, 39). De aceea zice: „suflare *ca de vîfor*” (2, 2) și „limbi împărțite *ca de foc*” (2, 3).

Sfîntul Ioan Hrisostom socotește că Duhul Sfînt s-a revărsat cu darurile Sale asupra tuturor celor aflați laolaltă în casa de adunare la rugăciune a primilor creștini din Ierusalim. De fapt, Sfîntul Luca n-ar fi zis: „și s-au umplut *toți* de Duhul Sfînt” (v. 4) dacă intenționa să designeze numai pe Sfinții Apostoli ca beneficiari sau părtași ai acestei pnevmatofanii. În afară de aceasta: textul corect al v. 1 din cap. 2 — existent în cele mai vechi și mai autoritative manuscrise ale F. Ap. — spune că de Cincizecimea iudaică erau „*toți adunați*” așadar *toți* creș-

tinii arătați în 1, 15 și nu „toți Apostolii”, adică numai Sfinții Apostoli, cum citim în unele traduceri românești ale Sfintei Scripturi. De împărtășirea darurilor Duhului Sfânt au avut parte, deci, și dreptul Iosif Varsava (cf. 1, 23) și ceilalți bărbați și femei — în frunte cu Preasfânta Fecioară Maria — care l-au urmat pe Domnul când petrecea pe pământ în trup omenesc. Era firesc lucru să fie așa de vreme ce și Corneliu centurionul (sutașul) se învrednicise ceva mai târziu de această favoare divină (cf. F. Ap. 10, 44—46), împreună cu toată „casa” (familia) lui.

Efectul pogorîrii Duhului Sfânt a fost extraordinar, atât asupra celor ce alergară la casa de rugăciune, cât și — mai ales — asupra Sfinților Apostoli și a celor ce se aflau laolaltă cu ei.

Atrasă de vuietul *ca* de vifor, ce se făcuse, mulțime multă de norod a alergat la casa în care se aflau Sfinții Apostoli și cei împreună cu dînșii. Mare le-a fost mirarea când i-au auzit grăind în limbile lor. Ce anume grăiau, ne spune v. 11: Nu predicau, ci preamăreau pe Dumnezeu cu o însuflețire religioasă ce depășește orice cuvînt de apreciere.

La marile praznice ale iudeilor populația Ierusalimului prezenta o mare varietate. Evrei și prozeliți din diaspora veneau acolo în număr substanțial, spre a participa la rugăciunile și jertfele ce se făceau în slăvitul templu irodian de pe Sion.

Acești martori ai Cincizecimii creștine — spune Sfîntul Luca — aparțineau următoarelor populații antice: parți, mezi, elamiți, (așezați în jurul Golfului Persic), locuitori din Mesopotamia, Iudeia, Capadochia, Pont, Asia Proconsulară (cu capitala Efes), Frigia, Pamfilia (aceștia din urmă, în Asia Mică), Egipt, Libia (în Africa de Nord, lângă Cirene), Roma, Creta și Arabia. Toți acești pelerini sau indigeni îi auzeau pe Apostolii creștini vorbind în limbile lor materne, așadar în limbile pe care le-au învățat din pruncie, departe de patria lor palestiniană.

Care erau acele limbi, nu e greu de stabilit: parții, mezii și elamiții vorbeau limba numită „zend”; mesopotamienii, iudeii și arabii vorbeau limbă semită; cei din Asia Minor și Egipt — greaca; romanii — latina. Mirarea care i-a cuprins pe martorii acestui fenomen excepțional era dovadă eclatantă a realității minunii ce se săvîrșise atunci.

Unii dintre cei de față făceau opinie separată, fie din ură sau adversitate față de închinătorii Galileianului răpus pe cruce, fie din gelozie. Bîrfeala acestora își va primi răspunsul cuvenit,

prin graiul Sfântului Apostol Petru: era prea de dimineață pentru ca Sfinții Apostoli să fi cutezat a gusta băuturi îmbătătoare, mai ales că Legea mozaică — la care Apostolii creștini continuau să țină cu sfințenie — oprea cu asprime acest lucru înainte de săvârșirea primei jertfe a zilei. Înafară de aceasta, evenimentul nu s-a petrecut în sezonul culesului viilor.

Înrîurirea Duhului Sfânt asupra Apostolilor arată că la Dumnezeu toate sînt cu putință. Ea desăvîrșește dumnezeiasca „școală” pe care au făcut-o Sfinții Apostoli în preajma Fiului lui Dumnezeu întrupat. Încă Sf. Prooroc Isaia (11, 2—3) — numit pe drept „Evanghelistul Vechiului Testament” — arătase care sînt darurile Duhului Sfânt: înțelepciunea și înțelegerea (priceperea), sfatul și bărbăția (curajul), cunoștința și evlavie, toate încoronate de temerea (iubitoare) de Dumnezeu. Acestea toate devin, din ceasul Pogorîrii Duhului Sfânt, însușiri personale, caracteristice fiecărui Apostol al Domnului. Activitatea lor ulterioară e mărturie. Transformarea pe care au suferit-o e reală și e radicală. Mulțimea care a alergat la locul minunii a constatat-o ca atare, deși nu puteau să și-o explice: „Au nu sînt toți aceștia ce grăiesc toți galileeni? (socotiți îndeobște ca cei mai înapoiați și mai mărginiți dintre locuitorii Palestinei). Cum auzim noi fiecare limba noastră, în care ne-am născut?... Ce să fie aceasta?” (v. 7—8 și 12b).

Explicația necesară avea să le-o dea Sfântul Petru, care apare mereu în aceste împrejurări ca purtătorul de cuvînt al soborului apostolesc.

Sfinții Apostoli și cei împreună cu dînșii nu sînt „plini de must”. Cu ei se împlinește proorocia lui Ioil (3, 1—5), proorocie care era atît de familiară ascultătorilor și atît de clară în conținut încît nu necesita nici o explicație suplimentară.

Verbind apoi despre Mîntuitorul, Sfântul Petru arată că Dumnezeu l-a înviat din morți și l-a preainălțat de-a dreapta Sa, făcîndu-l „Domn” (*Κύριος*, numele grecesc al lui Iahve în Septuaginta) și „Hristos” (=Mesia). Invierea Lui a fost proorocită de David (în Psalm 15, 8—11). Simplu și corect, Sfântul Petru dovedește că spusele proorocului-psalmist nu se pot referi decît la Iisus Hristos, bine-știind că Dumnezeu i-a făgăduit cu jurămint lui David că va ridica din rodul coapselor lui pe Mesia (cf. II Reg. 7, 12—19). Pe de altă parte, toată suflarea mono-teistă iudaică știe că David a murit și locul mormîntului lui se

cunoaște (la vremea aceea, firește), așa că proorocia respectivă n-a putut-o face despre sine.

Că Iisus a înviat cu adevărat stău mărturie cei ce l-au văzut: Sfinții Apostoli în primul rînd. Tot ei mărturisesc — cu autoritate și competență de martori oculari — că Iisus s-a înălțat la cer. Și acest lucru a fost proorocit de David (în Psalm 109, 1).

Efectul predicii Sfîntului Apostol Petru a fost desăvîrșit.

Sfîntul Petru a vorbit în numele tuturor Apostolilor. Așa rezultă din v. 14: „Admirați armonia care domnea între toți Apostolii. Ei dau cuvîntul lui Petru, pentru că nu puteau vorbi toți deodată”, — spunea Sf. Ioan Hrisostom. Admirăm de-așemenea iscusița cu care Sf. Petru s-a achitat de această misiune cinstitoare.

Cincizecimea este ziua de naștere a Bisericii creștine. Intemeiată — în intenția dumnezeiască — deodată cu făurirea planului de mîntuire executat de Fiul lui Dumnezeu întrupat, la această dată memorabilă intra ea în istorie ca expresie concretă a Cerului pogorît pe pămînt.

Tocmai de aceea — sau: și de aceea — la acest mare și dumnezeiesc praznic, nu vom pregeta a predica *despre* Pogorîrea Duhului Sfînt, nu despre altceva. În predică, ne vom feri — din comoditate sau din nebagare de seamă — să lăsăm laoparte pe acel insignifiant (la aparență) „ca” de vifor, „ca” de foc.

Ne putem imagina cît de inadmisibil ar desfigura lipsa acelei conjuncții atmosfera rea la care se instalase la Ierusalim prin pnevmatofania de la 50 de zile de după înviere! În loc de-o atmosferă sărbătorească, înviorată de fiorul prezenței divine, am fi avut un ceas de pedeapsă, de jale și vaier. De ce? Deoarece viforul cutremură sufletele cu șuierul lui sinistru și pustiu și, pe de-asupra, el face pagube, cîteodată victime. Pe de altă parte, neted vorbind, n-ar fi fost cîtuși de puțin plăcut pentru Sfinții Apostoli și pentru ceilalți beneficiari ai pnevmatofaniei să simtă zbătîndu-se ca șerpii, deasupra creștetelor lor, limbi reale de foc material. Dimpotrivă, i-ar fi înspăimîntat și le-ar fi căsunat suferințe fizice pe care le cunosc cei ce au suferit de arsuri violente. Așa că și aici, ca peste tot cînd avem de-a face cu cuvîntul Sfintei Scripturi, trebuie să fim atenți și serioși, să nu comitem „remanieri” prin nimic justificate și care dau loc la înțelegeri inadmisibile și incompatibile cu cuvîntul inspirat, cu prestanța și preciziunea lui.

III

Pe Sfinții Apostoli i-a ales Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, direct, fără intermediar. Cunoaștem pe cei aleși (listele lor complete se află în Matei cap. 10, Marcu cap. 3, Luca cap. 6 și F. Ap. cap. 1) și cunoaștem împrejurările selecționării sau alegerii lor.

Tot Mântuitorul Hristos l-a „ales” și pe înverșunatul anti-creștin Saul din Tars să-i fie apostol. Și împrejurările alegerii lui sînt deslușit arătate, în trei rînduri, de cartea Faptele Apostolilor: întîia oară le istorisește Sfîntul Luca, deci redactarea e la persoana a treia (vezi 9, 1 urm.); a doua oară și a treia oară (vezi 22, 1 urm. și 26, 1 urm.), însuși Sfîntul Pavel evocă detaliat, în chip de pledoarie personală, minunea convertirii sale, iar Sfîntul Luca doar înregistrează supusele sale, deci redactarea e la persoana întîia. Știm — din primele două capitole ale Epistolei către Galateni — cu cîtă sfîntă neînduplecare respinge calomnia pseudo-didascalilor iudaizanți strecurați în sînul comunităților galatene, care-l prezentau ca apostol fără stagiu și fără chemare de către Mântuitorul, un apostol mai mititel și deci mai puțin vrednic de crezare decît Apostolii „cei mari”. El nu-i apostol „de la oameni, nici prin om, ci prin Iisus Hristos și prin Dumnezeu Tatăl” (Gal. 1, 1). Evanghelia pe care o predică el e corectă și completă. Au recunoscut-o ca atare toți ceilalți Apostoli. În conținut, ea e una cu Evanghelia Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Inger din cer de-ar pogori între credincioșii galateni și le-ar propovădui altă Evangheliie decît cea paulină, să-și întoarcă fața de la el, să-l respingă, să fie anatema (cf. Gal. 1, 6 urm.).

Să se fi făcut oare excepție de la această regulă în cazul alegerii lui Matia — fapt care, cronologic, s-a petrecut cu vreo trei ani înainte de convertirea lui Saul din Tars? Nimic nu încurajează o astfel de presupunere. De ce să se fi schimbat procedura recrutării unui Apostol în această împrejurare și apoi, în cazul lui Saul din Tars, să se revină la procedura adoptată la recrutarea inițială a Celor Doisprezece?

Am pus aceste întrebări deoarece în mod curent, cînd se *vorbește* despre alegerea lui Matia ca Apostol (nu cînd se *citește* referatul respectiv din F. Ap. cap. 1), aceasta este fie prezentată, fie subînțeleasă ca alegere făcută de altcineva decît de Mântuitorul Hristos. Concret: fie de comunitatea ierusalimi-

teană, fie de soborul Celor Doisprezece (împuținat, firește, prin moartea infamantă a vînzătorului care urma să fie înlocuit prin aceea alegere).

Și în cazul de față, greșala ce se face — unde se face și cînd se face — este inadmisibilă. Faptul că ea se datorește exclusiv lipsei de băgare de seamă, superficialității cu care ochiul alunecă peste slova textului inspirat, nu creează nici un fel de circumstanță atenuantă. Credinciosul creștin, slujitorul bisericesc în primul rînd, își arată cinstirea ce-o nutrește față de Sf. Scriptură întîi de toate prin atenția unea cu care o citește. Cu aceste deslușiri, să intrăm în subiectul propriu-zis.

În intervalul de timp, de zece zile, dintre înălțarea la cer a Mîntuitorului și Pogorîrea Duhului Sfînt, membrii comunității creștine din Ierusalim erau adunați, ca de obicei, pentru a se ruga lui Dumnezeu și a se pregăti pentru făgăduita așezare a împărăției Sale pe pămînt. Se aflau întruniți laolaltă ca la o sută douăzeci de „nume” (F. Ap. 1, 15), Sfinții Apostoli inclusiv. Comunitatea aceasta reprezintă sîmburele Bisericii creștine. Membrii ei — numiți „ucenici”, sau, după alte străvechi manuscrise ale cărții F. Apostolilor, „frați” — făceau parte desigur dintre fericiții cărora Domnul binevoise a li se arăta viu după învierea din morți. Numărul lor trecea de cinci sute. La anul 57 — cînd Sfîntul Apostol Pavel scria Epistola I către Corinteni (păstrată) — mai mult de jumătate dintre ei se aflau încă în viață (cf. I Cor. 15, 6), stînd mărturie despre biruința vieții asupra morții.

În mijlocul acestei adunări s-a ridicat Sfîntul Apostol Petru, arătînd că este necesar ca numărul Apostolilor Domnului — descompletat prin moartea năpraznică a lui Iuda Iscarioteanul — să fie întregit.

Din amintitele texte evanghelice (Mt. 10; Mc. 3 și Lc. 6) știm că Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos și-a ales doisprezece ucenici sau învățăcei — întru amintirea celor douăsprezece seminții sau triburi ale lui Israil — pregătindu-i vreme de aproximativ trei ani de zile ca să fie tot atîtea surle ale dumnezeiescului grai în scopul sălășluirii împărăției lui Dumnezeu pe pămînt. Făgăduita pogorîre a Duhului Sfînt nu trebuia să afle acest sobor cu efectivul știrbit, cu rîndurile împuținare. Tocmai acest lucru l-a accentuat Sf. Apostol Petru în cuvîntarea de deschidere a adunării creștinești întrunită în scopul arătat.

Textul lucanic din F. Ap. cap. 1 dă deslușiri ample și complete pentru înțelegerea dreaptă a situației respective. El spune că de mult a fost prevăzută de Duhul Sfânt căderea din apostolie a lui Iuda. De fapt, prin gura proorocului David, se arătase că se va pustii curtea lui încît nu va fi cine să locuiască într-însa, iar slujba lui o va lua altul (F. Ap. 1, 20 cu referire la Psalmii 68, 29 și 108, 7). Însăși împlinirea acestei proorocii dovedește că ea se referea la Iuda. Aceasta nu înseamnă, însă, că apostolul vînzător al Domnului ar fi fost constrîns fără voia lui să facă ceea ce a făcut, pentru ca să se împlinească oarecum proorocia citată. Sfîntul Duh nu predestinează pe nimeni să facă cutare sau cutare lucru — și cu atît mai puțin nu-l poate predestina să facă un lucru rău. Aici e vorba de atotștiința (omniștiința) lui Dumnezeu, în aspectul ei de preștiință.

Despre sfîrșitul lipsit de glorie al lui Iuda, Sfîntul Apostol Petru amintește cu acest prilej ceea ce știau „toți cei din Ierusalim” (1, 19). Se știe din Sfintele Evanghelii canonice (vezi Mt, 27, 3 urm.) că apostolul trădător, cuprins de remușcări, a înapoiat arhierilor și bătrînilor sinedriști prețul cu care-l negociase pe Cel nevinovat. Aceștia, însă, nevrînd să întineze vistieria templului cu arginții care reprezentau „prețul sîngelui” (Mt. 27, 6) nevinovat, vărsat pe nedrept, au cumpărat cu ei o țarină stearpă, de la un olar, destinînd-o îngropării străinilor care mureau părăsiți în Ierusalim. Țarina aceasta a căpătat numele de „Hacheldamah”. Ascultătorii Sfîntului Petru cunoșteau înțelesul acestei expresii, căci el le vorbea în dialectul aramaic. Sfîntul Luca o traduce în grecește — „loc al sîngelui” (1, 19) — pentru Teofil și pentru ceilalți cititori ai cărții F. Ap. care nu cunoșteau limba aramaică.

În disperarea lui, Iuda s-a dus și s-a spînzurat. A nimerit, pe cît se pare, tocmai în țarina care avea să fie cumpărată de sinedriști cu cei 30 de arginți sau dinari — bani care reprezentau, valoric, prețul unui sclav de calitate mijlocie în ce privește capacitatea și aptitudinile productive, sau echivalentul muncii de 30 de zile a unui pălmaș sau ziler din vremea aceea.

Funia sau craca de care se spînzurase neputînd să susțină greutatea trupului său povarnic, s-a rupt, iar Iuda „căzînd a plesnit de la mijloc și i s-au vărsat toate măruntaiele” (v. 18). Așa s-a sfîrșit acest om pierdut, despre care Mîntuitorul spusese că era mai bine de nu se năștea (cf. Mt. 26, 24).

„Locul sîngelui” vărsat pe nedrept și al morții cumplite a lui Iuda este situat în valea numită Hinnom, pe coasta Muntelui Sfatului Rău, la Sud de Ierusalim. În vremea cruciadelor se afla acolo o Biserică închinată Preasfintei Fecioare Maria. Cavalerii ioaniți au construit acolo un cavou pentru înmormîntarea pelerinilor răposați în Ierusalim. Pînă în ziua de astăzi, o ruină numită Hacheldamah reamintește drama care s-a petrecut acolo. Nu departe de ea, localnicii îți arată un copac — cu crengile îndreptate lugubru spre Răsărit — de care se spune că s-ar fi spînzurat Iuda vînzătorul.⁴

Potrivit proorociei Duhului Sfînt — care are caracter de dispoziție obligatorie, cu neputință de ocolit — locul dregătoriei lui Iuda avea (în înțeles de: trebuia!) să-l ia altul. Cine anume? Interpretînd gîndul întregii adunări, Sf. Petru formulează condiția pe care trebuie s-o îndeplinească viitorul apostol: un bărbat credincios care l-a urmat pe Domnul în tot timpul desfășurării activității Sale mesianice pe pămînt.

Adunarea a propus doi bărbați, deopotrivă de vrednici după cîte știau membrii ei: pe Iosif (fiul lui Sava) — poreclit „Justus” (cel drept), desigur din pricina vieții sale virtuozose și pe Matia. După cum ne informează renumitul scriitor bisericesc Clement Alexandrinul (veacul III), amîndoi ar fi făcut parte din ceata celor 70 (72) de ucenici ai Mîntuitorului (despre care vorbește Sfîntul Luca în Evanghelia sa: 10, 1 urm.). Care dintre ei era cel mai vrednic, aceasta numai Domnul — Cel ce cunoaște străfundurile inimilor noastre — o putea ști. De-altcum, *numai Lui* i se cuvenea să-și aleagă Apostolii, nu oamenilor, și nici prin mijlocirea vreunui om.

Căzînd în genunchi, întreaga adunare a rugat pe Domnul să arate *pe care dintre cei doi* l-a ales (v. 24) ca să ia locul lui Iuda, cel căzut în prăpastia pierzaniei trupești și sufletești.

Au tras apoi la sorți și a ieșit sorțul pe Matia, care dintr-aceleas s-a numărat cu cei Doisprezece. Rana deschisă în obștea membrilor Soborului Apostolesc era astfel lecuită. Sfinții Apostoli puteau aștepta acum semnalul ceresc al purcederii lor la propovăduirea Evangheliei, pentru cîștigarea lumii antice și anticipate la strădania de înnoire creștinească.

Tragerea la sorți era practică încă sub regimul Vechiului Testament, pentru a se afla voia lui Dumnezeu într-o chestiune

⁴ Cf. V. Gheorghiu: Sf. Evanghelie de la Mateiu, cu comentariu. 1925—1933, com. la Mt. 27, 3 urm.

importantă (vezi Lev. 16, 8; Num. 26, 52 urm.; Prov. 16, 33; ș. a.). Prin analogie cu cele ce se spun în textele indicate aci, în cazul de față trebuie să se fi procedat astfel: Numele celor doi „candidați” propuși de adunarea creștinilor ierusalimiteni au fost scrise fiecare pe câte o tăbliță. Tăblițele erau puse într-o urnă (vas). Aceasta se scutura pînă ce una din tăblițe sărea afară. Candidatul al cărui nume era scris pe această tăbliță — în cazul de față: Matia — era proclamat ales.

Procedura urmată de adunarea primilor creștini din Ierusalim pentru ceea ce se numește obișnuit — greșit — „alegerea” unui nou Apostol, este specific *sinodală*. Biserica creștină răsăriteană ține la ea cu fidelitate exemplară și o practică pînă în ziua de azi la alegerea episcopilor, care sînt urmașii Sfinților Apostoli.

Rolul Sfîntului Petru în împrejurarea aceasta nu trebuie exagerat. El a făcut propunerea de-a se completa vacanța ivită în sînul Soborului Apostolesc și a prezenta ceea ce s-ar numi cu termeni de actualitate „expunerea de motive” a acestei propuneri. Atîta tot!

Dreptul de a face propuneri îl avea fiecare membru al adunării, fiecare mădular al Bisericii. Dacă Sfîntul Petru ar fi fost investit cu prerogative „primațiale”, ar fi numit el pe noul Apostol, înlocuind pe Domnul în calitatea Sa de cap al Bisericii. Nimeni nu ar fi luat în nume de rău această procedură. Dar el n-a făcut așa. Aceasta dovedește că orice interpretare care cuprinde mai mult decît atît e propagandă confesională — și nu adevăr științificește dovedit.

*

Mai sînt și alte „greșuri” exegetice care reclamă neapărat rectificările cuvenite. Le vom semnală cu alt prilej, ca să nu încărcăm peste măsură volumul expunerii de față.

Tilcuirea *d r e a p t ă* a Sfînteii Scripturi — așa s-a zis, de mult și cu temei — este o adevărată „artă”, arta interpretării. Dar această „ars interpretandi” este, pentru preot, o veritabilă „crux interpretum”. Prin hirotonie, slujitorul sfîntului altar și-a asumat sarcina de-a o purta cu destoinicie, s-a îndatorat înaintea lui Dumnezeu și a arhiereului să învețe *corect* și *complet* pe credincioși.

Ca să-l ajute să izbîndească s-au scris și paginile da față.

Primească-le toți frații preoți cu bucuria cu care revista aceasta le înbie ofranda lor nepretențioasă.

Pr. Dr. GRIGORIE MARCU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

SINODALITATEA ORTODOXĂ ÎN VEACURILE XIII—XV

Sinodalitatea ortodoxă postecumenică din veacurile IX—XII (vezi la Șesan M., în „Mitropolia Ardealului”, 3/5, 1964), și-a continuat influența și în veacurile următoare, transmițând-o nu numai bisericilor autocefale vechi, ci și celor autonome noi. De fapt, împrejurările au produs în veacul XIII nașterea bisericilor ortodoxe locale pentru sârbi (1219) și pentru bulgari (1234), precum și o oarecare lărgire a autonomiei Bisericii ortodoxe ruse și nașterea celei române (vezi Șesan M., Biserica ortodoxă în veacurile XI—XV, Mitropolia Ardealului, 4/6, 1963). Cu toate acestea, autoritatea Patriarhiei ecumenice din Constantinopol s-a accentuat și mai mult în veacul XIV, ca Biserică mamă față de toate Bisericile locale-fiice din Europa, în forma unei sume de „privilegii” ale scaunului de la Bizanț, care a fost reprodusă apoi în legislația bisericească slavonă, depusă în „Cartea de cîrmuire” — Kormciaia kniga, din veacul XIV (vezi Troicki S., Cine a introdus scholia catolică în Kormciaia ortodoxă, în Bogoslovskie Trudă 2, Moscova 1961, p. 5—62, recenzată în Ortodoxia, 3/4, 1963, p. 493 s.). În acest cadru hotărârile de principiu ale sinoadelor ținute de Patriarhia ecumenică au rămas și pe mai departe îndrumătoare pentru aceste Biserici ortodoxe locale, cât și pentru vechile patriarhii, fiind însușite prin participare directă, prin sistemul endemic sau prin consens ulterior.

1211 — Tîrnova

Țarul Borilă (—1218), socotind Biserica vlaho-bulgară autonomă, în urma răscoalei antibizantine din 1186 și a mutării Patriarhiei ecumenice în 1204 din Bizanț, unde s-au stabilit cruciații, a convocat la 11 februarie 1211 la Tîrnova soborul de episcopi, preoți și boieri, pentru afurisirea bogomilismului, pentru că unii bogomili refuzau Rugăciunea Domnească și alții botezau fără scufundare în apă. Sinodicul slavon al soborului se baza pe un text grecesc (Popruzenko M., Sinodik țara Borila, Odesa 1899, p. 34; Jordan I., Die Bogomilen, Karlovitz 1923, p. 34 s.).

1213 — Niceea

Ocuparea Constantinopolei și a regiunilor Traciei și Macedoniei de către cruciații latini, în 1204, a determinat apoi stabilirea împăratului bizantin Teodor I Laskaris (—1222) și a patriarhului ecumenic Ioan X Kamateros și Mihail IV la Nicea. Aici a convocat patriarhul Teodor II, în octombrie 1213 un sobor, participînd la el și arhiepiscopul Ioan Kamateros, al Ohridei, fost patriarh ecumenic. Din sobor a pornit și o scrisoare către suveranii din Armenia, Cilicia și Isauria, cu înștiințarea că sediul Patriarhiei ecumenice s-a stabilit acum la Nicea, după ce la Bizanț s-a înființat un patriarhat latin al cruciaților. În aceste împrejurări nu s-a mai socotit necesar să se discute repunerea numelui papii în diptice, cum s-a pus chestiunea încă la sinodul de la Constantinopole din 1089, din moment ce latinii se arătau acum cu totul ostili ortodocșilor. (Snegarov, *Istoria na Ochridskata arhiep.*, Sofia 1924, p. 206; Hussey J., *The Byzantin Empire*, în *Actele Historical Society* 4, vol. 32, 1950, p. 71 ss.).

1217 — Ohrida

După ce despotul Epirului, Teodor Komnenos a recucerit de la latini regiunea Ohridei, el a adunat, la începutul anului 1217, sinodul Arhiepiscopiei Ohridei. Acesta a ales ca arhiepiscop pe Dimitrie Chomatenul. El a reorganizat Arhiepiscopia, și-a luat titlul de „Arhiepiscop al Justinianeii Prima și al întregii Bulgariei”, a subliniat rolul sinodului ca organ central de activitate și răspundere în administrația unei Biserici locale, și a înlocuit pe episcopii sîrbi și bulgari cu cei greci. (Snegarov, p. 208, 241 ss, 289).

1219 — Nicea

Luînd la cunoștință, prin monahul Sava Nemanja, despre situația din Sîrbia, patriarhul ecumenic Manuil (—1222) și împ. Teodor I au aprobat să acorde Sîrbiei atît independența politică, precum și autocefalia bisericească. Un sinod patriarhal a aprobat apoi proclamarea acestei autocefalii și Sava a fost întronizat pînă la treapta de episcop și numit mitropolit pentru Zicea (—1236). Cu această ocazie s-a precizat că mitropolitul sîrb va fi ales de sinodul local sîrb, dar confirmarea o va da patriarhul ecumenic, al cărui nume va fi pomenit la locul prim în cadrul sfintelor slujbe. Organizarea Mitropoliei sîrbe s-a realizat

apoi în 1221. (Stanoevici St., Sv. Sava i nezavisimost srpske crkve, Glas srp. Akademije 161, 1934, p. 199ss; Episc. Simeon, Delo sv. Save, Glasnik srp. crkve 1, 1963, p. 6s; Dacici B. Sv. Sava, Glasnik 5, 1963, p. 180s.).

1220 — Ohrida

În mai 1220, mitrop. Dim. Chomatenul a întrunit sinodul local, la care a protestat împotriva autocefaliei bisericii sârbe, arătându-și punctul de vedere contrar și în scris către patriarhul din Nicea. El a fost sprijinit de despotul Teodor Dukas din Epir, care dorea și el autonomie a bisericii epirote. Dar împrejurările istorice au fost mai favorabile Mitropoliei vlaho-bulgare de la Tîrnova, și de aceasta a depins și ființa Arhiepiscopiei din Ohrida. (Snegarov, p. 135, 193s.; Gelzer, Patriachat von Achrida, p. 16; Rallys, Syntagma V, p. 421ss.).

1234 — Lampsak

Situația din Balcani și creșterea importanței statului bulgar a prilejuit Patriarhiei ecumenice de la Nicea nevoia de a-și revizui atitudinea. În acest sens și Sf. Sava al sîrbilor a întreprins o călătorie informativă la patriarhii din Ierusalim, Alexandria și Antiohia. În fine s-a ajuns la înțelegere între țarul Ioan II Asan (—1241), patriarhul ecumenic Gherman II (1240) și împ. bizantin Ioan Vatatzes (—1254). S-a întrunit un mare sinod interpatriarhal la Lampsak, cu delegații celor patru Patriarhii vechi și cu numeroși mitropoliți, episcopi, arhimandriți și monahi, chiar de la Athos, greci și bulgari. A fost recunoscută: Patriarhia bulgară, în frunte cu patr. Ioanichie II, mitropolit de Tîrnova. Decizia a fost întărită prin sigiliul patr. Gherman. Apoi sinodul s-a mai ocupat și cu problema existenței mănăstirilor filii și raportul lor cu mănăstirea mamă. (Rallys V, 110; Snegarov, p. 145s; Pocitan V., Geneza demnității patriarhale, 1926, p. 55; Nikov P., Tîrkovnata politika na Ivana Asana II, Bălg. istor. biblioteka 3, 1930, p. 65ss.).

Dar aceste măsuri au provocat supărarea papii, cu care se încercaseră anumite contacte în 1220, și prin mijlocirea împăratului latin Ioan de Brienne, fiind patr. Gherman II împotriva, cât timp se aflau cruciații la Bizanț. Atunci papa Grigorie IX l-a excomunicat pe țarul Ioan și a proclamat o cruciadă contra lui. (Hefele, Histoire des conciles V-2, p. 1565ss.).

cca 1250 — Constantinopol

Patriarhul Manuil II (—1255) a ținut sinod local, cu 7 arhieri, și cu prezența arhiep. Const. Cabasila din Ohrida. S-au

dat dispoziții cu privire la disciplina bisericească, cum poate fi transferat un episcop și despre dreptul ctitorial. (Gedeon, Diataxis II, p. 37ss; Rallys V, p. 114s; Gelzer, p. 12).

1267 — Constantinopol

Imp. Mihail VIII Paleologul a revenit la Constantinople, în 1261, alungînd pe cruciați, dar l-a înlăturat de la tron pe Ioan II Laskaris. De aceea patr. Arsenie (—1264) l-a excomunicat. Deși împăratul s-a supus penitenței publice, el însă l-a depus pe patriarh și apoi a întrunit un sinod local, în 1267, la care a forțat aprobarea măsurilor sale. Ca patriarh a ajuns Gherman III și apoi Iosif I (—1275) (Pocitan, p. 21). Acesta s-a interesat și de discuțiile din Orientul eterodox, duse de patriarhii armeni Bamaadani și Ignatie cu mafrianul sirian Berhabun.

1274 — Rusia

Alungat de tătari, mitropolitul Chiril II de Kiev a întrunit un sinod local la Vladimir pe Kliasma în vederea reorganizării mitropoliei. Cu această ocazie a fost însușită legislația slavonă depusă în: Kormciaia kniga, alcătuită de Sf. Sava al sîrbilor și trimisă în Rusia de cneazul bulgar Svetoslav Iakob. (Această Kormciaia a fost alcătuită pe baza textelor canonice ale lui Ioan Zonaras, dar Gedeon, în Pinakes, p. 394 crede că are la bază un text trimis de patriarhul ecumenic Iosif I).

Deci sinodul a cerut reintroducerea regulilor bisericești și a disciplinei canonice; suprimarea abuzurilor feudale la ocuparea posturilor bisericești; primirea în cler numai a celor vrednici; săvîrșirea cu grijă a Sf. Taine și a Sf. Liturghii și refuzarea botezului latin prin stropire; înlăturarea celor care se închină și la alte altare; înlăturarea unor obiceiuri păgîne; combaterea luptelor cu pumnii; oprirea exploatării celor așezați pe lunurile bisericești și stabilirea sediului Mitropoliei Kievului la Vladimir, fapt aprobat apoi și de sinodul patriarhal (Filaret, Geschichte der Kirche Russlands I, p. 182s, 199; Milaș, Kirchenrecht, 1897, p. 187; Miklosich, Acta Patriarchatus, vol. 1, p. 351).

1274 — Constantinopol-Lyon

În vederea tratativelor cu papa spre evitarea unei cruciade noi, împ. Mihail VIII l-a îndemnat pe patr. Iosif I să precizeze sinodal punctul de vedere ortodox. La sinod, împăratul însă a afirmat că în tratative ar fi vorba numai de: recunoașterea pri-

matului papal (onorific), de pomenirea papii la slujbele săvârșite de înalții ierarhi și de dreptul de apel la papa în ultima instanță, fiind de altfel consensul evident prin recunoașterea acestora Sf. Taine. Delegații bizantini, mitrop. Gherman, fost patriarh, mitr. Teofan al Niceei și secretarul imperial George Akropolitul, au venit la conciliul general latin al 14-lea de la Lyon, la 24 iunie 1274 pentru a „trata unirea”. Dar la conciliu s-au și formulat mai înainte condițiile de unire care erau: primatul juridictional papal, filioque, azimile și purgatoriul. Akropolitul a abjurat schisma din 1054, dar nu a primit cele patru condiții, deși era îndemnat la aceasta de expatriarii latini Pantaleon de Constantinopole și Opizo de Antiohia.

La 6 iulie 1274 s-a proclamat „revenirea” grecilor și faptul a fost anunțat la 25 ianuarie 1275 la Constantinopole. Ajungând patriarh, la 20 mai, Ioan Vec, el s-a străduit să impună unirea și filioque. Cum sinodul local i s-a opus, patr. Vec a început a aplica măsuri disciplinare. Dar bizantinii au refuzat primirea condițiilor, afirmând că conciliul de la Lyon a fost un simplu „sinod latin”, care nu-i poate obliga. Cu toate presiunile patr. Ioan Vec, și la sinodul din 1277, la care a participat și patr. Ioachim al Tîrnovei, nu s-a putut ajunge la rezultat, căci sporind pretențiile papii Nicolae III, a sporit și rezistența grecilor. (Gedeon, *Diataxeis*, p. 16ss; Hefele VI-1, p. 168ss; Papadopoulos, *Istoria tes ekklesias Alexandrias*, p. 566; Evert-Kappesowa H., *Relations byzantino-latines*, *Byzantinoslavica* XVI-2, 1955, p. 30, 6ss; Troicki G., *Lyonsky sobor*, *Golos Pravoslavia* 5, Berlin 1963).

1282/1285 — Constantinopol

După moartea împ. Mihail VIII, împ. Andronic II (—1328) a determinat demisia patr. Ioan Vec și la 30 decembrie a convocat un sinod local, în care a fost restabilit patr. Iosif I. Sinodul a respins unirea de la Lyon și toate consecințele ei, condamnând la ardere lucrările unioniste ale lui Ioan Vec, precum și pedepsirea prietenilor lui, George Metochitul, Const. Melitonitul și Teofan al Niceei. În aceste împrejurări și patr. Teodor al Antiohiei s-a retras din scaun.

Noul patr. Grigorie II din Cipru (—1289) a convocat în continuare un sinod patriarhal la Blacherne, în care au fost din nou condamnați toți latinofronii, chiar dacă patr. Atanasie al Alexandriei propunea o oarecare moderație. Problema a fost

discutată la un nou sinod, întrunit în tricliniul Alexiu, începînd cu „filioque“ și urmînd cu celelalte inovații latine. Dogma ortodoxă a fost consemnată de patr. Grigorie într-un tomos patriarhal, care a fost apoi difuzat către toate bisericile ortodoxe. Dar discuțiile au continuat la al doilea sinod de la Blacherne, de la începutul anului 1285, cu prezență numeroasă. Vec era acuzat de erezia lui filioque; el s-a apărat însă cu un citat de la Ioan Damaschinul (Pachymeres I, 35). Dar marele logotet Muzalon a dovedit greșită interpretarea locului patristic citat. Deci pentru cercetarea mai amănunțită a problemei, sinodul s-a amînat pe timp de 6 luni, după care s-au reluat discuțiile, vădindu-se greșala lui Vec. De aceea, interpretarea corectă a locului din Sf. Ioan Damaschinul a fost consemnată într-un tomos special. (Hefele VI-1, p. 214ss; Papadopoulos, p. 567ss; Ewert-Kappesowa H., Une page de l'histoire des relations byzantino-latines, Byzantinoslavica XVII-1, 1956, p. 7ss).

1284 — Rusia

Urmașul mitrop. Chiril II, grecul Maxim (—1305), trimis de Patriarhia ecumenică a ținut un sinod la Kiev, în 1284, la care s-a discutat între altele și problema zilelor de post, precizîndu-se că: în miercurile și vinerile din săptămîna Paștilor și a Rusaliilor, în cele dintre Crăciun și Bobotează nu se postește, iar de Sf. Petru și Pavel, de Schimbarea la față, de Adormirea Maicii Domnului și de Ap. Filip se poate mîncă pește. Dar sediul mitropoliei a trebuit să fie mutat iar la Vladimir, din cauza tălarilor. (Bonwetsch N., Kirchengeschichte Russlands, Lipsca 1923, p. 23).

1301 — Constantinopol

La cererea episc. Teognost din Sarai (Volga), patriarhul ecum. Ioan XII (— 1303) a ținut sinod endemic la Constantinople, cu participarea mitrop. Maxim de Kiev, spre a lămuri o serie de întrebări privitoare la cult și disciplină. Astfel el a dispus: se poate muta un altar sfințit; poate fi slujbă arhierească fără diacon; episcopul să citească Sf. Evanghelie cel puțin de 4 ori pe an (Evanghelia patimilor, de Sf. Paști, la 1 sept. și Anul nou-Sf. Vasile); pentru elementul vinului la Sf. Euharistie se poate folosi și mustul de struguri; poate fi luat „trupul Domnului” în misiune; în Vinerea patimilor nu se săvîrșește Sf. Liturgie; miercurea și vinerea din Săptămîna lăsatului de brînză

se cîntă ceasurile și vecernia; un preot care a omorît în luptă nu mai poate săvîrși slujbele divine; s-a reglementat botezarea tătarilor și misiunea la eterodocși; primirea în monahism, nu se poate face prin forță; un episcop care a intrat în monahism, primind schisma mare, pentru motiv de boală, nu mai poate reveni la conducerea eparhiei; unui mort (chiar cleric), nu i se pot da Sf. Daruri. (La Filaret, Geschichte der Kirche Russland I, p. 184ss).

1304 — Constantinopol

Patr. Atanasie I (—1311) a luat măsuri, la sinodul patriarhal cu 21 episcopi, pentru combaterea concubinajului și a adulterului, care primejduiesc viața credincioșilor; a propus și epitimii corespunzătoare, și chiar unele publice, după caz. Apoi a emis 34 gramate pentru ferire de rău, pe care împ. Andronic II le-a confirmat ca legi de stat. (Gedeon, Pinakes, p. 406ss; Gedeon, Diataxeis II, 45s; Rallys V, p. 121ss; 353s). Apoi a fost stabilită o nouă consemnare a scaunelor episcopale ale Patriarhiei ecumenice (Rallys V, 490ss) și a fost reconfirmată practica de „ternar” la alegerea unui patriarh, potrivit cărui principiu sinodul patriarhal alegea trei candidați (ternar), din care împăratul confirma pe unul, care era apoi întronizat. (Pocitan, p. 216).

1312 — Constantinopol

Patr. Nifon I a combătut la sinodul local practicile de simonie în biserică, fie în legătură cu ocuparea oficiilor bisericești, fie referitoare la slujbe. (Gedeon, Pinakes, p. 412).

Acest exemplu l-a urmat și patr. Ioan XIII la sinodul din 1315, participînd la el 21 chiriarhi, dintre care unii au ținut în continuare unele sinoade locale-mitropolitane cu aceleași probleme (la Patras, Sinope, Chalcedon, Heraclea, Larissa, Prusa, Melitene, Amasia, Durazzo). (Miklosich I, p. 3, 17s, 28s, 34s, 45s, 59s, 73s).

1312 — Pereiaslav-Rusia

S-a întrunit sinodul Mitropoliei Kiev, sub conducerea mitropolitului pentru a combate activitatea eretică a unui bizantin Akindin; apoi a fost discutat decretul împ. bizantin Andronic II despre „intervenția puterii lumești (imperiale) în afacerile bisericești”, care a fost respinsă ca necanonică (vezi Kliĭbanov A.,

K izuceniu genesisia ereticeskich dvijenii v Rossii, Voprosă istorii religii i ateizma 7, Moscova 1959, p. 186—217).

1324 — Constantinopol

Sinodul local condus de patr. Isaia (—1334), din septembrie a stabilit felul și cantitatea contribuțiilor anuale (kanonikon) datorate de cele 32 mitropolii și arhiepiscopii către Patriarhia ecumenică. (Rallys V, 134s; Miklosich I, p. 126). Cu această ocazie s-au luat măsuri sinodale și contra bogomilismului, discutat și la sinoadele din 1316 și 1325 (Angelov D., Zur Geschichte des Bogomilismus, Byzant. Zeitschrift 51, 1958, p. 374s).

cca 1330 — Rusia

Mitrop. Teognost al Kievului (1327—1353) a fost primul mitropolit grec care și-a stabilit sediul la Moscova, pe lângă marele cneaz Ivan I Danilovici (1341). Dar Mitropolia nu mai avea aceeași extensiune teritorială, pentru că din 1299 s-a desprins din ea noua Mitropolie a Haliciului, nerecunoscută de Patriarhia ecumenică și apoi din 1316 teritoriul Mitropoliei noi a Lituaniei lui Ghedimin (—1349), recunoscută de Patriarhia ecumenică. Pentru rezolvarea acestor probleme, la care s-a mai adăugat și acuza arhiepiscopului din Novgorod contra mitropolitului Teognost pentru filarghirie (iubire de arginți), s-a întrunit sinodul mitropolitan, la Kostroma, dar amănunte nu sînt cunoscute (vezi Bonwetsch, p. 25). De aceea, în 1334, sinodul Patriarhiei l-a desemnat ca mitropolit pe episcopul rus din Vladimir pe Kliasma, ca să dea satisfacție dorințelor locale. (Miklosich I, p. 336).

1341 — Constantinopol

Concepția isihastă de la Athos despre coborîrea harurilor divine peste credincios prin intuirea divinului în meditație liniștită, pînă la vederea „luminii Taborului”, a provocat o dispută teologică între contrarul ei, Varlaam din Calabria și apărătorul ei, Grigorie Palama. Atunci patr. ecumenic Ioan XIV Calelea (—1347) a convocat un sinod local, la 11 iunie, la care Varlaam și adeptul său Gr. Akindin a fost respins de argumentele lui Filotei Kantakuzen și Gr. Palama, deși patriarhul îl pătînise pe Varlaam. Gr. Palama a prezentat și un „Tomos aghioritic” despre teologia isihastă în expunere proprie (palamită), cu privire și la „rugăciunea isihastă” și posibilitatea vederii, în cadrul contemplației isihaste, „a luminii Taborite”, care este un atribut deosebit de ființa lui Dumnezeu. Deoarece atunci nu s-a

dat un tomos sinodal în chestiune, atât Akindin cât și palamiții au cerut o decizie oficială, pe care o vedea necesară și împ. Andronic III Paleologul, pentru păstrarea liniștei în imperiu. De aceea patriarhul Ioan XIV a întrunit un mare sinod patriarhal, la finele lui iulie sau începutul lui august 1241, la care a fost discutată cu mare grijă problema teologică a raportului dintre ființa și însușirile lui Dumnezeu. Au participat arhiep. Antim Metohitul din Ohrida, membrii senatului, demnitari, arhieriei, egumeni și clerici. Disputa aprinsă s-a dus îndeosebi între Varlaam și Palama, cu intervențiile patr. Ioan. Dar teza palamită, bazată pe Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Ioan Damaschinul și Andrei Criteanul, a biruit; Varlaam și-a cerut iertare și lucrurile păreau a se liniști. Dar revolta zeloților din Salonic a provocat reacția Varlaamiților, care erau sprijiniți de împărăteasa regentă Ana de Savoia (pentru Ioan V), așa că Gr. Palama a fost închis, încât tomosul sinodului nu a putut fi transmis isihaiștilor de la Athos decât abia în 1344 (Miklosich I, 202ss, 238s; Karmiris I, Dogmatika mnemeia, vol. I, 1952, p. 294ss; Stăniloae D., Viața și învățătura Sf. Gr. Palama, Sibiu 1938, p. 116ss).

1342 — *Armenia*

La sinodul local de la Sis, s-au început discuții unioniste între regele Leon V al Armeniei Mici, catolicoșii armeni Constantin și Mechitar, cu papa Benedict XII, care s-au întins pînă în 1353, fără rezultat. (Hefele VI-2, p. 846ss).

1345 — *Constantinopol*

Pentru combaterea lui Gr. Palama s-a ținut un „al doilea sinod isihast”, la 4 noiembrie 1345, prin colaborarea dintre patr. Ioan XIV și regenta Ana de Savoia. Teza varlaamită a biruit, Palama fiind reținut în închisoare. Ca motiv a fost luat cazul depunerii mitrop. Isidor de Monembasia, palamit. Contra lui Palama a fost folosit și un tom al patr. Ignatie al Antiohiei, care însă nu avea valoare sinodală (Stăniloae, p. 182s; istoricii papali recunosc acestui sinod valabilitate, pentru că l-a condamnat pe Palama, drept un adept al bogomilismului etc.).

1346 — *Scopia*

De frămîntarea de la Bizanț între varlaamiți și palamiți, ca și între regenta Ana de Savoia și coregentul Ioan Kantakuzen, s-a folosit țarul sîrb Ștefan Dușan (—1355), adept al isi-

hasmului și prieten cu țarul bulgar Ioan Alexandru. El și-a mărit țara în dauna bizantinilor spre Tesalia, Salonic, Athos și Ohrida. De aceea de Florii (16 aprilie) a întrunit la Scopia un sobor al țării, la care au participat patr. Simeon al Tîrnovei, arhiep. Nicolae al Ohridei și Protosul Athosului. Atunci Mitropolia sîrbă a fost proclamată „Patriarhie a sîrbilor și grecilor”, fără știrea Patriarhiei ecumenice. Ca patriarh a fost rînduit Ioanichie II (—1354) cu sediul la Peci. Acesta a întrunit apoi soboare de organizare internă a patriarhiei, în 1347 și 1348 și în 1349 soborul de la Scopia a aprobat „Zakonicul țarului Dușan”. (Novakovici St. Zakonik țara Dușan, Belgrad 1898; Hudal A., Die serbisch. orthodoxe Nationalkirche, Viena 1922, p. 26ss; Snegarov, p. 320ss).

1347 — Constantinopol

La 21 mai 1346 s-a proclamat împărat bizantin Ioan VI Kantakuzen. Fiind adept al lui Gr. Palama, el a cerut împărătesei Ana de Savoia, care se afla în Bizanț, să fie judecat patr. Ioan XIV pentru erezie și nesocotirea tomului din 1341. Deci s-a întrunit un sinod local, la 2 febr. 1347, la care au participat ierarhi, monahi, clerici, senatori, apoi patr. Lazăr reprezentînd Patriarhiile din Ierusalim, Antiohia și Alexandria, apoi arhiep. Antim din Ohrida, alungat de țarul Dușan și Filotei Kokkinos, viitor patriarh. A fost citit tomul din 1341 și patr. Ioan XIV a fost depus, confirmîndu-se totodată condamnarea lui Varlaam și Akindin. Gr. Palama a fost eliberat, dar s-a ridicat un nou dușman contra lui în persoana istoricului Nichifor Gregoras. Ca patriarh a fost ales Isidor. Pentru importanța lui, sinodul a fost numit de către mitrop. Neilos din Rhodos drept „al IX-lea sînt și ecumenic sinod”. (Rallys I, 394s; Gedeon, Pinakes, p. 423; Miklosich I, 243ss, 261ss; Stăniloae, p. 191ss).

Patr. Isidor a continuat cu sesiunea și în septembrie, cu care ocazie a recunoscut că Rusia întreagă este înglobată în Mitropolia Kievului, cu sediul la Moscova, inclusiv Haliciul, și ea va ține sinod propriu cu toți chiriarhii săi.

1350 — Peci-Tîrnova

Deoarece unii bogomili se ascundeau după isihasm și alții acuzau isihasmul de bogomilism, în ambele biserici locale din Balcani, cea sîrbă și bulgară, adepți ale isihasmului palamit, s-au luat măsuri împotriva adevăraților bogomili și iudaizanți.

Astfel patr. sîrb Ioanichie II a ținut sinod local la Peci pentru condamnarea lor, potrivit Zakonikului lui Dușan. Apoi țarul bulgar Ioan Alexandru și patr. Teodosie II au ținut sinod local la Tîrnova pentru condamnarea șefilor bogomili. Sinodul bulgar contra bogomililor s-a mai repetat încă și în 1355 și 1360. (Iordan I., *Die Bogomilen*, Karlowitz 1923, p. 40s; Spinka M., *History of Christianity in the Balkans*, Chicago 1933, p. 120s).

1351 — Constantinopol

Discuția pentru isihasm a continuat apoi între Gr. Palama și N. Gregoras. Pentru lămurire generală, față de agitațiile akindiniților (varlaamiți), împ. Ioan Kantakuzen a întrunit în palatul Blacherne al patrulea sinod isihast, la 27 mai 1351, fiind patriarh Calist I (—1363). Au participat 25 mitropoliți și alți 7 și-au trimis adeziunea în scris. A fost cel mai populat sinod patriarhal. După discuții amănunțite și în contradictoriu cu akindiniții, despre „rugăciunea inimii”, despre „lumina Taborică”, despre „ființa și lucrările lui Dumnezeu” și altele, unele implicînd și problema firii și a voințelor în Hristos, Gr. Palama și-a expus atît de bine, documentat și ortodox tezele sale, că au fost aprobate și teologia palamită precizată într-un tomos sinodal și declarată oficială pentru Biserica ortodoxă. Contrarii au fost excomunicați și condamnarea lor a fost apoi reafirmată la un sinod din 1352. (Stăniloae, p. 217ss).

1352 — Constantinopol

Rezolvînd problema „palamită”, patr. Calist s-a ocupat cu „problema sîrbă”. În acest scop a convocat un sinod local, la care s-a constatat că proclamarea patriarhiei sîrbe s-a făcut în mod samavolnic-necanonic. De aceea sinodul a aruncat anatema asupra Patriarhiei sîrbe și l-a sfătuit pe patriarhul bulgar să recunoască privilegiile Patriarhiei ecumenice, pentru a nu mai greși. Totuși Patriarhia sîrbă și-a continuat existența și și-a adîncit organizația, prin soborul de la Serres din 1354, care a completat Zakonikul lui Dușan; între prevederile lui se preciza că un laic nu poate ajunge exarh și că patriarhul sîrb va fi ales de Sfatul țării. A fost ales atunci Sava IV. (Hudal, p. 26ss).

1353 — Rusia

Mitropolitul Teognost al Moscovei, înțelegînd dorințele credincioșilor, ale clerului și cneazului Dimitrie Donski (—1389)

de a avea în frunte un mitropolit rus, în vremea în care Lituania lui Olgierd (—1377) ocupase de la ruși chiar Kievul, Cernigovul și Volinia, a convocat un sinod local la Moscova, la care a fost propus ca viitor mitropolit de Kiev (Moscova) rusul Alexie (—1378). La intervenția mitrop. Teognost, patr. ecumenic Calist I a confirmat alegerea. (Bonwetsch, p. 25).

1355 — Constantinopol

Trecerea oștilor turcești ale lui Orcan, în 1354, peste Galipoli spre Tracia, s-a părut atunci lipsită de importanță. De aceea au continuat frământările locale. Patr. Calist I a întrunit un sinod endemic, la 17 august, pentru a decide asupra încuscririi între dinastia bizantină și cea bulgară. La sinod au venit 15 chiriarhi, între care mitrop. Roman al Lituaniei și mitrop. Teognost al Rusiei. Prin tomosul sinodal au fost date instrucțiuni către Patriarhia Tîrnovei ca să fie remiruiți cei care reveneau la Biserica ortodoxă (din erezie) și nicidecum rebotezați. În adresa către patriarhul Tîrnovei se exprima și reproșul că acest patriarh a participat la proclamarea necanonică a Patriarhiei sîrbe. Apoi s-a precizat că numai din condescendență s-a dat dreptul Arhiepiscopiei Tîrnovei să se numească patriarhie, pentru că ea nu este socotită în rînd cu celelalte patriarhii. (Gedeon, Pinakes, p. 430; Miklosich L., 432ss). În continuare, sinodul din 1356 l-a anatematizat pe mitropolitul Alaniei din Caucaz pentru nerespectarea canoanelor. (Miklosich I, 356ss).

1359 — Constantinopol

Din sinodul patriarhal, din mai, patr. Calist I a emis tomosul pentru stabilirea Mitropoliei în Ungrovlahia. (Gedeon, Pinakes, p. 430; Miklosich I, p. 383s). Aceasta s-a realizat, la cererea voievodului Alexandru Basarab, prin mutarea sediului mitropolitului Viciniei, supusă Patriarhiei ecumenice, în capitala Ungrovlahiei, la Argeș; astfel mitrop. Iacint a venit la Argeș și în mod oficial, căci el se reținuse acolo deja de mai dinainte. Astfel deci „înființarea” Mitropoliei Ungrovlahiei a fost de fapt „mutarea” scaunului mitropolitan al regiunii valahe de la periferie (Vicina) în centru (Argeș, vezi și Reli S., Istoria vieții bis. a românilor, vol. 1, 1942, p. 186).

1361 — Constantinopol

Sinodul patriarhal din iulie, condus de patr. Calist I, a constatat că după moartea mitrop. Teognost al Kievului s-au în-

tîmplat neînțelegeri între noul mitropolit Alexie de Kiev și mitropolitul Roman al Lituaniei. Deci el a dispus ca toți chiriarhii să se supună Mitropolitului Kievului (la Moscova), trimițînd o delegație cu scrisori și instrucțiuni în acest sens. Această decizie a fost reconfirmată în 1370. (Miklosich I, p. 425s; 434s, 518ss).

1363 — Serres-Sîrbia

Imp. Ioan V. Paleologul, constatînd progresul cuceririlor turce în Balcani, contra creștinilor greci, bulgari și sîrbi, s-a gîndit să realizeze o coaliție creștină balcanică; de aceea a cerut să fie înlăturată schisma dintre Patriarhia de Peci și Patriarhia din Constantinopol. Astfel în 1363 l-a trimis pe patr. Calist, care aruncase anatema din 1352, în Sîrbia, la văduva lui Ștefan Dușan, Elisabeta, și la Uroș V (—1366), pentru ca împreună cu aceștia să realizeze împăcarea, la soborul de la Serres. Dar patr. Calist a murit acolo și tratativele s-au întrerupt. (Spinka, p. 148).

1365/6 — Constantinopol

Cîteva sinoade locale, prezidate de patr. Filotei (—1376) au lămurit rostul anatematismelor lui C. Harmenopol contra abuzurilor eclesiastice, cerîndu-se fiecărui cleric să prezinte declarații individuale că nu face astfel. Apoi a fost condamnată „trădarea de patrie” și din punct de vedere bisericesc și a fost condamnat sacrilegiul. (Gedeon, Pinakes 436; Rallys V, 128s; Miklosich I, 457s).

Sinodul din 1367 a precizat că din fondurile bisericești nu se pot face cedări către împărat; măsura era îndreptată contra „chisticarienilor”, care se înfeudau din proprietățile bisericești. În fine a fost stabilit raportul dintre mănăstirile Athosului și Episcopia din Hierissos. (Miklosich I, 507ss; Rallys V, p. 131s).

1365 — Antiohia

Sinodul patriarhal din Antiohia (Damasc) a înștiințat printr-o adresă Patriarhia ecumenică despre alegerea canonică a patriarhului antiohian Pahomie; actul a fost semnat de 10 chiriarhi, din Apamea, Pompeiupolis, Heliopolis, Iberia, Bostra, Momprugia, Beryt, Emesa, Tripoli și Edesa. (Miklosich I, 463s).

1367 — Constantinopol

Tensiunea confesională dintre latini și greci fiind în paguba Bizanțului, împ. Ioan V Paleologul (—1391) l-a îndemnat pe

patr. Filotei să convoace un sinod interpatriarhal la care să participe și patriarhii din Ierusalim și Alexandria și să se discute „felul unirii” dintre biserica greacă și cea latină. Se luase în proiect chiar ținerea unui „sinod ecumenic” în 1367. Dar discuțiile cu legatul papal Pavel nu au dus la rezultat. În schimb, la sinodul patriarhal din 1368 s-a dat expresie tenacității ortodoxe și a fost proclamat sfânt Grigorie Palama și i s-a închinat Duminica a doua din Postul Sf. Paști. Atunci împ. Ioan V Paleologul pleoind la Roma, la 18 oct. 1369 s-a unit cu Biserica romană, supunându-se personal papii. (Popovici Eus., *Ist. bis. univ.*, vol. 3, 1926, p. 185; Iorga N., *Byzance apres Byzance*, 1934, p. 240; Grecu V., *Bizanțul și catolicismul*, Studii Teol. 1950, p. 556ss; Meyendorff J., *Projets de concile oecumenique en 1367*, *Dumbarton Oaks Papers* 14, 1960, p. 147ss).

1371 — Constantinopol

Schisma dintre Patriarhia ecumenică și cea Sîrbă nu putea să se prelungească. Astfel, pe vremea divizării statului sîrb, spre sfîrșitul domniei lui Uroș, arhiep. Grigorie al Ohridei, din țara regelui Vukașin, s-a desprins din Patriarhia Sîrbă, în 1366, și s-a supus Patriarhului ecumenic Filotei; în 1368 s-a împăcat cu Patriarhia ecumenică despotul Ioan Uglieșa, și în 1371 s-a supus despotul Lazăr, prin mijlocirea lui Isaia de la Athos și Nicodim de la Hilandar, care apoi a ctitorit Vodița și Tismana. (Miklosich I, 560s).

Astfel, în mai 1371, s-a întrunit un mare sinod patriarhal la Constantinopol pentru reglementarea situației unor biserici ortodoxe locale. La el a fost adoptată restabilirea legăturilor canonice cu statele sîrbe (Miklosich I, 553), așa că pînă la urmă după înfrîngerea creștinilor pe râul Marița, în septembrie, de către oștile lui Murad, în decurs de puțini ani s-au putut realiza contactele necesare și la cererea despotului Lazăr, patr. Filotei a ridicat schisma, în 1376. (Hudal, p. 30ss).

Sinodul din 1371 a împlinit dorința regelui polon Kazimir de a-i înființa o Mitropolie ort. la Haliciu, în frunte cu Antonie, căruia i se supun episcopii din Chelm, Przemyśl, Vladimir și Turov (fiind reactivată mitropolia din 1299). (Gedeon, *Pinakes* 438; Miklosich I, 577ss). În acest sens a fost înștiințat și mitropolitul Kievului. (Miklosich, p. 583).

Apoi sinodul a mai dispus completarea organizației Bisericii române din Ungrovlahia și cu Mitropolia Severinului, pre-

cizînd că Mitropolia Haliciului și a Ungrovlahiei au în grijă păstoria credincioșilor din aceste regiuni. (Miklosich 532s).

Sinodul a folosit prezența patriarhilor din Alexandria și Ierusalim ca să discute propunerea de unire a papii Urban V, la dorința împ. Ioan V. S-a răspuns că problema poate fi discutată numai la un sinod ecumenic. În acest scop patr. Filotei a fost rugat să mai convoace la Constantinopol încă și pe Patriarhul Antiohiei și pe arhiepiscopul Ohridei-Justinianeii Prima. (Gedeon, Pinakes 438; Miklosich I, 491). În fine sinodul a mai hotărît sprijinirea palamitismului și de aceea a impus celor ce erau acuzați de eresul lui Varlaam și Akindin să depună o mărturisire de credință, declarînd că resping acea „kakodoxie”. (Miklosich I, 530, 568, 574).

1376 — Ierusalim

Pentru situația grea a Patriarhiei ortodoxe din Ierusalim, în cadrul statului mameluc, împ. Ioan V Paleologul a dispus că „potrivit tradiției vechi confirmarea alegerii patriarhului din Ierusalim sau propunerea pentru scaunul patriarhal cade în grija împăratului bizantin”, ca să fie evitată intervenția mamelucă. În acest cadru s-a întrunit sinodul local, care a propus și ales ca patriarh pe Dorotei și împăratul l-a confirmat (—1417), (vezi Le Quien, Oriens christianus 3, col. 135).

1380 — Constantinopole

Împ. Ioan V, observînd progresul turcilor în Balcani, precum și opoziția Patriarhiei față de o unire cu Roma, a căutat să concentreze puterea în mîna sa. De aceea la sinodul local din mănăst. Studion el a cerut patr. Neilos (—1388) să realizeze aprobarea sinodală pentru „charta drepturilor basileului în guvernarea Bisericii”. În 9 puncte și-a stabilit acest „drept tradițional”. Dar patr. Neilos a omis apoi la sinod să menționeze în cadrul celor 9 puncte rolul basileului la alegerea și numirea patriarhului ecumenic, căutînd să-și păstreze autonomia; de aceea în 1415 împ. Manuil II va cere „reconfirmarea” chartei ca pe baza ei să poată impune tratativele de unire cu Roma. (Laurent V, Les droits de l'empereur en matière ecclesiastique (1380), Etudes byzantines, 13, 1955, p. 5—20).

1381 — Constantinopol

Sinodul patriarhal din iunie, condus de patr. Neilos a precizat, în prezența episc. Dionisie, delegatul Mitropoliei din Kiev,

pentru care Mitropolie a fost numit Ciprian Sîrbul, noua reorganizare bisericească din 1370, potrivit căreia Mitropolia Haliciului a fost separată de Mitropolia Lituaniei, precum și de aceea a Kievului-Rusiei. (Mikolsich II, 12, 98). Apoi a fost rînduită Mitropolia Vidinului pentru regatul lui Sracimir. (Miklosich II, 28). Au urmat cîteva întruniri sinodale pentru organizarea eparhială din Balcani, destrămată neconținut de atacurile turcilor; apoi au fost precizate drepturile mănăstirilor patriarhale, a fost supus excomunicării un mitropolit (din Periteoria) pentru abateri de la credință și în fine, la sinodul din iulie 1382, a fost înștiințată Mitropolia din Salonic despre drepturile superioare ale Patriarhului. (Rallys V, 141s; Miklosich II, 37s, 39s).

1386 — Constantinopol

Sinodul patriarhal din martie s-a ocupat cu orînduirea Bisericii ortodoxe și cu consemnarea nouă a scaunelor sufragane Patriarhiei ecumenice. Cu această ocazie s-a precizat și titulatura proestoșilor ortodocși locali; astfel mitropolitul din Tîrnova a fost numit patriarh; cel sîrb de la Peci numai arhiepiscop, ca și cel de la Ohrida; proestosul Iberiei-Gruziei a fost intitulat: arhiepiscop-catolicos; mitropolit au fost numiți proestoșii din Gothia-Crimea, Ungrovlahia, Maurovlahia-Moldova, Haliciu și Rusia. (Rallys V, 497—505; Miklosich II, 71s).

1389 — Constantinopol

Murind patr. Neilos, sinodul local, din ianuarie, l-a ales patriarh pe Antoniu IV (—1397). Acesta a fost însă obligat ca în fața sinodului să depună o declarație că respinge temele antipalamite ale lui Varlaam și Akindin; o declarație similară a depus-o și patriarhul Antiohiei și astfel ea a devenit obligatorie și pentru proestoși. (Miklosich II, 112s, 248, 293s). La ședința din februarie, sinodul, cu 17 chiriarhi, l-a reconfirmat pe mitrop. Ciprian pentru Rusia (Miklosich II, 116s). Apoi la ședința din iulie s-au precizat drepturile unui proestos (mitropolit sau patriarh), în calitate de „kefalé” sau „protos” al bisericii de sub jurisdicția sa. (Miklosich II, 136).

La sinodul din 1391, patr. Antoniu a tratat pentru o coaliție creștină din Balcani contra turcilor, dar era deja prea tîrziu. De aceea la sinodul din martie 1393 au fost măcar reconfirmate drepturile bisericești ale unui proestos, potrivit deciziei din 1389. La acest sinod a participat și mitrop. Ieremia care aruncase ană-

tema pe Moldova, că nu l-a primit proestos. Apoi a fost ales ca mitropolit pentru Haliciu învățatul Fotie. (Miklosich II, 167ss, 184).

În fine la sinodul din iunie 1394 s-a cerut ca fiecare act oficial să poarte precis data anului, a lunii și zilei emiterii, ca să fie evitate neînțelegerile. (Miklosich II, 215).

1396 — Constantinopol

Trei luni după dezastrul creștinilor de la Nicopole din partea lui Baiazid I, patr. Antoniu IV și împ. Manuil II (—1425) au întrunit în decembrie 1396, sinodul local, la care s-a precizat poziția împăratului față de sinod, când dorește să-i înfățișeze o părere proprie sau când urmează să accepte o anatematizare rostită de sinod. (Miklosich II, 271).

1401 — Constantinopol

Sinodul patriarhal din mai, prezidat de patr. Matei (—1410), a hotărât ca clerul și credincioșii din Moldova să fie iertați de blestemul ce fusese aruncat de mitrop. Ieremia și să rămână sub anatemă numai chiriarhii și voievodul, pînă la sinodul care va cerceta cauza lor. În iunie, Alexandru cel Bun a rugat Patriarhia de iertare, la mijlocirea lui Grigorie Țamblac, așa că la 26 iulie sinodul l-a recunoscut mitropolit al Moldovei pe Iosif. În continuare, sinodul a dat numeroase dispoziții cu privire la dotă, moștenire, drepturile juridice ale copilului, patronat, cununie, fundațiuni etc. (Gedeon, Pinakes 460; Miklosich IIss, 393ss, 528ss; Reli, o. c., p. 257).

1410 — Ohrida

Prezența masivă a turcilor în Balcani, după distrugerea statului bulgar, fapt care a adus Patriarhia bulgară iar sub jurisdicția vremelnică a Patriarhiei ecumenice, din 1396, a distrus situația vechilor organizații bisericești. Se ridică iar Ohrida. Astfel este amintit arhiepiscopul Matei al Ohridei, care a venit în iunie 1410 la Constantinopole, fiind recunoscut acolo de patriarhii Matei și Eutihie II (—1416) și de împ. Manuil II cu vechile drepturi, date Justinianei Prima de împ. Justinian. Astfel arhiepiscopul Ohridei a devenit proestos, după prevederile din 1389 și 1393. De aceasta a profitat Curtea sultanului pentru a face din arhiepiscopul Ohridei un patriarh pentru regiunile balcanice stăpînite de turci și ca un concurent al Patriarhiei ecu-

menice din restul imperiului bizantin. (Gelzer, *Das Patriarchat von Achrida*, p. 15; Iorga, *Istoria bisericii române*, ed. II, vol. I, p. 89; Ostrogorski, *Geschichte des byzant. Staates* 1940, p. 397s). Totuși pînă la 1425 nu apare nici un proestos al Ohridei cu titlul de patriarh. Ce privește pe bulgari, ei nu au socotit această patriarhie ca a lor, precizînd că „a fost străină de interesele poporului bulgar, căci a stat sub influența bizantină” (vezi în *Jurnalul Patriarhiei din Moscova* 6, 1963, p. 51).

1414 — Ucraina

Prințul Vitold al Lituaniei mari, constatînd că mitrop. Fotie nu s-a oprit nici în Haliciu și nici la Kiev, ci și-a stabilit sediul la Moscova, a convocat la Novogrodek sinodul episcopilor ortodocși din Haliciu, Lituania și Ucraina, din cadrul statului său și i-a cerut să hotărască separarea de mitr. Fotie și alegerea unui mitropolit propriu pentru Kiev. După tratative a fost propus exarhul patriarhal Grigorie Țamblac. S-au opus însă acestei „diviziuni” mitropolitane patr. Eutimie II și împ. Manuil II de la Bizanț, mitrop. Fotie și marele cneaz din Moscova. Totuși Vitold a forțat lucrurile, la sinodul nou de la Novogrodek, din noiembrie 1414 cu motivarea că episcopii au avut dreptul să-l aleagă pe Gr. Țamblac, precum și episcopii din Sîrbia și Bulgaria alegeau și sfințeau singuri pe protosul lor (potrivit canonului 34 apostolic). Cu aceasta s-a pregătit divizarea mitropolitană din 1461 (Filaret o. c. 1, p. 238ss).

1418 — Constanța-Elveția

Pentru a realiza o înțelegere, dorită de împărat, Patriarhia ecumenică a trimis o delegație la conciliul al 16-lea latin de la Constanța-Elveția, condusă de mitrop. Grigorie Țamblac al Kievului, însoțit de 19 episcopi și numeroși nobili lituanieni, ruși, moldoveni și sîrbi, pe lîngă delegații orașelor din acele regiuni, de credință latină. Delegația a sosit la 19 februarie 1418, dar la discuții nu s-a ajuns, nefiind botezul ortodox recunoscut; după slujirea unor servicii divine, papa Martin V a retrimis delegația acasă, căci la 30 aprilie a închis conciliul, ca să nu pornească la reformă „în cap și membre”. (Hefele VII-1, p. 505; Iorga, p. 72s).

Cu această ocazie ortodocșii au aflat despre arderea pe rug a „ereticilor viclefeni” Ioan Hus și Ieronim Praga, care însă în fond erau mult mai aproape de Ortodoxie (vezi Șesan M., *Husiții și Ortodoxia, Mitropolia Moldovei* 3/4, 1958).

1430 — Vilna-Lituania

Divizarea Bisericii ortodoxe din regiunea Europei de nord-est în Mitropolia Lituaniei și a Rusiei, în 1414 (cînd a încetat să existe Mitropolia de Haliciu), pînă la moartea mitrop. Grigorie Țamblac în 1419, s-a încheiat prin acceptarea jurisdicției mitrop. Fotie de la Moscova, de către principele Vitold. Cu aceasta s-a ocupat sinodul local al Mitropoliei din Lituania, de la Vilna, din 1430, în prezența mitrop. Fotie. Dar în 1433 Patriarhia ecumenică, luînd în seamă situația reală politică, a dispus din nou divizarea regiunii în Mitropolia Lituaniei, în frunte cu episcop. Gherasim din Smolensk, și Mitropolia Rusiei, în frunte cu mitrop. Iona. Dar noul principe lituanian Swidrigailo l-a trimis la rug pe ep. Gherasim și atunci ceilalți episcopi lituanieni s-au supus mitrop. Iona, care tindea spre autocefalie de Bizanț. De aceea Patriarhia ecumenică l-a trimis la Moscova, în 1437, ca mitropolit pe grecul Isidor. (Filaret, p. 240ss).

1438 — Florența

Imprejurările politice au necesitat cererea împ. Ioan VIII Paleologul (—1449) către Apus după ajutor militar contra turcilor. Dar papa a condiționat ajutorul de unirea premergătoare cu Roma, prin supunerea către papă. Tratatul a durat 4 ani de zile pînă s-a ajuns la înțelegere între Bizanț și papa Eugeniu IV ca discuțiile să se ducă la un sinod general. Și astfel, în februarie 1438 sosea la Veneția delegația bizantină de 700 membri, condusă de împ. Ioan VIII și patr. Iosif II (—1439), îndrumată de latinul Nicolae Cusanul. Ea a fost apoi îndreptată spre Ferrara, încotro papa mutase conciliul 17 general de la Basilea, întîmpinînd însă o opoziție vie din partea sinodalilor latini, pînă la excomunicări reciproce violente. La 9 aprilie 1438 s-a deschis sinodul comun latino-grec; în februarie 1439 a fost mutat la Florența și aici, la 6 iulie, a fost semnată „unirea”. Ea a fost forțată de împ. Ioan VIII față de reprezentanții Patriarhiei ortodoxe pe baza „chartei drepturilor basileului” din 1380. Totuși „unirea” a constatat numai în recunoașterea primatului papal după sf. canoane (deci onorific), și în recunoașterea ca bune pentru latini a lui filioque, a azimelor și purgatorului fără însă a fi obligatorii și pentru răsăriteni. Dar în textul latin s-a afirmat unilateral că bizantinii ar fi primit toate cele patru puncte ca obligatorii și pentru ei. De aici s-a născut o nouă ciocnire,

aşa că acest sinod, numit un timp de bizantini „al optulea sinod ecumenic” a fost apoi respins ca neavenit. (Actele originale s-au pierdut şi există numai în redacţia secretarului imperial Teodor Xantopulos, redată de arhiep. Dorotei de Mitilene; traducerea latină a făcut-o episc. Bartolo Abraham din Creta, la îndemnul arhiep. Benedict Accolti din Ravena pentru a fi publicată la Roma în 1521 contra protestanţilor; acest text a fost reprodus de Harduin şi de Mansi şi a fost folosit de Hefele, op. cit. VII-2, p. 875ss, 956s. Versiunea greacă se află la Silvestru Siropol în: Istoria tou en Florentia synodu, ediţia Creyhton, Haga 1660 sub numele: Vera historia unionis non verae; observaţii face şi Martin Crusius în Turcograecia, 1584, p. 185s. Vezi la Karmiris o. c. 1, p. 349, 352; Beleuţă I., Documente istorice, Revista Teologică 1/2, 1935, p. 92s; Gill J., The council of Florence, Cambridge 1959, ed. franceză 1964; Şesan M., Unirea Florentină, Mitropolia Ardealului 7—8, 1961).

1440 — Constantinopol

Patriarhul unionist Mitrofan II de Cizic a trebuit să țină un sinod în iunie, pentru a anunţa „unirea” cu Roma. El a ataşat atunci sinodiconului şi textul de la Florenţa, dar dogmele erau expuse succint, cu sublinierea că Simbolul de credinţă va fi rostit fără filioque şi păstrându-se ritul vechi bizantin. A cerut înserarea numelui papii în diptice. Propunerile au fost respinse de grupul ortodocşilor, în frunte cu mitrop. Marcu Eugenicul al Efesului. Apoi sinodul a mai decis cu privire la căsătoria a 3-a şi la efectele unei însoţiri ilegitime. (Hefele VII-a, p. 1155; Karmiris p. 349ss).

1441 — Moscova

Reîntors la Moscova, în martie 1441, mitrop. Isidor, fiind prin unire „legat papal”, a stăruit de Paşti să vorbească despre unire. Dar marele cneaz Vasilie Vasilevici (—1462) a refuzat unirea şi l-a închis pe mitropolit, ca apostat. Apoi a întrunit, în aprilie, un sobor de episcopi, egumeni, clerici, monahi şi boieri, care a respins decretul unionist florentin şi l-a depus pe mitrop. Isidor, excomunicându-l. Ca mitropolit al Rusiei a fost confirmat Iona de Reazan, propus încă din 1437, dar neacceptat de Patriarhia ecumenică. (Ziegler A., Die Union des Konzils von Florenz in der russ. Kirche, Würzburg 1939, p. 95ss; Winter E., Russland und das Papsttum, Berlin 1960, p. 133ss).

1443 — Ierusalim

Contra „unirii” florentine s-a ridicat sinodul celor trei patriarhi: Filotei al Alexandriei, Dorotei al Antiohiei și Ioachim al Ierusalimului, din aprilie, de la Ierusalim, declarând la îndemnul mitrop. Arsenie din Cezareea Capadochiei unirea ca „înșelătoare și necanonică”; de aceea patr. Mitrofan al Constantinopolei a fost depus ca necanonic. S-a hotărît că cine se opune acestei decizii va fi amenințat cu anatema, și mitropolitul Arsenie a fost însărcinat cu vestirea acestei rezoluții în Turcia întreagă. Sinodul l-a amenințat și pe împ. Ioan VIII cu aceeași excomunicare, dacă va mai continua să susțină unirea. (Hefele VII-2, 1227; Papadopoulos, *Ist. tes ekklesias Hierosolymes*, p. 439ss).

1448 — Moscova

Constatînd „unirea” Bizanțului și dezastrul creștin de la Varna, în 1444, și temîndu-se de urmările unirii pentru Rusia prin mitropoliții trimiși de la Bizanț, după fuga mitrop. Isidor în sept. 1442, marele cneaz Vasilie a întrunit, în sept. 1447 sinodul episcopilor ruși, care a constatat că un sinod episcopal local poate alege pe mitropolitul-protos propriu (potrivit can. 34 apostolic). Deci la ședința sinodului local din 15 dec. 1448 a fost ales ca mitropolit Iona de Reazan (—1463). Prin această hotărîre s-a declarat de fapt autocefalia Mitropoliei ruse de Patriarhia ecumenică. În ianuarie 1451 regele polon Kazimir a recunoscut jurisdicția mitropolitului Iona peste ortodocșii din Lituania și Haliciu. Despre aceasta a înștiințat cneazul Vasilie Patriarhia ecumenică și pe împ. Constantin XI, fără a primi însă vreun răspuns. Acesta a venit abia mai târziu, în 1461, din partea patr. Ghenadie Scholariul. (Gedeon, *Pinakes* 497; Filaret 242ss; Ziegler p. 119s; *Jurnalul Patriarhiei Moscovei* pe 1948).

1452 — Constantinopol

După dezavuările unirii florentine din partea ortodocșilor era necesar să se pronunțe și Patriarhia ecumenică. Astfel istoricul Gh. Koressios, a afirmat în 1634 că în 1450 ar fi avut loc un sinod în Sf. Sofia, la care a fost depus patriarhul unit Grigorie III și a fost ales ortodoxul Atanasie II (vezi și la Gh. Strinopoulos în *Ekklesia* X-45, 1939, p. 126 și Grecu V., în *Byzantinoslavica* XV-2, 1954, p. 298s). Dar teza a fost combătută de Leon Allatiu în 1660 pentru că de sinod nu pomenesc istoricii

bizantini contemporani Sfrantzes și Dukas și numai Gh. Scholariul recunoaște în 27 noiembrie 1452 că la Constantinopol s-a făcut opoziție vădită contra unirii. De aceea patr. Dositei al Ierusalimului a publicat actele sinodului din 1450, în Tomosul împăcării din 1694, și istoricul Ikonomos în lucrarea: *Peri synodu en K-polei* 1451, Atena 1851 datează sinodul pe 1451; dar rusul Papaioanis a arătat în *Akta ... sofijskago sobora* 1450, *Vizantiiski Vremmenik* 2, 1895, p. 394 că actele sînt un fals antilatin. Pe tema aceasta s-a născut o polemică între cercetătorii latini și ortodocși. De aceea Hefele se alătură lui Allatiu, o. c. VII-2, 1916, p. 1229s; Papadopoulos Chr. în *Istoria ekklesias Alexandrias*, 1930, p. 581 ține partea lui Ikonomos. Catolicii Diehl Ch., Guillard R.-Grousset R., în *L'Europe orientale de 1081--1453*, Paris 1945, p. 371 și Guillard, *Les appels de Constantin XI a Rome*, *Byzantinoslavica* XIV, 1953, p. 230, refuză sinodul. Dar Paulova M., în *L'Empire byzantin et les Tcheques*, *Byzantinoslavica* XIV 1953, p. 205s, 224s, acceptă falsitatea actelor, dar nu și falsitatea sinodului; deci ea crede că lucrurile s-au întîmplat astfel: patr. Grigorie III a părăsit scaunul patriarhal în august 1451; a urmat patr. Atanasie II, care însă s-a retras de curînd, la începutul lui ianuarie 1452. Atunci a început să trateze husitul Petru Anglicul-Payneus cu Gh. Scholariul o unificare a husiților cehi cu ortodocșii și a primit chiar o „epistolă a bisericii constantinopolitane către cehi” provenită de la un „sfînt și ortodox sinod”. Deci un astfel de sinod a existat de fapt și de la el s-a emis și cunoscutul manifest al chiriarhilor bizantini contra unirii; sinodul s-a putut ține deci în ian. 1452, după demisia patr. Atanasie II, cînd scaunul patriarhal era vacant.

1452 — Ohrida

Ca protest contra „unirii” Bizanțului, arhiepiscopul din Ohrida, Nicodim II și-a luat efectiv, desigur în urma unui sinod local, titlul de patriarh, obținînd și asentimentul sultanului Mohamed II, care suna astfel: „Patriarh al Justinianeii Prima, al tuturor bulgarilor, sîrbilor și altora”, și apare documentar în 1452. (Gelzer p. 15).

*

În concluzie, între 1204 și 1453 s-a scurs o epocă frămîntată de străduințe sinodale pentru aplicarea Ortodoxiei în viața

Bisericii ortodoxe, trăită prin mai multe organizații autocefale și autonome locale, atât pe plan intern, precum și pe cel extern, interortodox.

Pretinsa „unire” florentină a deschis însă o problemă nouă, care a fost agravată apoi prin cucerirea Constantinopolului de către turci, la 29 mai 1453. Cu acest eveniment, sinodalitatea ortodoxă a intrat într-o fază nouă de manifestare.

Pr. Dr. MILAN ȘESAN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

TEXTE VECHI ÎN CAZANIA LUI VARLAAM

Urmărind de mai bine de 30 de ani textele pe care le-a copiat popa Urs din *Cotigleat-Beiuș*, în *Cazania* lui din 1680, am cercetat numeroase manuscrise de prin bibliotecile din Cluj, București, Oradea, Arad, Timișoara, Sibiu, Iași și Tîrgu Mureș, îndemnat fiind de o mențiune din epilogul lui popa Urs în *Cazania* lui din 1680.

Iată acest epilog pe care-l reproducem în facsimil:

„Arădui-am a scrie această carte în luna lui Indria în I-a zi și o am strășit în luna lui cuptoriu în 23 de zile anii domnului 1680.

Cu mila lui Dumnezeu eu popa Urs din Cotigleatiu de pre părinți din Topa de sus și de născut din Dușești și lăcutoriu în Cotigleatiu, am scris această carte ce să chiamă păucenile dintru *păucenia lui Io Alexandru Vodă din țara Moldovei*. De eu mă rog lui Dumnzu să-m ierte de păcate și mă rog voao cărtulari și cetitori carii veți ceti într-această carte au veți scrie dintru ia ceva și veți afla c-am greșit ș-am smintit întru ia ceva. iară voi nu mă bălăstămareți ce ziceți să-m ierte Dumnzu pentru că n-au scris înger din ceriu ce am scris eu cu mână păcătoasă de țărănă și cu bogată nevoe c-am vrut să grijesc și de alte lucruri lumești și să și scriu și deci n-am putut face să nu greșesc. pentracăia cetitori rugați dumnzu și blsviți ca și voi să fiți blsviți întru împărăția cerului amin”.

Mențiunea importantă este că „păucenia” lui este după *păucenia lui Io Alexandru Vodă al Moldovei*. Am întrebat, cercetat, dar nu s-a mai găsit pînă acum nici o urmă de o păucenie atît de veche. Dintre voievozii Moldovei, „Alexandru” au fost: Cel Bun și Lăpușneanu. De pe timpul lui Alexandru cel Bun nu avem documente scrise în limbă românească, dar de pe timpul lui Lăpușneanu, da. S-au scris cronici și acte de cancelarie. Se poate admite că au existat și texte religioase: rugăciuni, învățături, fiindcă rugăciunile (Impărate Ceresc, Tatăl Nostru, Psalmul 50, eventual Crezul) s-au spus românește, alături de alte texte în special din Apostol și unele rituale ca slujbele de la *Bobotează*, *Joia Mare* și *Paști* care încă s-au făcut în românește, pe care le găsim și în *Codicele sibian* și în *Codicele Astra* tot din Sibiu. Po-

porul și în vechime a ținut mult la aceste rituale, ceremonioase, spectaculoase și cu mari emoții religioase. Astfel că au existat și *Cazanii* de care s-au servit preoții și ierarhii timpului și ulterior, prin copii, unele fragmentare, altele mai complete. Textele celor mai vechi manuscrise cuprind texte din *Apostol*, *Psaltire* și unele apocrife, ori calvinizante (despre Cuminecătură, mss-ul de la Ieud-Maramureș, Codicele sturzan, Codicele de la Cohalm). Coresi a tipărit cărți atît pentru altar cît și pentru strană. Slujba înmormîntării încă s-a făcut românește din cele mai vechi timpuri. În textele sec. XVII n-o găsim în limba slavonă, în Ardeal.

Făcînd comparație și analiza *cuprinsului* textelor lui popa Urs, am aflat că aproape toate „învățăturile” duminecale sînt asemănătoare, unele aproape identice, cu cele din *Cartea românească de învățătură* a lui Varlaam din 1643 precum și unele dintre Cazaniile sărbătorilor mobile: *Florii*, *Paști*, *Ispas*, *Rusalii* și a unor sărbători fixe. Pe unele, popa Urs le-a înlocuit cu *alte* „învățături”, în marea lor majoritate *necunoscute* în literatura veche, în versiuni cu elemente de limbă mai vechi și cu multe cuvinte provenite din limba maghiară, popa Urs fiind din Bilhor, pe unde calvinismul a lucrat cu mai multă străduință, dar pe plan religios cu destul de puține rezultate. Foloasele pentru noi ca monumente de limbă, mai ales, au fost mari. A fost epoca — între 1650—1690 — cea mai bogată în manuscrise, mai ales în cărți de ritual.

Pentru documentare, am confruntat Cazaniile existente, tipărite pînă la 1700, pe ale lui Coresi din 1564 și 1581, ale lui Udriște Năsturel de la Govora, din 1641, apoi de la Dealu, din 1644, pe cea de la Bălgrad, din 1640, și ultima, din 1699, tot de la Bălgrad, a lui Atanasie Anghel.

Textele acestor cazanii însă se pot rezuma după cuprins la două: cele din 1643-Varlaam; 1644-Dealu și 1699-Bălgrad sînt după Varlaam; în cea de la Govora-Dealu numai de la Duminica Tomii coincid cu ale lui Varlaam. A doua redacție este Cazania din 1641, de la Bălgrad, care este după a lui Coresi, din 1581, întrucît prima Cazanie, cea din 1564, cu Molitvenicul, care sînt calvinizante, n-au fost primite de preoții și ierarhii români de pe atunci, nefiind ortodoxe.

Cu toată asemănarea, aproape identitatea Cazaniilor lui popa Urs cu ale lui Varlaam, popa Urs *n-a avut în fața lui*, la copiere, textul *original* al lui Varlaam, fiindcă sînt unele deose-

biri, la titluri, la începături, la evanghelii (care în mare parte sînt după Testamentul Nou din 1648), la cuprins și la lungimea textelor. Lipsesc și versurile finale atît din partea I cît și din partea II din Varlaam, precum și epilogul — slavonesc de fapt — dar pe care popa Urs l-ar fi transcris în românește. Dintre Cazaniile omise ori înlocuite de popa Urs unele se găsesc și în alte manuscrise, dinainte de 1680, dar nesemnificate încă. Cazania a II-a a lui popa Urs, copiată pe la 1690, are texte care nu se găsesc și în prima Cazanie, după cum și în Cazania I lipsesc unele texte ori se găsesc în Cazania a II-a.

Cazania lui Coresi, din 1564, a fost puțin răspîndită. Se găsește o singură copie manuscrisă, în Biblioteca Patriarhiei Române, mss. nr. 155, cu o bună parte a Molitvenicului. De-altcun, această Cazanie a lui Coresi se reeditează cu un studiu lingvistic. Exemplarul de la Patriarhie nu cuprinde textele din rînduiala botezului și a cuminecăturii, ci numai tipicul și psalmi. Mss-ul de la București este copiat în secolul XVII — pe la 1650 — de diacul Ion din *Pociovelişte*-Beiuș și este o copie fidelă a acestei Cazanii.

Urmărind izvoarele de care s-a servit popa Urs, n-am dat de ele atît de ușor. De-altcun, de la popa Urs se cunosc patru manuscrise: două Cazanii (cea de la 1680 și alta nedată, dar înainte de 1692) și două Molitvenice: unul din 1676 și celălalt tot înainte de 1670. La Academia R. P. Române se găsesc cele două Molitvenice și Cazania a II-a.

În cele ce urmează vom urmări izvoarele Cazaniei lui Varlaam, prezentînd cîteva manuscrise vechi *anterioare* Cazaniei lui Varlaam, transcriind și texte comparative. Prezentăm *Codicele Drăganu*, *Codicele Marțian*, *Codicele Sibian*, *Cazania de la Cluj*, iar în tabloul rezumativ și sinoptic punem și Cazania lui Urs, întrucît ea cuprinde aproape textele vechiului izvod moldovenesc pentru cunoașterea căruia aducem această modestă contribuție.

I. *Codicele Drăganu*.

Cercetînd, prin 1960, unele texte apocrife printre manuscrisele Institutului de Lingvistică din Cluj, în mss-ul nr. 6 studiat de profesorul Nicolae Drăganu și publicat în *Dacoromania* III 1924, p. 472 și urm. — pe care îl numesc *Codicele Drăganu* — am găsit între texte și *Legenda celor 12 Vineri*, care atunci mă in-

teresa îndeosebi. Mai târziu, alături de acest text am găsit și *Cazaniile de la Botez, Bunavestire și Simbăta Paștilor care sînt foarte apropiate, cu pasagii aproape identice cu ale lui Varlaam.*

Cum pe acest codice Drăganu îl datează pe la 1630—1640, o notă scrisă ulterior, pe tabla de legătură, are anul 1634, deci este clar că aceste texte *sînt mai vechi decît 1634*. Drăganu le socotește ca fiind copii și încă după o altă copie dinainte de 1600; *ba le atribuie unui original din ultimele decenii ale sec. XVI.*

Drăganu a urmărit în aceste codice *săsimile* copistului; a studiat complet și temeinic din punct de vedere lingvistic particularitățile graiului din codice arătînd cuprinsul — titlurile — manuscrisului, *fără să reproducă nici integral, nici parțial, nici un text* — afară de Doxologie — ceea ce pentru istoria limbii și literaturii vechi a fost și este o mare pierdere. În timp de 40 de ani cîte lucruri nu s-ar fi aflat dacă se cunoșteau și textele.

În studiul său, Drăganu scoate în evidență stilul popular al textelor — al cazaniilor — mai ales cele de la Sf. Nicolae și Sf. Gheorghe, care nu sînt în aceeași redacție ca la Varlaam. iar la celelalte texte nu se oprește „*fiindcă însemnătatea lor e redusă prin faptul că între anii 1564—1650 găsim o întreagă serie de cazanii românești tipărite. Totuși ele nu sînt copiate de pe acestea*”...

Cartoian crede că originalul slavon al lui Varlaam ar fi venit din Ucraina, cu meșterul gravor Ilia și cu Cazania lui Petru Movilă din 1637. „Varlaam și-a cules materialul din mai multe izvoade, cum spune el însuși, *din multe scripturi tălmăcită, din limbă slavonească...* Apoi, *adunat-am din toți tîlcovnicii sveniei evanghelii, dascălii bisericii noastre*”.

În 1637 avea adunat deci materialul pentru Cazania sa. A umblat să-l tipărească, dar n-a ajuns pînă ce a avut tipografia lui, primită de la ierarhul român Petru Movilă de la Kiev. Este șocant ca autor al acestei Cazanii *Callist*, dar Cazaniile lui Varlaam nu sînt o traducere fidelă, ci cel puțin *în parte* ar fi o prelucrare a izvoarelor, între care și a Cazaniilor lui Callist. A fost greu în 1637 să tipărească în *limba românească* o *Carte de învățătură* care s-a dat *dar* neamului românesc de pretutindeni. Acum, după ce începem să prindem firul izvoarelor Cazaniilor lui Varlaam, este de admis că *existau* spre sfîrșitul sec. XVI aceste *tălmăcini* făcute de către *tîlcovnici*, cărturari, pe care Var-

laam le-a luat, le-a utilizat, prelucrat, îmbogățit, ca un cărturar distins ce era, pentru *Cartea* sa dată la tipar încă în 1642 și terminată la Iași în 1643. Acești tâlcovnici au întocmit și adunat texte, probabil după Callist, și pentru *Păucenia lui Io Alexandru Vodă al Moldovei*, care apoi a servit de original pentru popa Urs din Cotigleat în 1680, probabil și pentru copistul *Codicelui Drăganu*, din jurul Bistriței, ori pentru copistul Cazaniei de la Cluj, de pe la 1639—1640, care cuprinde texte foarte apropiate cu părți identice în redactare cu ale lui Varlaam.

Faptul că Varlaam s-a servit de texte mai vechi nu scade cu nimic valoarea literară a Cazaniei lui; ca un cărturar priceput el a știut să adune și să aleagă ceea ce a crezut mai nimerit pentru „învățătura” poporului.

Varlaam, în singurătatea sa de la Secu, va fi revizuit cărțile de cult și de învățătură existente pentru strană și altar. Aici își va fi adunat textele românești din Cazanile existente, își va fi început lucrul de întocmire și de tâlcuire a tipăriturilor sale, care toate sînt de *învățătură* nu de *rînduială* — rituale, de care el n-a tipărit decît *Paraclisul Precistii* în 1645.

Varlaam n-a tipărit nici un text calvinizant, cu toate că le avea la îndemînă și din manuscrisele ardelenesti și din tipar; a ales numai ce n-a fost împotriva Bisericii ortodoxe, în vreme ce copiii și de mai tîrziu — popa Urs și alții — au copiat și învățături, unele din scrieri apocrife, altele cu tendințe calvinizante, în special popa Ioan Zoba din Vinț, care tipărise *Sicriul de aur*, *Cazanii la morți* și *Cărare pe scurt*, care sînt tipărituri calvinizante; Molitvenicul din 1689 și Diaconstvele din 1687 sînt după rînduiala ortodoxă. Ceea ce privește Cazană de la Govora-Dealul, cum aceasta în prima parte, pînă la Duminica Tomii (p. 404), nu are părți comune cu ale lui Varlaam, numai de aci încolo are aceleași texte. Prima parte, stil mai greoi, al lui Udriște Năsturel, este probabil o traducere; a doua parte se poate presupune că este tot după un izvod mai vechi, probabil tot moldovean, de care s-a folosit și Varlaam, fiindcă nu se poate presupune ca lucrarea lui Varlaam, tipărită și în cursul anului 1643, să fi ajuns la Dealul și să se și tipărească după ea în 1644. Totuși Codicele Drăganu, Codicele Sibian și Cazană de la Cluj aruncă lumină și asupra Cazaniei de la Dealul.

Codicele Drăganu are texte pe care le găsim și la popa Urs, dar nu peste tot identice. Acest codice a fost copiat după

manuscris de proveniență moldoveană, l-a mai completat „tălmăcit” și localizat în graiul bistrițan. Popa Urs folosește cuvinte bihorene, sau provenite din limba maghiară, în așa fel ca textul să fie mai ușor de înțeles pentru diacul și țăranul pentru care a copiat Cazaniile lui.¹

Pentru orientare dăm și cuprinsul —titlurile — Codicelui Drăganu:

1. *S. Niculae*, fără început. Textul se găsește și în Codicele sibian, dar nu și la popa Urs.
2. 24 dec. *Crăciunul*. Textul se găsește în Codicele Sibian și la popa Urs.
3. 6 ian. *Boboteaza*. Textul se găsește la Varlaam, în Codicele Sibian și la popa Urs.
4. 25 martie. *Bunavestire*. Textul se găsește la Varlaam în Codicele Sibian și la popa Urs.
5. *Intrebări și răspunsuri de facerea lumii*.
6. *La Simbăta mare*. Textul se găsește la Varlaam și la popa Urs.
7. 23 aprilie. *S. Gheorghe*.
8. *Cuvînt la toate darurile sfintei biserici*.
9. *Cazanii la morfi*. Text găsit și în manuscrise dintre 1650—1690.
10. *Cele 10 porunci*.
11. *Cele 12 vineri*. Textul se găsește și la popa Urs.
12. *12 vise a lui Saicu împărat*.
13. *Stihiră la sărbătoarea s. Ioan cel Nou de la Suceava*.
14. *Tatăl nostru în ungurește scris cu cirile*.
15. *Troparele de la sfîrșitul Utreniei*.
16. Fragment din *Doxologie* publicat de Drăganu în Transilvania 1929, nr. 4.

Proveniența moldoveană a manuscrisului care a servit de original copistului bistrițan este incontestabilă, între texte fiind trecută și o *stihiră din slujba s. Ioan cel Nou de la Suceava*, patronul bisericesc al Iașilor.

Prin urmare, acest codice, anterior Cazaniei lui Varlaam, cuprinde trei Cazanii care se găsesc și în Varlaam.

II. Codicele Sibian.

În Biblioteca mitropolitană din Sibiu, ms. 66 este o Cazanie, format cvart de 374 foi, cu lipsuri la început, la sfîrșit, precum și în corpul manuscrisului. Este scris de acelaș copist ca și al Cazaniei de la Cluj, pe care o socot cu ceva mai veche decît aceasta.

¹ Autorul a întocmit o prezentare a Cazaniilor lui popa Urs. Lucrarea este în manuscris.

Cuprinde cazanii la sărbători mai mari, la câțiva sfinți, două texte apocrife și slujba Patimilor, a Bobotezei și a Paștilor, cele trei mari slujbe care s-au făcut din cele mai vechi timpuri în românește. De-altcum, în cuprinsul acestor slujbe sînt indicații: *zi rumânește*, sau *dacă vrei spune rumânește*, la unele texte socotite mai importante, respectiv mai „sfinte”, dovadă că erau cerute în limba românească cu tipic cu tot, în limba slavă nu era cine s-o priceapă, nici popă, nici diac, cu atît mai mult poporul.

Limba este ușoară, cu foarte puține străinisme, ortografia bună, consecventă. În multe locuri scrisoarea este continuă. Litera, grafia este identică cu cea a manuscrisului clujan. Are mai multe frontispicii frumoase, cu înflorituri, care aduc mult cu unele din Sbornicul slav din 1539 și cu unele — identice — din manuscrisele slave din sec. XV—XVI, văzute la expoziția de miniaturi din Cluj din 8 X 1963, dovadă că erau aplicate de la manuscrise și la cărți tipărite. Inițialele mari, frumos împodobite tot după manuscrisele vechi. Toate acestea îl pun în primele decenii ale sec. XVII. De-altcum, datarea manuscrisului o putem face după unele elemente de o cronologie veche, privind *ziua judecății de apoi*. De la facerea lumii după calendele celor vechi ar fi 5508 ani, dar sînt socotiți 6000 ani, în pasagiul cuprins în această Cazanie din *Duminica Judecății celei mari*, care era așteptată la împlinirea primei mii de ani de la nașterea lui Hristos. Și cum atunci lumea a scăpat, se aștepta ca aceasta să se întîmple la a doua mie de ani, după cum o credeau hiliaștii vechi și unele secte de azi.

Iată pasagiul cu cronologia — ciudată în felul ei — de la f. 154 v.--155.

„Deci deaca să va apropia svrășenia ceștii lumi și zău să credem că nu iaste departe știu că s-au prorocit că au fost 8 chiți (balene) în mare. Și lumea încă iaste tocmită pre 8 mie de ai (ani) să vecuiască. Ci cînd vor peri den mare acei 8 chiți lumea încă va peri. Și de atunce pînă în vremea de astăz(i) au trecut 7 chiți și au rămas numai unu. 7000 de ani ai lumiei încă au trecut și au rămas 1000 de ani a ceștii lumi, dintr-acea mie de ani încă au trecut pînă acum 639 de ani”.

Deci calculul este următorul: Din cei 8000 de ani pînă la Hs. au trecut 6000; de atunci, din cei 2000, o mie a trecut și din a opta mie încă 639 de ani, deci 1639, care este data la care copistul scrie manuscrisul. Nu putea să scrie tocmai 639, care nu este un număr rotund, ci un număr precis, al zilei cînd copistul și-a copiat Cazania sa.

Data este foarte importantă. Este unul dintre cele mai vechi manuscrise din Ardeal. Codicele Astrei este de pe la 1621 și are textele slujbelor aproape identice cu ale Codicelui sibian, deci este o mare apropiere între aceste manuscrise ca timp și conținut.

Cazaniile — și din acest manuscris — încep cu formula: „Ascultați creștini blagosloviți”, care este formula veche a cuvântărilor.

Textele apocrife cu fond biblic: Iov și Irimie, nu sînt după textul canonic ci se depărtează de el și au amănunte care nu sînt în Biblie. În această redactare textele nu sînt cunoscute literaturii vechi. Textele de la cele 3 slujbe mari încă sînt în versiune veche, unele se deosebesc foarte mult de cele moderne (sec. XVIII, ale lui Antim) sau chiar de cele din manuscrisele sec. XVII. Titlurile, în mare parte, sînt slavone, folosindu-se frecvent *Poveste*, *Cazanie* și nu „Învățătură”, ca la Varlaam.

Graiul este cel din Ardeal, cu moldovenisme și un număr redus de maghiarisme; pe cele din urmă le găsim în unele expresiuni sau în topica frazei. Textele nu au tendințe calvinizante ca la popa Urs bunăoară, așa că nu se pune problema unor traduceri din limba maghiară.

Nu are nici un fel de însemnare, nici a copistului, nici a altora la care va fi fost.

Folosește mai frecvent pe *ă* în locul lui *â*, iar pe *î* îl scrie cu *în*, pe care-l pune și în formarea cuvintelor ca *dîîn*=din, *măîncare*=mîncare. La Varlaam *â* este foarte frecvent pus în locul lui *ă*, așa că și acest fapt este un indiciu că nu s-a servit de Cazania lui Varlaam. De-altcun, motivele arătate la Cazania de la Cluj, prin care voi arăta că nu este o copie după Varlaam, sînt valabile și pentru acest manuscris sibian.

Amîndouă Cazaniile — de la Cluj și de la Sibiu — în parte se completează. În tabloul de la sfîrșitul acestei prezentări este arătată legătura între toate aceste manuscrise și între Cazania Varlaam și Urs. Cea de la Sibiu este cu ceva mai completă și mai îngrijită decît cea de la Cluj.

Acest codice are 3 texte comune cu ale Codicelui Drăganu, comune și cu ale lui Varlaam, apoi încă 5 texte comune cu ale lui Varlaam și 3 texte comune cu ale Cazaniei Urs din 1680.

În anexă vom da texte comparative din toate cele 5 manuscrise, pentru a evidenția legătura cu vechea Cazanie moldove-

Inst. Ling. Cluj. Ann. Colecti Braganza

[illegible]

СТЪЗН ПРЪЗЪДЪЕ ѿАМЪ
 ПЛО, ШНЪ УЕЮ ѿ
 ДАНННЦЪ АШНЛО.
 ПЪМЪТЕАТЪ ТОКЪ
 КЪ. ФЪАДЪАИ ѿУЕ
 ТА. КЪА ПЪРЪТЪА
 ТЪТОРЪА ПЪРАЦН
 ЛОРЪ ДОБРЕ. КЪ
 ДОМЪА НОСТЪА
 КЪ, АШКЪАШН АШКЪ
 АШН СЪА УЕА НОА
 УЕА ФЪАКЪ. ШН
 АШКЪАШН САНТЪ ШН
 КЪАШН СЪАШН,
 СЪАШН ШН КЪАШН
 ПЪА АШКЪАШН. АШ
 ТЪАШН АШ ФЪАКЪ
 АШН ШН УЕАШН ШН

Sîmbăta Mare. Codicele Drăganu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

[illegible]

СТѢ БЛГ. БШЕНІЕ. КС.

7. **С**ВЯТЫЙ ПАВЛУСЪ ПИСАЕШЕ КЪ РИМЛЯНОМЪ
 О ЧИНѢ СЪВѢЩЕННИКОВЪ ПРИ ПЕРВЫХЪ
 ЧИНѢХЪ АРХИЕПИСКОПОВЪ СЪВѢЩЕННИКОВЪ
 И ДРУГОУ ПОСЛАШАША. ШЕСТИНАЧАНАГО

[illegible]

МСѢХІУ КІМІО ІВАНЕТХІ
 ДА ГРИЛА ДМѢКІО ЛУН ТРИ
 ДОМНДЛУН ПОСТРИУ ЛУН ІО ХС.
 ШН ІАРАПІТРУ ПАЧѢАШНТѢАІУ
 НІА ПІТІНІТІМ МАНІЕНАДН ДМѢС.
 ШН ПІТРУ ПІГРЕЧѢАД ХІАІА.
 ПІАТЕХІАТАСТѢТАНІТѢМН
 НДКАТѢ, ШН ТѢТУРІУ ІО
 АМІНАОІ ІТРАШННІКѢ. ШН
 ТПОАТЕХІАДДАШНІКѢТѢ
 РІЛЕ БІУБРЕУЕН ПОАСТРЕ. ОАД ТПО
 АТЕХІНЕНЦІІМІЕНКІШННІ, АША
 ТѢ ТѢРЕМАРЕ АІТѢШН ПРЕЛУМЕШ
 АМІНАОІ. ШН АІТІН ІУМНАІА
 ЦѢ АІШЕРНАШІ. ПІАТІ АІТѢ
 ГОКМААА ФАРА КІУМАН АІТ
 ТА, КІА ПІАРАТІА ТѢТУРІУ
 АПІАЦНАОІ ДОІМЕ. КІДОМН
 ПОСТРИУ ІО ХС АД ІВАНІТ ЛУНІУ

Simbăta Mare. Cazania lui Varlaam

nească (care a circulat în Ardeal în sec. XVII), adusă de dascăli moldoveni pentru a da învățătură și tărie în legea lor românească românilor din Ardeal, care aveau jugul greu al asupririi, nu numai politice, economice, sociale, ci și religioase.

III. *Cazania de la Cluj.*

Manuscris aflător în Biblioteca Academiei R. P. Române, Filiala Cluj, cota 131. Provine din biblioteca cipariană. Cipariu nu-l menționează în *Principia* și nici nu are număr de catalog. Catalogul Comșa, sub nr. 138, îi dă titlul *Povestea sfinților*, datat de pe la 1670.

De fapt este o Cazanie, cu învățături la sărbători mai mari și ale sfinților. Mai cuprinde slujba *Strastelor* — a Patimilor — a *Bobotezei* din 6 ianuarie. În titluri scrie: *Poveste, Spunere, Scazanie, Poucenie*; la numirile slave nu redă și numirea românească, decît numai în cîteva cazuri. Nu are *Canonul Paștilor*.

Este scris de un singur copist, cu literă frumoasă, scrisă corect, nu întocmai de tipar. Rîndurile rărite, ortografie cu caracter personal, consecventă.

Formatul mare — de 31×20 cm — hîrtia îmbătrînită. Titlurile împodobite în acelaș gen decorativ, motivele variate, aceleași la aceleași litere.

Elementul fundamental decorativ sînt motivele din manuscrisele mai vechi. Nu are decît un singur frontispiciu pe f. 80, mai îngust, iar pe f. 84, în loc de vigneta de sfîrșit de capitol, este un desen — singurul din manuscris — de dimensiuni mai mari, care nu are nici o legătură cu fondul textului. Este făcut ulterior, după cum cred că și fila s-a pus ulterior.

Interesul și mai ales valoarea manuscrisului îi dă și faptul că este scris de acelaș copist care a scris și Codicele de la Sibiu. Nu avem nici în acesta, nici în cel de la Sibiu, nici o indicație de persoana copistului. Din însemnări — destul de numeroase — cea mai veche, din 1672, se poate conchide că este din jurul Orăștiei, manuscrisul a fost la preotul din Mada.

Filele fiind puse extrem de încurcat, răsturnate, inversate, împrăștiate, la compactare nu s-a ținut seama de paginația ulterioară — și aceasta greșită — așa că a fost greu de pus în ordine precisă succesiunea textelor și a paginației. Datorită filiației cu manuscrisul sibian s-a putut fixa o ordine clară a filelor.

Amîndouă aceste manuscrise fac impresia — după grafie și

după identitatea unor texte — că sînt scrise aproape în același timp, observînd totuși că manuscrisul clujan nu este mai vechi decît manuscrisul sibian. Din compararea aceluiași texte se vor putea scoate concluzii mai precise.

Cazania de la Cluj are unele însemnări scrise de la 1672 pînă pe la 1786, a fost prin multe locuri și mîini și a servit și pentru învățarea cititului viitorilor dieci sau preoți.

Ceea ce mai ridică valoarea acestei *Cazanii* este faptul că unele texte sînt identice cu cele corespunzătoare din *Cazania* lui *Varlaam*. Considerînd că acest manuscris este aproape contemporan cu manuscrisul sibian — care este ante 1639 — atunci și acesta, alături de *Codicele Drăganu* — ante 1634 — și a Codicelui de la Sibiu, care cuprind texte anterioare *Cazaniei* lui *Varlaam*, prin ce se confirmă și mai mult nota popii Urs, în epilogul *Cazaniei* lui din 1680, existența unei *Cazanii moldovenești* din a doua jumătate a sec. XVI, *Cazanie* necunoscută încă, dar care se păstrează în fragmente în patru manuscrise din sec. XVII.

Cu toată identitatea unor texte cu ale lui *Varlaam*, cred că textele din manuscrisul nostru nu sînt copii de pe *Cazania* lui *Varlaam*. Iată motivele:

1. Ordinea textelor e diferită de a lui *Varlaam*;
2. Ortografia nu este identică cu a lui *Varlaam*;
3. Titlurile în mare parte sînt slavone sau cu altă redactare;
4. Are texte care nu sînt și în *Cazania* lui *Varlaam*;
5. Aliniatele din textele comune nu coincid;
6. Sînt cuvinte și forme pe care nu le are *Varlaam*, dar sînt specific moldovenești (șăzi, ci=ce, acicea, zăce, etc. Vezi glosarul).
7. Același text are părți care nu sînt identice cu amîndouă *Cazaniile*;
8. Elementele decorative ale majusculilor și inițialelor nu sînt după cele din *Varlaam*;
9. Cele mai multe texte sînt comune Codicelui sibian. Unele dintre texte nu se găsesc și la *Varlaam*;
10. Sînt texte comune și cu unele din *Cazania* Urs, din 1680, și care nu se găsesc la *Varlaam*;
11. Formula de încheiere a unor *cazanii* este ca la *Drăganu* și la cel *Sibian*. (In veciia veacului cu mare adevăr amin. Formulă găsită și în *Codicele Teodorescu*);
12. Slujba sfințirii apei diferă față de versiunea Codicelui

Sibian, unele rugăciuni și ectenii sînt identice cu aceleași texte din Molitvenicul II al lui Urs, care s-a copiat în jurul lui 1670, dar care *are și părți identice cu unele texte din Molitvenicul lui Coresi din 1564*. Nici troparul Iordanului nu este la fel cu cel din manuscrisul Sibian, dovadă că *izvodul n-a fost același* pentru amîndouă manuscrisele.

Nici textele din *Apostol* și *Evanghelii* nu sînt după Testamentul Nou din 1648 al lui Simion Ștefan, ci mai vechi, necunoscute. Astfel că și acest manuscris este *anterior lui 1648*.

Analiza atentă și critică a acestor puncte de deosebire va putea fixa mai bine vechimea lor în raport cu Cazania lui Varlaam și a Cazaniei Sibiene.

Motivele de mai sus sînt valabile și pentru Codicele Sibian.

Nu începe nici cu cazaniile Triodului — Duminica vameșului și fariseului, nici cu Sinaxarul — 1 sept. Anul Nou bisericesc, ci cu 14 oct. *cuv. Paraschiva*.

Să ne cunoaștem mai de aproape cu manuscrisul.

Cazaniile din Triod: *Dum. lăs. de carne* și *a lăs. de brînză, Floriile, Patimile* și *Plîngerea M. Dlui* nu sînt în succesiunea lor, ci primele trei după sfîrșitul sinaxarului (29 VIII), iar celelalte după 25 III cînd sînt puse *Patimile, Plîngerea, Paștile* și *Rusalile* iar *Floriile* și *Ispasul* spre sfîrșitul Cazaniei. Această învîlmășeală cred că se datorește nu unui manuscris care le-ar fi avut în această ordine, ci mai degrabă dorinței de a intercala „învățăături” după cererea celui care a comandat cartea, fiindcă în manuscrisul Sibian succesiunea cazaniilor este mai după rînduială. De acolo *lipsesc* multe file cu ultimele cazanii pentru 6 VIII (din care se păstrează un fragment) precum și pentru 15 VIII și 29 VIII. În manuscrisul Sibian cazaniile pentru praznice încep tot cu 14 X, dar succesiunea nu este ca în cel de la Cluj. Cel Sibian mai are și învățăături biblice, ca: *Iov bogatul, Plîngerea Ieremiei prorocul* (pe care le are Urs), *Învățătura despre cele 12 Vineri mari* și muc. *Varvara* la 4 dec. (Drăganu și Urs).

Se mai găsesc manuscrise din sec. XVII care sînt copii indubitabile după a lui Varlaam. La alte manuscrise-copii tot după Varlaam, sînt unele puncte în parte verificate și socotite sigure, altele urmînd să mai fie verificate.

Această Cazanie are 12 texte ca la Varlaam, dintre care cele 5 texte nu se găsesc în mss-ul de la Sibiu, iar 19 se găsesc și în cel Sibian precum și alte 5 texte necunoscute, care nu se găsesc în manuscrisele cercetate.

Textele pentru 15 VIII (Adormirea), 29 VIII (Tăierea capului s. Ioan Botezătorul), Duminica cărnii, Duminica brânzei, nu se găsesc în Codicele Sibian, lipsind foile de la început, dar fiind ca la Varlaam, întregesc aproape complet numărul cazaniilor pentru unele Duminici și sărbători ale căror texte sînt anterioare Cazaniei lui Varlaam. Textele din: 21 XI, sfințirea apei din 6 I, Dum. Mare, 1 VIII, Rusalii și de la Paști, cu toate că pe unele le are și cel Sibian, dar cu care nu sînt identice, *sînt texte încă necunoscute*. Încă nu s-a dat și de izvodul acestor Cazanii.

Studiul literar și lingvistic al acestui manuscris este valoros, întrucît pe lîngă părți de o frumusețe literară deosebită, (de ex. la Rusalii) cuprinde un număr mare de cuvinte și forme vechi de limbă, fără influențe mai pronunțate din alte limbi. Foarte puține sînt cuvintele de proveniență maghiară sau expresiuni cu topică maghiară, ceea ce ne indică că manuscrisul nostru, cu toată identitatea unor texte din manuscrise bihorene, n-a avut legătură cu manuscrisele bihorene. Sturze, vestitul și cel mai fecund copist moldovean, care a trăit aproape 40 de ani prin Bihor, Arad și Banat și de la care se cunosc aproape 31 de manuscrise, a avut în mîină și acest manuscris, face și el o notiță pe fila 66 v. prin 1695, cînd a fost la Mada, lîngă Orăștie, unde și el copiază un *Octoich* tot pe seama unui preot din Mada. Se prea poate ca el să fi adus cu sine manuscrise din Moldova, pe care le va fi împrumutat copiștilor locali să le copieze, fiindcă graiul moldovean din aceste cazanii se resimte într-una.

Din cele 18 însemnări, dintre care redăm cîteva, putem scoate și unele concluzii:

1. Manuscrisul s-a scris în regiunea Hunedoarei.
2. În 1672 era scris.
3. A circulat la mai mulți preoți și dieci, servind probabil și de manual pentru scris-citit, fiindcă în vechime scrisul imita tiparul, deci nu era mare diferență între litera scrisă și între cea tipărită.
4. A ajuns și în părțile Zlatnei — la Pătrîngenii — s-a plătit cu patru husoși de argint; bani mulți pe vremea aceea.
5. În 1691 și 1695 cartea a fost a popii Gheorghe din Mada.
6. A fost și pe la popa Simion din Petroșani.
7. A fost și la popa Ionașcu din Șard, între Alba Iulia și Zlatna.

Insemnări privind evenimentele epocii, ca:

8. În 1691 mîsa făurar 22 „într-acea zi au giurat tot ardealul românii cu ungurii cu saşii tot felul de oameni pre seama împăratului nemţesc să hie ardealul pre sama lui”.

9. Iar cînd a doua ciumă în 1750 atunci au murit în toate oraşele.

10. Cînd s-a cutremurat pămîntul peste toată lumea în luna lui noemvrie în 26 zile anii 1786.

11.. În zilele lui Apafi Mihaiu craiul ardealului şi vlădică au fost Sava Brancovici, ctitorii mînăstirii au fost popa Ion din Vinţi şi popa Oprea din Armeni şi popa Gheorghe din Dăia. Anii Domnului au fost atunci cînd am scris 1677. ciuma cea mare au fost într-acest an. Am scris eu popa Ghiorghe ot mad(a).

Textul acestei notiţe aduce mult cu acelaş text din *Zaconicul* de la Bălgrad, mss. 211 din această bibliotecă. Aceştia trei au fost puşi ctitori peste averea confiscată a lui Sava Brancovici, fost mitropolit al Ardealului şi ucis de stăpîinii vremii.

12 f. 8 v. Întru anii dnuului 1734 luna lui iulie întăia zi în vracii dnuului Cosma şi Dămian aflăndu-să o sîntă carte anume prolog din a popei Gheorghiu din Mada şi fiind preot în Şard am dat cumnatului popa Ion-naşcu pintru să să ştie cu învăătura sfintei besenici şi a creştinilor din această stă carte şi prolog, aflîndu-o nepotul popei Gheorghie din Şard şi anume popa Nacul la o mătuşă a me. Iaca ştim că să va rădica şi din sîngele nostru. eu iaca o las nepotului popii Nacul...

13. f. 17. Această carte ce să chiamă povestea sfinţilor au fost a lui popa Simi din Petroşani şi acum am cumpărat-o eu Prid (?) Ion la anul 1861 octomvrie 1 zi.

14. f. 2, 7 v. (scris mai primitiv) aiaste carte easte. a popei oprea cine o va ceti pe aiaste carte să lu pominéscă dumezău. şi aiaste carte să nu să a să ... nice danuoară.

15. f. 29 v. *pe margo*. Aceasta facem ştire tuturor cui să cuvine a şti mai marilor noştri *tisturi* ai fişcuşului.

16. f. 66 v. am scris sturze mold. pisal roj, 1695 av. 15.

17. f. 94. Scris-am eu popa Gheorghe la sti Gheorghe acum cînd am fost de 27 ai vleat 1672.

IV. *Codicele Marţian.*

Cercetînd şi textele Codicelui Marţian — studiat şi în parte publicat de Nicolae Drăganu (în lucrarea sa: *Două manuscripte vechi: Codicele Todorescu şi Codicele Marţian*, Bucureşti 1914) — între texte este şi cel pentru 8 noiembrie, Arhanghelii, în ma-

nuscris sub nr. 4, purtînd titlul „mîș. noev. Invățătura de chear săborul sților îngerî ahggel Mihail și a lui Gavril, și a tuturor îngerilor fără de trup”. Acest titlu este scris foarte greoi atît ca limbă cît și ortografie. *Textul acesta se găsește atît în Codicele Sibian cît și la Varlaam și la popa Urs.* Iată ce scrie Drăganu privitor la acest text, după ce reproduce cîteva rînduri de la început și sfîrșit p. 172—173: In „Carte romînească de învățătura a Mitropolitului Varlaam” tipărită în Iași la 1643, această predică se află pe ff. 21r—25v ale sărbătorilor nemișcătoare și are titlul (cel de mai sus) iar la pagina 177: „N-avem de ce să ne oprim mai mult nici la textul al căruia titlu îl aflăm sub nr. 4 ... cum aflăm titlul predicii în „Cartea...” a lui Varlaam, *de unde a fost copiată din cuvînt în cuvînt* păstrîndu-se uneori chîr și greșelile de tipar și mai făcîndu-se pe lîngă acestea și altele nouă. *Natural, între astfel de împrejurări n-avem nici de ce să publicăm textul*”. (Sublinierile noastre).

Iar la p. 188, cînd urmează să fixeze datarea codicelui scrie: „Considerînd raportul în care stau aceste texte față de Codicele Todorescu și Carte romînească de învățătura a Mitropolitului Varlaam, putem constata că *cele dintîi trei s-au copiat după Codicele Todorescu, deci după 1581, respectiv 1583, „Invățătura de săborul sfinților îngerî” și cea a lui Efreim Sirul despre post după 1643, iar fragmentul „Pseudo-apocalipsul lui Ioan” cam între 1580 și 1643.*

Din citatele profesorului N. Drăganu scoatem concluzia că fiind considerat acest text o copie din Varlaam nici nu a fost studiat ca celelalte texte; Cazania lui Varlaam fiind cunoscută și foarte răspîdită, găsindu-se exemplar original și la Năsăud.

Cercetînd textul, transcris în anexă la 8 nov., vom constata că titlul nu este identic ca la Varlaam, cu greșeli foarte mari, ceea ce nu s-ar putea admite dacă copistul Codicelui ar fi avut înaintea lui textul *tipărit*, deci originalul, al lui Varlaam. Prin urmare copistul a avut înaintea sa *un alt izvod* manuscris vechi, vechea Cazanie moldovenească, ori chiar o copie după această Cazanie.

Dar după cele stabilite mai sus în legătură cu izvoarele Cazaniei lui Varlaam, chestiunea este lămurită. Și acest text face parte din Cazania veche moldovenească, de care s-a servit și Varlaam, de unde, direct sau indirect, a trecut în Codicele Sibian, Cazania de la Cluj și în a lui popa Urs. Drăganu n-a bă-

nuit existența unei Cazanii moldovenești ante Varlaam, iar textul din Codicele Marțian fiind identic cu cel din Varlaam și cum Drăganu atribuie *primelor* și *ultimelor* texte data de 1581, resp. 1583, urmează că și Cazania veche va fi avînd aceeași vechime, dacă nu mai mare. În acest caz se admite și teza prof. Milaș Șesan de la Sibiu, că *au putut exista în limba română texte religioase și pe timpul lui Alexandru cel Bun*. Ne-am restrîns la epoca lui Lăpușneanu tot pe baza documentării făcute de Drăganu în studiul său asupra Codicelui liceului grăniceresc din Năsăud — Codicele Drăganu.

Codicele Marțian, Codicele Drăganu, Codicele Sibian, Cazania de la Cluj, Cazania lui Varlaam și Cazania lui popa Urs contribuie la reconstituirea Păuceniei lui Io Alexandru Vodă pentru cîteva sărbători mobile și pentru toate Duminicile și cîteva din sărbătorile sfinților sau ale praznicelor mari. Din compararea textelor din diferitele lucrări amintite reiese că, în general, textele mai vechi sînt ceva mai reduse în expunere, meditație și mai bogate în îndrumări morale și de pastorație. Atît Varlaam cît și popa Urs le-au mai îmbogățit și adaptat publicului ascultător. Copistul Codicelui Sibian, al Cazaniei de la Cluj a fost cărturar, scriitor bun, ordonat, clar și în cadrul aceleiași text consecvent și în ortografie. Face impresia că n-a avut înaintea lui numai un exemplar, ci mai multe, fiindcă diferă felul cum scrie acelaș cuvînt de la un text la altul și mai ales că folosește cuvinte și forme vechi sau dialectale. Ex. *face* și *fêce*, *zice* și *zăce*, *șezi* și *șăzi*, *aici-acicea*, *Dumnezeu* și *Dumnezău* și alte forme ale *ă*, *î* (în, din *dîin*), *aruncă* (*aruîncă*), *ia*, *ea*, *u* *ou*. Sunetul mut în corpul cuvîntului este rar, la fel și la sfîrșitul cuvîntului, dar se citește frecvent ca *ă* ori *u*. Folosește cu mult mai mult pe *ă* în loc de *â* și pe *în*, în loc de *â*.

Aceste manuscrise vechi vor deschide drumul pentru alte cercetări și poate vremea va da posibilitatea de reconstituire mai completă a celei mai vechi Cazanii moldovenești, care pătrunzînd în Transilvania cu dulceața graiului moldovenesc s-a apropiat tot mai mult de sufletul ardeleanului și al ungureanului obidit, iobag și asuprit. Cu graiul ardelean, mai ales în părțile de miazănoapte și în Crișana, avem mai multe apropieri cu graiul moldovenesc. Acest fapt îl datorăm — alături de copiiștii de manuscrise moldoveni ca Vasile Sturze și alții, care au trăit zeci de ani în aceste părți — și acestor cărți de învățătură, dintre care

pe *una mai ales*, Varlaam o trimite către „toată semenția românească” de pretutindenea. Cartea, care și azi se citește cu interes și luare-aminte, este înțeleasă și de omul din popor, simțind că este mai aproape de el mai mult decât alte „cărți” mai „învățate” nu atât de vechi dar mai puțin înțelese, tot bisericește scrise de cărturari și într-o limbă mai aleasă, mai literară. Acești oameni și aceste cărți au asigurat unitatea de limbă, de simțire și trăire a neamului românesc și din aceste părți, cele mai expuse prigoanelor și asupririlor politice de-a lungul veacurilor.

Acestea au mai contribuit la o mai adâncă înțelegere și a vremurilor de azi, când această unitate politică, economică, socială și culturală cimentează legătura dintre fiii unui neam de pe întreg teritoriul patriei noastre.

Prof. AT. POPA

TABLOU COMPARATIV

DENUMIREA	Cod. Drăganu cca.1630	Cod. Sib. 1639	Caz. Cluj cca 1640	Caz. Varl. - 1643	Caz. Urs 1680	Note
2 Dum. Vameșului	—	—	—	f. 1 Urs	f. 1 Varlaam	
4 Dum. lăsat. cărni	—	—	124 Varlaam	22 v.	10 v. Varlaam	
6 Dum. lăsat. brinzei	—	—	130 v. Varlaam	29	14 Varlaam	
Dum. mezo post Judecata	—	153 v. nec.	—	—	—	
21 Dum. Florilor	—	197 v. Varlaam	134 Varlaam	86 v.	42 v. Varlaam	
Strastii — Pațimi	—	215 Astra	65 v. Cod. Sib.	—	—	Cod. Astra Sibiu
27 Simb. mare Plîng. Mariei	48	238 v.	78 Cod. Sib.	110 v Drăganu	57 Drăganu	
Canonul Paștilor	—	254 v. Astra	—	—	—	Cod. Astra
Dum. Paștilor	—	264 nec.	80 nec.	124	63 v. Varlaam	
42 Ispasul	—	305 Varlaam	145 Varlaam	176 v.	93 Varlaam	
45 Rusaliile	—	316 v. Varlaam	95 nec.	198 v.	104 v.	
49 Dum. mare	—	—	99 nec.	209 v.	116 Varlaam	
144 Nașt. Precestii	—	—	125 v. Varlaam	II 5	261 Varlaam	
145 Ziua crucii ori I. VIII	—	—	120 nec.	8 v.	264 v. Varlaam	
147 Cuv. Paraschiva	—	28	160 Cod. Sib.	12	275 Varlaam	
145 Sf. Vineri	91	28	160 Cod. Sib.	—	532 Varlaam	

DENUMIREA	Cod. Drăganu cca. 1630	Cod. Sib. 1639	Caz. Cluj cca 1640	Caz. Varl. 1643	Caz. Urs 1680	Note
148 Sf. Dimitrie	—	38	165	16	280	Marțian Cod.
149 Arhanghelii	—	46	Varl. Sib.	21	Varlaam	
150 Intrarea în biserică	—	Varlaam	4	Cod. Marț.	286	
151 Muc. Barbură	—	—	9 nec.	25 v.	Varlaam	
152 Sf. Nicolae	1	54	—	—	294	Marțian Cod.
153 Crăciunul	22	63	17 v.	28 v.	Cod. Sib.	
Sfintirea apei	—	84	Cod. Sib.	36 v.	300 v.	
Boboteaza	—	Drăganu	27	—	Varlaam	
156 Boboteaza	27	108 v.	Drăganu	—	307	Marțian Cod.
158 Stretenia	—	Astră	40 v.	—	Drăganu	
159 Teodor Tiron	—	121	Drăganu	40 v.	330 v.	
160 40 Mucênici	—	Drăganu	46 v.	Drăganu	Drăganu	
161 Bunavestire	36	141	51 v.	52	344 v.	Marțian Cod.
162 Sf. Gheorghe	63	Varlaam	Varlaam	58	Varlaam	
Ioan Bot.	—	165	56 v.	—	351 v.	
164 Sînziene	—	nec.	Cod. Sib.	—	Varlaam	
165 ss Petru Pavel	—	176 v.	—	—	362	* apropieri cu Varlaam
166 Precupie	—	189	62	67 v.	Cod. Sib.	
168 Proor. Ilie	—	Drăganu	Drăganu	Drăganu	369	
171 Schimbarea la față	—	277	84	71 v.	Drăganu	
172 Adormirea	—	Varlaam	Varlaam	—	1373 v.	* locuri comune
173 Tăierea cap. Ioan	—	12 v. nec.	—	—	Varlaam	
176 Proor. Eremia	—	—	—	85 v.	—	
	—	327*	102*	90 v.	398	
	—	—	—	—	Varlaam	* apropieri cu Varlaam
	—	—	—	—	403	
	—	—	—	—	Varlaam	
	—	—	—	—	410 nec.	
	—	344	109 v.	—	417 v.	* locuri comune
	—	—	Cod. Sib.	—	Cod. Sib.	
	—	368	142	97	445 v.	
	—	—	Cod. Sib.	103 v.	Varlaam	
	—	—	150	—	450 v.	* locuri comune
	—	—	Varlaam	110	Varlaam	
	—	—	*147*	—	456	
	—	—	Varlaam	—	Varlaam	
	—	1	—	—	495 v.	* locuri comune
	—	nec.	—	—	altă vers.	
	—	7	—	—	478	
	—	nec.	—	—	altă vers.	

Notă: Numerele de ordine sînt după Cazania lui Urs din 1680, fiind mai completă. Numerele indică paginația iar numirile identitatea textelor respective.

BIBLIOGRAFIE

- 1 Bianu-Hodoș-Simonescu: Bibliografia rom. veche, I—IV. Buc. 1903—1944.
- 2 Bianu: Texte vechi, Manuscrisul de la Ieud, București 1925.
- 3 N. Cartoian, Istoria literaturii vechi, București 1942.
- 4 N. Cartoian, Cărțile populare în lit. rom. I—II, București 1929, 1938.
- 5 T. Cipariu, Principia de limbă, Blaj 1866.
- 6 G. Călinescu, Istoria lit. rom. de la origini pînă în prezent. Buc. 1941.
- 7 Șt. Ciobanu, Inceputurile scrisului în limba românească, Buc. 1941.
- 8 Gh. Ciuhandu, Urme vechi de limbă românească în Bihor, în „Cele trei Crișuri”, Oradea 1921, nr. 7.
- 9 N. Comșa, Manuscrisele rom. din bibl. centrală din Blaj, Blaj 1944.
- 10 C. Daicoviciu, Șt. Pascu, V. Cheresteșiu, T. Morariu, Din Istoria Transilvaniei, București 1960.
- 11 Fl. Dimitrescu, Tetraevanghelul lui Coresi, București 1963.
- 12 O. Densușianu, Istoria limbii române, București 1961.
- 13 N. Drăganu, Manuscrisul liceului grăniceresc Gh. Coșbuc din Năsăud, în „Dacoromania” III, 1923, Cluj.
- 14 N. Drăganu, Hist. de la litterature roum. de la Transsylvanie, Buc. 1938.
- 15 N. Drăganu, Două manuscrise vechi: Codicele Todorescu și Codicele Marțian, București 1914.
- 16 Vl. Drimba, O copie din sec. XVII-lea a Tîncului Evangheliilor și a Molitvenicului Diaconului Coresi, în „Studii și Cercetări de istorie literară și folclor”, IV, 1955.
- 17 N. Firu, Urme vechi de cultură românească în Bihor, Oradea, 1922.
- 18 M. Gaster, Crestomație română, București 1891.
- 19 B. P. Hașdeu, Cuvente den bătrîni, II, București 1880.
- 20 N. Iorga, Istoria Bisericii românești, I. Vălenii de Munte, 1908.
- 21 Istoria României, București 1960.
- 22 Juhász István, A reformacio az erdélyi románok között, Cluj 1940.
- 23 Șt. Lupșa, Ist. bisericească a românilor bihoreni, Oradea 1935.
- 24 Șt. Lupșa, Istoria parohiei Stei, Beiuș 1942.
- 25 V. Mangra, Cercetări literare și istorice II. București 1896.
- 26 Manuscrisul nr. 131, Bibl. Academiei R.P.R., Filiala Cluj.
- 27 Manuscrisul nr. 66, Bibl. mitropolitană, Sibiu.
- 28 Manuscrisul Cazaniei lui popa Urs din Cotigleat, 1680. Col. part.
- 29 Șt. Meteș, Ist. bis. românești din Transilvania I, Sibiu, 1935.
- 30 Fl. Mureșianu, Cazanăa lui Varlaam, Cluj 1944.
- 31 L. Onu, O contribuție valoroasă la dezvoltarea limbii române literare: Cazanăa lui Varlaam, Cluj 1956.
- 32 P. P. Panaitescu, Inceputurile scrisului românesc în limba română, în Studii și materiale de istorie medie, vol. IV, 1960.
- 33 Șt. Pașca, Contribuțiuni la istoria inceputului scrisului românesc, în Cercetări de lingvistică I, 1956.
- 34 G. Pascu, Ist. limbii și lit. române din sec. XVI-lea, București 1921.
- 35 G. Pascu, Istoria literaturii române din sec. XVII-lea. Iași 1922.
- 36 Al. Piru, Literatura română veche, București 1962.
- 37 At. Popa, Cazanăa lui Varlaam, Timișoara 1944.
- 38 S. Pușcariu, Istoria literaturii române vechi, Sibiu 1930.
- 39 Maria Rădulescu, Originalul slav al Evangheliei cu învățătură a Diaconului Coresi, București 1959.
- 40 Al. Rosetti-Cazacu, Istoria limbii literare, București 1961.
- 41 Gr. Scorpan, Locul Cazaniei lui Varlaam..., în „Cercetări istorice”, nr. 1-2, Iași 1940.
- 42 Al. Rosetti, Limba română în secolele XIII—XVI-lea, București 1956.
- 43 Milan Șesan, Introducerea limbii române în biserică, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 11—12, 1957, Sibiu.
- 44 Dan Simonescu, Problema originii limbii române și cărțile bisericești, în „Studii Teologice”, nr. 9—10, București 1961.
- 45 T. Teahă, Graiul din Valea Crișului Negru, București 1961.
- 46 Varlaam, Cazanăa-Carte românească de învățătură, Iași 1643.
- 47 Nestor Vornicescu, Cazanăile noastre, în Mitropolia Moldovei și Sucevei, nr. 3—4, Iași 1961.

A N E X A

I. *Duminica lăsatului de carne.*A. *Cazania de la Cluj.*

f. 125. Duminica lăsatului cârnei, evglia mt 106 glav.

Evanghelia...

Înțelesul...

Întăiu arată taina credinței noastre cară e mai mare și mai de nainte venirea la giudeț a domnului nostru Ihs ca să-l foarte cu de-adins așteptăm și foarte să ne temem și să ne grijim ca fără de greșală va veni când cu atâtea sute de ai. mai dinainte au prorocit prorocii de venirea lui. care lucru deplin s-au cuvântul lor. c-au venit pre lume în trup de om.

B. *Cazania lui Varlaam.*

f. 24—24 v. Duminica lăsatului cârnei.

Evanghelia din Matei într-a suta și șese capete.

Evanghelia...

Înțelesul...

Întăiu arată tăria credinței noastre carea-i mai mare și mai denaintea venirea la giudeț a domnului nostru Iisus Hristos. ca să-l foarte așteptăm și foarte să ne temem și să ne grijim, ca fără de greș va veni, când cu atâtea sute de ai mai denainte au prorocit prorocii de venirea lui. Care lucru deplin s-a izbândit cuvântul lor, c-au venit pre lume în trup de om.

II. *Duminica lăsatului brânzei.*A. *Cazania de la Cluj.*

Duminica la lăsatul brânzei evglie mt. gl. 17.

f. 131. Evanghelia...

Înțelesul aceştii evglie aciasta iaste:

Întăiu arată când ne rugăm să ne iarte Dumnezeu greșalele noastre. aceia ertăciune a pune Dumnezeu pre noi ca să ertăm noi întâi greșalele fraților noștri adecă fiecăruia creștin. care învățătură auzindu petru apsl de la domnul și învățătorii său. să iubéască vrăjmașii săi și să le iarte vinele lor. nu știa ce va face că să nu să tămplă numai dinioară într-o zi, scrăba și minia ce într-altă zi cite de 7 ori...

B. *Cazania lui Varlaam.*

f. 29. Duminica lăsatului brânzei.

Evanghelia din Matei în șeptesprezece capete.

Evanghelia...

Înțelesul...

Întăiu arată. când ne rugăm să ne iarte Dumnezeu greșelile noastre, aceia ertăciune o pune Dumnezeu pre noi ca să ertăm noi întâiu greșelile fraților noștri adecă fiecărui creștin. Care învățătură auzând Petru apostol

de la Domnul și învățătorul său să iubască vrăjmașii săi și să le iarte vinile lor, nu știe ce va face, să nu să tâmplă numai dănaoară într-o zi scrăba și mîniia ce într-altă zi câte de șapte ori...

33r. ...cum să nevoesc și fac toți credincioșii lui Hristos în toată lumăa, numai sânguri *calvinii și liutranii* nu o vor. În volniciia trupului lui și în odihnă vor, care îndulcește trupul.

C. *Cazania Urs din 1680.*

f. 14—14 v. Dumineca lăsaturii brânzei evglie din Matheiu în șepseprezece capete.

(Evanghelia nu-i după 1648).

Înțelesul...

Domnul dumnzu întâiu arată noao cându-ne rugăm să ne ierte dumezu greșelile noastre. Aceia ertăciune o pune dumnzu pre noi ca să ertăm noi întâiu greșelele fraților noștri. Adecă fiecărui creștin, care învățătură auzind Pătru apostol de la domnul și învățătorul său să iubască vrăjmașii săi și să le ierte păcatele lor. Nu știa ce face să nu să tâmplă numai dănuoară într-o zi scrăba și mânia ce într-altă zi să tâmplă și câte de șapte ori.

f. 15 v. ...Cum să nevoesc să fac toți credincioșii lui hs în toată lumia. Numai sânguri, *calvinii și litorii adieacă ungunii* ereticii din vriemia de acmu legătura lucrurilor celor bune nu vor să ia la sine, ce numai ce împlă în volniciia trupului și în odihnă în aceia caria îndulcește trupul...

III. *Duminica Floriilor.*

f. 197 v—198. A. *Codicele Sibian*.

La Dumenecca Florilor a șasea în post evglia de la ioan. în patruzecișuina de capete.

Cându să sfătuiră vrăjmașii domnului nostru Is. Hs. după acé ciudesie ci făcu de învise pre Lazăr. de patru zăle mort zăcându în groapă, oarece puținel să ascunse mânia sa arătându noao în chip să nu ne dăm inșine de bună voia noastră în primejdii. nu pentrucă doară s-au temut de au făcut aceasta că fără de voia lui nime neci o strămbătate nu i-au putut face...

B. *Cazania lui Varlaam.*

f. 86 v. La Dumenecca florilor a șesia în post.

Evanghelia din Ioan în patruzecișuina de capete.

Când să svătuiră vrăjmașii Domnului nostru Iisus Hristos, după acéa ciudesă ce făcu, de învise pre Lazar de patru zile mort zăcând în groapă, oarece puținel să ascunse Măria Sa, arătând noao chip să nu ne dăm inșine de bună voia noastră în primejdi. Nu pentrucă doară s-au temut de-au făcut aciasta, că fără de voia lui, nicidec o strămbătate nu i-au putut face...

IV. *Sîmbăta Mare.*

A. *Codicele Drăganu*, ff. 48—49.

Învățătură la îngroparea dumnezeesc(u) trup a domnului nostru is. hs. Și iară pentru plânsul și tânguirea precistei maicei lui dumnzău și pentru pogorârea lui hs. în iad.

(Primele cuvinte din titlu cu majuscule. Inițiala C mare, bogat decorativă).

Ce poate hi această taină minunată și ce poate hi a tuturor oamenilor strașnică. și ce poate hi laudă și cântări besericei noastre, sau ce poate hi iubii mei creștini. așea tăcere mare astăzi pre lume oamenilor, și în ceriu omilintă ingerilor. nu iaste altă tocmeală. fără numai acesta. că împăratul a tuturor împăraților doarme. Că domnul nostru is. hs. au svrășit lucrurile sale cele noai ce au făcut. Și într-aceste svntă și blăsvită simbătă odihnește cu trupul în groapă.

B. *Cazania lui Varlaam*, f. 110 v.

La simbăta cia mare. învățătură la îngroparia dumnezâiescului trup al domnului nostru is. hs. și iarăși pentru plânsul și tânguirea precistei maicei lui dumnezău și pentru pogorâria lui hrisots la iad.

Ce poate hi această taină minunată și tuturor oaminiilor strașnică. și ce poate hi lauda și cântările beserecei noastre. sau ce poate hi, iubii mei creștini, așa tăcere mare astăzi pe lume oaminiilor și-n ceriu omilintă ingerilor nu iaste altă tocmeală fără numai aciasta, că împăratul tuturor împăraților doarme. că domnul nostru is. hs. au svrășit lucrurile sale cele noaă ci ci-au făcut și într-aciastă sfântă și blagoslovivă simbăta odihnește cu trupul în groapă.

V. *Ispasul — Înălțarea D-lui.*

A. *Cazania de la Cluj.*

f. 140 v. Povestea la văznesenie.

Învățătură la Înălțarea Domnului.

Toți oamenii au făcut cinste și mărire celora ci i-au izbăvit de vrăjmașii săi și s-au întors cu biruire la casăle sale. Așa vi să cade și voaă să facem cinste și mărire lui hs. domnului nostru și ne-au izbăvit de vrăjmașii noștri și cu biruire s-au întors la împărăția sa. pentru care lucru prăznuim astăzi cu cântări și cu ve(se)lie sufletească...

B. *Cazania lui Varlaam.*

176 v. La ziua cea slăvită, când s-au înălțat de pre pământ în ceriu Domnul nostru Iisus Hristos.

Toți oamenii au făcut cinste și mărire celora ce i-au izbăvit de vrăjmașii săi și s-au întors cu biruire la casăle sale. Așa vi să cade și voaă facem cinste și mărire lui Hristos, Domnului nostru ce ne-au izbăvit de vrăjmașii noștri și cu biruire s-au întors la împărăția sa, pentru care lucru prăznuim astăzi cu cântări și cu veselie sufletească...

VI. *Rusaliile.*

A. *Codicele Sibian*, ff. 316—317.

În cinstita zi a sfintei troiță. otce blgvi.

Frontispiciu frumos, împletit în culorile roșu, galben și brun, tonalități slabe. În mijloc crucea cu trei brațe iar la margini brațe din frunze stilizate. Motivul aduce cu frontispiciile din Sbornicul slav de la Veneția din 1538 și manuscrisele noastre vechi.

Titlu decorativ, în roșu din majuscule. Inițiala A mai mare, decorativă, susținută de o mână.

Astăzi prăznuim creștini blăsuți zioa cea slăvită și cinstită în carea au coborât din ceriu dhul sînt și au venit spre apslu la vederea tuturor și într-această zi iaste praznicul și sărbătoarea noastră aceea de carea prorocii de mult au prorocit și-n multe chipuri o au închipuit și toți împărații patriarșii și apslu. carii au socotit și au luat aminte de tocméala aceștii zi. mai denainte de ce s-au făcut și s-au umplut într-această zi de astăzi. socotit-au și s-au mirat, miratu-s-au și nu s-au priceput. cé-au vrut dumnezău să dăruiască celora ce iubesc pre sînția lui. că astăzi au umplut și au dat lăgăduita la văsnesenia sa cînd s-au înălțat de pre pămîntu în ceriu.

B. Cazania lui Varlaam, 198 v—199.

În cincizeci de zile după paști, la luminata zi a duhului sînt cînd au pogorît pre apostoli în al treilea ceas de zi.

Astăzi prăznuim creștini blăsuți, zua cea slăvită și cinstită, în carea au pogorît din ceriu dhul sînt și au venit pre apostoli la vederea tuturor. și într-această zi iaste praznicul și sărbătoarea noastră aceea de carea prorocii de demult au prorocit / și în multe chipuri o au închipuit și toți împărații patriarșii și apostolii care au socotit și au luat aminte de tocméala aceștii-zi, mai denainte de ce s-au făcut și s-au împlut, într-această zi de astăzi, socotit-au și s-au mirat, miratu-s-au și nu s-au priceput ce au vrut dumnezău să dăruiască și să dia celora ce iubăsc pre sînția sa. că astăzi su împlut și au dat dumnezău ce au giuruît la văsnesenia sa, cînd s-au înălțat de pre pămînt la ceri.

C. Cazania de la Cluj.

De la Rusalii, f. 95. Text necunoscut. (Îl transcriem și ca frumusețe de stil).

Ascultați fraților că dulce iaste raiul și florile lui. iară cu mult sânt mai dulci învățăturile cărților, că raiului florile să vestejesc iară învățăturile cărților crește înțelegere. în raiu zăfirul suflă, iar aicea boare sufletească acolo e îngrădirea măcăcinilor iară aicea întărire sufletească socotirea lui dumnezău. acolo grierii cîntă iară aicea prorocii propoveduiră și propoveduesc. raiul iaste numai într-un loc. iară învățăturile cărților sântu pretutindenea întru toată lumea. vara și iarna le crește frunza de să mulțască rodul, ci socotiți învățătura cărților că te vei îndulci ome. gonește răutatea și sădește bunătate că marea să imblânzește iară tu ome cu încet veri nota. Că ai cărmaciu învățătura cărților. Iară astăzi norii de pre pămînt să rădicară întru văzdhu încă mai presus și dintru apa mării adapă-să fața pămîntului cu chemarea lui dumnezeu fură cuprinși de mult văzdhu și de garbi să adunară...

VII. Nașterea Precistei — 8 sept.

A. Cazania de la Cluj.

f. 162. *Invățătură la nașterea precistei la sta maria mică otce.*

Ascultați iubii mei frați cum scrie sînta scriptură. de nașterea sînției sale precistei. în palistina era un om de-l chiema ioachim și muiarea lui o chiema Anna. amîndoi erau blsviți de dumnezeu pentru milostenia și pentru alte bunătăți. ci făcea. era *bunătacioși* și de rudă împărătească și ei feciori nu avea.

B. Cazania lui Varlaam.

Luna septevrie în opt zile. Invățătură la nașterea preasventă și preablagoslovitei despuitoare noastre, preacuratei fecioare Mariei.

Ascultați iubii mei frați. cum scrie svânta scriptură de nașterea Măriei Sale Precistei. în Palestina era un om de-l chema Ioachim și muiaria lui o chema Anna. Amîndoi erau blagosloviți de Dumnezeu pentru milostenii și pentru alte bunătăți ce făcea. Era *bunătacioși* și de rudă împărătească și feciori ei n-avea.

C. Cazania Urs.

Luna septevrie în opt zile. Invățătură la nașterea preacuratei fecioară Marii.

Ascultați iubii miei frați cum scrie sînta scriptură de nașterea mării sale preacinstitiei. în palistina era un om de lu chiema Ioachim și muiaria lui o chiama Anna. Amîndoi erau blagosloviți de dumnzu. pentru milostenie și pentru alte bunătăți ce făcea. Era bun și de rudă împărătească și feciori ei nu avea.

— Lipsă cuvîntul *bunătacioși*.

VIII. Dimitrie — 26 oct.

f. 165 v.—166. A. Cazania de la Cluj..

Povestia și măcenicia lui svt. Dimitrie. o. ce. blsvi.

După nașterea cea trupească a domnului nostru hs. în 600 de ai. era un împărat ci-l chiema maximian. iară porecla lui era erculie. acesta împărat atîta era de rău și fără de lege. că nu iubiia neci puținel să auză de numele lui hs. Și de să afla undeva vr-un creștin el să învoia să-l omoară. căce avea și un ginere de-l chiema dioclețian. și acel împărat era necredincios și fără lege ca ș(i) sine pentr-acéia mulți den creștini să ducă de mărturisia de numele lui Hs. și răbda numai pentru libovul lui dumnezeu.

D. Cazania lui Varlaam.

Luna octovrie în douăzeci și șese de zile.

Invățătură de măcenia sfîntului și slăvitului mare măcenic Dimitrie.

După nașterea cia trupească a Domnului nostru lui Isus Hristos, în șese sute de ai, era un-părat de-l chema Maximian, iară porecla lui era Erculie. Acesta împărat atîta era de rău și fără de lege, căt nu iubia nice

puținel să auză de numele lui Hristos și de să afla unde-va vr-un creștin, el nevoia să-l omoare. Căci că avia și un ginere de-l chema Dioclețian, ș-acela împărat necredincios și fără de lège ca și sine. Pentr-acéia mulți din creștini să ducia de mărturisia de numele lui Hristos și răbda munci pentru liubovul lui Dumnezeu.

IX. *Arhanghelii* (8 nov.).

A. *Codicele Marțian* (titlul și după Drăganu f. 172). Mss.

Acad. 5485. f. 47—48. mșsa noie învă(ță)tură de chéeră (săborul) svenților în ințeri (îngerii) a a(l)ui arhighe (arhgel) mihaîl și a lui gavrîl ști(—și) a tuturor îngerimui (îngerilor) iiară (lără) de trup.

Dumne(ze)u cela ce nice început nice săvrășit n-are. carele iaste mai dinainte decât toți vecii îmbrăcat cu lumină neatinsă și cu slavă negrăită. căruia nu-i trebuie nici ceriu nici pământu. nici altă lume ca să-l proslăvească că aciestea toate le avea întru sine. era mărit și slăvit deosebi de toată lumia. iară pentru mare mila sa vra să-ș arate slava sa (la) miei. Carea o va avea nainte de ce nu era lumia. Pentr-acia dintăiu făcu îngerii numai cu cuvântul făcu odată toate cetele îngerești și ntracesta chip. făcu de sânt îngerii. îngerul iaste fire nevăzută. că nime nu poate să-l vază să-l priceap. iaste și pururea clătitoriu. adecă totdeauna să clătește...

B. *Cazania lui Varlaam*, f. 21 .

Luna noiemyrie în 8 zile. învățătură la săborul svenților voievozilor îngerești mihaîl și gavrîl.

Dumnezeu, cela nice început nice svrșit n-are, carele iaste mai denainte decât vecii, îmbrăcat în lumină neatinsă și cu slavă negrăită, căruia nu-i trebuie nice ceru, nice pământ, nice altă lume ca să-l proslăvească, că acéstea toate le avea întru sine și era mărit și slăvit deosebi de toată lumia, iară pentru mare mila sa vru să-și arate slava sa lumiei caria o avea mainte încă de ce nu era lumia, pentr-acéia întâi făcu îngerii. numai cu cuvîntul făcu cu odată toate cetele îngerești. Și într-acesta chip făcu de sînt îngerii. îngerul iaste o fire nevăzută. că nu poate să-l vază să-l priciapă. Iaste și pururea clătitoriu. adecă totdeauna să clătește.

C. *Cazania de la Cluj*.

Învățătu(ră) de pre săborul sfinților îngerii a lui arhagg Mihail și Gavril și a tuturor îngerilor fără de trupuri.

Dumnezeu cela ce n-are neci început. neci svrășit carele iaste nainte de toți vecii îmbrăcat cu lumină neatinsă și cu dumnezăire negrăită. căruia nu-i trebuiește neci ceriul neci pământul. neci toată lumea să-l proslăvească. că toată mărirea o are întru sine și e mărit și slăvit de usăbi de toată lumia iară pentru mare mila sfinției sale el vru de-ș arată mărirea sa lumiei. carea o avea nainte pînă nu era lumea. pentr-acéia întâiu făcu îngerii. numai cu un cuvânt făcu îndată toate cetele îngerești. si într-acesta chip făcu de sânt îngerii. îngerul iaste o fire nevăzută. că nu poate nimăa să-l vază sau să-l priciapă. că iaste pruurea clătitoriu. adecă totdeauna să clătește...

X. *La Botezul Dlui.*A. *Codicele Drăganu*, ff. 27—28.*Poucenie na svtoe bgo iavlenie.* Învățătură la Botezul Domnului.

Inițiala K mare, decorativă. Titlul din majuscule, literele stilizate și îmbinate.

Crédem și mărturisim, că dmnzău iaste den fire bun și milostiv, și-n de lungu răbdător. nic(i) dănăoară rău omului nu face. tot binele ibește, folosul sufletului omului ibește. și-l socotește pururêa. și tot de una iaste bun întru tot pururêa. pentru acêia dmnzău întâie fêce om pre adam, curat fârâ de păcate. plin de toate darurile. și-i dède toate pre voia lui. și-l făcu să hie fârâ de moarte, și nu e dănăoară să nu moară. și era să-l și mai cinstească. dmnzău den ce era constit. iarâ el nu ascultă învățătura lui dmnzău. nice stătu pre zisa sfîjii sale pentraceia căzu den binele. său, ce-i dèdese dmnzău și den cinstî în rușine căzu...

B. *Cazania de la Cluj*, f. 46 v.—47.*Poviestia na svtoe bgoiavlenie.*

(în loc de ianuarie, trece decembrie).

(Învățătură la sfînta arătare a domnului și dzeului mîntuitoriului nostru Is. Hs. luna decemvrie, 6 zile).

Creдем și mărturisim că dumnezeu iaste den fire bunâ și mlstiv și îndelung răbdătoriu. și neci *dinioară* răul omului nu va. ci tot binele iubește. folosul sufletului omului socotește pururea. și tot iaste bun întru tot pururêa. penrucă întâi făcu omul adecă pre adam. curat fârâ păcate, plin de toate darurile și dède lui toate pre voia lui și-l făcu să fie om fârâ de moarte. neci dinioară să nu moară. Și încă vrea dumnezeu să-l mai cinstească den ce era constit iarâ el nu ascultă învățătura lui dumnezeu. neci stătu pre voia lui, pentr-aceia căzu den binele ce-i dedese dumnezeu, și den cinste în rușine...

C. *Cazania lui Varlaam*, ff. 46—47.

Luna Ghenvariu șese zile. Învățătură la botezul domnului nostru Isus Hristos.

Crédem și mărturisim că Dumnezău iaste din fire bun și milostiv și îndelung răbdătoriu. Nice răul omului nu va, ce tot binele iubéște; folosul sufletului omului socotește pururêa și totdeauna iaste bun întru tot pururia. Pentr-aceia dintru tăiu făcu pre om, adecă pre adam, curat fârâ păcate, plin de toate darurile, și-i dède toate pre voia lui, și-l făcu să hie fârâ de moarte, nice dănăoară să nu moară. și era să-l și mai cinstească Dumnezău nice stătu pre zisa lui. Pentr-aceia căzu din binele ce-i dède Dumnezău și din cinste în rușine...

XI. *Buna vestire.*A. *Codicele Drăganu*, ff. 36—37.*Slovo na preaslavităi din blagoveštenie presvătia bgli i prsno dud. marie.*

Cuvînt la prepaslăvita zi a bunevestiri a preasîntei născătoare și pururea fecioare măriei.

Titlu din majuscule, frumos îmbinate. Inițiala A mare, decorativă.

Astăzi tună glas de bucurie în toate semențiile oamenesti pre pământu. și să arată spsenie în casele oamenilor celor păcătoși și străluci lumină celor întunecați, mari și minunate lucruri să arătară astăzi în lume veste noi. și să auzi astăzi cară nice dănăoară den veci nu s-a auzit. că dhul cel nevăzut în zgâu de fecioară lăcui și cu trup dentrânsa să îmbracă și în lume se arată și cu oameni petrecu, pre carele mulți împărați și proroci au dorit dedemult să-l vază, și nu l-au văzut. pentru acéia într-aceasta zi de iaste mare și slăvite decît toate zilele véacului nostru.

B. *Codicele Sibian*, ff. 189 v.—190.

Svtoe blagoveštenie 25. Sfînta Bunavestire.

Astăz glas de bucurie în toatie sămăntiile oamenilor pre pămîntu. și să arată spsenia oamenilor, celor păcătoși, și streluci lumina celor întinecați. mari și minunate lucruri se arătară astăz în lume. și veste noao să auzim astăz cară neci dinioară nu s-au auzit den véci. Că dumnezău cel nevăzut în trup de fecioară lăcui. și cu trup den trânsă se îmbracă și în lume se arată. și cu oamenii petrecu pre carele mulți împăraț și proroci au dorit să-l vază de demult. și ei nu l-au văzut pentru acéia aciaștă zi de astăz iaste mai mare de toate zilele véacului nostru.

C. *Cazania lui Varlaam*, ff. 67 v—68.

Luna mart în doaâzeci și cinci de zile.

Învățătură la blagoveštenia presvetei despuitoare noastre și preacuratei fecioare Mariei.

Astăzi tună glas de bucurie în toate semențiile oamenilor pre pămînt și să arată spsenia în casele oamenilor celor păcătoși și străluci lumina celor întunecați. Mari și minunate lucruri să arătară astăzi în lume și veste noaă se auzi astăzi, cară nice dănăoară din veci nu s-au auzit. Că dumnezău cel nevăzut în zgâu de fecioară lăcui și cu trup din trânsă să îmbracă. și în lume să arată și cu oamenii petrecu pre carele mulți împărați și proroci au dorit de demult să-l vază și nu l-au văzut.

Pentru acéia aciașta zi de astăzi iaste mai slăvită decît toate zilele véacului nostru...

XII. *Sf. Gheorghe — 23 aprilie.*

A. *Codicele Sibian*.

...iară fiindu ghiorghe în temniță toț cei oameni credincioși venia cătră el noaptea și da bani lui capiolarie temnicerului. ca să-i lasă să meargă la slui ghiorghe. să-i învețe întru credința dumnezăului nostru hs. Iară un om ci-l chema glicherie oarecarele arîndu cu plugul. i muri un bou. și veni și acela la temniță de grăi sftului. doamne aram cu plugul. și iată în muri un bou. ci cu rugare mă rog ție ca să-l înviezi. iară gheorghie zise cătră dînsul. pasă frate și fi vesel că hs ul meu învise boul tău. și să duse și află cum ui zisese. și aciași omul nu așteptă. ci să întoarsă către mucinciul gheorghie. și spre mijlocul cetăției umbla și striga cu glas mare. mare iaste dumnezăul creștinescu...

B. *Cazania lui Varlaam*, f. 76 v.

...și acolo în temniță mulții mergia de da bani temnicerilor și intra înlontru la sîntul. deci unii se tîmăduia de boale pre alții învăța să crează

în hs. Unul dintre aceia, ce-l chema glicherie, arînd cu plugul în țarină, îi muri lui un bou. Și neavînd ce face, ca un sârac ce era, curse în temniță unde era svîntul și cu lacrimi zise. hie-ți milă de un sârac ca mine. svîntul lui dumnezău și învie boul meu. Du-te, ce-ți veri afla boul viu. iară el, deaca să dusă, află-și boul viu cum îi zise svîntul. și nemică nu pesti, ce îndată alergă iarăș la svîntul, zicînd. adevărat și mare iaste dumnezăul creștinesc...

Ultimul text diferă în formă, aranjamente și în succesiunea evenimentelor. Fondul însă și unele părți mai mari sau mai mici sînt la fel. Varlaam le-a mai îmbogățit.

XIII. *Adormirea Precistei*. 15 august.

A. *Cazania de la Cluj*.

Povestea la sntă măria mare în 15 zile.

Toate praznicile sîntîlor sîntu sînte și cinstite și creștinii în toate să bucură și să veselesc. iară în praznicele cele împărătești mai mult ne veselim căce că praznicele împărătești au și cînte mai multă că cinstea robilor mai puțină slavă are iar cinstea împărătească toată slava și mărirea covîrșește. tot omul atunci să cade să prăznuiască și să se veselească... că cum sînt blagoveștenile începătură așa și acesta praznic iaste obârșire...

B. *Cazania lui Varlaam*, f. 103 v.

Toate praznicele sventîlor sânt svente și cinstite și creștinii în toate să bucură și să veselesc iară în praznicele cele împărătești mai mult ne veselim, căci praznicele împărătești au și cînte mai multă. Că cinstea robilor mai puțină slavă are, iară cinstea împărătească toată slava și mărirea covîrșește. Tot omul atunci să cade să prăznuiască și să se veselească și să facă toate cîte se cad... Că cum iaste Blagoveștenia începătură, așa și acesta praznic iaste obârșire...

XIV. *Glosar din Codicele Sibian și Cazania de la Cluj*. Abuz de â. Pămîntul, depreună, cocoana, dmnzâiască fată, înghiîmpoasă, lucrure, zăcem—zicem, pomînoc, scrărbît, néamure de pește, voinicilor=soldaților, șăz, întunérece de întunérece=mii de mii, dedeș, oğodnicului, mirezmă, dinjoară, răcliță=cutiță, veri naște, maslină, vistiariu de mărie=mărire, împistriț, înfrășătează, polată, graiure, peleş de aur, veliglas te scrie, spus, măgură, grăiaște, miluiaste, iaste, jrătăvnic, drept, ia ni, spămănta, amistuit, mainte, capiște-idol, dosărdire, hitlenie, ce vâ pae=pare, fêce, luareți, ome, grabă=grabă, aiave, împuciciuni, împelițați, învis, trezvirei, turnure, rodurilor, vrătejie, jedecători, rinjirea boiarilor, hreboria, vom avéa=va da la zioa, despoitorului, libov, fericează, fericat, nusul, oblicia, mășcoi, opăcinașilor, crămaci, glăciavă, vihor, curabia, dareți, amenință, omrăzirea trupului, curra, ocină, răposaiu, nezărienului, obârșire, întrupit, trăg, precistaa, șăzîndu, ucigă, muiarea frăținu-tău, delunga, trufășie, neprestat, pasă=mergi, giurui, cerșu, de-m-va, darure, acicea, oboară, mișăii, upovăiește, mesererea, să va fi nătare, să fie istucan, cofturie, danoviei-dunării* topsicat, milcuimu-ne, olatele, dihanie, ciudesă, obrazul apei, văzduhure, befeșug, părintele a tot ținutul...

* Subliniem cuvîntul danoviei în locul Dunării, tot element de vechime.

SFINTE TAINE ȘI IERURGII

Învățătura Bisericii noastre asupra ființei Sfințelor Taine și lucrării lor, ca și asupra ierurgiilor și deosebirii acestora de Sf. Taine este destul de clară. Totuși se mai pot întâlni uneori oarecare neclarități și neprecizii în privința aceasta, ceea ce face folositoare o revenire mai ales asupra distincției dintre Sf. Taine și ierurgii. Acest lucru ne este cerut de mai mulți frați preoți, pentru prevenirea și înlăturarea oricărei confuzii între Sf. Taine și ierurgii.

Sf. Taine. — Dintre notele constitutive ale Sfințelor Taine menționăm aici numai pe acelea prin care se reliefează mai bine diferențierea lor față de ierurgii. Tot în acest chip vom proceda și la ierurgii, față de Sf. Taine.

Sfintele Taine sînt lucrări sfinte, instituite de Dumnezeu întrupat, prin care, în Biserică, într-o formă văzută, se împărtășește primitorului harul divin nevăzut.¹ Mărturisirea Ortodoxă (partea I, răsp. la întreb. 99) exprimă astfel doctrina despre Sf. Taine în general: „Taina este o lucrare sfîntă, care împărtășește sufletului credincios harul nevăzut al lui Dumnezeu, sub o formă văzută, și care s-a așezat de Domnul nostru, prin mijlocirea căreia fiecare credincios primește dumnezeiescul har”. Iar Mărturisirea lui Dositei declară (decr. 15): „Tainele constau dintr-un element natural și dintr-unul supranatural..., sînt nu numai semne ale promisiunilor divine, ci și instrumente care lucrează necesar prin har asupra acelor care se apropie de ele”.

Se înțelege că harul împărtășit prin Sf. Taine este harul mîntuitor sau sfințitor, har care, în mod ordinar, nu se împărtășește decît exclusiv prin Sf. Taine. Tocmai acesta, adică împărtășirea harului mîntuitor, este rostul esențial al instituirii Sfințelor Taine; și aceasta este și deosebirea esențială dintre Sf. Taine și toate celelalte acte sau slujbe sfinte bisericești;

¹ Teologia Dogmatică și Simbolică. Manual pentru Institutelor teologice. Vol. II, București, Ed. Instit. Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1958, p. 827.

aceasta, adică, aşează Sf. Taine într-o categorie cu totul aparte, fiinţial deosebită, în raport cu toate celelalte lucrări sfinte existente în Biserică .

Faptul acesta se înţelege fără greutate, ţinându-se seama că Sf. Taine aparţin fiinţial Bisericii, întrucât prin ele Iisus Hristos, în Duhul Sfânt, este permanent prezent viu şi activ în Biserica Lui şi în credincioşi; prin ele, Biserica sfinţeşte pe credincioşi şi le susţine şi desăvârşeşte viaţa religioasă şi morală; prin ele, adică, Domnul îşi extinde, în Duhul Sfânt, viaţa Sa în Trupul lui Tainic şi în mădulele acestuia; prin ele, viaţa Bisericii, în Duhul Sfânt, şi a membrilor ei se uneşte cu viaţa Capului ei nevăzut, care, prin Sf. Taine, îşi asimilează treptat şi actual pe credincioşi, după ce şi i-a încorporat virtual la Intrupare. Prin Sfintele Taine, „noi ne facem una cu Cel ce s-a întrupat şi s-a îndumnezeit, cu Cel ce a murit şi a înviat pentru noi”.² „Biserica se arată prin Taine nu ca prin nişte simboale, ci cum se arată inima prin mădule, rădăcina pomului prin ramuri şi, cum a zis Domnul, ca viţa prin mlădiţe, pentru că aici nu e numai identitate de numiri şi de asemănări, ci identitate de lucru, întrucât Tainele sînt trupul şi sîngele Domnului”.³ „Căci Sfintele Taine sînt Trupul şi Sîngele Domnului, dar sînt totodată hrana şi băutura cea adevărată a Bisericii lui Hristos, iar prin împărtăşire, nu Biserica le preface pe ele în trup omenesc, ca pe oricare altă hrană, ci Biserica se preface în ele... Dacă ar putea cineva să o cuprindă (pe Biserică) cu privirea, n-ar vedea decît însuşi Trupul Domnului, prin aceea că e unită cu El şi că se împărtăşeşte din Trupul Lui”.⁴

Sfintele Taine sînt necesare pentru mîntuire. Aceasta rezultă direct din necesitatea harului pentru mîntuire, întrucât prin ele se împărtăşeşte harul mîntuitor, şi din înstituirea dumnezeiască a lor, în acest scop. Cîte Sfinte Taine sînt absolut necesare pentru fiecare membru al Bisericii, spre mîntuire, se determină de locul ce-l ocupă în Biserică şi de trebuinţele personale.

Cuprinsul real al Sfintelor Taine este dumnezeiesc. Ele — săvîrşite după orînduire divină şi îndeplinite condiţiile lor obiective — lucrează în chip necesar, prin hotărîre şi lucrare dum-

² Nic. Cabasila, *Viaţa în Hristos*, trad. rom. de Pr. T. Bodogae, Sibiu 1946, p. 27.

³ Nic. Cabasila, *Viaţa în Hristos*, p. 32.

⁴ Nic. Cabasila, *Tîlcuirea dumnezeieştilor Liturghii*, trad. rom. de Diac. Ene Branişte, Bucureşti 1946, Ed. Instit. Biblic şi de Misiune Ortodoxă, p. 30—31.

nezeiască, lucrarea lor nedepinzînd de starea morală a săvîrșitorului sau a primitorului lor. Numai apariția roadelor duhovnicești în sufletele primitorilor Sfintelor Taine depinde de starea lor morală; astfel că, împărtășindu-se, și cel vrednic și cel nevrednic se împărtășește real cu Sf. Taine, primul spre mîntuire, al doilea spre și mai mare osîndă (I Cor. 11, 29).

Sfintele Taine sînt instituite, toate, direct de către Fiul lui Dumnezeu întrupat. Instituirea dumnezeiască directă constituie un element necesar al Sfintelor Taine. Căci harul a venit prin Iisus Hristos (Io. 1, 17) și întrucît harul răscumpărător se împărtășește prin Sf. Taine, singur Iisus Hristos poate hotărî asupra acestor mijloace de împărtășire a harului, ceea ce a și făcut. De aceea Sfinții Apostoli sînt deplin conștienți că, în această privință, nu au decît calitatea de iconomi, slujitori, ai Tainelor lui Dumnezeu (I Petr. 4, 10; 1 Cor. 4, 1) iar nu pe aceea de întemeietori ai lor, și se comportă în consecință.

La concluzia instituirii dumnezeiești directe a Sfintelor Taine duce și următoarea considerație teologică: Unirea spiritualului cu materialul, a divinului cu umanul, a supranaturalului cu naturalul, adică tocmai a ceea ce este afirmat în Sf. Taine, nu este și nu poate fi decît lucrare a atotputerniciei dumnezeiești.

Din acestea rezultă că împărțirea pe care o putem întîlni în teologia rom.-catolică mai veche, în Taine instituite direct de Mîntuitorul (Botezul și Euharistia) și Taine instituite indirect de El, prin Sf. Apostoli (celelalte cinci Taine), neavînd temei în Sf. Scriptură și nefiînd confirmată nici de Sf. Tradiție, trebuie s-o considerăm greșită.

Mai mult chiar decît atîta, considerăm că, în parte cel puțin, acea împărțire a dus cu ușurință la tăgăduirea protestantă a caracterului de Taină a celor cinci Sfinte Taine puse în categoria a doua, din moment ce reformatorii au aflat în teologia Bisericii de care s-au desprins păreri asupra unor acte fundamentale de cult socotite acolo că nu sînt întemeiate direct de Mîntuitorul, acte pe care n-a fost prea greu, din acest punct de vedere, să le declare ca fiind numai pretinse Taine.

Desigur că cei care au făcut mai întîi această împărțire nu s-au gîndit deloc să așeze Sf. Taine în două categorii, în sens de ierarhie a lor în raport cu originea lor. Căci, direct sau indirect, originea tuturor Sfintelor Taine este redusă și acolo tot

la Iisus Hristos. „În teologia posttridentină, scrie teologul catolic B. Bartmann,⁵ teologii sînt unanimi în a afirma că toate sacramentele (Tainele) au fost instituite de Hristos”. Dar o greșeală mică, poate chiar neînsemnată la început, uneori poate să atragă după sine o greșeală mare, mai tîrziu, cum pare să fie cazul și aici.

Sfintele Taine sînt în număr de șapte (Botezul, Mirungerea, Euharistia, Pocăința, Preoția, Nunta, Maslul), nici mai multe, nici mai puține. Căci șapte Sfinte Taine a întemeiat Mîntuitorul și pe acelea șapte Sfinte Taine le-a mărturisit și administrat Biserica totdeauna. Deci, nici mai multe nici mai puține decît șapte lucrări sfinte așezate de Domnul în Biserică, pentru împărtășirea harului dumnezeiesc mîntuitor.

Ierurgii (de la grec. *ιεουργία* = lucrare sfîntă, ceremonie religioasă). — Se numesc ierurgii acte, lucrări sau slujbe religioase, altele decît Sfintele Taine, rînduite de Biserică pe temeiul puterii și încredințării date ei de Iisus Hristos, prin care Biserica binecuvîntează și sfințește persoane și lucruri folosite în viața omenească. Altfel exprimat, ierurgiile „sînt rugăciuni pentru binecuvîntarea și sfințirea omului în diferite momente și împrejurări ale vieții, precum și pentru binecuvîntarea și sfințirea firii înconjurătoare și a diferitelor obiecte sau lucruri de folos omului”.⁶ „Ierurgiile sînt sfinte lucrări sau slujbe, instituite de Biserică, pentru dobîndirea ajutorului dumnezeiesc în diferite ocazii”.⁷

Temeiul ierurgiilor stă în puterea dată de Iisus Hristos Bisericii, de a îndepărta puterile răului, de a feri de acțiunea dăunătoare a acestora și de a ocroti și înălța cu ajutorul Său și persoane și lucruri și momente din viața credincioșilor. Sf. Scriptură amintește în mai multe locuri de acte cu totul deosebite, săvîrșite de Domnul sau în numele Domnului, ca vindecări, alungări ale celui rău, etc. (Mat. 7, 22; 10, 8; Mc. 3, 22; 9, 37 și urm.; 16, 17—18) sau binecuvîntări și sfințiri prin rugăciune (1 Tim. 4, 4—5). Astfel că, în instituirea și săvîrșirea ierurgiilor, Biserica pe de o parte urmează însăși pilda Intemeietorului

5 Précis de Théologie Dogmatique (trad. fr. de M. Gautier), vol. II, Ed. Salvator, Mulhouse (Haut-Rhin), 1938, p. 264.

6 Învățătura de Credință creștină ortodoxă, București, Ed. Instit. Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1952, p. 308.

7 Teologia Dogmatică și Simbolică, vol. II, București 1958. p. 838.

ei, care a binecuvîntat elemente din natură, ca pîinea și peștele (Mat. 14, 19), și pe copii (Mat. 19, 15); iar pe de altă parte Biserica se conformează dispoziției exprese a Domnului, care a dat poruncă Sfinților Apostoli să binecuvînteze casele în care vor fi bine primiți (Mat. 10, 12) și le-a împărtășit puterea de a alunga pe demoni (Mat. 10, 8).

Pe această bază a puterii și poruncii primite de la Mîntuitorul, Biserica a rînduit foarte devreme ierurgii, pe unele hotărîndu-le pozitiv și determinat, iar pe altele acceptîndu-le în formarea lor treptată, după împrejurări și trebuințe. Tradiția primelor veacuri creștine, prin vechi Părinți și scriitori bisericești și prin cele mai vechi cărți de slujbă,⁸ ne dă suficiente mărturii despre vechimea celor mai multe dintre ierurgii.

În teologia rom.-catolică, ierurgiile sînt numite sacramentalii, din cauza asemănării lor în formă și, într-o oarecare măsură, și în lucrare cu Sfintele Taine, care se numesc acolo sacramente.

Ierurgiile sînt de trei feluri: exorcisme (rugăciuni sau slujbe pentru scoaterea ființei umane sau a lucrurilor de sub influența celui rău), binecuvîntări (rugăciuni de cerere pentru ajutor dumnezeiesc) și sfințiri (binecuvîntări mai solemne prin care persoane și lucruri sînt scoase din întrebuiințarea comună, profană, destinîndu-se unor scopuri sfinte).

Ierurgiile mai pot fi împărțite și după obiceiul la care se referă: a. persoane (de pildă: exorcismele împreunate cu ceremonia Botezului, molitva mamei la 40 zile după naștere, cele în legătură cu înmormîntarea, prohodul și parastasele, etc.); b. locuri (de pildă: sfințirea cimitirului, etc.); c. lucruri și ființe necuvîntătoare (de pildă: sfințirea veșmintelor și obiectelor bisericești, binecuvîntarea roadelor pămîntului și fructelor, a mîncărilor, a animalelor folositoare, etc.).

Fără a fi Sfinte Taine, ierurgiile nu sînt nici numai acte sau ceremonii care doar să simbolizeze învățături sau conținuturi de credință și nu sînt nici numai simple rugăciuni (pe care le poate

8 Sf. Iustin Martirul și Filozoful, *Apologia* I, cap. 61, 65 (Migne PG, vol. 6, col. 420—421, 428); Tertulian, *Despre Botez* (De baptismo), cap. 7 (Migne PL, vol. 1, col. 1315—1316); Tertulian, *Despre cununa ostașului* (De corona militis), cap. 3, 4 (Migne PL, vol. 2, col. 98—101); Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfîntul Duh*, cap. 27 (Migne PG, vol. 32, col. 185 și urm.); *Așezămintele Sfinților Apostoli*, cartea VII, cap. 27, 42, 43; cartea VIII, cap. 29, 31, 40—42 — în: *Scrierile Părinților Apostolici* (trad. rom. de I. Mihălcescu, M. Pîslaru și G. N. Nițu), vol. II, Chișinău 1928, p. 196, 211, 254, 261—262.

face orice credincios),⁹ întruie împărtășesc ajutor dumnezeiesc deosebit, pentru ceea ce și sînt instituite, și întruie sînt săvîrșite numai de Biserică, prin slujitori hirotoniți, anume episcopul și preotul.

Ierurgiile cu rînduiala lor se găsesc în Evhologhiu sau Molitvelnic, care cuprinde și rînduiala Sfintelor Taine, exceptînd săvîrșirea dumnezeieștii Euharistiei, ca jertfă și Taină, care e în Liturghier (Molitvelnicul cuprinde îndrumări cu privire la cuminecare), hirotonia, care e în Ieraticon, și sfințirea (tîrnosirea) bisericii, obișnuit în carte de slujbă aparte.

Sfinte Taine-Ierurgii. — Ierurgiile, deși în exterior, ca ceremonii, se aseamănă cu Sf. Taine, împreună cu care se și săvîrșesc unele și cu care pot să fie confundate de către necunoscători, și deși au și o parte nevăzută, ca și Sf. Taine, se deosebesc esențial de acestea prin următoarele note:

1. Nu sînt instituite direct de însuși Iisus Hristos, ci de Biserică, putînd, în consecință, să fie schimbate de Biserică după a ei dreaptă socotință.

2. Ierurgiile au o sferă mult mai largă decît Sf. Taine, care, pe lîngă numărul lor fix, privesc numai viața omenească sau, mai precis, se împărtășesc exclusiv ființelor umane vii. De aici și constituția lor material-spirituală, văzută-nevăzută. Ființelor pur spirituale, îngerilor, nu prin Sf. Taine li se împărtășește harul; tot așa nici morților, întruie sufletul le este despărțit de trup. Sf. Taine au fost instituite numai pentru ființele cu trup și suflet împreună viețuitoare (pentru omul viu). Sf. Ioan Gură de Aur zice: „Iisus Hristos nu ne-a transmis nimic material; ne-a transmis numai spiritual, dar în lucruri materiale... Dacă ai fi fost netrupesc, Iisus Hristos ți-ar fi împărtășit darurile acestea netrupește; dar fiindcă sufletul tău este unit cu trupul, îți împărtășește cele spirituale prin cele materiale”.¹⁰

Prin ierurgii, Biserica binecuvîntează întreaga făptură exterioară, a cărei coroană este omul, și toate lucrurile din ea, ca și toate bunele lucrări ale omului: cîmpul, țarinile, livezile, lanurile, roadele pămîntului, mîncările, apele, casele și pe cei din ele, adăposturile și animalele, munca cu începutul și sfîrșitul ei, îndeletnicirile, momentele și întîmplările mai importante din viața omenească, etc., făcînd totodată și rugăciuni de alungare

⁹ Hr. Andrușos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, trad. rom., Sibiu 1930, p. 340.

¹⁰ Omilia 82, nr. 4, la Matei (Migne PG, vol. 58, col. 743).

a tuturor dăunătorilor acestora și de ferire de orice rele a tot ce stă în legătură cu existența umană. Astfel că, în ierurgii, rugăciunea Bisericii, cuprinzând în cercul ei întreaga existență umană și întreaga fire înconjurătoare, urcă spre Dumnezeu ca omagiu adorator, ca mulțumire, ca iubire și încredere și ca fiiască cerere de ajutor pentru toate neajunsurile făpturii, apărute ca urmări ale păcatului și purtate în nădejdea „măritei slobozenii a fiilor lui Dumnezeu”. „Căci dorul făpturii așteaptă cu nerăbdare descoperirea fiilor lui Dumnezeu. Că făptura nu de voie s-a supus deșertăciunii, ci din pricina celui ce a supus-o pe ea (Adam), cu nădejdea că și făptura aceasta va fi izbăvită din robia stricăciunii, ca să se bucure de mărita slobozenie (mîntuire) a fiilor lui Dumnezeu” (Rom. 8, 19—21). Făptura, solidară fiind cu ființa umană și în cădere și în mîntuire, se împărtășește și ea, prin rugăciunea Bisericii, de ajutor divin, spre ridicare. În atmosfera creată de Intrupare și opera mîntuitoare a Domnului, „toată făptura lui Dumnezeu este bună și nimic nu este de lepădat, dacă se ia cu mulțumire, căci se sfințește prin cuvîntul lui Dumnezeu și prin rugăciune” (1 Tim. 4, 4—5).

3. Lucrarea și eficacitatea ierurgiilor nu rezultă dintr-o energie sau putere dată lor direct de Iisus Hristos, ca la Sf. Taine (firește, nu în sens magic), ci din rugăciunea Bisericii; se înțelege că dintru a Domnului încredințare.

4. Pentru eficiența lucrării ierurgiilor nu-i suficientă din partea primitorilor numai o „receptivitate pasivă”,¹¹ ca la Sf. Taine, adică să nu se opună lucrării acestora nici o piedică, ci este necesară și o dispoziție pozitivă, constituită îndeosebi din cuget curat, credință, încredere, acte de iubire și de pocăință.

Aceasta înseamnă că ierurgiile nu lucrează prin ele înseși, ca Sf. Taine; lucrarea lor nu este, adică, necesară. Lucrarea ierurgiilor nu este independentă de starea sau dispoziția morală a celor asupra cărora se săvîrșește, ci depinde în mare măsură de starea acestora. Domnul însuși spune că binecuvîntarea are efecte binefăcătoare asupra celor care sînt vrednici de ea, dar că aceste efecte se întorc de la cei care sînt nevrednici. „Și dacă va fi casa aceea vrednică (casa binecuvîntată), pacea voastră va veni peste dînsa; iar dacă nu va fi vrednică, pacea voastră se va întoarce la voi” (Mat. 10, 13). De aceea putem zice că lucrarea ierurgiilor stă în relație cu conștiința și voința persoanei care le primește; iar lucrarea ierurgiilor săvîrșite asupra

11 Hr. Andrutsos, op. cit., p. 332.

lucrurilor din natură stă în legătură cu conștiința și voința persoanelor spre al căror folos există acele lucrări.

Mai de aproape și în detaliu, acțiunea și efectul ierurgiilor, în lipsa unei hotărâri oficiale a Bisericii cu privire la ele, nu se pot determina pozitiv.

5. Ierurgiile nu împărtășesc harul mântuitor sau sfințitor în sens restrâns, propriu, ci numai ajutor dumnezeiesc sau asistență dumnezeiască — căreia s-ar putea să i se spună har general — în diferite ocazii și împrejurări, fie în legătură cu sufletul, fie cu trupul, fie cu semenii sau cu firea înconjurătoare.

Astfel, ierurgiile nu vin cu o modificare esențială în raport cu harul, adică nu aduc o schimbare de natură a stării harice în care se găsește primitorul lor, ci doar una de grad a acelei stări. În consecință se poate spune că sfințirea pe care o împărtășesc ierurgiile este mai mult exterioară, spre deosebire de cea din Sfintele Taine, care e esențial interioară.

Numai dacă s-ar conveni de la început ca tot ceea ce vine de la Dumnezeu să se numească har — și, în înțelesul cel mai general, se poate acest lucru, fără ca să fie o greșeală, dar numai în acest sens —, atunci doar s-ar putea spune că ierurgiile împărtășesc har; însă în acest caz s-ar șterge o deosebire esențială dintre Sf. Taine și ierurgii, nu s-ar mai înțelege necesitatea particulară a întemeierii dumnezeiești a Sfintelor Taine; adică, dacă ierurgiile ar împărtăși har, ca și Sf. Taine, nu se vede ce rost ar mai fi avut instituirea deosebită a acestora din urmă, și, în sfârșit, s-ar introduce și neclarități și confuzii în învățătura despre ființa harului mântuitor și lucrarea lui în sfintele slujbe ale Bisericii.

Rezultă că ierurgiile, deși de mare însemnătate în viața credincioșilor, nu sînt întru totul necesare pentru mîntuire, cum sînt Sf. Taine, în sensul că lipsa ierurgiilor nu atrage pierderea mîntuirii, însă prezența lor și primirea lor cu vrednicie sporesc roadele harului împărtășit prin Sf. Taine. În acest sens se poate vorbi despre o relativă necesitate a ierurgiilor în viața credincioșilor, fapt pentru care ele ocupă o parte importantă în cultul ortodox. Astfel că, fără a veni prin ele mîntuirea, ierurgiile îmbogățesc viața religioasă și morală a credincioșilor și le fac mai ușoară înaintarea pe calea mîntuirii și desăvîrșirii creștine.

Pr. Dr. ISIDOR TODORAN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

NOUTĂȚI DIN ISTORIA RELIGIILOR

TEXTE NOI ALE APOCRIFULUI ACTA PAULI

Descoperirea în ultimul veac a unor noi texte ale Faptelor Apostolilor apocrife au sporit cunoștințele noastre despre această literatură. De asemenea, fragmente mici ale textului Acta Pauli, roman apocrif despre Sf. Apostol Pavel, au fost descoperite în ultimii ani. După ce C. Schmidt edită în anul 1936 marile Papyrus de Hamburg (Carl Schmidt, unter Mitarbeit von W. Schubart, *Πράξεις Παύλου*, Acta Pauli, nach dem Papyrus der Hamburger Staats- und Universitätsbibliothek hrsg., 1936), au fost găsite unele fragmente mai mici și în ultimul timp — prin publicarea Papyrus-ului Bodmer X, a schimbului apocrif de scrisori al lui Pavel cu corintenii și prin referatul lui Kasser despre un papyrus coptic din aceeași colecție, materialul pentru Acta Pauli s-a înmulțit în așa măsură, încît se poate face o sinteză în această problemă.

Fragmentele mai mici, pomenite mai sus, sînt fragmente de papyrus mai reduse, și anume: Pap. Berlin 13 893 și Pap. Michigan 3788; Papyrus-ul coptic al episodului din Efes nepublicat. Acestea întregesc textul Papyrus-ului de Hamburg și dau în același timp posibilitatea să se controleze textul acestuia. De pildă, ne dau paralele și mărturii întregitoare despre călătoria Sf. Apostol Pavel în Italia, iar prin Pap. coptic avem o bază mai solidă pentru Efes. Tot din acesta rezultă că Acta Pauli — al cărui început s-a pierdut — au început în mod sigur cu arătarea Domnului Iisus Hristos în fața Damascului și că Sf. Apostol Pavel s-a dus apoi în Ierusalim.

Discuțiile în jurul apocrifului Acta Pauli au fost reluate datorită Papyrus-ului Bodmer X (sec. III), deși aici este vorba numai despre un fragment păstrat izolat prin tradiție, și anume despre schimbul apocrif de scrisori al Sf. Apostol Pavel cu corintenii. În acest papyrus avem, pentru prima dată, textul grecesc al acestui schimb de scrisori. Dar nici acum nu este cu pu-

tință să se reconstituie în mod sigur textul scrisorilor, fiindcă diferitele mărturii diferă mult unele de altele.

La acest material se adaugă recent un papyrus coptic pînă acum nepublicat, despre care a referat amănunțit studiul: R. Kasser, *Acta Pauli* 1959, *Revue d'Histoire et Philos*, rel. 40, 1960, p. 45—57. Insemnătatea descoperirii acestui nou text se va putea aprecia numai după ce va fi editat. Dar și pînă atunci se poate spune că cu acest text s-a dobîndit iarăși un fragment din vechile acte ale lui Pavel, și anume un fragment care cuprinde începutul episodului de la Efes, care lipsește în papyrus-ul de la Hamburg.

Cu toate că acest material cuprinde o masă multiplă de mărturii, totuși nu este suficient pentru a reconstitui Actele Pauline în întregime. Mai persistă încă multe goluri și neclarități. Probleme ale transmiterii prin tradiție și alte probleme n-au fost încă rezolvate, cu toate aceste noi descoperiri. Însă unele probleme adeseori dezbătute au fost totuși aduse mai aproape de rezolvarea lor, iar pentru altele punerea lor — adică a acestor alte probleme — a devenit mai precisă.

După ce încearcă o reconstituire a lui *Acta Pauli*, specialistul în materie Wilhelm Schneemelcher subliniază: „Cunoștința noastră despre acest roman apostolesc apocrif este încă cu adevărat defectuoasă cu toate multele texte care au ieșit la lumină în ultimii 60 de ani. Putem avea o privire de ansamblu asupra mersului său mare, însă rămîn alături goluri considerabile. Ingreunător pentru o reconstituire este faptul că *Acta Pauli* — după cum arată Papyrus-ul de Heidelberg — au fost deja de timpuriu prescurtate și că, de aceea, și în cazul unor nexuri care par clare sînt posibile lipsuri mai mari. Cît de mult ne mai lipsește încă, se poate numai du greu calcula.

Însă cu toate aceste goluri, unele probleme au fost aduse mai aproape de rezolvarea lor, și înainte de toate s-a indicat drumul pentru unele probleme” (p. 249). (După Wilhelm Schneemelcher: *Die Acta Pauli — Neue Funde und neue Aufgaben*, în „*Theologische Literaturzeitung*”, 4/1964, p. 245-254).

NOI DESCOPERIRI ARHEOLOGICE ÎN CETATEA LUI IROD, MASSADA

În apropierea Mării Moarte, și anume pe teritoriul de Nord-Est al Israelului, s-a descoperit recent, pe stînci, cetatea de odinioară a lui Irod, numită Massada. În această cetate, iudeii s-au

împotrivit romanilor încă trei ani, după ce Titus distruse templul din Ierusalim în anul 70 d.Hr. Cetatea Massada a fost cucerită și distrusă de către romani în anul 73 d.Hr.

Recent, s-au făcut, în incinta acestei cetăți sau în preajma ei, o seamă de descoperiri arheologice, care atestă o intensă viață religioasă în cetatea Massada.

La Nord de Massada, și anume sub o mare grămadă de pământ, situată alături de clădirea sinagogii, au fost descoperite — pe lângă monezi de argint din anul II și V al răscoalei iudaice — un fragment din cap. XXV al Genezei, care cuprinde întâlnirea lui Iacob cu Iosif în Egipt, precum și cioburi de diferite vase pe care se pot citi literile „Tet” și „Taf” în scriere ebraică veche, care reprezintă inițialele cuvintelor „Taval” și „Teruma”, ce însemnează spălarea rituală și sfânta contribuție. Aceste inițiale atestă faptul că apărătorii cetății lui Irod au respectat cu strictețe îndeplinirea poruncilor legale.

În interiorul sinagogii, se află o placă mare de lut ars, pe care sînt scrise următoarele două cuvinte: „Taharat Hakodeș”, precum și alte trei rînduri de cuvinte, scrise pe marginile plăcii, care n-au putut fi încă descifrate. Numai în centrul rîndului al treilea s-a putut desluși că se reliefează cuvîntul „Kașer”. În același loc au fost găsite, de asemenea, monezi antice din argint numite Șekel și care datează din anul V al răscoalei iudaice.

În turnul cel înalt al palatului lui Irod, numit „Palatul Schulten” după numele cercetătorului german care are meritul de a fi condus prima expediție arheologică de la Massada, a fost descoperit cel mai frumos mozaic din cîte au fost găsite pînă acum în Israel. Zugrăvit în cinci culori: roșu, verde, galben, alb și negru, acest mozaic reprezintă în chip artistic cele șapte feluri de produse, prin care era vestit pămîntul Țării sfinte. Lîngă zidul de Sud al cetății, anume aproape de turnul pomenit mai sus, s-a găsit, între altele, o placă de lut ars, pe care sînt scrise cuvintele „Lekohen Akiba” (preotul Akiba).

Cînd Massada a căzut în mîna asediatorilor, luptătorii au transformat o parte a clădirii înalte, care servea probabil de locuință a unui înalt funcționar numit de Irod administrator al palatului, într-o baie rituală, ale cărei resturi au rămas după marele incendiu. (După datele desprinse din prezentarea intitulată „Noi descoperiri arheologice la Massada”, în „Revista cultului mozaic din R.P.R.”, anul IX, nr. 103 din aprilie 1964, p. 2).

Tot aici la Massadda a fost găsit de către o expediție arheologică un sul scris, care cuprinde psalmii LXXXI pînă la LXXXV. După cum relatează „Observer” din Londra, acest sul constituie *primul sul scris biblic* din timpul celui de-al doilea templu (515 î.Hr.—70 d.Hr.), a cărui datare nu poate fi contestată. Partea manuscrisului, care a putut fi descifrată pînă acum, este *aproape identică* cu textul tradițional al Bibliei ebraice.

Multe dintre obiectele găsite aici arată că una dintre halele dezgropate este *cea mai veche sinagogă cunoscută pînă acum* — singura care se trage din timpul celui de-al doilea templu. Resturile palatului lui Irod sînt acum dezvăluite în întregime. Ceea ce a fost considerat mai înainte ca pivniță, la o mai îndepăroape cercetare pare să fi fost un bazin de înot, la care duceau în jos niște scări. (După prezentarea „Psalmi în cetatea lui Irod”, din revista „Die Christenlehre”, April 1964 - Heft 4, p. 125 sq.).

Reține în chip deosebit atenția o descoperire arheologică de la Massada, care *aduce din nou în actualitate discuțiile în legătură cu originea celor descoperite la Qumran*. Este vorba despre un sul scris, care se aseamănă cu sulusurile scrise descoperite în anul 1947 la Qumran. Acesta a fost descoperit recent la Massada de către arheologul israelit prof. Yigael Yadin. Cît privește conținutul, el se ocupă cu jertfele iudaice de Sabat și se sprijinește pe calendarul de 365 de zile, pe care îl întrebuițase și secta-Qumran. Profesorul britanic de istorie iudaică, Cecil Roth, vede în noua descoperire o confirmare a părerii sale că și sulusurile scrise la Marea Moartă reprezintă piese din cadrul literaturii zeloților. El consideră ca dovedit faptul că apărătorii de la Massada au folosit același calendar neortodox și, deci, trebuie să fi aparținut la aceeași sectă. Din contră, prof. Yadin susține punctul de vedere că sulusurile scrise de la Marea Moartă au fost alcătuite de esenii, care au trăit — înainte de nașterea Mîntuitorului și în timpul vieții Sale — la Marea Moartă ca sectă călugărească iudaică. (După prezentarea „Probleme noi în legătură cu descoperirile de la Qumran”, din revista „Die Christenlehre”, aprilie 1964 — Heft 4, p. 126).

PROCESE DE CONSERVARE SUPERIOARE FAIMOASELOR IMBALSAMĂRI EGIPTENE

Sub titlul sesizant și stîrnitor de curiozitate „Frumoasele adormite”, M. C. aduce în discuție o seamă de cazuri, care atestă

existența pe teritoriul Rusiei a unor „frumoase adormite” și — implicit — a unor procedee de mumifiicare, care asigură o conservare atât de perfectă, încît *depășește chiar faimoasele îmbălsămări egiptene de odinioară*.

Aceste cazuri sînt prezentate în relatarea deosebit de interesantă a arheologului A. Nikitin, rezultat al unor cercetări minuțioase, făcute pe baza studierii unor documente de arhivă și a unor vechi colecții de ziare, precum și la îndemîna unor referiri ale unor oameni de știință de odinioară.

Primul caz, care a intrat de mult în legendă, este acela al „logodnicei țarului”. Este vorba despre Marfa Vasilievna Șobakina, care a fost aleasă de către Ivan cel Groaznic — dintr-un impresionant număr de două mii de „logodnice” aduse cu forța în marea piață a palatului de către gărzile sale neînduplecate — ca cea de a treia soție a sa. În aceeași zi, în care s-a săvîrșit ceremonia căsătoriei (28 octombrie 1571), Marfa s-a îmbolnăvit. După ce a zăcut mai multe zile, s-a stins din viață la 13 noiembrie 1571 și a fost înmormîntată la mănăstirea Voznesenski din Moscova, fără să se fi păstrat vreun portret al ei.

Cu ocazia deschiderii criptei în care a fost înmormîntată, săvîrșită acum 30 de ani, cei prezenți la reînhumare au fost martorii unui spectacol cu totul neobișnuit: Iată cum îl redă relatarea de care ne folosim: „Sub greutatea lespede de piatră se afla cadavrul unei fete de o rară frumusețe, asupra căruia timpul — aproape patru secole — nu izbutise să-și impună pecetea-i implacabilă. Dar acest miracol n-a durat decît cîteva clipe. O ușoară adiere de curenți a fost de-ajuns pentru ca ființa aceea încîntătoare și vestmintele ei bogate să se prefacă într-o pulbere fină și o grămăjoară de oase îngălbenite”.

Cel de-al doilea caz s-a descoperit tot în Moscova. La începutul acestui veac, a fost găsită, într-un cavou al mănăstirii Gheorghievski, o fată la fel de bine conservată, dar care purta haine moderne. Inscripția de pe lespede arăta că ea fusese în serviciul Marinei Mnîșek, precum și că murise în timpul unei insurecții împotriva polonezilor. Din păcate, nici unul dintre cei care au fost de față la găsirea mumiei nu s-a gîndit să ia vreo măsură pentru păstrarea acestei descoperiri atât de prețioase.

Cel de-al treilea caz s-a descoperit, de asemenea, la Moscova pe la începutul celui de-al treilea deceniu al acestui veac. Este vorba despre fata găsită într-o criptă a mănăstirii Voskresenie, care părea să fi avut o vîrstă de 16—17 ani. Ea purta o

rochie scumpă și o parură cu mărgăritare. În conformitate cu legile mănăstirii, fata a fost „redată pământului” și astfel și această rarisimă descoperire a fost pierdută.

Modul de conservare a acestor frumoase adormite constituie încă o enigmă, pe care oamenii de știință caută acum s-o deslege. În orice caz, el asigură o conservare atât de perfectă, încât este „superioară chiar faimoaselor îmbălsămări egiptene”. („Veac Nou”, anul XX, nr. 21 din 22 mai 1964, p. 2).

O ASCUNZĂTOARE SACRĂ

Arheologul sovietic Lev Soloviov a explorat recent, cu curaj, stăruință și pricepere, peștera Agța din U.R.S.S. Este vorba despre o grotă străveche dintr-un munte, ale cărei bolți joase erau cufundate în întuneric.

Din cauza unui morman de pietre pe care l-ar fi putut înlătura numai cu ajutorul explozibilului, exploratorul sovietic a fost nevoit să cerceteze numai porțiunea de la intrare a peșterii.

„Studiind cu atenție fiecare centimetru de zid — spune relatarea de care ne servim — Soloviov se opri deodată înmărmurit: din întuneric se întindea spre el o mînă, care la prima privire îi părea vie”. Ce era de fapt această realitate surprinzătoare? — „Firește, nu era vorba — spune mai departe relatarea — de vreo ființă adăpostită acolo, ci de un desen săpat în piatră”. Ce reprezenta acest desen? — „Luminînd rînd pe rînd fiecare detaliu al desenului, ieși la iveală o mînă frumoasă cu degete lungi și o cruce în palmă”.

Dar în urma continuării cercetărilor sale, arheologul sovietic a avut satisfacția să descopere și alte desene, și anume o cruce hașurată și o rozetă în formă de cruce, puțin mai mică. Șase cruciulițe erau acoperite de o pictură murală. Aceste imagini misterioase semănau cu niște arcuri în săgeți, praștii și zigzaguri, iar unele aveau formă de litere.

Studiind acest desen de-a lungul mai multor luni, arheologul sovietic Lev Soloviov a reușit să dezvăluie treptat misterul din jurul său. Concluzia sa este următoarea: Mîna, crucea, rozeta și cercurile cu litere reprezintă *semne rituale*, cu care se împodobeau *refugiile sacre* în secolele al șaptelea și al optulea. Una dintre inscripții, alcătuită în limba gruzină veche, înseamnă — citită în sens invers — „privește”. Astfel, era lucru evident că Agța a fost o *ascunzătoare*. Pe de altă parte, figurile și cruciulițele nu erau decît niște desene din neolitic.

După un timp oarecare, Lev Soloviov a revenit la Agța. În urma săpăturilor efectuate la poalele muntelui în complexul căruia se găsește peștera în discuție, perseverentul cercetător a descoperit o așezare din paleolitic. În vremea aceea, grota servea drept *lăcaș sfânt*. Desenele, despre care a fost vorba mai sus, și care datează din neolitic, au fost executate de către urmașii locuitorilor așezării de la poalele muntelui.

Interiorul peșterii Agța este încă învăluit în taina necunoscutului. Dar întrucât primii pași în dezlegarea enigmei acestei peșteri interesante au fost făcuți cu succes, avem toate temeiurile să nădăjduim că misterul ei nu va mai dăinui mult.

După cum subliniază relatarea de care ne folosim, „Agța este unicul loc în lume unde sînt reprezentate în același ansamblu și în ordine cronologică monumente ale mai multor epoci”. (După V. S.: Enigma peșterii Agța, în „Veac Nou”, anul XX, nr. 20 din 15 mai 1964, p. 2).

RITUL „TOVĂRĂȘIEI DE VEȘNICIE”

Odată cu răspunsul la întrebarea (care a dat multă bătaie de cap istoricilor): cine au fost „hunii albi”?, arheologii sovietici au reușit recent să descopere urme ale practicării de către aceștia a unui rit barbar, pe care l-am putea numi, cu drept cuvînt, *ritul „tovărășiei de veșnicie”*.

O seamă de descoperiri făcute de savanții tadjici în podișul Pamirului le-au îngăduit acestora să se documenteze asupra vieții, culturii și moravurilor Heftaliților, vestiții „Huni albi”, despre care — în afară de ceea ce spuneau legendele — se cunoșteau pînă acum prea puține lucruri.

În urmă cu 1500 de ani, „Hunii albi” își întindeau împărăția pe teritoriul Asiei Centrale și al celor mai multe din regiunile împrejmuitoare. După cum spun vechile cronică, ei erau un popor cu obiceiuri destul de bizare. Astfel, legendele amintesc despre un rit barbar, pe care îl întîlnim rar în alte părți ale lumii și pe care l-am putea numi *ritul „tovărășiei de veșnicie”*.

Prin săpăturile întreprinse în Pamir, tînărul arheolog tadjik Aktam Babaev a descoperit aici o serie de *morminte străvechi*. Studiindu-le cu atenție, a ajuns la concluzia că dispoziția și conținutul lor confirmă întru totul ceea ce spun legendele despre ritul barbar practicat de heftaliți.

Pe baza cercetărilor făcute în legătură cu aceste morminte, s-a putut stabili că șefii de triburi și războinicii îmbogățiți în

urma războaielor de jaf obișnuiau să-și cumpere câțiva oameni. Singura îndatorire a acestora era să țină tovărășie cumpărătorului. Ei trăiau alături de acestia în lux și desfrâu, bucurându-se de aceleași privilegii ca și ei.

Dar acești tovarăși de huzur ai „hunilor albi” plăteau această situație deosebit de scump. În fiecare clipă îi păștea o soartă teribilă, și anume: dacă printr-o împrejurare sau alta stăpînul lor murea — ceea ce se putea întîmpla oricînd din cauza războaielor și a moravurilor aspre ale epocii — ei erau obligați să-l „însoțească” în mormînt. De fapt, erau zidiți de vii alături de defunct, pentru a-i ține tovărășie de-a lungul veșniciei.

Aceasta este semnificația bizară a străvechilor morminte descoperite recent în Pamir, stabilită de către arheologia sovietică. (După A. B.: Cine au fost „Hunii albi”?, în „Veac Nou”, anul XX, nr. 20 din 15 mai 1964, p. 2).

O CARTE DESPRE RELIGIILE POPOARELOR „PRIMITIVE”

Ernst Dammann recenzează, în „Theologische Literaturzeitung”, 4/1964, p. 256—258, cartea lui Ferdinand Herrmann: „Symbolik in den Religionen der Naturvölker (Simbolica în religiile popoarelor primitive)”. Stuttgart: Hiersemann 1961, 268 p. Ea a apărut în colecția „Symbolik der Religionen (Simbolica religiilor)”, editată de F. Herrmann.

Cuvîntul simbolică este folosit în această carte ca prezentare a însemnătății simbolice pe care o au lucrurile sau rînduielele din cadrul religiilor popoarelor „primitive”. Autorul își dedică lucrarea în special simbolicii cultice. Dar fiindcă aceasta nu este inteligibilă — după cum observă el însuși — „fără cunoașterea fundalului spiritual: al lumii credinței și a misticii” (p. 13), el tratează o introducere despre „gîndirea și acțiunea popoarelor primitive și simbolul”, mai întîi lumea credinței (p. 16—123). În nouă capitole se discută reprezentările despre suflet, morții și împărăția morților, spirite și demoni, mana și tabu, totemismul, Ființa cea mai înaltă, ființe primitive mitice și mîntuitori, adorarea strămoșilor ca și credința în zei. Marele capitol următor despre mit (p. 124—160) cuprinde următoarele părți: mitul în perspectivă etnologică, figurile de creatori, procesul creațiunii, timpuri primitive și potop, originea morții, schimbările de la sfîrșitul timpurilor primitive, originea singuraticelor forme de economie, proveniența focului, obîrșia vieții sexuale, originea moravurilor, riturilor și instituțiilor. În capi-

tolul mare al treilea despre cult (p. 161—234), se tratează locul de cult, obiectele cultului, mijloacele de cult, persoanele cultice, inițierea și însemnătatea legămintelor în cult, cultul morților ca și cultul în transformarea culturii. Un capitol mai scurt despre simbol și ornament (p. 235—245) cuprinde expuneri despre ornament din perspectivă etnologică, despre ornamentele biomorfe și geometrice ca simboale. De încheiere, se spune ceva despre simbolica numerelor și se dă o perspectivă, în care se abordează înrîurirea misticii răsărite pe pământul culturilor înalte ca și schimbările pricinuite de europenizare și de încreștinare. Consemnarea literaturii și registrul real încheie cartea.

După ce prezintă în felul acesta cuprinsul cărții, E. Dammann trece la o seamă de observații critice.

În primul rînd, apreciază că lucrarea aceasta a lui Herrmann prezintă o extensiune dublă în comparație cu alte expuneri din domeniul „simbolicii religiilor”. Faptul acesta se explică prin punerea largă a fundației (credință, mit). „Trebuie să ne întrebăm, dacă tot ceea ce se expune acolo — opinează recenzentul — este necesar pentru înțelegerea temei”. Cu drept cuvînt constată el în continuare că prin metoda întrebuintată cartea lui F. Herrmann și-a depășit titlul și s-a dezvoltat într-o prezentare a religiilor popoarelor primitive.

Nu este ușor a aplica la toate fenomenele o definiție clară. Ce se înțelege sub „sfînt” — se întreabă recenzentul — un predicat, care se potrivește locurilor în care se găsesc locașuri de cult (p. 161)? Cu această desemnare se leagă reprezentări din religiile mai înalte, care cel puțin în parte sînt străine popoarelor primitive. Poate că desemnarea „tabu” corespunde mai mult situației de fapt. De asemenea, ne-am putea întreba, dacă șopîrle și năpîrci se bucurau realmente, la unele popoare africane, de o adorare divină (p. 238). Legături străvechi cu animalul sau reprezentări mitologice au putut să ducă la adorarea acestor animale. Însă acestea nu trebuie să fie identificate cu ființa divină.

Observația lui E. Dammann ni se pare interesantă. Fără a o aprecia ca întru totul justă, am vrea să observăm doar că în spiritul spuselor pauline: „Au schimbat slava lui Dumnezeu celui nestricăcios în închipuiri de om stricăcios și de păsări și de vietăți cu cîte patru picioare și de tîrîtoare ... și adevărul dumne-

zeiesc cu minciuna și s-au închinat și au slujit făpturii, iar nu Făcătorului” (Rom. 1, 25 și 27) — închinătorii la animale vedeau de fapt în ele divinități, le identificau cu divinitatea. Altceva este faptul că o astfel de atitudine nu poate fi apreciată ca o ținută compatibilă cu spiritul unei religii înalte.

Cu privire la unele detalii, E. Dammann afirmă alte puncte de vedere decît autorul cărții. Astfel, faptul că divinitatea supremă, care este concepută adeseori ca un om bătrîn și bun, este agrăită bucuros cu cuvîntul „tată” sau „bunic” (p. 67) i se pare „îndoielnic cel puțin pentru Africa”. Apoi adaugă: „Corect este, că ea (divinitatea supremă) este animistă în depărtare (p. 100), dar este problematic dacă ea a fost împinsă pe planul din fund prin cultul strămoșilor (p. 109). Ființa cea mai înaltă n-a jucat probabil niciodată un rol mai mare în cult. Eu aș explica acest fapt din ființa divinității supreme, care este coordonată mai mult sferei raționale a omului. După părerea mea, nici n-a existat — de aceea — o sfială sau o venerație deosebită față de ea, care a dus la parafrazările numelui ei (p. 68). Dacă există denumiri ale sediului său, atunci acestea sînt a se înțelege mai curînd ca scurgere a caracterului incolor al acestei ființe. (În unele limbi Bantu, o denumire locativă a Ființei supreme pare să fie primară). Și că ea nu este reprezentată figurativ aproape nicăiri (p. 163), mi se pare iarăși a nu fi în legătură cu o sfială, ci cu lipsa sa de însemnătate în praxa religioasă”. Fără a intra în amănunte, ne îngăduim să subliniem doar atît: aceste observații critice ale lui E. Dammann nu ni se par suficient de chibzuite și de judicioase. Se pare că dînsul refuză punctul de vedere că în unele credințe ale popoarelor așa-zise „primitive” se reflectă ecouri din Revelația primordială, precum și că scapă din vedere faptul că la unele din aceste popoare există credința că odinioară Ființa supremă era mai apropiată de om; dar omul a supărat-o prin comportarea sa necorespunzătoare față de ea, ceea ce a făcut-o să se retragă sus în cer, să se depărteze.

Continuînd observațiile critice, recenzentul arată: „În discuția despre persoanele de cult, se face principial deosebire între vrăjitor, „a cărui activitate odihnește pe puterea sa asupra spiritelor”, și preot, „care este conștient de dependența sa față de divinitate și se supune acțiunii sale” (p. 171 sq.). Dînsul opinează că această poziție a autorului s-ar datora faptului că aduce pe demoni în legătură cu reprezentările despre mana și vede în ei „fințe neanimiste, respective personificări” (p. 32). Apoi

adaugă: „Însă de regulă se înțelege sub demoni spirite, care stau uneori foarte aproape de divinitate. Și aici s-ar recomanda o definiție exactă a denumirilor pentru persoanele cultice”.

Ernst Dammann își încheie recenzia în felul următor: „Scurta privire a arătat cât de bogată în conținut este cartea și cum ea provoacă la discuție în unele locuri. După cum s-a spus, conținutul este mai cuprinzător decât lasă titlul a presupune. Dacă faptul acesta se ia ca avantaj sau ca dezavantaj, să fie lăsat în grija cititorului”.

IZVOARE DESPRE RELIGIA AZTECĂ

La rubrica „Știință a religiei” din cadrul revistei „Theologische Literaturzeitung”, nr. 4/1964, p. 259—262, Günter Lanczkowski face o dare de seamă critică asupra cărții recent apărute a lui Janheinz Jahn: „Dar Herz auf dem Opferstein (Inima pe piatra sacrificiului)”. Aztekentexte, ausgewählt u. m. einem Nachwort versehen. Aus dem Urspanche übertr. v. Eduard Seler. Köln: Kiepenheuer u. Witsch, 1962. 319 S.

Expunerea începe cu câteva informații în legătură cu izvoarele de cunoaștere a religiei aztece. În aversiunea lor atât față de politeismul aztecilor cât și față de practica cultică a jertfelor omenеști sacrale a acestora, conchistadorii spanioli, care cuceriră Mexicul sub conducerea lui Hernando Cortés, vedeau un titlu de drept pentru o distrugere brutală a mărturiilor religiei și culturii aztece. Cu totul altfel se comportară primii misionari creștini de stare preoțească, aparținători ordinului franciscanilor, care au venit în suita conchistadorilor la Mexic. Printre ei stăpînea pe atunci extrem de discutată, la curtea spaniolă, concepție că preoțimea creștină are să evite orice hispanizare, să agrăiască pe indieni cu cuvinte familiare și, de aceea, să dobîndească cea mai exactă cunoștință a obiceiurilor și tradițiilor aztece. Un centru al franciscanilor pentru studiul religiei, culturii și limbii aztece, slujitor acestui scop, era Colegiul de Santa Cruz din Tlatelolco, iar figura cea mai dominantă a acestui centru de cercetare era, în a doua jumătate a veacului XVI, paterul franciscan Bernandino de Sahagun. Acesta lucra după o metodă, care este încă și azi pilduitoare pentru cîmpul modern de cercetare: chema pe reprezentanții păturii conducătoare a aztecilor, preoți și nobili, să dicteze în limba aztecă elevilor săi indieni, pe care el îi învățase scrierea latină și limba spaniolă, tradițiile lor vechi din timpul antespaniol. Uriasei opere literare, care a rezultat din această notare în scris, îi datorăm în prima

linie cunoștințele noastre despre religia, cultura și limba aztecilor. Textele adunate de Sahagun nu putură să treacă de aspra cenzură a Consiliului Indiilor; de aceea, ele au zăcut timp îndelungat — inaccesibile și uitate — în arhivele de la Madrid și — într-o scriere prescurtată — în Biblioteca Laurenziana la Florența.

Este unul din marile merite ale lui Eduard Seler, deschizătorul de drum și începătorul propriu-zis al americanisticii vechi din timpul modern, faptul că a tradus pentru prima dată în limba germană părți ale acestei opere. Această traducere parțială a fost publicată postum — împreună cu textul original aztec, care îi stă la bază — de către văduva lui Seler, Cecilie Seler-Sachs, în colaborare cu Walter Lehmann și Walter Krickeberg în anul 1927. Această publicație, care între timp s-a epuizat complet, era destinată în deosebi specialiștilor.

Trecînd la cartea pe care o prezintă, recenzentul arată că Janheinz Jahn a adunat în ea o alegere din aceste traduceri ale lui Seler și le-a publicat într-o formă foarte atrăgătoare din punct de vedere bibliofil, dar nu ieftină. Astfel, editorul, care pînă acum și-a cîștigat merite incontestabile prin tratarea de teme din domeniul culturilor negrilor din Africa și America (Janheinz Jahn: *Schwarzer Orpheus*, München 1955; *Schwarze Ballade*, Düsseldorf 1957; *Rumba Macumba*, München 1957; Muntu, Düsseldorf 1958), se aventurează cu aceasta, pentru prima dată, în domeniul americanisticii.

Pe lîngă prescripțiile pentru educarea tinerilor în casa războinică a tinerilor (*telpochcalli*) și în mănăstirea preotească (*calmecac*), Jahn a lăsat să se tipărească înainte de toate texte funerare și formule de cult, în afară de acestea renumita carte a XII-a a lui Sahagún, care tratează despre cucerirea Mexicului de către conchistadori și pe care n-o reproduce în întregime. Și mai esențială este alegerea textelor specific religioase, în cuprinsul căreia formulele pentru sărbători sînt oferite în toată amănunțimea.

După ce arată necesitatea și utilitatea inițiativei lui J. Jahn, G. Lanczkowski se întreabă dacă noua publicație umple golurile de pînă acum și dacă satisface pretențiile ce se pot avea față de ea. În acest sens, scoate în evidență o seamă de defecte ale cărții: în alegerea textelor, în comentariu ș. a.

Recenzentul își încheie expunerea cu următoarea observa-

ție: „Cu ocazia cercetării acestei publicații, se vede încă odată că editarea izvoarelor de istoria religiilor traduse nu este un lucru ușor, ci unul greu și plin de răspundere, care pretinde de la editor competență corespunzătoare și o temeinică familiarizare cu limba textelor originale” (p. 262).

SISTEMUL YOGHIN ÎN INTERPRETAREA ȘI VALORIFICAREA MATERIALISMULUI ȘTIINȚIFIC

Știam că de câțiva timp Academia de Științe a U.R.S.S. a luat în studiu procedeele sistemului yoghin pentru a le aplica în domeniul medicinei. Nu cunoaștem, însă, până acum rezultatele acestei întreprinderi.

Prezentarea, pe care o face dl Dr. I. N. Riga sub titlul „Yoga și respirația” în „Veac Nou”, anul XX, nr. 24 din 12 iunie 1964, p. 6, ne aduce o oarecare orientare în această privință.

Pornind de la principiul lui Hipocrat: Descoperirile de odinioară trebuie să slujească drept temelie descoperirilor care rămân de făcut, autorul prezentării ia în considerare științifică învățătura și practica yoghină din perspectiva materialismului științific.

Spre a oferi cititorilor posibilitatea să-și dea seama cum se reflectă sistemul yoghin în vederile materialismului științific, vom reda mai jos filonul principal al expunerii d-lui Dr. I. N. Riga.

În năzuința lor de a-și asigura păstrarea unei sănătăți vi-guroase și prelungirea vieții, oamenii — observînd natura și analizînd fenomenele ei, cercetînd relațiile de strînsă interdependență dintre ei și mediul înconjurător — au reușit de-a lungul vremii să acumuleze observații și experiențe utile tuturor. Dar orînduirile sociale au impus, de multe ori, camuflarea acestor fapte sub variate aspecte mistice, cum sînt: descîntecele, buruienile de leac, farmecele ș. a.

Observațiile și experiențele adunate de oameni în cursul timpului pun la îndemîna medicinei o seamă de tratamente, care — după o minuțioasă verificare și curățire de inutilități — primesc calitatea unei terapeutici moderne. Între alte dovezi în acest sens, figurează și una dintre principalele metode medicale, tradiționale din Asia privind mecanismul respirației, care a fost multă vreme învăluită în mister și, în consecință, mai puțin cunoscută.

Din cele mai vechi timpuri, s-a dezvoltat în Asia, și anume cu deosebire în Birmania, China, India, Indonezia și Japonia, o adevărată știință a vieții. Ea este cunoscută sub numele de *yoga*, care înseamnă *unire*, adică unirea armonioasă a energiei din cadrul naturii înconjurătoare cu energia organelor și funcțiunilor trupului omenesc.

Potrivit bazelor principale ale acestei științe, perioada de sănătate și de viață utilă a omului se poate prelungi prin integrarea organismului uman în ritmul lui firesc, în concordanță cu natura înconjurătoare. Această integrare se poate obține prin observarea anumitor reguli de viață îmbinate cu anumite exerciții fizice și ritmuri respiratorii. Aplicate cu prudență timp îndelungat și îmbinate armonios cu necesitățile sociale ale omului, aceste procedee duc la fortificarea sistemului nervos și — implicit — la stăpânirea tuturor proceselor metabolismului uman, dând rezultate uimitoare.

Armonizarea cu natura se realizează prin o seamă de mijloace, care se axează mai ales pe alimentație și pe respirație, care sînt puse sub controlul conștient al sistemului nervos central și care au produs efecte nu numai asupra fiziologiei umane normale, ci uneori și asupra celei patologice.

Pentru a ilustra deosebita însemnătate a respirației pentru sănătatea omului, savantul sovietic I. M. Sarkizov-Serazini citează zicala indiană: „Respirația corectă e la fel de necesară ca și hrana”. Concludent este faptul că medicina veche și modernă a multor țări asiatice consideră exercițiile respiratorii ca unul din cele mai eficace remedii în vindecarea bolilor de inimă, plămîni și stomac. De subliniat că respirația corectă se face nu pe gură, ci pe nas.

După această parte pregătitoare, autorul prezentării trece la înfățișarea *tehnicii yoghine*.

Aceasta cere ca în timpul exercițiilor fizice respirația să fie rară, ritmică și profundă. În unele cazuri, ea recomandă anumite poziții statice și unele mișcări lente, care — după cum s-a constatat — acționează pozitiv asupra glandelor endocrine și a sistemului nervos, prelungind viața activă.

Spre a obține efectul dorit, aceste exerciții trebuie făcute în anumite condiții. După cîteva minute de absolută relaxare musculară și psihică „pînă nu-și mai simte trupul”, yoghinul începe exercițiile, care se fac treptat și fără excese. Ele constau într-o

respirație în trei faze, care se execută cu durate și variabilități individualizate, precum și sincronizate cu ritmul cardiac.

Practicat corect și timp îndelungat, acest stil de ritm respirator mijlocește posibilitatea executării a numeroase exerciții, statice sau dinamice. Prin acestea, medicina yoghină urmărește ca omul să înmagazineze „energia naturală”, nespecifică, din mediul înconjurător, pe care organismul o transformă — prin intermediul sistemului respirator general — în „energie vitală” specifică. Prin intermediul sistemului nervos central, organismul „dirijează” apoi această „energie vitală” specifică în tot trupul sau mai intens în anumite organe.

Nu este lipsit de semnificație și de concludență faptul că anumite exerciții din această categorie au fost introduse în programele de antrenament ale cosmonauților sovietici.

Codul yoghin al „pneumoterapiei” este accesibil posibilităților oricărui om. Practicarea lui a început să fie larg răspândită — oficial — în multe țări din afara Asiei.

Această tot mai largă răspândire a procedeeleor yoghine se datorește confirmării lor de către știința modernă. În această privință, dl Dr. I. N. Riga ne informează: „Tehnicile yoghine, dezbrăcate de credințele și ritualurile religioase care s-au suprapus, în cursul istoriei, medicinei asiatice tradiționale, se verifică din ce în ce mai mult prin metode științifice moderne”. După ce dă câteva fapte în sprijinul acestei afirmații, d-sa subliniază: „Observațiile medicinei moderne, verificând și în sens invers principiile educației fizice yoghine, *le fundamentează științific și le confirmă baza reală*”.

Interesanta expunere se încheie cu exprimarea nădejdi că viitorul va aduce cunoașterea tot mai avansată a sistemului yoghin: „Pe măsură ce va trece timpul, cercetările științifice vor descoperi mecanismul intim, neurochimic, al concepțiilor yoghine”.

ASPECTE ALE PRACTICĂRII MAGIEI LA MASATECI

Intr-o deosebit de interesantă prezentare, făcută în cadrul rubricii „In jurul lumii”, dl V. Cicikov înfățișează — sub titlul „Masatecii locuiesc în junglă” (v. „Veac Nou”, anul XX, nr. 23 din 5 iunie 1964, p. 10) — aspecte din viața acestui popor, pe care l-a vizitat recent, la propunerea Institutului național indian din Mexico, în „patria” sa, și anume într-un sat din sudul Mexicului, în jungla din preajma orașului Oaxaca.

Numiți și guatimikamame, masatecii sînt unul dintre cele mai vechi popoare indiene, înrudit cu mistecii, care, în secolele XII—XV, au făurit o înaltă civilizație, la nivelul civilizației create de celebrii incăși.

Din tată în fiu, masatecii sînt agricultori, dar în afară de agricultură se mai îndeletnicesc și cu vînătoarea. Ei practică poligamia, în cadrul căreia viața femeilor se desfășoară potrivit unor reguli nescrise, în virtutea cărora femeile nu pot participa la discuții decît cu permisiunea soțului. Dacă în colibă se strîng mai mulți bărbați, soțiile pot intra numai cu învoirea capului familiei.

În cadrul organizației sociale a masatecilor, puterea continuă s-o dețină sfatul bătrînilor și vrăciul, vrăjitorul sau șamanul satului, care se numește „brujo”.

Despre acest magician, dl V. Cicikov ne relatează următoarele:

„Brujo”-ul locuiește într-o colibă, care nu se deosebește întru nimic de celelalte locuințe ale satului. Vizitatorul sovietic îl cercetează la el acasă. Iată, cum ni-l înfățișează: „...șade cu picioarele încrucișate pe podeaua de lut, e posomorit și absent și privește tot timpul în jos. E înfășurat într-o bucată de postav, iar fruntea îi e legată cu o fișie de pînză roșie-albăstruie. Răspunde la întrebările noastre fără să ridice privirea din pămînt”.

Despre prestigiul și autoritatea sa, ne informează astfel: „Brujo se bucură de mare cinste în sat, ceea ce se explică nu numai prin misticismul indienilor, ci și prin faptul că el este și „doctor”, dealtfel singurul din district”.

Între brujo și vizitatorul sovietic, se desfășoară următoarea convorbire, care aruncă multă lumină asupra concepției magice a acestui șaman: „— Imi tămăduiesc bolnavii numai luni, marți, miercuri și duminică. În restul zilelor e interzis de Dumnezeu. Nu-i pot tămădui noaptea pentru că pînă în zori duhul le părăsește trupul”.

Pînă să intervină cu o întrebare, dl Cicikov ne mai informează: „La picioarele vrăciului, așezate direct pe o rogojină, se află boabe de porumb. Uneori le ia în pumn după care le aruncă iarăși pe rogojină și le cercetează cu aceeași privire absentă. Îl privesc cu luare aminte, dar nu-i pot stabili vîrsta. Se spune că nimeni nu știe cîți ani are”.

Apoi urmează dialogul:

„— Practici de mult medicina?

— De mult, de foarte mult timp.

— Și unde ai învățat meseria?

— Nicăieri. Într-o noapte mi s-a arătat Dumnezeu și Fecioara Maria și mi-au adus niște ierburi, multe ierburi. De atunci tămăduiesc bolnavii”.

De la ghidul Maurilio, V. Cicikov primește următoarele informații în legătură cu metodele folosite de brujo: „bătrînul cunoaște aproape șazezi

de soiuri de ierburii și frunze tămăduitoare. El „folosește”, de asemenea, și procedee curat vrăjitoarești. Are o sumedenie de „rețete”. Pe corpul bolnavului aplică, bunăoară, câteva ouă de găină, care sînt apoi îngropate în pămînt pentru ca boala să dispară. „Utile” sînt și penele de struț, dacă sînt aplicate pe regiunea bolnavă...

Dar înainte de a începe „tratamentul”, vrăjitorul ghicește. În acest scop ia un știulete de porumb și curăță un rînd de boabe pe orizontală. Întinde apoi pe rogojină o batistă albă și rostește o rugăciune cunoscută numai de el. În cele din urmă zvîrle boabele de porumb pe batistă și după felul cum sînt ele dispuse „citește” soarta bolnavului”.

Cît privește remunerația pentru „serviciile” sale, însuși brulo mărturisește vizitatorului sovietic: „Nu iau scump pentru tratament. Numai doi pesos. Dacă, însă, bobii îmi spun că n-o să-l pot vindeca pe bolnav, îi mărturisesc acestuia adevărul și-l sfătuiesc să meargă la doctor în oraș”.

DATE ETNOGRAFICE — ÎN SPECIAL DESPRE RELIGIE — DIN INSULELE MARCHIZE

Am întîmpinat cu deosebit interes și cu vie curiozitate apariția în tălmăcire românească — datorată d-lor Gelu Naum și Const. A. Gîdei — a cărții cercetătorului, naturalistului și exploratorului suedez Bengt Danielsson, unul din membrii curajoasei expediții Kon-Tiki, intitulată „Insulele Pierdute”, apărută — mulțumită bine inspiratei inițiative a Editurii Tineretului — București — în anul acesta (1964), în colecția „În jurul lumii”.

Dintru început trebuie spus că lectura cărții acesteia nu dezmente nădejile pe care cititorul le leagă de ea. Dealtfel, lucrul acesta nici nu este de mirare, dacă ținem seamă de autorul cărții.

Împreună cu soția sa, Bengt Danielsson au cutreerat — vreme de cîțiva ani — arhipelagurile din Marea Sudului și insulele Oceaniei Franceze. Anii petrecuți de dînsii în Oceania Franceză, în insulele Raroia, Tahiti și în arhipelagul Marchizelor au fost dedicați cunoașterii realităților din aceste părți ale lumii. Aceste realități — împreună cu propriile lor peripeții experimentate de-a lungul stăruitoarelor lor explorări — le-au comunicat publicului cititor prin cărțile scrise de ei. Acestea se impun prin observație minuțioasă și pătrunzătoare, prin documentare variată și complexă și prin redare obiectivă a situației respective.

Din rîndul acestor cărți face parte și cea de față. Ea nu are pretenția de a fi o monografie științifică, ci numai un reportaj de proporții cu privire la grupul Insulelor Marchize. Cu toate acestea, datorită deosebitului spirit de observație și de sinteză

al autorului, cartea descrie cu minuțiozitate realitatea dramatică a stărilor de aici, pricinuite de rapacitatea și de inumanitatea colonialismului; totodată, cuprinde informații precise și îndubitabile despre rămășițele unei civilizații străvechi.

Așa fiind era firesc să găsim în această carte și o seamă întreagă de date etnografice, în special cu privire la religie. Pe acestea le vom prezenta sistematic în cele ce urmează.

Descoperitorul Insulelor Marchize este spaniolul Mendana pe la sfârșitul lui iulie 1595 (p. 37). Dar „cronicarul expediției lui Mendana n-a putut să dea amănunte mai precise despre condițiile de viață și despre civilizația insularilor nou descoperiți, căci nu le cunoștea limba, poposea prea puțin printre ei și nu-l interesau de loc” (p. 44).

De aceea, Bengt Danielsson folosește descrierile care au rămas de la vizitatorii și călătorii de mai târziu. În baza lor, ne dă următoarele informații: „Băștinășii din Insulele Marchize sînt polinezieni, adică fac parte din aceeași ramură de popoare ca și locuitorii din Hawaii, Samoa, Tahiti și celelalte insule din partea orientală a Oceanului Pacific. Ca și aceștia, la origine au locuit și ei în mitica patrie primitivă numită Havaiki; cum însă după ce au emigrat de acolo au fost despărțiți cel puțin un mileniu de cei de-un neam cu ei, civilizația lor a căpătat încetul cu încetul o amprentă proprie, locală. În momentul cînd au fost descoperiți, limba, de pildă, li se deosebea de hawaiană și de tahitiană pe cît se deosebește suedeza de alte limbi germanice” (p. 44).

Lațurile munților și crestele stîlcoase, care se îngrămădesc și se înalță mai pretutindeni în Insulele Marchize, au izolat diferitele triburi ce populau aceste insule. Numeroase văi nu aveau nici o legătură pe uscat cu văile învecinate, iar comunicația pe mare era anevoioasă (p. 45). „În asemenea condiții, nu trebuie să ne mire faptul că, încet-încet, fiecare vale a devenit o *comunitate închisă*, un mic regat de sine stătător” (p. 46). Fiecare ins dintr-un trib vecin era socotit dușman, căci le lipsea simțul de solidaritate (ibidem).

La adîncirea vrajbei dintre marchizani a contribuit și lupta grea pentru existență, pe care ei erau siliți s-o ducă. „Datorită perioadelor de foamete care reveneau mereu, datorită lipsei de carne și, probabil, datorită și multor alte cauze, marchizanii erau *canibali înversunați*, fără îndoială cei mai înrăiți din cîți cunoaște istoria” (p. 46). Pentru a justifica această apreciere, autorul adaugă: „spre deosebire de alți canibali, ei nu-și mâncau dușmanii uciși doar pentru săvîrșirea unui act simbolic și a unui ritual, ci erau niște adevărați gurmazi, cu gusturi rafinate, socotind carnea de om drept o delicată grozavă. E neîndoielnic faptul că, de multe ori, băștinășii vinau oameni din alte triburi numai ca să-și asigure o masă îmbelsugată, cu tot tabietul donit. Cel căruia îi se ucidea o rudă se socotea obligat să se răzbune ucigînd și el vreun membru al tribului dușman, din care pricină luptele se țineau lanț” (p. 47).

Marchizanii practicau o formă cu totul deosebită de poligamie. Iată,

cum ne-o prezintă autorul: „...la ei, nu bărbatul era cel care își lua mai multe soții, ci femeile trăiau fiecare cu mai mulți bărbați”. După părerea unui etnolog apreciat, forma aceasta de căsătorie — prezentă numai în câteva locuri din lume — are drept cauză „perioadele neconținute de foamete și marea povară pe care o constituie munca în fiecare cămin” (p. 47). Dar ceea ce ni se pare mai interesant este următorul fapt: „Nimic nu arată că între bărbații aceleiași familii ar fi existat vreo urmă de rivalitate. Dimpotrivă, primul bărbat, care era și șeful familiei, căuta totdeauna să-i procure soției cât putea mai mulți soți secunzi și se înțelegea bine cu ei” (p. 48)).

Intrucât „atrakția sexuală a femeii era singurul lucru care putea hotărî un bărbat să se alipească la o gospodărie”, fetele primeau o *educație unilaterală*: „erau educate cu grijă în dificila artă de a place bărbaților”. În acest sens, de tinere, fetele nu se îndeletniceau decît cu dansul, cîntul din felurite instrumente sau din gură și cu organizarea serbărilor închinat dragostei. Numai fetele care se distingeau în timpul acestor serbări vesele și fără opreliști puteau nădăjdui să facă o partidă bună” (p. 48).

Despre situația actuală a marchizanilor, autorul ne informează: „Cel mai palpabil rezultat al strădaniei misionarilor e acela că vechea civilizație a fost ca și nimicită și că, în majoritatea cazurilor, generația de astăzi este la fel de ignorantă în privința ei, pe cît sîntem noi în legătură, să zicem, cu slarea de lucruri din perioada vikingilor. Și asta nu înseamnă neapărat un lucru bun. Marchizanii s-au pomenit astfel între două luntre, trăind într-un fel de vacuum de civilizație și nemaîștiind prea bine încotro să tragă” (p. 46). „Astăzi nimeni nu se mai interesează de ele” (de Insulele Marchize), (p. 65). „În marea Sudului puține insule sînt atît de părăsite ca Insulele Marchize” (p. 66).

Datele cu privire la religie, care se desprind din cartea lui Danielsson, se împart în două categorii distincte, și anume: unele privesc vechea religie a marchizanilor, iar altele se referă la religia creștină.

Din prima categorie de date, am reținut următoarele informații de caracter general: „Ca și la celelalte popoare polineziene, religia marchizanilor era foarte evoluată, iar organizația socială destul de complicată; multe din tradițiile și obiceiurile lor nu aveau însă forme corespunzătoare în alte insule. Lucrul acesta, desigur, poate fi pus în mare măsură pe seama condițiilor naturale specifice Insulelor Marchize” (p. 44 sq.). Marchizanii erau polinezieni tipici: „un încălzit sistem religios și social” corespundea pretutindeni în Polinezia unei civilizații materiale sărace și primitive (p. 49). Marchizanii de odinioară „credeau cu fermitate în zeii lor, iar viața li se părea că are un sens și un scop” (p. 49).

Ne-a frapat în chip deosebit un obicei foarte ciudat al marchizanilor, și anume: În legătură cu moartea celebrului pictor francez Gauguin, care a viețuit o oarecare vreme în aceste insule, autorul spune: „La ora unsprezece pastorul se pomenește cu un băstinaș care îi strigă: „Vino repede, europeanul a murit!”. Vernier — așa se numea pastorul protestant —

îl găsește pe Gauguin întins pe pat, cu un picior atârînd în jos. Inima a încetat să mai bată. Tikoa, vecinul, se aruncă peste trupul prietenului său și-i *mușcă de cap*, cum fac marchizanii ca să vadă dacă într-adevăr e mort. Nu mai încapă nici o îndoială. Ua mate Koké! strigă el și dispare (p. 171).

Reține în chip deosebit atenția și *bătrînul tatuat din insula Fatuhiva*: „un băștinaș de vreo șaptezeci de ani”, ale cărui picioare au fost împodobite pe cînd era mic de către tatăl său, ultimul maestru în arta tatuajului din cîți trăiseră pe insulă. Despre acesta, autorul mai spune: „...picioarele îi erau demne de văzut. Tatuajele reprezentau, fără îndoială, vechi și autentice motive marchizane, iar nuanța verzuie dovedea că tatuajul fusese făcut de multă vreme. Ambele picioare erau acoperite în întregime cu *chipuri de zei vicleni* și cu capete omenesti stilizate” (p. 74). De notat că fotografia a doua de după p. 128 redă aceste picioare tatuate.

Există în Insulele Marchize și „*tămăduitori*” *șarlatani*: „Leacurile pe care le-am descris pînă acum ... au avantajul că sînt absolut nevătămătoare, ceea ce, din nefericire, nu se poate spune despre toate acele dubioase infuzii și metode de tratament pe care le folosesc anumiți tămăduitori băștinași. Căci, lucru destul de regretabil, ici-colo, în Insulele Marchize și prin alte părți din Marea Sudului, există șarlatani care practică medicina contra plată. Unul dintre cazurile cele mai triste pe care le cunosc e al unui astfel de „tămăduitor” chemat să lecuiască un prunc care avea febră mare. Tămăduitorul susținea că țîncul e „bîntuit de diavol” și încerca să alunge diavolul cu o fiertură făcută din spirt, cenușă, corali pișați și diverse alte ingrediente asemănătoare. Natural, rezultatul nu putea fi decît unul singur: diavolul a supraviețuit, iar pruncul a murit” (p. 184).

Cele mai bogate date în legătură cu vechea religie a marchizanilor privesc *locul de cult Oipona* din valea Siaona a insulei Hiavo: „În vremurile străvechi marchizanii au construit *locuri de cult uriașe, în formă de terase*; Oipona nu e numai tipică pentru vechiul stil de construcție, ci e și extraordinar de bine conservată. Cel mai curios lucru este că s-au păstrat pînă și *statuile de piatră* care împodobeau terasa superioară unde se celebrau *jertfele omenesti*, pe cînd în majoritatea locurilor de cult din grupul Marchizelor statuile au fost distruse sau duse departe, încă de multă vreme. La Oipona statuile au rămas pur și simplu pentru că nimenea n-a izbutit să le clintească, atît sînt de mari” (p. 114).

După această descriere generală a locului de cult în discuție, autorul prezintă una din aceste statui astfel:

„Cea mai mare, care se înalță pe cea mai ridicată terasă de piatră, e înaltă de doi metri și jumătate, lată de un metru și jumătate și groasă de un metru. Făcută dintr-o bucată în stil tipic marchizan, statuia e bine proporționată și reprezintă un *idol cu minile pe burtă*, cu un cap enorm, cu gura largă și cu ochi rotunji ca niște globuri” (p. 114). În legătură cu această statuie mai spune: „Statuia despre care vorbim poartă, după tradiția băștinașă, numele de *Takii*. Pe vremuri se mai aflau lîngă ea două statui asemănătoare, dar ceva mai mici” (p. 115). Despre aceste două statui, autorul ne dă următoarele informații: „Una din ele se găsește acum în Muzeul Etnografic din Berlin, unde a fost transportată, cu eforturi nemaipomenite, de un vas comercial german, înainte de primul

război mondial. Celelalte, care părea prea grea ca să fie mutată din loc, etnografilor s-au mulțumit să-i taie doar capul și să-l ia cu ei" (p. 115).

Este vrednică de reținut și credința însoțitorului lui Bengt Danielsson în legătură cu acest caz: „După părerea însoțitorului nostru, atât statuia luată, cât și capul desprins de pe trunchi s-ar fi răzbunat împotriva profanatorilor, printr-un blestem care a făcut ca nemții să piardă nu numai primul război mondial, ci și al doilea război mondial" (p. 115). Apoi autorul adaugă imediat interesanta informație: „Am aflat apoi că atât statuia, cât și capul au fost distruse în 1944, în timpul unui bombardament care a lovit Muzeul din Berlin" (p. 115).

În continuare, autorul prezintă altă statuie ciudată din acest complex: „În josul terasei pe care se înalță Takaii se află o *statuie ciudată*, de piatră. Avînd o formă asemănătoare cu a omului și un cap enorm, stilizat, statuia stă chircită pe burtă, cu mâinile și picioarele întinse, cum ar sta un dog uriaș. Prin forma ei și prin tehnica în care a fost realizată, statuia este absolut *unică* atât în grupul Marchizelor, cât și în întreaga Polinezia; locul cel mai apropiat unde se poate găsi ceva asemănător e San Augustin, în America de Sud. Oamenii de știință au făcut o mulțime de speculații în legătură cu *poziția curioasă a statuii* și, lucru ciudat, cei mai mulți dintre ei au ajuns, se pare, la concluzia că statuia reprezintă o *femeie care naște* (p. 115). Cu privire la această concluzie, autorul exprimă următoarea apreciere: „indiscutabil, nașterea are loc în poziții destul de bizare în Polinezia; printre altele, chiar eu am văzut femei care nasc așezate pe pământ, femei care nasc atîrnate de-o funie și femei care nasc șezînd pe vine în timp ce sullă într-o sticlă goală ca să-și ușureze eforturile. Dar femeie care să nască culcată pe burtă și chircită n-am văzut și nici n-am auzit că ar exista undeva. De aceea, socotesc că oricare altă teorie e mai bună decît a savanților mai sus pomeniți. Și asta cu atît mai mult cu cît măcar nici nu se știe sigur dacă statuia înfățișează o femeie sau nu" (p. 115 sq.).

În legătură cu aceste statui, autorul face și următoarele considerații: „Dacă ne gîndim că sculptorii marchizani, care au executat statuile acestea, aveau la dispoziție doar uneltele de piatră ca să cioplească blocul și să dăltuiască trăsăturile, nu se poate să nu simțim un anumit respect pentru îndemînarea lor artistică. Și ce muncă titanică a trebuit să fie depusă apoi cînd statuia, care cîntărește cîteva tone, a fost transportată de la cariera de piatră pînă la Oipona fără ajutorul căruțelor sau al roților, necunoscute odinioară în Insulele Marchize" (p. 114 sq.).

Semnificativă și concludentă pentru mentalitatea actuală a marchizanilor este și tentativa de înșelăciune a bătrînului tatuat din insula Fatuhiva. Bătrînul tatuat și alți doi băștinași — după ce n-au reușit să-l exploateze pe autor în schimbul concesiunii să-i fotografieze (tatuatului) picioarele tatuale — încearcă să-i stoarcă bani în felul următor:

„Nu vreți să auziți niște legende vechi? întrebă unul din cei doi băștinași.

Atunci bătrînul, după ce mai trase o dușcă zdravănă de vin, spuse următoarele: „Șiți voi ce înțeles au numele tuturor insulelor? Ei bine, aflați că *zeul Atea* a clădit odată o casă. Temelia casei era Nukuhiva,

stîlpii erau Uapou, căpriorii erau Hivaoo, iar celelalte insule, da, celelalte insule, erau pereții casei... Apoi a venit un val uriaș și a măturat casa și ea s-a făcut bucăți și s-a împrăștiat, și cel mai departe a fost aruncată Fatuhiva. Numai Noe a scăpat și a intrat într-o barcă mare, cu toate animalele, cu măgari, cu porci și cu ciini. Apoi corabia a pornit la drum...

— „Asta ai scos-o din Biblie” — îi replică exploratorul.

— „Așa e” — îi răspunse bătrînul tatuat (p. 15 sq.).

Cele mai bogate date privind religia creștină se referă la *istoria încreștinării Insulelor Marchize*.

„Singurii care mai încercau să-i salveze pe băștinași de amenințarea unei distrugerii totale erau misionarii, și ei pe atunci prea puțini la număr și prea neputincioși. Cel puțin așa a fost la început. Primii sosiți în Insulele Marchize au fost doi pastori englezi, Crook și Harris, pe care corabia de misionari Duff i-a debarcat în Vaitahu, în anul 1797. Căpetenia Tinai i-a primit bine și i-a invitat să locuiască la el...

Firește, băștinașii prețuiau bunăvoința și graba de a le da ajutor arătată de cei doi preoți. Un singur lucru însă îi încurca grozav: străinii veniți pînă atunci în insule se dovediseră atît de nerăbdători să lege prietenii cu naiadele autohtone, încît marchizanii începuseră să creadă că în țările din care veneau nu exista nici urmă de femei. Iar cei doi vizitatori în sulane negre nu se interesau cîtusi de puțin de femei. Cărui fapt putea să se datoreze lucrul acesta? Femeile din valea Vaitahu erau tare dezamăgite, căci se așteptau să primească daruri generoase. Soția căpeteniei se socotea de-a dreptul insultată. După toate regulile politetei marchizane, bărbatul principal al unei familii trebuia să ofere fiecărui oaspete mai de seamă care-i intra în casă plăcerea de a împărtăși cu el grațiile soției. Dar bărbații aceștia albi respingeau într-un mod cu totul necuviincios și jignitor amabila invitație” (p. 55).

Singur Crook rămase, iar Harris părăsi insula din cauza obiceiurilor barbare ale băștinașilor. „Lui Crook nici nu-i trecea prin gînd să părăsească misiunea și, deși toți îl sfătuiau s-o facă, el ținu cu tărie să-și continue munca în Nukuhiva. Dacă Crook ar mai fi avut cîtiva însoțitori la iel de dirji și de neînfricați, poate că strădania lui ar fi fost încununată de succes; dar așa, era sortit să nu ducă la nici un rezultat. După un an de încercări zadarnice în Nukuhiva, Crook renunță” și se întoarse la Londra.

Dar el revine: „Neobositul Crook nu voia totuși să renunțe la gîndul de a-și continua munca de misionar în Insulele Marchize. Greutățile din ce în ce mai sporite îl făcură însă ca abia în 1825 să poată reveni în insule. De data aceasta, Crook avea cu el doi pastori tahitieni, pe care-i lăsă acolo. Cîteva societăți misionare protestante încercară și ele aceeași soluție și trimiseră preoți autohtoni din Hawaii. Existau mari speranțe ca pastorii aceștia născuți în insule, avînd posibilitatea să se facă mai ușor înțeleși și cunoscînd mai bine obiceiurile, să-i poată converti repede pe marchizanii. Dar eșecul lor fu și mai serios. Față de albi, marchizanii arătau un respect și o teamă bine întemeiată, căci știau din experiență că încălcările mai grave puteau fi pedepsite de căpitani corăbiilor. În afară de acea-

„sta, albi ştiau atât de multe lucruri folositoare, încît marchizanii, fără voia lor, îi respectau într-o anumită măsură. Cu pastorii autohtoni era însă alfel; pe aceştia îi socoteau neamuri care intrară în slujba stănilor şi se supuseseră. Pe ei, marchizanii îi tratau cu dispreţ şi conpătimire. Şi mai exista, de asemenea, o primejdie: pastorii autohtoni se căsătoreau adesea cu marchizane, se încurcau în certuri de familie şi-şi pierdeau independenţa. Cei mai mulţi dintre ei, cu timpul, se retrăgeau şi deveneau renegaţi” (p. 57).

O altă încercare este prezentată de Danielsson în felul acesta: „S-a mai făcut o încercare trimiţîndu-se misionari americani cu soţiile lor”. Acest procedeu îl explică autorul aşa: „Exista pe semne speranţa optimistă că femeile albe ar putea avea vreo influenţă bună asupra sălbaticilor”. Însă ea nu s-a confirmat: „Dar noii-veniţi făcură curînd constatarea că Insulele Marchize erau „locul ideal pentru femeile civilizate”; căci băştinaşii nu arătau nici pe departe faţă de soţiile misionarilor respectul pe care se contase”. Ceea ce face pe unul din pastori să scrie într-o relatare a vieţii duse în insulă: „nici cea mai neagră cerneală nu e de ajuns de întunecată ca să descrie comportarea marchizanilor”. Totodată, misionarul regretă că relatarea lui despre insulele băştinaşilor e doar relativă, „căci nu există în limba engleză cuvinte care să redea exact expresia lor bestială” (p. 57 sq.).

Nici misionarii romano-catolici n-au reuşit să încreştineze pe marchizani: „Cu timpul au apărut chiar misionari catolici, care au pornit şi ei energic la acţiune. Dar numai la cîţiva ani după sosirea lor băştinaşii le-au ars şi le-au dărimat misiunea, iar misionarii s-au văzut nevoiţi să trăiască în continuare, aproape ca nişte prizonieri, în văile unde se stabiliseră” (p. 58).

Despre zădărnicia încercărilor de încreştinare a marchizanilor, autorul se pronunţă astfel: „După două sute cinci zeci de ani de la descoperirea insulei şi după aproape cincizeci de ani de eforturi intense făcute de numeroşi misionari, marchizanii continuă să arate *cea mai desăvîrşită indiferenţă faţă de orice predică creştină*. În tot acest răstimp, misionarii n-au reuşit să convertească un singur suflet măcar, şi nimic nu îndreptăţeşte presupunerea că băştinaşii ar putea să se schimbe”. Iată cum explică Danielsson acest fapt: „Lucrul acesta nu e de loc de mirare dacă ne gîdim că vizitele corăbiilor din lumea civilizată le-au adus marchizanilor numai boală, suferinţă şi moarte, şi că misionarii îi socotesc pe toţi europenii răspunzători pentru nenorocirile lor. Insularii nu puteau să facă în privinţa aceasta nici o deosebire între un marinar şi un misionar, şi-i socoteau şi pe unul şi pe altul la fel de vinovat” (p. 58). Faptul acesta ne duce, fără să vrem, cu gîndul la situaţia actuală din Africa, unde misionarii europeni şi-au pierdut încrederea în faţa autohtonilor din cauza că n-au reprezentat numai interese strict misionare!...

Astfel, marchizanii ar fi rămas încă multă vreme neîncreştinaţi, dacă ocupaţia franceză din 1842 n-ar fi schimbat brusc starea de lucruri (p. 58). Din acel moment, „*poziţia misionarilor catolici se întări formidabil datorită faptului că, acum, erau socotiţi ca fiind în strînsă legătură cu puternica flotă franceză*” (p. 60). În curînd, un nou vas de război aduse

încă un grup de misionari debarcați cu onoruri menite să frapeze. Ceea ce făcu ca băștinașii să rămână și mai impresionați (p. 60).

Dar rezultatul pozitiv al acțiunii misionare nu se datorește atât acestui fapt, ci mai ales *calității misionarilor*: „Firește, călugării n-ar fi putut să exploateze prestigiul acesta, decă n-ar fi fost ei înșiși neobișnuit de înzestrați, dacă nu s-ar fi dovedit altruști, plini de râvnă și neînfricați. La început, ei primiră un sprijin serios din partea flotei, dar trebuie să recunoaștem, în numele adevărului, că *în primul rînd meritele lor proprii au făcut ca pînă la urmă munca misiunii să nu rămână lipsită de rezultate*, cum rămăsese aceea a predecesorilor lor” (p. 51).

Misionarii romano-catolici i-au convins pe marchizani prin *fapte*: „Marchizanii își dădură curînd seama că se putea conta pe ajutorul și pe ocrotirea misionarilor catolici, lucru dovedit de aceștia, printre altele, cu prilejul luptelor iscate aproape imediat prin locurile unde se aflau cantonate garrizoanele. Călugării izbuteau de fiecare dată să medieze și să facă posibilă o pace neobișnuit de blîndă pentru marchizani. Cînd bîntuiau bolile și epidemiile, misionarii erau, de asemenea, gata oricînd să dea o mîină de ajutor și păreau vădit mai pricepuți la îngrijirea bolnavilor decît înaintașii lor. Lucrul acesta făcu și el o impresie destul de puternică” (p. 61).

În felul acesta, misionarii romano-catolici au obținut rezultate considerabile și nu peste mult timp fu numit un episcop al Insulelor Marchize. El inaugură o politică subtilă, avînd de scop să-î țină ceva mai bine în mîină pe băștinași: „Episcopul îi încurajă pe unii șefi de trib, care i se păreau suficient de înzestrați, să încerce prin căsătorii, negocieri sau alte metode să devină suverani peste teritorii mai întinse. Idealul episcopului era, firește, să existe peste fiecare insulă cîte un singur șef, care să poată sluji drept om de legătură între autorități și băștinași” (p. 61). De multe ori, însă, această cale s-a dovedit lungă și anevoioasă (vezi amănunte la p. 61 sq.).

Din păcate, însă, după evacuarea trupelor franceze, situația se schimbă în rău: „Dezordinea și desfrîul se întînseră curînd pe întreaga insulă. Bărbații se îmbătau pînă cădeau jos, furau tot ce le ieșea în cale și ucideau în voie, bătîndu-și joc de toate îndemnările și predicile călugărilor” (p. 62).

Sînt concludente și grăitoare însemnările următoare din jurnalul unui misionar dintr-o vale cu patru sute de locuitori: „La începutul lui februarie Peahi a fost rănit mortal de tovarășul său de beție Motuna. O bătălie s-a iscat îndată. Pentru a sărbători pacea care a urmat, kanakii (nume dat băștinașilor din Hawai și din alte cîteva insule din Marea Sudului) mi-au furat toate lucrurile din casă. Peste cîteva zile Toai mi-a furat barca. La începutul lunii martie Kohopu a fost ucis în drum spre Nahoe. Capul i-a fost mîncat în valea Puamau. Cîteva zile mai tîrziu am fost silit să fug din Nahoe, deoarece kanakii plănuiau să mă omoare. În luna aprilie, Toume mi-a distrus casa în miez de noapte și a furat ce mai rămăsese... În luna iunie, Moipu a tăiat capul unei femei și l-a adus ca *jertfă* în memoria unei căpetenii care murise de curînd din pricina beției. Căpetenia tribului din care făcea parte femeia le-a declarat război vinovaților și i-a

înving. Au fost arse și casele lor, și casele misiunii. După orgie, toți kanakii, bărbați, femei și copii, erau ca nebuni" (p. 63).

Cu toate primejdiile și cu toată lipsa de perspectivă, misionarii n-au cedat. Din contră, au întărit misiunea și au trimis acolo și călugărițe, care au întemeiat acolo o școală-internat. A fost nevoie de o muncă îndirjită de peste 50 de ani ca să se poată obține o oarecare schimbare de atitudine a băștinașilor.

Despre situația actuală a misiunii, autorul comunică: „Toate vechile tabu-uri și-au pierdut puterea” (p. 64). „Astăzi, toți băștinașii sînt ca și convertiți... Cît de profund și-au însușit marchizanii credința, aceasta, firește, e o altă problemă. Cîstit vorbind, se pare că ei îi imită, fără convingere, doar formele”. Dar adaugă: „Oricum, ar fi o pretenție absurdă dacă le-am cere de pe acum să înțeleagă și să practice înaltele principii ale creștinismului, cînd nici noi nu facem asta, în Europa, la aproape două milenii de la nașterea lui Crist” (p. 63). Apoi adaugă în continuare: „Misiunea catolică se ghidează după maxima „grăbește-te încet” și-și pune nădejdea în generațiile viitoare. Iată, incontestabil, o politică într-adevăr optimistă, căci întrebarea este dacă, să zicem peste o sută de ani, vor mai exista marchizanii”...

Și chiar dacă marchizanii ar supraviețui ca rasă, situația rămîne mai departe neclară. S-ar putea ca munca misionarilor să le însușe cîndva o nouă credință în viață, dar, după cum se vede, ea a avut pînă acum mai ales un sens negativ” (p. 63 sq.).

Despre misiunea romano-catolică din valea Atuona, „capitala” insulei Hivaoa, autorul dă următoarele date: Ea constă din „o biserică de piatră, mare cît o catedrală”; misiunea propriu-zisă era „compusă din vreo șase clădiri impunătoare, de piatră sau de lemn”. De asemenea, în dosul bisericii, pe un teren deschis, se afla „un crucifix, cu Iisus și cu cei doi tîlhari turnați în gips de culoarea ciocolatei — pe semne ca să accentueze cum se cuvine pentru băștinași caracterul universal al Bisericii” (p. 140 sq.). „Misiunea e puternică și, ca o dovadă pe date contemporane, are un camion” (p. 142).

Fîind cel mai mare proprietar de pămînt din această vale, scoțînd venituri mari din plantațiile de copra și din grajdurile de vaci, misiunea are posibilitatea să întrețină de peste cincizeci de ani o școală-internat pentru fete, condusă de călugărițe franceze. Iată cum prezintă autorul această școală: „Fetele sînt primite la vîrsta de cinci ani și stau în internat pînă cînd împlinesc paisprezece. Misiunea plătește toate cheltuielile de întreținere; în schimb, părinții sînt obligați să lase fetele cu desăvîrșire în grija călugărițelor și au voie să le vadă doar de cîteva ori pe an. Cînd am vizitat internatul se aflau acolo optezeci și trei de fete, majoritatea în clasele elementare. Elevele primeau noțiuni de limba franceză, de bucătărie, de religie, de cusut, de spălat și învățau și puțină istorie. Metodele pedagogice moderne sînt cu totul necunoscute; în genere, procedeul folosit pentru învățămîntul teoretic e următorul: una dintre călugărițe citește, după care toți copiii repetă în cor cele ascultate. Rezultatul, se înțelege, e că fetele pot să recite papagalicește rugăciunile, conjugările de verbe, maximele, șirurile de regi și psalmii, cu o viteză uluitoare, fără să înțeleagă o iotă din ce spun” (p. 141).

În legătură cu roadele acestei școli, Danielsson se pronunță astfel: „Cu toată munca plină de rîvnă a călugărițelor, se pare totuși că educația n-a dat roadele dorite” (p. 141). „În pofida celor peste cincizeci de ani de muncă asiduă din partea călugărițelor, roadele învățămîntului sînt slabe, iar școala-internat abia dacă se poate spune că a contribuit cu ceva la transformarea moravurilor băștinașilor și la ridicarea standardului de viață” (p. 142). Cauzele insuccesului sînt, după autor, următoarele: „De vină sînt, în primul rînd, izolarea și contrastul prea mare dintre școală și mediul înconjurător; pe de altă parte, ar fi necesar să existe și un internat pentru băieți, care să-l completeze pe cel pentru fete. Fără nici o formă de răutate, poate fi pusă întrebarea dacă metodele pe care le folosește misiunea sînt într-adevăr cele mai potrivite” (p. 142). Pe lângă aceasta, firma comercială neozeelandeză, care vinde vin și face cu puțință beția, contracarează acțiunea misiunii, încît autorul apreciază: „Are aproape tot atîta putere ca și misiunea” (p. 143).

Activitatea și succesele părintelui misionar Simeon în insula Hivaoa este arătată astfel: „Surplusul acesta de tineret, curățenia generală și purtarea cuviincioasă a băștinașilor erau rezultatul muncii energice a unui misionar, acum răposat. Cînd părintele Simeon a sosit în insulă, pe la începutul secolului XX, lucrurile stăteau și aici la fel de rău ca în Uapou; beția și bolile erau în floare, ca în toate insulele din grupul Marchizelor. Părintele Simeon a reușit totuși, printr-o metodă absolut deschisă, să câștige încrederea băștinașilor și a devenit astfel, încetul cu încetul, conducătorul lor de necontestat. Poate metodele cu care a combătut bolile și beția n-au fost întotdeauna prea democratice, dar au avut efect și au salvat multe vieți. Socotind că toate relele veneau de la scunere (corabie ușoară, cu două catarge și motor), misionarul a interzis pur și simplu vizitele băștinașilor la bord. De cum se apropia vreun vas, părintele Simeon trăgea clopotul, iar cînd toți sătenii se adunau ascultători, îi încuia în biserică. Singurii care aveau voie să-și păstreze libertatea erau cei cîțiva bărbați necesari pentru descărcatul și încărcatul scunerului; pe aceștia îi supraveghea părintele Simeon în persoană. Fără îndoială, misionarul nu-i putea împiedica pe marinari să coboare pe uscat, dar cum noii-veniți găseau totdeauna satul pustiu, se plictiseau repede și socoteau apoi, ca un lucru de sine înțeles, că în Uapou n-ar fi rău dacă ar fi altfel” (p. 186). Pentru stîrpirea încercării unor locuitori de a face rachiu, pe ascuns, acasă, „părintele Simeon porni și în privința aceasta un atac pe front larg; îi căuta pe păcătoși în ascunzătoriile lor și distruse rînd pe rînd, cu mîinile lui, întreaga aparatură. Încet-încet majoritatea băștinașilor deveniră băutori de apă curată” (p. 186)).

Despre mersul muncii dăduse de părintele călugăr Albert în insula Fatuhiva, autorul ne informează: „Părintele Albert ne mărturisi că întîmpină greutăți mari, dar adaugă că nutrea totuși mari speranțe în rezultatul final”. Semnificativ și concludent e ceea ce ne spune în legătură cu metodele folosite: „Ca un semn deosebit de îmbucurător socotea faptul că izbutise de curînd să-i facă pe enoriași să se intereseze atît de tenisul de masă, cit și de fotbal”. Ca realizări: „De asemenea, se începuse construirea unei biserici și, chiar dacă lucrurile mergeau încet, existau perspective că va fi terminată în cursul vieții lui” (p. 73).

Cimitirul romano-catolic, în care a fost îngropat pictorul european Gauguin este descris de autor astfel: „Colo se afla cimitirul, lat de vreo două sute de metri, ceva mai lung decât lat, după câte ni s-a părut, și împrejmuit cu o rețea de sîrmă cu ochiuri mari. Intrarea era formată dintr-un portal enorm, de ciment, fără ornamente. Poarta putrezită, zăcea alături, în iarbă. Am intrat. Drept în fața noastră se înălța un crucifix enorm, de două ori cît un stat de om. Pe fiecare parte a crucifixului se odihneau doi episcopi, în firide de ciment vopsite cu alb. După el se aliniau cîteva sute de morminte, în șiruri drepte și regulate. Cele mai multe dintre ele aveau cruci de lemn putrezite; ici-colo se puteau vedea morminte cu plăci de piatră și grilaje de fier ruginite” (p. 173). Iată cum se prezintă mormîntul lui Gauguin. Iluzia ni s-a spulberat într-o clipă: mormîntul arăta, dacă e cu putință, și mai urît decît celelalte. Pe o lespede goală și dreptunghiulară, făcută din ciment, se afla o placă obișnuită, din marmură albă, pusă acolo acum cîteva zeci de ani de Societatea Polineziană din Tahiti. Inscripția de pe placa de marmură suna astfel: „Aici zace Paul Gauguin — artist francez — 7 iunie 1848 — 8 mai 1903”. Apoi relatarea continuă: „Totul era neînchipuit de urît. Pe mormînt, firește, nu existau flori. Cine să aducă flori? Pentru preacuvioșii albi din vale, Gauguin a rămas mai departe pictorul nebun, iar băștinașilor, da, băștinașilor, le este și astăzi atîta frică de tupapaus, adică de strigoi, încît nu vin la cimitir decît cînd trebuie să fie înmormîntați ei înșiși” (p. 174).

Despre modul cum se serba ziua de odihnă, ni se comunică acestea: „...în puține părți ale lumii e prăznuită cu atîta sfințenie ziua de odihnă ca în insulele din Marea Sudului. Pentru polinezieni ziua de odihnă e totdeauna însă echivalentă cu o zi de petrecere; iar pentru ca o petrecere să fie reușită, e nevoie de mîncare, de multă mîncare” (p. 189; vezi și alte aspecte în legătură cu această zi la p. 196, 197 și 210 sq.).

Din păcate, creștinismul Insulelor Marchize era bîntuit și de *ura confesională*. Despre soții Heyerdahl, care au venit spre sfîrșitul anului 1939 în insula Fatuhiva, unde au stat un an și ceva, autorul ne spune: „Tot mai acum, cînd aveau cea mai mare nevoie de ajutorul băștinașilor, îi părăsiră toți, cu o singură excepție: deșiratul de Pakeekes își dădu toată silința să-i ajute... Oricît ar părea de ciudat, ajutorul acesta mai mult le-a dăunat celor doi soți. Incetul cu incetul, ei și-au dat seama că Pakeekes se afla în afara comunității celorlalți băștinași și că era tratat chiar cu dușmănie de ei, numai fiindcă era *protestant*, pe cînd ei erau *catolici*. Problemele religioase mai au încă o mare importanță pretutindeni în Marea Sudului, iar dușmănia între membrii diferitelor comunități este adeseori cumplită. Pakeekes aflase că Thor și soția lui erau protestanți și se bucurase din suflet că găsise, în sfîrșit, doi coreligionari. Se înțelege însă că nu întîrzie să le povestească și celorlalți băștinași de pe vale cărei Biserici aparțineau noii lui prieteni, din care pricină dușmănia și sila nutrită de ceilalți față de Pakeekes se răsrîrîse și asupra lui Thor și a soției lui. Din clipa aceea toți băștinașii de pe vale refuzară să-i mai ajute, chiar pentru bani, și-și dădură toată silința să le facă *ereticilor* o viață cît mai amară” (p. 87). Ei au mers pînă acolo cu ura confesională că atunci cînd soții Heyerdahl s-au îmbolnăvit, băștinașii au refuzat să le împrumute al-

bilor protestanți pirogile sau bărcile lor cu pînă ca să caute îngrijire medicală în insula Hivaoa (p. 87).

Nu este lipsit de semnificație, în această privință, nici următorul fapt: pentru ca pictorul european Gauguin să-și poată construi un atelier în insula Hivaoa, a trebuit să joace rolul unui „bun catolic”. „Primul lucru aflat la sosire — spune însuși pictorul — a fost faptul că nu exista nici un pic de pămînt care să poată fi luat în arendă sau cumpărat, în afară de cele aparținînd misiunii, dar și din acestea era foarte greu să poți dobîndi ceva”. Episcopul, fiind plecat, „a trebuit să-l aștept o lună de zile... În toată luna aceasta e lesne de închipuit că m-am dus în fiecare duminică la biserică și că am fost nevoit să joc rolul unui bun catolic, adversar al protestanților. Astfel am izbutit să fiu privit cu ochi buni și, fără să bănuiască pericolul, episcopul a consimțit, tocmai fiindcă era vorba de mine, să-mi vîndă cu șase sute cincizeci de franci o fișie mică de teren, plină de hățisuri și de bolovani. Am pornit la lucru și cu puteri înnoile și, datorită ajutorului dat de cîțiva oameni pe care i-am găsit la recomandarea episcopului, curînd m-am văzut instalat” (p. 165).

Interesanta și atrăgătoarea carte a lui Danielsson este prețioasă nu numai prin informațiile pe care ni le dă cu privire la istoria religiilor, ci și prin sensibilitatea autentic umană cu care redă viața grea a celor apăsați de tratamentul inuman al colonialismului. Prin aceasta, trezește simpatie și sollicitudine frățască față de toți cei ce luptă pentru o viață cu adevărat omenească, de dreptate socială, de pace și de progres.

Pr. Dr. CORNELIU SÎRBU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

IDEI ȘI PREOCUPĂRI SOCIALE IN OPERA LITERARĂ A LUI GALA GALACTION

Prezență vie și permanentă pentru oamenii și vremea sa, călăuzit de un puternic simțămînt de dragoste față de semenii, mîngîind suferințele celor slabi și alăturîndu-se cu însuflețire la lupta lor pentru dreptate, osîndind cu asprime abuzurile oligarhiei asupritoare, vibrînd adînc în fața tuturor frămîntărilor sociale din jurul său, împărțindu-se între altar și masa de scris, Gala Galaction a lăsat în urmă o moștenire literară menită să înfrunte veacurile. Opera literară, care și-a cucerit un loc de cinste în rîndurile marilor valori ale poporului nostru și ale lumii contemporane, se caracterizează — în ceea ce privește forma — printr-o înaltă măiestrie artistică, iar — în privința fondului — printr-un profund și nobil umanism, inspirat de învîțătura creștină și împletit cu puternice convingeri democratice.

Articolele de scriitor-cetățean,¹ care reflectă o atitudine combativă și realistă, ca și întreaga operă beletristică a lui Gala Galaction, sînt străbătute de un simțămînt de nemărginită iubire față de om. Această iubire arzătoare a izvorît din adîncul preceptelor evanghelice, pe care ilustrul scriitor, eruditul teolog și venerabilul preot Gala Galaction le-a trăit intens și le-a aplicat cu consecvență de-a lungul întregii sale vieți. De aceea, Prea Fericitul Patriarh Justinian spunea într-una din scrierile sale: „Ca om și ca scriitor, Părintele Gala Galaction a înțeles slujirea lui Hristos ca pe o permanentă slujire a semenilor noș-

1 La începutul activității sale literare și între cele două războaie mondiale, Gala Galaction a publicat numeroase articole, în ziare și reviste, ca: „Viața socială, Facla, Rampa, Viața românească, Cronica, Socialismul, Chemarea, Lumea nouă, Cuvîntul liber, Luptătorul, Spicul, Dimineața, Adevărul literar și artistic, etc. După 23 August 1944 a colaborat la Scînteia, România liberă, Victoria, Contemporanul, Gazeta literară, Albina (și altele. (Cf. Scriitori români, Gala Galaction, *Opere alese*, ediție îngrijită de Teodor Virgolici, vol. II, Articole, Editura pentru literatură, București 1961, p. V.

tri, a acestor frați mai mici ai Domnului. Preoția Părintelui Gala nu s-a manifestat numai de la altar, din amvon sau din scaunul duhovniciei... Ea s-a manifestat în largul vieții, între necazurile și suferințele oamenilor, în marele vârtej al luptei celor mulți pentru dreptate, pentru libertate, pentru demnitate umană”.²

De-a lungul a șase decenii, Gala Galaction a pus și a rezolvat probleme multilaterale, atât ca teolog, cât și ca scriitor. Intrucît preocupările de ordin social au format întotdeauna o importantă caracteristică a realizărilor sale literare, socotim că e bine ca acestea să fie cercetate și scoase la iveală, nu numai pentru cinstirea autorului și a operei, ci și pentru contribuția lor la înțelegerea justă a marilor prefaceri sociale petrecute în țara noastră în ultima vreme.

ROLUL SOCIAL AL ARTEI

Luind atitudine împotriva celor care — sub pretextul „artei pentru artă” — susțineau că literatura nu trebuie să aibă preocupări sociale, Gala Galaction a arătat, de la bun început, că „arta pentru artă este o iluzie și o deșartă fanfaronadă”, intrucît orice scriitor este reprezentantul unei anumite clase sociale și are, în această calitate, o înaltă misiune cetățenească.³

Primele încercări literare ale lui Gala Galaction poartă pecetea mișcării socialiste de la sfîrșitul veacului trecut, fiind influențate de Dobrogeanu Gherea și de marii scriitori sociali Tolstoi și Zola. Conștient de înalta misiune a scriitorului, sincer cu sine însuși și consecvent în toate atitudinile sale, autorul nostru a îmbrățișat fără rezerve afirmația realistă a lui Tolstoi: „arta este o funcție socială”. „Cînd am dat pentru întia oară peste această definiție, spune el, am făcut ca negustorul de mîrgăritare din Sf. Evanghelie: aflînd un mîrgăritar de mult preț, s-a dus, a vîndut toate cîtă avea și l-a cumpărat” (Mat. XIII, 45—46).⁴

Într-o epocă în care unii scriitori erau absenți față de suferințele și năzuințele celor mulți, complăcîndu-se în nepăsare și inactivitate sau într-o atitudine enigmatică și bizară,⁵ Gala Galaction a arătat că rolul cu-vîntului scris este extraordinar de mare, iar scriitorul trebuie să fie un „tribun” ai timpurilor sale și un „profet” al celor viitoare. În anul 1918, în mijlocul confuziei și haosului aduse de primul război mondial, el nu s-a sîit să scrie, cu emoționantă și convingătoare sinceritate: „Într-un timp de mari prefaceri, într-o țară în care tot ce s-a clădit s-a clădit în

² Un vrednic slujitor al Altarului: Părintele Gala Galaction, art. în rev. Biserica Ortodoxă Română, nr. 4, 1954, p. 434.

³ Cf. G. Călinescu, Istoria literaturii române de la origini și pînă în prezent, București 1940, p. 601.

⁴ Art. Surpriza a doua, în Opere alese, vol. II, p. 73.

⁵ Cf. art. Un coleg, ibidem, p. 255—256.

pripă și pe nisip, într-o societate stăpinită de numeroase vicii și de apucături antisociale, într-un popor pus la mari încercări, amărit de o soartă vitregă îndelungată — un artist pe care ni-l trimite cerul, un adevărat artist! poate el să se izoleze în arta transcendentală, să se țină numai de povești și de egloge, poate el să nu audă oceanul care fierbe în jurul lui, *poate el să facă artă pentru artă?*

În prefață la revista *Spicul*, apărută sub conducerea lui Gala Galaction în același an (1918), autorul nostru își deliinește astfel poziția: „Un scriitor, orice ar face și ar crede, este fiul vremii în care s-a născut... Poetul și scriitorul sînt cetățeni... Dorința noastră este să fie cetățeni mari, plini de iubire pentru noi și plini de eroism în fața revendicărilor noastre celor drepte. Scriitorul să nu se dezintereseze de noi, ci punîndu-ne mereu sub ochi icoana noastră și a vremii noastre, superior înțeleasă, să ne facă să simțim — în comedie, în roman, în poezie — cît de mult ne mai lipsește pînă la idealul la care el ar vrea să ne vadă îndrumați. Așa a făcut Eminescu. Așa a făcut Caragiale”.⁷ Aplicînd acest crez la vremea literară de atunci, Gala Galaction preciza: „În locul cantilenelor, legendelor, pastoraletelor false, țărănimii pe operetă și Arcadiei ferice în care credeam și ne complăceam pînă mai ieri, iată realitatea care stă în amfiteatru înaintea celui ce se va încumeta să mai fie scriitor român de azi-nainte: O Românie de țărani analfabeți, flămînzi de dreptate, de care și de pămînt. O surtucărie vagă, slujbașă cu schimbul, stricată de politicianism”.⁸

Corupția burgheziei românești din acea vreme pervertise însă multe conștiințe scriitoricești. Acest lucru l-a revoltat pe Gala Galaction și l-a făcut să exprime cu usturătoare ironie: „S-ar părea, judecînd după piața noastră literară, că sîntem societatea cea mai fericită și mai sănătoasă din Europa. Sărăcii noștri trăiesc tihnit și împăcați cu soarta lor. Muncitorii n-au nici o revendicare de făcut... Scriitorii noștri n-au întilnit niciodată în calea lor sărăcia, mizeria, strîmbătatea socială și ignoranța tristă a poporului!”.⁹ Față de apatia și lipsa de răspundere a unor asemenea colegi de litere, autorul nostru exclama cu mîhnire: „La noi parcă muzele sînt în concediu nelimitat, iar templul lor e supus exproprierii!”.¹⁰

Gala Galaction a criticat cu asprime servilismul și fățărnicia unor scriitori contemporani, care căzuseră în păcatul falsificării. El a atras atenția că acești scriitori, din „nemiloasa și hrăpăreața” burghezie românească, au fabricat o țărănime convențională, bună ca pîinea caldă, voioasă la muls ca o oaie și sentimentală și uitătoare de răul îndurat, și iertătoare ca Genoveva de Brabant. S-au scris sutimi de nuvele, sutimi de poeme și de cantilene din care se vede, spre înduioșarea burgheziei și ușurarea digestiilor ei laborioase, că țărani noștri sînt îngerii lui Dumnezeu.

6 Art. *Caragiale și arta pentru artă*, ibidem, p. 202—203.

7 Art. *Din prag*, ibidem, p. 197—798.

8 Ibidem, p. 199.

9 Art. *Poet și proletar*, ibidem, p. 213.

10 Art. *Literatură pentru cei mulți și dornici*, ibidem, p. 220.

nezeu, numai că poartă căciulă în loc de nimb și strămtari în loc de stiharele îngeresti".¹¹

După convingerea lui Gala Galaction, scriitorul care rămâne nepăsător la lipsurile, nedreptatea și neomenia socială din jurul său, este nu adevărat criminal.¹² Pentru a-și justifica mărirea sa, scriitorul trebuie să iasă din turnul de fildeş al indiferenței și să intre cu hotărâre și entuziasm în rindurile celor ce muncesc și luptă pentru a spori bunătatea și demnitatea omenirii.¹³

Din nefericire însă, asemenea principii însuflețite nu se puteau generaliza în societatea burgheziei românești din primele decenii ale secolului nostru, când dorința de parvenire și politicianismul erau principalele obiective ale clasei stăpânitoare. Gala Galaction a înțeles acest lucru și s-a ridicat cu curaj în apărarea scriitorilor cinstiți, a căror viață era împreunată cu multe lipsuri și umilințe. Astfel, el a admirat intransigența lui Vlahuță¹⁴ și a luat atitudine hotărâtă împotriva nedreptăților la care era supus Alexandru Macedonschi.¹⁵ Cît de grea era în acel timp situația scriitorului cetățean conștient de misiunea sa, o arată Gala Galaction în cuvinte amare, dar pline de adevăr: „Vai de cel născut între noi cu duhul dreptăților superioare și cu presimțirea celor ce trebuie să se întâmple mai târziu. Îl vom urî, îl vom prigoni, îl vom lapida, sau îl vom arunca în cisterna lui Ioan Botezătorul”.¹⁶

Marele nostru scriitor a arătat că societatea burgheză din vremea sa nu avea nici un fel de preocupare pentru soarta oamenilor de litere, în afară de aceea de a-i atrage în vreun partid politic. Dezvăluind opiniei publice faptul că scriitorul român nu putea trăi din munca sa de scriitor, întrucît poezia și literatura erau pe atunci ocupații sterpe și de-a dreptul păgubitoare, Gala Galaction spunea: „Îndeletnicirea și producțiunea literară, la noi sînt supuse, mai mult decît oriunde, nesiguranței, zigzagului și sterpiciunii. Scriitorii noștri se sting mai toți de timpuriu și se sting în două feluri. Unii isprăvesc prin casele de sănătate, alții isprăvesc în politică și în căpătuială”¹⁷... „Poetul trebuie să moară sau să innebunească

11 Art. *Siluite de o clipă*, VIII, ibidem, p. 232—233.

12 Art. *Porfir și Policarp*, ibidem, p. 393.

13 A se vedea, în această privință, dialogul dintre poetul Corneliu și sculptorul Teobald, în art. *Ieșind de la Maecena*, ibidem, p. 248.

14 „Vlahuță, spunea Gala Galaction, n-a făcut niciodată politică. Intr-o țară în care îndeletnicirea principală a cetățenilor este alergătura politică și patima electorală bine recompensată, Vlahuță a rămas necontaminat — și complet stăpîn pe sine. Pilda aceasta m-a subjugat și m-a călăuzit de-a pururi!”. „Art. Amintiri despre Vlahuță”, ibidem, p. 37. Urmînd exemplul lui Vlahuță și al altor scriitori progresiști, Gala Galaction a rămas consecvent în atitudinea sa de independență față de „magnații slovei românești” și n-a scris „nici o șchioapă de elogiul pentru nici una din aceste zeițăți, încă petrecătoare pe pămînt. Art. *Premiul Eliade Rădulescu*, ibidem, p. 70.

15 „Să fii și să trăiești o jumătate de secol, ca poet, în țara românească, în zilele bacanalei burghezești — este o năzdrăvănie care încheagă inima de admirație”, spunea el, referindu-se la Al. Macedonschi, care era amenințat să-și piardă slujba din cauză că nu voia să se înscrie în nici un partid politic. (Art. *Alexandru Macedonschi*, ibidem, p. 252.).

16 Art. *Porfir și Policarp*, ibidem, p. 391.

17 *Răspuns și sfaturi*, ibidem, p. 151.

la timp" — nu mai departe de 30—40 de ani¹⁸ — adăuga el, satirizînd fățărnicia clasei conducătoare, care lăsa pe cei mai buni scriitori să se zbată în lipsuri și mizerie, în timpul vieții, pentru ca abia după moarte să-i consacre ca oameni de valoare.

În numeroase scrieri ale sale, Gala Galaction a criticat cu asprime presa aservită intereselor burgheziei și și-a exprimat protestul față de înăbușirea scrierilor democratice și independente. „În țara românească și în presa românească, scria el, pînă azi, publicist independent și ziar fără telefon politic — sînt fenomene paradoxale... La noi trebuie să fii cu cineva... Noi nu avem, pînă astăzi, categoria cetățeanului stăpîn pe convingeri proprii și fără biserică politică”...¹⁹ „Politica sleiește toate rezervele noastre de elocință scrisă și nescrisă”, adăuga el cu amărăciune, intr-una din cronicile sale săptămînale.²⁰

Gala Galaction nu s-a mulțumit însă să rămînă un simplu critic al nedreptăților sociale din jurul său, ci a trecut la acțiuni energice împotriva tuturor acestor anomalii sociale, care se răsfrîngeau și asupra concepțiilor literare. Ideile umanitare ale Marii Revoluții Socialiste din Octombrie au încălzit și au însuflețit, într-o măsură foarte mare, eforturile nobile ale artei sale, iar atitudinea sa fermă, convingătoare, a entuziasmat și pe alți scriitori, antrenîndu-i în lupta pentru construirea unei lumi noi. „Cum voiți ca mișcarea socialistă să aibă toată amploarea și toată mărimea pe care i-o dorim fiecare, dacă voi cei ce visați, cîntați și scrieți, stați departe și nu simțiți nimic?”,²¹ se adresa el unor anumiți confrăți de literă, șovăielnici. Vestind că întreaga omenire se pregătește pentru ziua cea mare a înfrățirii popoarelor și a regenerărilor sociale, Gala Galaction bătea puternic și convingător la ușa conștiinței scriitorilor contemporani, cu întrebarea: „Artiștii, poeții, intelectualii, scriitorii, visătorii popoarelor, pot ei să doarmă somn de piatră cînd visul cel mai strălucit, întrevăzut vreodată, nălucește înaintea credulității omenești, înaintea speranțelor nemuritoare ale sufletului nostru?”²²

După convingerea lui Gala Galaction, pentru prefacerea societății trebuie depusă o luptă și o muncă fără preget — „labor improbus” — cum exprima el, din care rolul cuvîntului scris nu poate lipsi: „Să semănăm cuvîntul liber și cînstit, cu nepăsătoare abundență! Este sămînța care nu moare niciodată, chiar cînd ar fi să aștepte generații și generații.”²³

Arta literară, în concepția lui Gala Galaction, nu trebuie să fie lipsită de convingeri, ci dimpotrivă, trebuie să fie o artă cu tendință, înțelegînd prin aceasta tendința de a servi oamenilor, de a-i face mai buni, de a sta în permanență în slujba binelui. Arta nevropată, producătoare de nevroză, care pervertește conștiința și distruge sănătatea sufletească a cititorilor, trebuie prohibită și denunțată, ca operă criminală și diabolică.²⁴

18 Art. Birtășul Dobrogeanu-Gherea, *ibidem*, p. 189—190.

19 Art. *Labor improbus*, *ibidem*, p. 461.

20 *Pagini creștine*, Ziua Domnului, Editura Institutului Biblic și de misiune ortodoxă, București 1958, p. 168.

21 Art. *Literatură pentru cei mulți și dornici*, în *Opere alese*, vol II, p. 221.

22 Art. *Poet și proletar*, *ibidem*, p. 213—214.

23 Art. *Labor improbus*, *ibidem*, p. 463.

24 Art. *Surpriza a doua*, *ibidem*, p. 73.

Aceasta a fost concepția lui Gala Galaction cu privire la rolul pe care trebuie să-l aibă arta literară. Este concepția sănătoasă, înaltă și nobilă a unui om care timp de mai bine de o jumătate de veac s-a străduit să nu pîngărească sufletul cititorilor, ci să-i mîngie, să le fie de folos și să-i ajute cu deosebită grijă la cultivarea valorilor morale și a simțămîntului de solidanitate umană.

UMANISMUL

Caracterizînd personalitatea lui Gala Galaction, unul din colegii săi mai tineri de profesorat, spunea: „Profesorul și colegul nostru a iubit cu dragoste mistuitoare pe om. Pe omul slab, obidit, exploatat și călcat în picioare. Nuvelele și romanele sale tratează uneori frămîntările și suferințele omului de rînd, cu care autorul simpatizează pînă la a i se substitui”.²⁵ Intr-adevăr, ceea ce l-a făcut pe Gala Galaction să vadă și să profetească dreptatea oamenilor muncii și ceea ce l-a îndemnat să se alăture luptei acestora pentru o viață mai bună, a fost fără îndoială puternica și arzătoare sa iubire de oameni. El nu s-a mărginit la studii abstracte, ci a pus în practică iubirea creștină, pe care a privit-o întotdeauna sub aspectul ei cel mai nobil de iubire lucrătoare prin fapte.

Fără a se izola nici în amvonul bisericesc, nici în turnul de fildeș al scriitorului, ci venind în mijlocul celor mulți, însetați de dreptate și adevăr, identificîndu-se cu suferințele și cu aspirațiile acestora — implinindu-și astfel și în acest chip atît menirea nobilă a scriitorului, cît și misiunea sacră a preotului — Gala Galaction s-a străduit să arate că la baza tuturor raporturilor dintre oameni trebuie să stea etica dragostei față de om. Ani de-a rîndul el a luptat și cu scrisul, pentru construirea unei societăți în care omul să nu mai calce în picioare pe semenul său și în care să nu mai existe brutalitate, egoism și necinstire a demnității omenești.

Criticînd abuzurile oligarhiei conducătoare din țara noastră și arătînd că lipsa de respect a persoanei omenești se datora lipsei de dreptate economică și socială, Gala Galaction scria, în anul 1919: „Credem că omul, măcar în cercul vieții obișnuite, în orașe și în sate, pe timp de soare și de pace, poate să se înțeleagă cu fratele lui, fără aroganță, fără ghionți și fără pivnițe de siguranță. Dar pentru aceasta trebuie îndeplinită o condiție primă și capitală. Sîntem împărțiți în mari și mici, nu pe temeiul priceperii, simțirii distincțiunii sau al meritelor personale. Sîntem împărțiți în mari și mici, în stăpînitori și stăpîniți, pe temeiul unei mari nedreptăți economice. Această prăpastie trebuie umplută pînă sus. Cu cită muncă, sacrificii și dărimături de aiurea, nimeni nu poate ști. Dar prăpastia trebuie umplută, și se umple în fiecare zi”.²⁶

În scrierile lui Gala Galaction întîlnim numeroase pagini în care autorul face zguduitoare apeluri la omenia semenilor săi. În romanul *Papucii lui Mahmud*, socotit pe bună dreptate ca cel mai încheșat dintre romanele sale, Gala Galaction ne înfățișează adîncul proces de conștiință

25 Pr. Prof. Dr. I. G. Coman, în cuvîntarea ținută cu ocazia morții lui Gala Galaction. Vezi rev. *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5—6, 1961, p. 527.

26 Art. *Siluite de o clipă* (V), în *Opere alese*, vol. II, p. 419.

al lui Savu Pantofaru, chinuit de remuşcări pentru că omorise un om. Zbuciumul lăuntric şi sfişietoarea părere de rău pentru păcatul făcut într-o clipă de nebunie a beţiei, trezesc în sufletul ucigaşului dorinţa de a-şi curăţi conştiinţa. În urma spovedaniei şi a canonului primit, Savu devine un om nou, punînd în centrul tuturor preocupărilor sale datoria iubirii faţă de oameni. El îşi aduce aminte cum învăţase odată de la un preot că dintre virtuţile de căpetenie: credinţa, nădejdea şi dragostea, aceasta din urmă e cea mai mare. De aceea, împreună cu turcul Ibrahim, care nutrea aceleaşi simţăminte generoase, cei doi prieteni, deşi împărtăşesc credinţe religioase diferite, ajung totuşi la aceeaşi convingere neclintită că „omul trebuie să fie bun, îngăduitor de adevăr şi de cinste, zăbavnic la minie şi milostiv cu toată lumea, dar mai ales cu cei săraci”.²⁷ Credincios acestui principiu, Sava Pantofaru cutreieră lumea, lucrînd şi împărţind gratuit încălţăminte celor săraci, după cum îi porunceea canonul duhovnicului, făcînd însă şi alte fapte de binefacere, dictate de conştiinţa sa. „Pe drumul lui Cain, dar cu faptele lui Abel”, pocăitul rătăcitor, pătruns de un cald simţămînt de umanitate, ajută pe săraci, împacă pe cei învrăbiţi, îşi pune viaţa în primejdie pentru a o salva pe a altora. După ce culege de pe drumuri pe cei cinci copii orfani ai unei văduve, îi oreşte mari, deprinzîndu-i şi pe ei cu munca, apoi, cînd se desparte de aceştia — urmîndu-şi destinul, Savu le-a lăsat ca ultim testament îndemnul de a munci cinstit şi de a iubi pe orice om, fără deosebire: „Să nu vă fie ruşine de muncă... Munciţi pentru voi, dar şi pentru fratele sărac şi necăjit... Iubiţi-vă frăţeşte, voi care sînteţi fraţi, dar iubiţi deopotrivă şi pe ceilalţi... Ci ca să iubiţi pe toată lumea, trebuie să vă curăţiţi inima de orice trufie şi de orice închipuire măreaţă... Să ţineţi pe orice om mai bun şi mai de preţ decît voi, şi atunci nu vă va fi greu să-l iubiţi”.²⁸

Gala Galaction s-a dovedit a fi unul din cei mai entuziasmaţi militanţi pentru dreptul de ocrotire, iubire şi înţelegere faţă de cei nevoiaşi. Călăuzit de marea sa iubire de oameni, în dorinţa fierbinte de a îmbunătăţi soarta celor nefericiţi, el făcea un călduros apel la simţămintele umanitare ale cititorilor săi, scriind, în ajunul sărbătorii Naşterii Domnului din anul 1934: „Priviţi cohortele de desculţi, de trenţăroşi, de declasaţi, care încep să defileze pe sub vitrinele încărcate cu mîncări, cu băuturi şi cu veşminte! Şi spuneţi-mi fără vorbe, fi-veţi voi în stare să vă bucuraţi, în casele voastre, de mediocra voastră tihnă de sărbători, cînd veţi vedea, sub pleoapele lăstate, această armată a degradării şi a mizeriei, de la periferia Capitalei româneşti?”²⁹

În romanul *Doctorul Taijun*, Gala Galaction pune problema femeii căzută în păcatul desfrînării. Pătruns de un generos simţămînt umanitar, el condamnă atitudinea uşuratică faţă de femeie şi susţine dreptul celor ce greşesc de a fi trataţi omeneşte. Eroina romanului, Floreal Vasilescu-Plopu, primeşte iertare, în numele preceptului biblic referitor la femeia desfrînată: „Acela dintre voi care este fără de păcat, să arunce cel dintîi

27 Gala Galaction, *Opere alese*, 1, Editura de Stat pentru literatură şi artă, 1956, p. 351.

28 Idem, *ibidem*, p. 387.

29 *Pagini creştine. Ziua Domnului*, p. 164.

piatra asupra ei" (Ioan VIII, 7). Odată cu motivarea creștină a iertării femeii păcătoase, autorul arată însă și cauzele sociale care au contribuit al abaterea acesteia de la conduita morală. Vom reveni asupra acestui amănunt, reținând deocamdată ideea că iertarea și îndreptarea celui ce a greșit formează una din preocupările de seamă ale umanisticii lui Gala Galaction.

Critica literară susține că în Gala Galaction s-au înfruntat două atitudini de viață — una laică, iar alta teologică — pe care autorul a încercat să le armonizeze și să le împace, după o concepție specifică lui.³⁰ Nu intenționăm să dezmințim această afirmație, mai ales având în vedere că însuși Gala Galaction mărturisea, în anii din urmă ai vieții sale: „A fost o preocupare a vieții mele aceea de, dacă nu a armoniza, dar a pune în paralelă pe marii dascăli ai cugetării revoluționare, cu propovăduitorii de azi și de altă dată ai concepției și ai vieții creștine”.³¹ Dar nici nu putem să trecem peste faptul că preocupările teologice creștine au fost factorul hotărâtor care a determinat și a întreținut principiile umanitare ale lui Gala Galaction. Evanghelia Mântuitorului nostru Iisus Hristos, sublim înțeleasă, a fost aceea care a îndemnat pe marele nostru scriitor să ajute și să iubească atât de mult pe semenii săi. El a înțeles și a simțit că în centrul preocupărilor sale trebuie să stea omul, cu toate problemele și frământările lui, dar a subliniat că acest om trebuie slujit în numele unei cauze superioare: în numele lui Iisus Hristos.

De aceea, în spovedania scrisă a preotului Abel Pavel, eroul pozitiv al romanului *Roxana*, Gala Galaction puneă îndemnuri profund umanitare și, în același timp, profund creștine, ca acestea: „Să slujim aproapei, pentru Iisus Hristos!... Să facem din casele noastre, din parohiile noastre, din bisericile noastre, iar și iar, acele focare sfinte ale dragostei de oameni, biruitoarele lumii greco-romane! Să fim înc-odată, marii animatori și marii păstori ai mulțimilor muncitoare și suferinde!”.³² Autorul „Roxanei” a crezut și a afirmat cu tărie că iubirea creștină este supremul medicament cu care trebuie tratate răcilele sociale ale vremii sale: „Cu ce leac putea-vom încă odată să vindecăm înfricoșata nevroză socială a vremurilor noastre, întreabă același Abel Pavel, dacă nu cu această atotbiruitoare iubire de oameni, strălucit exemplificată odinioară de eroii martiri? În universala confuziune de azi, în putreziciunea inimei contemporane și în spectacolul deznădăjduit al egoismului dezmățat, ce măsură, ce antiseptic, ce corectiv vom putea să mai găsim, dacă divina vistierie a iubirii creștine s-ar dovedi sleită și compromisă?”.³³

Fără îndoială că Gala Galaction rămîne în galeria marilor figuri ale literaturii universale, mai întii de toate, ca mare umanist. Și ne permitem să precizăm: un umanist creștin, care a înțeles și a trăit un creștinism profund realist, strîns legat de viața și aspirațiile nobile ale omului. Vom vedea, în cele ce urmează, care sînt formele și conținutul social sub care s-a manifestat umanismul lui Gala Galaction.

30 Vezi Teodor Virgolici, *Prefață la Gala Galaction, Opere alese*, 1, 1. 6.

31 Art. *Între revoltă și contemplație*, în *Contemporanul*, nr. 85, din 14 mai 1948, p. 7.

32 *Opere alese*, 1, p. 134.

33 *Ibidem*, p. 134—135.

ATITUDINEA FAȚĂ DE CEI SLABI ȘI ASUPRIȚI

Încă de la sfârșitul veacului trecut, când — după cum observă Gala Galaction — reprezentanții burgheziei românești, „ajutați de norocul de la Plevna și consacrați binefăcători ai patriei, prin eroismul celor rămași în șanțuri, ridicară deasupra țării recunoscătoare piramida capitalistă”,³⁴ venerabilul nostru scriitor s-a așezat alături de cei slabi, umiliți și dezmoșteniți. Preferând locurile cele mai modeste, expunându-se adeseori nedreptăților, lipsurilor și prigoanelor îndurate de cei oprimați, acela care devenise deja scriitorul cunoscut, teologul de seamă și învățatul clasicist — și care în viitor avea să devină vrednicul preot creștin —, Gala Galaction a rămas în mod consecvent alături de cei ce sufereau și luptau pentru dreptate, fiind pătruns de înțelesul nobil al luptei lor și sprijinind-o cu toată însuflețirea.³⁵

Atitudinea sa reiese în mod firesc și din scrierile sale. Nuvelistica lui Gala Galaction se ocupă, în mare măsură, cu zugrăvirea emoționantă a unor dureri și drame petrecute în lumea celor lipsiți de drepturi și apărare. În acest sens, cele mai izbutite nuvele ale sale sînt acelea în care evocă scene din epoca răscoalei lui Tudor Vladimirescu.

Asfel, în nuvela *La vulturi*, scriitorul descrie situația încordată, dramatică, a poporului român, supus hărțuierilor cotropitorilor turci. Cu rară măiestrie artistică, Gala Galaction zugrăvește suferințele și spaima celor urmăriți de turci, luînd parte el însuși la durerile poporului încătușat în robie. Surprinsă de năvala neașteptată a unei cete de turci, Agripina Ozun încearcă să ajungă la stîna tatălui ei, urcînd pieptiș muntele — pe cărarea cea mai scurtă, dar și cea mai anevoioasă — cu un copil în poală, cu unul în spate și altul de mînă. Insuflețită de hotărîrea dîrză de a-și salva copiii, Agripina luptă eroic cu oboseala și primejdia drumului. Sfîrșită de puteri, cu o ultimă rămășiță de voință și luciditate, ascunde copilul cel mic într-o căpiță de fin, dîndu-și seama că nu-l mai poate purta, apoi, într-o stare de semi-inconștiență, reușește să ajungă la stîna, împreună cu ceilalți copii. Momentul culminant al întîmplării îl constituie descoperirea dispariției din căpița de fin a copilului, mîncat de vulturi. Această tragedie zguduitoare se încheie cu invocarea bătrînului cioban Dănilă, bunicul copilului sfîșiat de vulturi, care, cu capul descoperit, plînge în fața cerului: „Pune un hoțar, stăpîne, nenorocirii noastre! Ajungă Sfinției Tale atîta jertfă! Ajungă atîta risipă, atîta jaf la vulturi din mana bieteii țări și din carnea noastră!”³⁶

Vitregia vremurilor de robie, necăzurile și hărțuierile la care erau supuși locuitorii satelor noastre sînt descrise și în alte nuvele ale lui Gala Galaction. În *Zile și necazuri din Zaveră*, autorul ne arată nestatornicia acelor vremuri, provocată de năvălirile turoilor, care jefuiau pe cont

34 Art. Turnu Măgurele, în *Opere alese*, vol. II, p. 65—66.

35 Cf. cuvîntarea ținută de prof. academician Tudor Vianu cu ocazia morții lui Gala Galaction, în rev. *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5—6, 1916, p. 520.

36 În volumul Gala Galaction, *Nuvele*, Editura de Stat pentru literatură și artă, București 1954, p. 52.

propriu satele și așezările românești, chiar și cei mai becisnici dintre ei socotindu-se tari și dorind să se îmbogățească.³⁷

În nuvela *Lingă apa Vodislavei*, Gala Galaction descrie o altă întâmplare, petrecută după înăbușirea revoluției lui Tudor Vladimirescu, când turcii năvăleau în ținuturile românești, „cît în vînătoare după greci, cît după haraci și după plească”.³⁸ Iordache Cojocarul, „om cu stare, dar sanchiu și nemilos, care nu rîdea niciodată și bătea pe calle de le zvînta”,³⁹ pleacă în pribegie, de teama turcilor, împreună cu alți negustori. Tragedia națională și vremurile de restriște nu schimbă cu nimic firea brutalului negustor. El bate cu cruzime pe un cioban întilnit în cale și-l batjocorește cumplit, înjugîndu-l la car, pe motiv că unul din cîinii acestuia îi sfîrtecase pantalonii. Cu sufletul zdrobit de rușinea suferită, ciobanul găsește un turc înarmat și, în dimineața următoare, îl aduce la ceata băjenarilor ca să-i facă dreptate: „— Nu-l lăsa, boierule! Fă-mi dreptate, boierule! Plînsul ciobanului era sălbatic și zguduitor, ca un puhoi de ape descărcat din virful muntelui”.⁴⁰ Drept ispașă pentru bătaia și batjocura suferită, el cere capul lui Iordache. Răzbunarea ciobanului e groaznică. Alit de mare era umilința pe care o îndurase, încît nu mai găsește nici un simțămînt de milă față de vrăjmașul său, deși acesta era de aceeași „lege” cu el. Răzbunarea celui asuprit, deși cumplită și crudă, ne este prezentată de autor ca un act de dreptate în favoarea celor batjocoriți și impilați.

Copca Rădvanului este o povestire în care Gala Galaction dă la iveală urmările inegalităților sociale. Țiganul Mură iubește cu disperare pe fata stăpînului său, domnița Oleana, cu care copilărise pe vremuri. Fața îi împărtășește dragostea, dar nu și-o dă pe față, de teama surghiunului la mănăstire. Iubirea lor are un sfîrșit tragic, în apele năvalnice ale Otului, care înghit rădvanul de nuntă al miresei, împreună cu cei doi îndrăgostiți.

În aceeași măsură ne impresionează *Soleima*, o nuvelă în care ni se descrie uciderea unei cadine răzvrătită față de orînduirea neomenoasă ce reducea pe femeie la situația înositoare de sclavă și instrument de desfătare a bărbatului.

Un conflict care arată ura și lupta de clasă ne-a descris Gala Galaction în nuvela *Gheorghe Cătălina*. Țăranul Gheorghe Cătălina ucide pe arendașul Dănoiu, bănuind că acesta vrea să-i seducă soția. Conflictul dintre țăran și moșier nu e numai de natură sentimentală, oi el ne dezvăluie antagonismul de clasă dintre cei asupriți și asupritori. Ura celui batjocorit, alimentată de gelozie, devine o obsesie chinuitoare, care determină pe țăranul oropsit să răzbune impilările și batjocura venite din partea arendașului.

37 Astfel, Gala Galaction ne descrie, cu fine nuanțe de umor și ironie, cum Negoia, un flăcău puternic, dar sfios, este luat rob de către un turc slăbănog. Iată portretul turcului: „Era o dihanie mărunțică și mustăcioasă. Era soios și trențuros și, dacă venise și el cu oștirea turcească, trebuie să fi fost de la sacale ori de la bucătărie. Avea numai un cuțit mare înfipt la briu”. (În vol. *Lingă apa Vodislavei*, nuvele și povestiri, Editura pentru literatură, București 1961, p. 181).

38 Ibidem, p. 145.

39 Ibidem, p. 146.

40 Ibidem, p. 157.

Problema țărănească a format, de altfel, una din preocupările de seamă ale scrisului lui Gala Galaction. Autorul a îmbrățișat cu nespusă dragoste cauza dreaptă a țărănimii noastre, dornică de a-și scutura jugul boieresc și împilările neomenoase. În *Siluate de o clipă* (VIII), publicată în anul 1919, în ziarul *Socialismul*, Gala Galaction scria: „Care a fost rostul, care a fost soarta țărănimii românești de o jumătate de veac încoace? Pe cînd burghezia din vechiul regat s-a înfiripat, s-a înstărit și a clădit de jur-împrejur, spre apărarea și asigurarea privilegiilor ei, o întreagă forță legislativă, țărănimea a rămas în cîmp deschis, pradă arbitrarului și exploatării. În ochii, în sufletul, în neîncrederea ascunsă și întunecoasă cu care te întimpină țăranul, citește anii lungi și grei ai jugului proprietăresc, citește istoria iobagului, osîndit din tată în fiu să poarte într-o țară atît de mănoasă ca a noastră cătușele clăcii și ale dijmii”.⁴¹

Gala Galaction a fost un mare admirator și iubitor al țărănimii noastre, care, cu toată ignoranța și mizeria moștenită de la nedreapta stăpînire moșierească, n-a încetat să lupte pentru o viață mai bună, mai lăunșă. În primăvara anului 1907, cînd guvernianții din țara noastră — lăsînd la o parte deosebirile politice — au fraternizat, pentru a înăbuși răscoala țărănimii, Gala Galaction nota, cu amărăciune, în cronica sa de atunci: „Sărmană țărănime, cutremură-te! Stăpîinii tăi și-au dat mîna ca să înăbușe glasul răzvrătirii tale!”.⁴² La aproape o jumătate de veac după amuțirea și pacificarea, cu ajutorul tunurilor, a revendicărilor țărănimii, autorul nostru — rămas unul din puținii martori care au judecat și au plîns marea noastră dramă socială din 1907 — salutînd schimbarea fericită adusă de cuceririle abia visate cu zeci de ani în urmă, scria: „Martirii din 1907 n-au murit zadarnic. Urmașii lor au intrat, cu vigoare și cu victorioasă conștiință, în rostul muncilor celor noi. S-a dus robia boierească, s-au dus angaralele, s-au dus rușeturile și legile de aramă! Muncitorii ogoarelor, pilduiți, luminați și sprijiniți de muncitorii de la orașe, pășesc solid, spre desăvîrșirea operei începute”.⁴³

Scrisul lui Gala Galaction a sprijinit întotdeauna lupta pentru dreptate a maselor muncitoare, luptă pe care autorul a privit-o cu dragoste, cu simpatie și cu încredere. Iată cum descrie el anumite aspecte ale unei întruniri muncitorești din sala Dacia, în anul 1919: „Din mahalalele mocnite și îngropate în noroi, din subsolurile umede sau asfixiante din miile de celule prea strîmte, unde albina proletară distilează mierea trîntorilor capitaliști, de pretutîndeni poporul muncitor venise în cete negre ca să sporească, umăr lîngă umăr, falanga revendicărilor socialiste... Sînt mulți, sînt nenumărați, izvorăsc din toate găurile și pivnițele îmbătrînitei noastre zidiri capitaliste. Sînt palizi, sînt rău îmbrăcați, au mîinile bătătorite și negre, dar au sufletul de flacăară, credința de oțel și viitorul este al lor”.⁴⁴ „...Poți să mai discuți dreptatea lor, cînd sînt atît de mulți, cînd trec prin viața aceasta împovărați atît de greu și cînd bunătățile vieții s-ar

⁴¹ *Opere alese*, vol. II, p. 232.

⁴² *Art. Amintiri...*, ibidem, p. 499.

⁴³ *Ibidem*, p. 500.

⁴⁴ *Art. Mîtingul de la Dacia*, ibidem, p. 432—434.

putea, atât de ușor, repartiza mai drept și mai frățește?”, întreba scriitorul nostru, cu ocazia unei demonstrații muncitorești de 1 Mai, zi numită de el „sărbătoarea cea dintâi dintr-un calendar ai cărui sfinți și martiri sînt încă necanonizați”.⁴⁵

Gala Galaction a criticat măsurile represive nedrepte prin care burghezia urmărea să stăvilească voința muncitorimii. Comparînd mișcarea muncitorească din țara noastră cu mișcarea creștină din imperiul roman de odinioară, profetînd că „citadela egoismului celor puternici” va fi sfărîmată „el alirma: „Proletariatul român merge înainte, în cete de sute și de mii de oameni, spre țelul, precis și sigur. Biruința este de partea lor! Ei sînt trecători, ei sînt expuși urii, prigoanei și nimicioirii, dar avîntul lor este etern și dreptatea lor e soră cu stele nemuritoare!”.⁴⁶

Alăturîndu-se cu tot entuziasmul la lupta dreaptă a revendicărilor muncitorești, Gala Galaction nu s-a depărtat de la idealul său creștin și nu s-a abătut de la conduita sa preotească. Fără a fi marxist, deși a vorbit cu respect despre Marx, fără a fi revoluționar propriu-zis, deși a sprijinit continuu elorturile nobile ale muncitorimii, Gala Galaction s-a situat pe o poziție specifică lui, încercînd chiar uneori să justifice cu argumente creștine temeinicia idealului socialist. Aceasta nu înseamnă că trebuie să vedem în el o personalitate contradictorie. Dimpotrivă, trebuie să vedem în Gala Galaction pe omul credincios cu suflet larg, pătruns de cele mai alese simțăminte umanitare, adînc înțelegător față de suferințele semenilor săi, dornic să ia parte la alinarea acestora și la înfăptuirea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt.

Convingerile sale în această privință și le-a arătat Gala Galaction, mai bine ca oriunde, în articolul *La mormîntul lui Frimu*. Criticînd societatea burgheză, care a săpat morminte timpurii celor mai buni fii ai poporului, autorul își exprimă în următoarele cuvinte dragostea față de prietenul iubit: „Scump prieten, inimă fierbinte și suflet de apostol! Ai voit să mintuiești pe frații tăi, ai voit binele poporului, ai voit să potrivești cîrîndea ta — tîmplar sublim — nodurile și scrijeliturile blestematei trupini sociale! Te priveam totdeauna cu drag și cu admirație. Iubeam avîntul tău, veneram sfînta ta sinceritate și mă plecam adînc, cum mă voi pleca întotdeauna, înaintea crezului tău socialist”.⁴⁷

În continuare, Gala Galaction își precizează atitudinea spunînd: „Dar soarta ta și a multora din lumea voastră roșie mă înfioară și mă neliniștește. Curajul vostru, credința voastră și din cînd în cînd moartea voastră eroică mă duc la grea cumpănă. Tu însuți — atât de curat la inimă, atât de iubitor de oameni și plin de idealul tău — tu cu viața ta violent isprăvită la calea jumătate, îmi amintești de o întîmplare analoagă, pe care o recitesc cu evlavie, în fiecare an, înainte de Paști. Mă tulbură asemănarea aceasta, mă tulbură eroismul vostru și mă tulbură dreptatea revendicărilor și a luptei voastre. Dar ce vreți?... Mi-am dat cuvîntul și credința mea în mod irevocabil celui mai mare dintre voi toți, care ați murit și veți mai muri în spînzurători și în pușcării”.⁴⁸ Privind

45 Art. *Intii Mai*, ibidem, p. 379—380.

46 Art. *Mîtingul de la Dacia*, ibidem, p. 435.

47 La mormîntul lui Frimu, ibidem, p. 376—377.

48 Ibidem, p. 377.

stilul roșu de la căpățîul mormîntului lui Frimu, Gala Galaction exprimă, conciliant: „Cît aş vrea să pironesc pe tine o stinghie transversală şi să te readuc la semnul meu familiar şi sfînt!... Să nu dezbinăm însă unitatea noastră de simţire pentru acest amănunt. Voi primi acest stil roșu de la căpățîul tău, cu tot ce simbolizează şi proclamă. Primeşte şi tu să şoptesc deasupra tîhnei tale: „Fericiţi cei prigonîţi pentru dreptate, căci a lor este împărăţia cerurilor!” (Matei V, 10).⁴⁹

ATITUDINEA FAȚĂ DE BOGAȚI ȘI ASUPRITORI

În aceeași măsură în care s-a arătat atașat față de suferințele și cauza celor asupriți, Gala Galaction s-a dovedit necruțător față de păcatele celor asupriți. El a luat atitudine fermă împotriva celor care nu aveau altă preocupare mai de seamă decît aceea de a acapara bogății, sporind astfel inegalitatea și nedreptatea socială. Pornind de la învățătura creștină, care afirmă că bunurile materiale ale vieții pămîntești, nu sînt nici bune, nici rele, în sine, dar devin bune sau rele, după felul și scopul în care sînt agonisite și întrebuințate, Gala Galaction a scris multe pagini cu asemenea nuanță moralizatoare.

Astfel, în nuvela *Moara lui Călișar*, el ne arată care este natura și valoarea bogăției. Moș Călișar e un vrăjitor care și-a vîndut sufletul diavolului și care lucrează pentru acesta, ispitind cu mirajul îmbogățirii pe cei ce doreau — ca și viteazul Stoicea — să se „procopsească”. Nuvela urmărește să demonstreze teza creștină cu privire la nestatornicia mării lumesti și caracterul trecător al bogățiilor. Ea ne sugerează însă și o altă idee și anume aceea că într-o societate întemeiată pe exploatare, cum e cea în care trăiește Stoicea, lanțurile sărăciei nu pot fi sfărîmate decît cu prețul vinzării sufletului. Soarta lui Stoicea, care se sinucide, după ce omoară pe vrăjitorul ce-l amăgise cu iluzia îmbogățirii, arată că bogățiile adunate fără muncă sînt blestemate și sortite pieririi, iar goana după asemenea bogății are ca urmare pierderea sufletului.⁵⁰

Același lucru reiese și din nuvela *Gloria Constantinii*. Și aici, pornind de la concepția creștină cu privire la bunurile materiale, autorul nu osîndește bogăția ca atare, ci numai patima de a o acapara fără muncă, în detrimentul altora. În plus, din felul în care descrie pe eroul principal, Gala Galaction ia atitudine împotriva lenei și scoate în evidență principiul sănătos al muncii. Constantin Fierăstrău, eroul nuvelei, ne e prezentat ca un element fără preocupări serioase. Pentru el munca e ceva înjositor, care îi repugnă. „Era grozav de leneș, indiferent la dojană ca și la laudă și fără altă regulă de activitate decît fantezia și bunul său plac, care, însă, îl împingeau la muncă utilă foarte rar”.⁵¹ Inteligent și totuși leneș la învățătură, fără tragere de inimă pentru vreun meșteșug sau pentru munca pămîntului, Constantin duce o viață de aventurier, urmărind să trăiască pe spinarea altora, din „învîrteli”. Dorința de îmbogățire îl

49 Ibidem, p. 377—378.

50 Cf. Dumitru Micu, *Prefață la Gala Galaction, Lingă apa Vodislavei*, p. VIII—IX.

51 *Lingă apa Vodislavei*, p. 94.

îndeamnă să viseze și să caute comori. La aceasta se adaugă și patima nelegiuită pentru Frusina, soția fratelui său. Nuvela are un sfârșit tragic. Descoperind comoara mult visată, Constantin Fierăstrău își omoară frațele, apoi el însuși, împreună cu amanta sa, sfârșesc în valurile Dunării. Ideea care se desprinde de aici subliniază că averea agonisită fără muncă generează cele mai mari păcate și are urmări dezastruoase.

În multe din scrierile sale, Gala Galaction a făcut un aspru rechizitoriu celor bogați, intriganți și parveniți. În nuvela *O stea prin fereastra lui Manolaș*, el critică nedreptatea socială, luxul și impertinența celor aveau. Vasile Manolaș, poreclit de către colegii săi de birou „filozoful”, se întreabă, plin de revoltă: „Cum se face că unii au atît de mult, și alții prea puțin ori nicidecum? Din care izvoare, pornite din firea lucrurilor ori săpate înadins de oameni, țîșnesc inegalitatea, nedreptatea și amărăciunea socială? Și dacă întrebarea aceasta e prea înaltă, aproape metafizică, cum se face că dintre mai mulți tovarăși porniți cu același pas, pe aceeași cale ajung la situațiuni puternice și la avere mai întîi cei incapabili și și perverși?.”⁵² Bolnav și cu studiile neisprăvite din cauza lipsurilor, Manolaș, elevul eminent de odinioară — care, cu toate calitățile lui, n-a putut să ajungă decît subșef de birou, în subordinea unui fost coleg de școală, medicocru și ticălos — exclamă, disperat: „Unde e dreptatea vieții, care este logica împărțirii bunurilor pămîntești?”⁵³

Aceleași întrebări, constituind un protest acuzator față de asupritorii celor slabi, le pune Gala Galaction în monologul spovedaniei preotului Abel Pavel, însulețitul personaj din romanul *Roxana*. Criticînd situația și persoana marelui capitalist Atanasie Cœur, îmbogățit într-un timp record, prin afacerile dubioase încheiate în timpul războiului, preotul Abel Pavel întreabă: „Care este secretul acestor mari izbînzii materiale, acestor averi uriașe, agonisite în cîțiva ani? Și care este complexiunea intimă sufletească a unor atari conchistadori financiari, sărmani numărători de golani pînă mai ieri, și deodată: personagii tolănite în automobile proprii și inși petrecători în palate princiere?.. Slava unui poet — amară și negativă — nu vine niciodată într-o noapte. Celebritatea unui chimist sau naturalist crește trudnic, în vreme de decenii, pînă în ceasul încununării lui, în academii, sau în amfiteatrul opiniei științifice. Faima și puterea unui milionar — născut mai ales în mocirlele sîngeroase ale războiului — se ridică deasupra noastră, deodată cu pălălaia incendiului și ca iazmele văzute în friguri...”⁵⁴

Gala Galaction descrie cu profundă antipatie și repulsie portretul lui Atanasie Cœur, multimilionarul parvenit: „Avea o căpățină rotundă și voluntară, obraji grei ca de pămînt, partea de jos a figurii pătrată și arhi-egoistă. Purta, sub nasul său cu nări porcine, această uriciune, jumătate rasă, jumătate tunsă, și absurdă, care este mustața modernă. Faptul că purta ochelari adăuga figurii sale închise și respingătoare intermitențele unei străluciri diabolice. Persoana lui întreagă, prin tot ce arăta — o cărare în mijlocul capului, niște bosumflări dezgustătoare pe sub bărbie, o

⁵² Ibidem, p. 188.

⁵³ Ibidem, p. 195.

⁵⁴ Opere alese, I, p. 140—141.

gură strînsă și neagră ca o chisea de cămătar, zvîrlitura ochilor, impunătoare și ironică, în moalele privirii tale — persoana lui întreagă, îmbrăcată în negru și pretențios, te înțepa și te răzvrătea. Un om sanchiu, fără stimă pentru aproapele, fără dragoste și fără pic de milă”.⁵⁵ Josnic prin toate purtările sale, orgolios și mercantil, marele bogătaş are o singură deviză: „*do ut des*!”. El se angajează să susțină cheltuielile de construire a unei biserici, dar face acest lucru nu din evlavie creștinească sau dintr-un simțămînt de datorie, ci din calcul utilitar, intenționînd să realizeze o zgomotoasă afirmare politică de pe urma pretinsului său gust umanitar și creștinesc. Astfel, Gala Galaction ne arată că bogatul truiaș, chiar atunci cînd face o faptă bună, o face din interes, cu intenția de a recolta noi profituri de pe urma ei. O asemenea faptă, departe de a fi meritorie din punct de vedere creștin, este dimpotrivă, un păcat josnic, respingător.

Parvenitul Valeriu Pop-Poenari, din schița *Spre portofoliu*, este derisiv cu aceeași antipatie. Reprezentant tipic al celui ce știe să se căpătuiească, Valeriu Pop-Poenari își face loc cu impertinență pe scara onorurilor, găsind înțelegere și sprijin pentru pretinsul său „geniu științific” la capricioasa și excentrica bogătașă Esmeralda, care îl face director la „Muzeul de monștri vegetali”. Urmărea e caracteristică tuturor parvenitilor: „Muzeul s-a ridicat mărșă în cel mai sănătos cartier al Capitalei și directorul s-a instalat în jumătate din încăperile lui. Monștrii vegetali, cam puțini, fiindcă nu s-au găsit atîți cîți trebuiau, au ocupat cîteva săli de jos”.⁵⁶ Acum, Valeriu Pop-Poenari urmează să fie ales ministru, prin grația aceleiași Esmeralda. În automobilul somptuos care-l poartă spre noua cucerire, nu încearcă alt sentiment decît încîntarea față de contrastul dintre fericirea lui și soarta precară a celor fără noroc, din jur. Nu-l impresionează gestul disperat al unei femei cu cinci copii, care îi cere de pomana, cu riscul de a fi strivită de automobil. Dialogul dintre bogătaş și cerșetoare este concludent:

„— Am cinci copii cuconășule! Mi-e foame! Mi-e frig!

— Gardist, du-o la secție, să se încălzească!”.

Gala Galaction a criticat cu vehemență josnicia, zgîrcenia, brutalitatea și egoismul celor asupritori. Descriind fie pe Iordache Cojocarul, negustorul cu suflet de fiară, fie pe insolentul Atanasie Ceaure, fie pe parvenitul Pop-Poenari, fie alte personaje din tagma acestora, Gala Galaction a arătat că bogătașii timpului său sînt la fel de meschini și de lipsiți de omenie, iar bunurile adunate, prin exploatarea celor slabi, sînt tot atîtea păcate grele și acuzatoare. El nu și-a făcut iluzii în privința îndreptării unor asemenea oameni, ci a constatat cu justete: „Nu vom îndrepta pe parvenit, nu vom turna minte în capul bogătașilor. Experiența celor ce au trecut aceleași fluctuații sociale ca și noi ne învață că mila, cuvîntul înțelept și elocința nu se lipsesc de inima oligarhiei, cum nu se lipește apa de fierul ars în foc”.⁵⁷

⁵⁵ Ibidem, p. 148.

⁵⁶ *Lîngă apa Vodislavei*, p. 273.

⁵⁷ Art. *La o parte, camarade!*, în *Opere alese*, vol. II, p. 438.

Gala Galaction a insistat asupra faptului că înfrîngerea asupritorilor nu e posibilă decît prin unirea într-un front comun al celor asupriți: „Stăpînitorii societăților, spune el, sînt puternici și cruți atîta vreme cît stăpînii sînt risipiți și neinstruiți asupra drepturilor celor mulți”.⁵⁸ Manifestîndu-și revolta față de situația tristă a copiilor fără căpătîi, care vagabondau pe străzile Capitalei, Gala Galaction a arătat, în cuvinte tăioase, dar drepte, care e soluția cea mai bună pentru îndreptarea inegalităților sociale: „Împărțiți altfel bunătățile pămîntului, desființați robia fabricii și a uzinelor, uciideți balaurul cu mii de capele ale capitalismului mîncător de oameni, și sfîșietoarele siluete de azi — copii care adorm, cerșind și negustorînd — vor pieri din ochii înlăcrimați ai omenirii”.⁵⁹ E un manifest care nu mai are nevoie de comentarii.

CRITICA VICISITUDINILOR SOCIALE

În opera literară a lui Gala Galaction întîlnim numeroase aluzii, critici ascutite și satire violente îndreptate împotriva relelor orînduiri sociale care domneau în țara noastră, în timpul stăpînirii burgheze. Conștient de faptul că scriitorul este un pictor social, care trebuie să zugrăvească nepărtinitor toate cîte vede în jurul său, Gala Galaction a demascat și a criticat corupția și putreziciunea oligarhiei asupritoare. El scria, în anul 1919: „Ce poate să zugrăvească un pictor social ... cu dragoste și cu convingere, din toate cîte vede în jurul lui, în societatea romînească de azi?... Unde sînt frumusețile sociale în stare să provoace interesul și admirația istoriografului poet? ... Sînt nevoit să las priveliștii celor ce mă cilesc numai neghină și pălămidă, numai putregai și diformități, numai galeria unor icoane strimbe, menite antipatiei și pieirii”.⁶⁰

Cu ocazia cununiei unor tineri, în anul 1930, Gala Galaction așternea pe hîrtie unele cugetări dureroase, referitoare la lipsurile și corupția vieții de familie din acel timp. „Disoluția și împudoarea, scrie el, au ajuns doctorese, au catedre și sînt pe cale să elaboreze dogme noi și o revoluția universală, în concepțiile matrimoniale. Trăim vremuri descumpănite și absurde, sub toate raporturile. Nebunia și dezechilibrul nu puteau să cruțe căsătoria. Dar să nu dogmatizăm erezia și să nu cinstim slăbioiunea! Nădejile și mîndria noastră națională, încrederea în noi înșine și viitorul neamului nostru au, ca întîmă temelie, sănătatea și cinstea căsătoriei. Biserica — îngerul păzitor al Patriei — nu poate să uite nici un moment și nu poate să lase, neproclamate, aceste grave adevăruri”.⁶¹

Gala Galaction a arătat că abaterile de la conduita demnă a vieții de familie se datorau, în mare parte, degradării și pervertirii morale a societății de atunci. Eroina romanului *Doctorul Taifun* este nu atît o femeie

58 Art. *Automobilele*, ibidem, p. 441. Acest lucru l-a arătat Gala Galaction chiar în unele istorisiri din viața ființelor necuvîntătoare, cum este povestirea intitulată *Viteazul Jap*. Stringînd în jurul său o ceată de ciini vagabonzi, fără stăpîn, trăind împreună cu aceștia, luptînd laolaltă pentru existență și biruind astfel pe ceilalți ciini răzleți, ciinele Jap „trase concluziunea că pieirea celor mici, în luptă cu cei tari, vine mai ales din neasociere”. (In vol. *Nuvele*, p. 198).

59 Art. *Siluete de o clipă* (III), ibidem, p. 412.

60 Art. *Mitingul de la Dacia*, ibidem, p. 433.

61 *Pagini creștine, Ziua Domnului*, p. 123.

depravată, cît o victimă a desfrîului, patronat și încurajat de reprezentanții unei societăți lipsite de demnitate, omenie și milă față de cei slabi. Ea dezvăluie acest lucru, într-o spovedanie acuzatoare: „M-am găsit singură în acest oraș, haotic, crescut și învîrțuit, după război, cu lopețile avîditații și ale desfrîului!... Fată de 19 ani, urcînd scările tuturor autorităților și instituțiilor — sub ochii lubrici ai domnilor de la ghișeuri și de la birouri — ca să găsesc ticăloasa de leafă din care să trăiesc și să-mi sfîrșesc studiile universitare!... Domnule secretar general, cînd stați în mărețul dumneavoastră birou și discutați și dezlegați problemele grave ale gospodăriei naționale, nu simțiți cum urcă spre dumneavoastră, din adîncurile piramidei administrative, suspinele și deznădejdele bietelor femei funcționare?... Ce atmosferă! Ce constrîngere sufletească! Ce vastă cultură de bacili ai disoluției morale! De la birou la birou, se înnoadă și se deznoadă zilnic miile de rețele ale ochilor vicleni, ale flirtului, ale cancanului, ale poștei curvare și preacurvare, ale geloziei și ale spionajului! Apostolii eniampării femeilor cînd trec prin birourile noastre mixte, trebuie să încerce mari și înfricoșate zguduri sufletești...”⁶²

Observator atent și fin analist al sufletului omenesc, Gala Galaction a sesizat că mizeria morală a vremii sale se împletea cu cea materială, cu care se condiționa reciproc. În mod just, el a arătat că vina și răspunderea epidemiilor sufletești și trupești care bîntuiau în lumea necăjită a poporului nostru, se datorau conducătorilor societății capitaliste. Preotul Abel Pavel, din romanul *Roxana*, ne sugerează acest lucru înfățișîndu-ne impresiile dureroase culese cu ocazia cercetării caselor și a credincioșilor din sărăcăcioasa sa parohie de la periferia Capitalei: „Cercetarea aceasta, zice el, ne-a dezvăluit o vastă și variată ticăloșenie! Am văzut sărăcia, vîrșii, lipsa de creștere, izina materială și morală, ignoranța sorbidă, beția și destrăbălarea, setea de găteală absurdă și foamea copiilor ... bîntuind ca riia și gălbeaza, în sărmana mea turmă duhovnicească! Mai toate casele cercetate erau niște maghernițe cu tălpile mîncate de grăsime. Ferestrele erau mici și oarbe. În jurul caselor lipsea orice gospodărie... Copiii erau nespălați, rahitici, desculți și cu părul vilvoi. Cîinii și pisicile se încovrigau de foame”⁶³

În articolul *Bucureștii între toamnă și iarnă*, publicat în anul 1919, Gala Galaction descrie, cu un ascuțit simț critic, aspectul dezolant al Capitalei românești, care — datorită incapacității, nepăsării și cupidității administrative — arăta ca și cu o jumătate de secol în urmă, pe vremea stăpînirii turcești. El afirmă, în concluzie, că singura modalitate de îndreptare a acestei situații, precum și a celorlalte anomalii sociale, este instaurarea imediată și definitivă a puterii proletare: „În fața gospodăriei comunale trebuie să se instaleze cît mai curînd aceia care știu, văd și se luptă cu mizeria mahalalelor. Burghezia a dat faliment în toate treburile pe care le-a avut pe mînă. Falimentul cel mai învederat, însă, l-a dat aici, în Capitala Țării, unde, după atîta amar de vreme și de milioane brăcuite, înțepenim roțile în noroi și bîjbăim prin întuneric drumul către casă”⁶⁴

⁶² *Opere alese*, I, p. 96—97.

⁶³ *Ibidem*, p. 138.

⁶⁴ *Opere alese*, vol. II, p. 445—446..

Scriserile lui Gala Galaction acuză societatea burgheză și în alte privințe. Autorul nostru a arătat, bunăoară, situația grea și umilitoare a celor rămași invalizi de pe urma primului război mondial. Nepăsarea, egoismul și luxul burgheziei, contrastau în mod zguduitor cu tragedia acestor invalizi, care, încă „nedumeriți asupra filozofiei eroismului”, erau nevoiți să cerșească pe la colțuri de stradă.⁶⁵ Fără ca să-și poată procura, cei mai mulți din ei, măcar protezele necesare, nefericiții aceștia trebuiau să îndure lipsuri și umilințe de tot felul, înșelați de promisiunile mincinoase ale statului burghez, care făgăduise că se va îngriji de soarta lor. Gala Galaction s-a făcut interpretul revendicărilor lor juste.⁶⁶

El a criticat totodată și lipsa de interes a societății burgheze față de situația celorlalți cerșetori care împânzeau satele și orașele țării noastre. Zugrăvind acest rușinos tablou social și arătând că pe lângă adevărații nevoiași, vrednici de milă, mai existau și unii care-și făcuseră din cerșetorie o meserie, nefiind controlați de nimeni, Gala Galaction atrăgea atenția guvernanților asupra acestei probleme, întrebându-i satiric: „Ce-ar fi domnilor, dacă am face și un Minister al Calicilor?...”.⁶⁷

Problema creșterii și educării copiilor a format de asemenea, obiectul observațiilor lui Gala Galaction. Revoltat de soarta grea a copiilor de oameni săraci, ca și de educația greșită pe care o primeau copiii de bani gata, el scria în ale sale *Siluate de o clipă* (IV), din anul 1919: „M-am întrebat adeseori dacă mai există undeva pe pământ — afară doar de Africa antropofagă — vreo societate omenească unde puericultura să fie atât de dezordonată și de aruncată la gunoarie, precum este în societatea românească”.⁶⁸

Gala Galaction a zugrăvit, în toate amănunțele ei, situația tristă și grea a copiilor de țărani, crescuți la întâmplare de către mame „înfricoșat de ignorante”, fără cele mai elementare reguli de igienă. Murdari, aproape dezbrăcați, insuficient hrăniți, trimiși prea devreme la o muncă peste puterile lor, sau lăsați să vagabondeze fără nici un căpătii, adeseori schiloziți în bătaie, pentru mici furturi, de către pîndarul boierului, acești copii — ajunși fără voie, prin felul lor de viață, în „primăvara destrăbălării și a crimei” — erau, după cum afirmă autorul nostru, o gravă acuzație pentru moșierul și ceilalți cițiva bogași din sat, care — doar cu o mică parte din ciștigul realizat într-o singură vară, prin sudoarea țăranilor — ar fi putut înființa o creșă, o cantină sau o grădiniță, pentru copiii celor oropsiți. Gala Galaction a luat apărarea acestor copii, care ca și micii vînzători de ziare de la orașe, sau micii cerșetori, desculți și murdari, trăiau în cea mai grea promiscuitate, în contrast izbitor cu copiii celor avuți.

În același timp, el a arătat că și educația pe care o primeau copiii bogătașilor era greșită și dăunătoare, întrucît acești copii, crescuți cu guvernante străine, deprinși încă de mici cu îngîmfarea, obraznicia și egoismul mercenarilor lor, rămîn străini de vremea și oamenii în mijlocul

65 Art. *Victimele războiului*, ibidem, p. 407.

66 Art. *La o parte camaradel*, ibidem, p. 436—438.

67 *Pagini creștine. Ziua Domnului*, p. 165.

68 *Opere alese*, vol. II, p. 414.

cărora s-au născut și vor fi dușmanii de miine ai aspirațiilor și revendi-cărilor celor mulți.⁶⁹

Dovada acestor constatări o arată Gala Galaction, scoțind în evidență atitudinea neserioasă și lipsită de respect a tineretului din școlile secundare, dintre cele două războaie mondiale. „Generațiile actuale școlare ne descurajează cu epicureismul și cu seceta lor sufletească... Conducătorii pontifi, oamenii responsabili, personalitățile ipertrofice și geniile tutelare ale societății burgheze au făcut odinioară tot ce le-a stat în putere și fac azi tot ce pot să dezbrace pe școlari de doctrinele socialiste.⁷⁰ Dar cu ce au înlocuit și cu ce înlocuiesc, în sufletele tinere, extirpatul entuziasm socialist? Priviți ce au ajuns școlarii liceelor noastre, sub soarele idealurilor burgheze?”⁷¹ exclamă autorul, arătând, în continuare, că generațiile de școlari de atunci erau lipsite de preocupări spirituale și convingeri serioase, scandalizând în schimb lumea cu năravul jocurilor de noroc, al petrecerilor și al luxului. Subliniind că vina unei asemenea situații o poartă mediul social înconjurător, Gala Galaction aduce clasei stăpînitoare o acuzație directă și tăioasă: „Societatea actuală, grăbită să-și bea ultimele sticle de șampanie, nu mai are timp și cap să pună în studiu problema creșterii copiilor săraci, necum a creșterii în general. Unele încercări, unele proiecte, unele propuneri, făcute pe ici, pe colo, de visători naivi și iresponsabili, îmi aduc aminte de vorba din Evanghelie: ei se încearcă să pună petec nou la zdrențe putrede. Problema creșterii copiilor noștri rămîne insolubilă, atîta vreme cît nedreptatea socială și mizeria părinților sînt așa cum le știm și cum le vedem”.⁷²

Om de rară modestie și sobrietate, Gala Galaction nu a putut privi cu ochi buni luxul exagerat pe care-l așșa pretutindeni burghezia parvenită a țării noastre. El a criticat cu asprime această racilă socială a vremii sale, socotind-o — conform învățăturii creștine — ca principalul izvor al lenei, al desirului și al altor păcate. Arătînd că oamenii inteligenți, muncitori și onorabili, sînt cumpătați și nu dau atenție exagerată îmbrăcăminteii, Gala Galaction scria, convingător și totdeauna caustic: „Trebuie să fie cineva spăimîntător de gol la minte și la inimă, ca să nu mai găsească pe pămînt altceva mai vrednic de cultivat decît acoperișul trupului. Cînd vezi pe acel jalnic concetățean lustruit de sus și pînă jos, milimetru de milimetru, trebuie să te înfiori, gîndindu-te la tot depozitul de nimicuri și de gunoaie pe care-l adăpostește pe dinăuntru. Este un echilibru, este o compensație pe care sufletul nostru o caută, conștient sau inconștient. Cînd, din punct de vedere intelectual, ești un loc viran, dezolat și dez-

69 Art. *Siluate de o clipă* (XI); ibidem, p. 429—430).

70 Gala Galaction se referă la faptul că, la sfîrșitul veacului trecut, în școlile secundare din țara noastră și mai ales în cele din București, se propagau ideile socialiste. El însuși a fost insuflețit de aceste idei umanitare, citind, ca și alți elevi cu preocupări serioase, *Criticile lui Dobrogeanu-Gherea*, broșuri socialiste, poezii ale lui Vlahuță, Traian Demetrescu și Pincio, sau chiar lucrări în limbi străine. Ulterior, s-a interzis pătrunderea în școli a doctrinei socialiste și acest lucru — așa cum arată autorul — s-a făcut în detrimentul tinerelor generații de elevi. (Cf. art. *Siluate de o clipă* VI, ibidem, p. 421).

71 Ibidem, p. 422.

72 Art. *Siluate de o clipă* III, ibidem, p. 411—412.

onorat, prin ce vei restabili o parte din nenorocitul tău prestigiu intim, dacă nu prin cîrpă, prin poștav și prin curea”.⁷³ Față de asemenea oameni, care sfidînd bunul simț și demnitatea umană, alcătuiau „o lume calpă, o lume săracă suflește mai presus de orice comparație, o lume fără nici un ideal, pustie și diformă”, Gala Galaction a îndreptat, cu vemență o satiră necruțătoare.⁷⁴

Luînd atitudine hotărîtă împotriva păcatelor sociale din timpul stăpînirii burghezo-moșierești, demascîndu-le și înfierîndu-le fără cruțare, Gala Galaction a avut convingerea că acestea vor dispărea odată cu societatea nedreaptă care le-a generat, și că o lumea nouă, mai bună, mai dreaptă și mai umanitară, va lua locul celei vechi. Este ceea ce urmează să arătăm.

VIZIUNEA DREPTĂȚII SOCIALE

Opera literară a lui Gala Galaction, în special cea publicistică, ne dă mărturie că autorul ei a fost un convins profet al îndreptărilor sociale, pe care le-a dorit, le-a așteptat și le-a vestit cu încredere. Adînc cunoscător al mersului istoriei, marele nostru scriitor și-a dat seama să o societate clădită pe nedreptate, abuzuri și asuprire — cum era societatea burgheziei românești — nu se va putea menține multă vreme. El și-a arătat convingerea că „lumea nouă”, care se întrezărea puternică și victorioasă, la orizontul istoriei, nu va putea fi stăvilită și înfrîntă, oricît de multe opreliști vor fi ridicate în calea ei.

În articolul „...*Batalioane a plebei proletare*”, comentînd „seara de roșie amintire” din 13 decembrie 1918, el a condamnat cu asprime repri-marea sîngeroasă a manifestației muncitorești, arătînd cît de odioase erau brutalitatea și cruzimea cu care burghezia își apăra privilegiile și afirmînd că dreptatea proletariatului va învinge: „La ce servesc toate aceste brutalități, toate aceste stăruințe în nedreptate, toate aceste vărsări de sînge, cînd și istoria, și viața actuală ne dovedesc sinistru lor inutilitate?... E de prisos, o, stăpînitori ai ceasului ce trece, să sporiiți martirologiul cel nou!... Într-o dimineață, societatea europeană se va trezi cu totul alta decît se culcase seara. Să fim cît mai oameni, în vederea acestui ceas suprem!”⁷⁵

Asemănînd pe demonstranții de la sărbătoarea de 1 mai 1919 cu o comoară de semințe, care vor încolți și vor rodi bogat în viitorii ani, Gala Galaction scria, plin de însulețire: „Se simte în toată această lume, trăind credința în marile destine pe cale de îndeplinire. E ceva care umple inima, impresionează pe oricine și contagiază chiar și pe potrivnicul doctrinar”.⁷⁶

73 Art. *Siluate de o clipă X*, ibidem, p. 426.

74 „Înțelegeți atunci, zice el, că o lege aspră care-i silește pe acești purtători de chip omenesc să-și acopere mizeria cu tot ce le oferă mijloacele și moda, mai distins și mai bogat. Cum să scoți în lume un cap sec, dacă nu-i pui pe scăfirle o pălărie de la Fain și nu-l strangulezi sub fălci cu un guler impecabil?”. (ibidem, p. 427).

75 Ibidem, p. 449—450.

76 Art. *Întîi Mai*, ibidem, p. 380.

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie 1917, care a prăbușit societatea țaristă și a instaurat puterea celor mulți, a influențat considerabil scrisul lui Gala Galaction. În articolul: *Puterea celor mulți*, publicat îndată după acest eveniment, el scria: „Puterea celor mulți, atîta vreme ignorată de sine, risipită și neorganizată, a umplut cerul lumii și ochii noștri, cu splendorile fulgerului... Puterea celor mulți, eliberată de jur împrejurul nostru, se ridică, se zbate, clocotește și caută un echilibru nou. Să nu ne amăgim cu gîndul că s-ar putea vreodată s-o vedem revenind la matca dinainte... Cartea vremii stă deschisă sub ochii tuturor. Niciodată paginile ei n-au fost mai citețe și mai elementare. Guvernanți din țara noastră, cu ochelari și fără ochelani, citiți de zor, pînă mai este vreme!”⁷⁷

Puțini scriitori din țara noastră au fost pătrunși, ca Gala Galaction, de un atît de puternic fior al dorinței de dreptate socială. În anul 1919 apare cartea *O lume nouă*, volum de articole în care Gala Galaction salută lumea nouă, socialistă, prevestind instaurarea acesteia în locul nedreptei orînduiri sociale din țara noastră. Spicuim, din articolul cu același nume: „Așteptăm cu toții — și cei ce dorim și cei ce n-o doresc — o lume nouă. Niciodată n-au fost atîtea semne prevestitoare și niciodată muncitorimea universală nu s-a simțit mai aproape ca astăzi de marea sărbătoare. Ceea ce marii profeți socialiști au prevăzut și anunțat se apropie de îndeplinire. Ceea ce proletariatul din cele patru răsăpîntii ale lumii a afirmat, prin muncă, prin presă, prin grevă, prin congrese, prin perseverări eroice și adeseori prin moarte martirică, înaintează spre noi, ca o supremă zi de Paște. Concepțiile cele vechi, politice și economice, se pregătesc să doarmă în praful bibliotecilor și să se întrebe dacă nu cumva lumea mai poate trăi și altfel decît sub regimul burghezo-capitalist”⁷⁸

Încrezătorii în forțele sănătoase ale noii societăți, pe care o simțea înălțîndu-se spre „cerurile dreptății”, Gala Galaction își exprima fierbînt dorința: „O așteptăm, o chemăm, sperăm în așezările ei mai echitabile și predicăm entuziasmul salutar!... Cei mulți, cei nedreptățiți, cei ce muncesc pentru toată lumea vor să aplice, bătrînei și nedreptei noastre societăți, terapeutică lor cea nouă. Să-i ajutăm din toată inima!”⁷⁹

Decepțiile, înfrîngerile și piedicile care au stat în calea truidorilor pentru dreptate, n-au stăvilît optimismul și entuziasmul lui Gala Galaction față de marea cauză pe care o îmbrățișase. Ca exemplificare, cităm cîteva din cuvintele sale, scrise în anul 1922, cu ocazia închiderii ziarului *Luptătorul*, unul din puținele ziare independente care au reușit să apară la noi, în acel timp, fără sprijin politic: „...Dincolo de *Luptătorul* care îngenunche azi, iată, în zarea viitorului, legiunea *luptătorilor* care ne vor aduce dreptatea și omenia, definitiv înrădăcinate în inima și în așteptarea noastră, prin pilda și bravura cîtorva înaintași”⁸⁰. Această atitudine arată că Gala Galaction n-a fost un entuziast de moment, ci un perseverent și convins luptător pentru izbînda adevărului.

⁷⁷ Ibidem, p. 396—397.

⁷⁸ Cf. ibidem, p. 398.

⁷⁹ Ibidem, p. 400.

⁸⁰ Art. *Sub vremuri*, ibidem, p. 466.

Cunoscînd condițiile sociale din țara noastră, Gala Galaction și-a dat seama că procesul istoric de transformare a lumii vechi cere timp, răbdare și stăruință din partea tuturor doritorilor de bine. De aceea, la începutul anului 1931, el făcea cititorilor săi, în rubrica *Ziua Domnului*, urarea: „Munciiți, rugați-vă și suferiți!”. Iar celor ce considerau că, la începutul unui an nou, aceasta e o urare revoltătoare, le spunea, cu înțelepciunea gînditorului care știe să citească în viitor: „Ne vom înțelege, poate, peste vreo 10—15 ani”.⁸¹

Într-adevăr, Gala Galaction a avut dreptate. A trebuit să treacă timp — exact atîta cît el a prevăzut — pentru ca suferințele sociale din țara noastră să ia sfîrșit și dreptatea mult visată să devină realitate. Faptul acesta nu trebuie privit ca o potrivire întîmplătoare, ci ca un rezultat al convingerii cu care autorul nostru scria: „Istoria poate să fie veche, ștearsă ca o monedă uzată, pentru mulți dintre cei ce trăiesc în ziua de azi, dar e plină de taină și de viață”.⁸² A citi însă în tainele istoriei, este un privilegiu al sufletelor mari, generoase și jertfelnice. Un asemenea suflet a fost Gala Galaction.

PROBLEMA DISCRIMINĂRILOR SOCIALE ȘI RELIGIOASE

Ca prieten sincer și statornic al nefeniciților de altă dată, Gala Galaction a luptat tot timpul — cu fapta și cu scrisul — pentru înfăptuirea marelui ideal de conviețuire armonioasă a tuturor oamenilor. El a fost ferm convins că această conviețuire este posibilă, atît pentru indivizi, cît și pentru state și popoare, indiferent de rasă, naționalitate, credință religioasă sau orînduire socială.⁸³ Aceste convingeri și le-a susținut Gala Galaction cu multă însușețire, în numeroase scrieri ale sale, de-a lungul anilor. Însemnăm mai jos cîteva.

„N-am descoperit niciodată în inima mea nici un drum de xenofobie... Nu pot să urăsc pe străinii!”⁸⁴ afirma marele nostru scriitor, definindu-și poziția sa față de curentul de antipatie și ură împotriva celor de alt neam, curent născut și întreținut în țara noastră mai ales în urma primului război mondial. Arătînd că grija și iubirea față de străini este o virtute și o datorie pe care o recomandă cu căldură Sf. Scriptură, Gala Galaction a dovedit o deosebită înțelegere și dragoste față de minoritățile naționale din țara noastră. Luînd atitudine necruțătoare împotriva șovinismului, generat mai ales de psihologia de război, el a arătat că îngăduința și dragostea față de minoritarii din țara noastră este o datorie nobilă, care trebuie îndeplinită fără rezerve, în propriul nostru interes. „Este interesul nostru cel mai mare, scrie Gala Galaction, să nu mai scoatem ochii nimănui, cu originea lui străină, ci să-l lăsăm să prindă între noi, rădăcini sufletești și trupești. Numai așa vom consolida România. Numai așa durerile, sacrificiile și toată urgia războiului vor putea fi uitate și izbăvite”.⁸⁵

81 *Pagini creștine. Ziua Domnului*, p. 126.

82 *Ibidem*, p. 137.

83 Cf. articolul redacțional *Nom omnis moriar. Întru pomenirea părintelui profesor Dr. Grigorie Pișcuelscu — Gala Galaction*, în rev. „Mitropolia Ardealului”, nr. 4—6, 1961, p. 214.

84 Art. „Unde te trezești? În Armenia?”, în *Opere alese*, vol. II, p. 451.

85 *Ibidem*, p. 453.

Gala Galaction a arătat că discriminările rasiale se datoresc atât abaterii de la învățătura creștină — care susține unitatea neamului omenesc și egalitatea de esență a tuturor oamenilor — cât și unei concepții inumane, lipsită de generozitate și chiar de tact politic. Criticînd politica separatistă a cercurilor conducătoare din țara noastră, care îndepărta pe copiii evreilor din școlile românești, autorul nostru scria: „Îndepărtarea evreilor din școală, ca și celelalte neajunsuri suferite de evrei, nu vin din pricină că evreii n-ar avea și ei loc pe lingă noi, ori că nu ne-am putea deloc suferi și n-am putea trăi omeneste laolaltă, ci din pricină că multe lucruri merg rău la noi și căile vieții noastre naționale și politice sînt strîmțate și stăpînite numai de vreo cîțiva, în paguba celor foarte mulți... Acest separatism, însă, este o formă specială a marelui separatism social de care suferă azi întreaga noastră țară și pe care trebuie să-l dezvăluim și să-l prigonim fără odihnă!”⁸⁶

Cu aceeași convingere și dîrzenie cu care s-a ridicat împotriva discriminării rasiale, Gala Galaction a adoptat și o atitudine de largă înțelegere în ceea ce privește deosebirile de credință religioasă. Așa cum s-a arătat, înalta sa conștiință de preot l-a îndemnat să combată discriminarea religioasă, „care era, de fapt, un aspect al celei politice, tot așa de inversunat ca și discriminarea de ordin național”.⁸⁷ Mulți din eroii lui Gala Galaction sînt prezentați ca oameni cu un înalt suport moral, pătrunși de un cald simțămînt umanitar, pe care nu-l pot întunece deosebirile confesionale.

Astfel, preotul Abel Pavel, din romanul *Roxana* se împrietenește sincer cu o familie de evrei din parohia sa, călăuzit de respectul și dragostea față de oameni. Aceasta o face pe evreica Debora să exclame, vădit emoționată: „Sînt mii de ani de cînd bieții evrei așteaptă bunăvoința, prietenia și surisul neamurilor cu care conviețuesc... Părinte Pavele, ești nu numai un preot, dar și un poet al păcii dintre frați... „O, cît esie de bine și cît e de frumos, cînd frații locuiesc împreună”!”⁸⁸ Iar bătrînul Simon adaugă, coplesit de bucurie: „E o mare mîngîiere pentru noi, evreii, cînd înțîlnim, printre ne-evrei, prietenia și simpatia de care sîntem atîta de lipsiți”.”⁸⁹

Călăuzit de ideea că „îngăduiala este auxiliarul teologiei”, Gala Galaction ne înfățișează, în romanul *Papucii lui Mahmud*, tabloul luminos al prieteniei dintre Savu Pantofarul, evreul Marcu și turcul Ibrahim. În ciuda deosebirilor religioase, cei trei sînt uniți de același simțămînt de iubire adevărată și de solidaritate cu cei umili și asupriți. Prietenia lor e sinceră, dezinteresată. Cunoștințele lor teologice sînt destul de rudimentare. Dar fiecare își respectă credința sa fără a o disprețui sau a o jigni pe a celorlalți. Istorisind prietenilor săi pilda samarineanului milostiv, Savu arată care este rostul practic al acestei pilde: „Domnul nostru Iisus

86 Art. Goldștein Marcu, ibidem, p. 363—364.

87 Prof. academician Iorgu Iordan, în cuvîntarea ținută la moartea lui Gala Galaction, publicată în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 5—6, 1961, p. 520.

88 Opere alese, I, p. 198—199.

89 Ibidem, p. 200.

Hristos ne învață că frăția și dragostea omenească n-au hotare și trebuie să se întindă și să cuprindă pe toți oamenii de orice neam și de orice lege”.⁹⁰ Ibraim, „tihnît și visător”, își aduce aminte de unele cuvinte din Coran, care lăcesc pe cei buni și înțelegători cu semenii lor. Iar Marcu curelarul cugetă în modul următor despre oameni și Dumnezeu: „El e unul singur, acolo sus și noi sîntem toți copiii Lui... și facem atîta gălăgie, ne luptăm unii împotriva altora, ne prigonim și ne urîm... Unii sîntem evrei, alții creștini, alții musulmani, dar toți sîntem fiii aceluiași tată cerească... Oricum o fi legea fiecăruia, e bine să arătăm că sîntem frați și că nădăjduim să ne întîlnim din nou în aceeași casă cerească și părintească”.⁹¹

Papucii lui Mahmud pledează cu însuflețire pentru tratarea omenească a celor de altă naționalitate. În atitudinea sergentului Iorgu Mutafu care se poartă prietenește cu prizonierii turci și caută să îngrijească pe bolnavul Mahmud, ca și în afirmațiile lui Nicolache Piua-Petri, care arată lui Savu că și turcii sînt oameni buni, prietenoși și devotați idealului umanitar, vedem oglindită însăși atitudinea autorului, ca o supremă pledoarie împotriva șovinismului.

Prin spiritul său larg și înțelegător — hrănit cu roadele mînoase, culese trudnic, din grădina Sfintelor Scripturi — și prin dorința sa nemărginită de adevăr, Gala Galaction a întruchipat în modul cel mai fericit principiul conviețuirii pașnice între oameni. De aceea, la trecerea sa de la cele pămîntești la cele veșnice, alături de omagiile aduse cu acest prilej de către reprezentanții celor mai de seamă instituții culturale din țara noastră, la cîmpăniul lui Gala Galaction s-a făcut auzit și un emoționant cuvînt de recunoștință, rostit de șef-rabinul cultului mozaic din Republica Populară Română, Dr. Moses Rosen, care, între altele, a spus: „Precum Moise, prigonitul de odinioară, a găsit adăpost în casa ospitalieră a lui Ietro, noi evreii din România anilor de cîmplită urgie și împilare, am găsit o binefăcătoare mîngiere, un balsam alinător al rănilor sufletele noastre chinuite, un izvor dătător de nesecate puteri de rezistență împotriva răului, în cuvîntul scris și vorbit al preotului Gala Galaction. În timpul în care uraganul urii bîntuia cu furie, secerînd rîndurile noastre, uriașul acesta al gîndirii și al simțirii omenești s-a ridicat cu o măreață vigoare spirituală, imbinată cu o minunată dragoste de om, împotriva prigonitorilor, cărora le-a strigat un mînios avertisment profetic, în apărarea prigonitilor, cărora le-a șoptit un duios cuvînt de speranță”.⁹²

Răsplata cea mai aleasă pentru Gala Galaction a fost, desigur, aceea că marele nostru scriitor a avut bucuria să trăiască timpul cînd discriminările rasiale și religioase din țara noastră au rămas numai ca niște triste amintiri, înmormîntate definitiv în domeniul unui trecut înnegurat.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 357.

⁹¹ *Ibidem*, p. 356. În continuare, arătînd cum trebuie să fie comportarea celor ce trăiesc laolaltă, avînd credințe religioase deosebite, Gala Galaction reactualizează, cu multă finețe, parabola inelelor din piesa *Nathan înțeleptul*, a lui Lessing.

⁹² Vezi rev. „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 5—6, 1961

PROBLEMA RĂZBOIULUI ȘI A PĂCII

Atît ca reprezentant al Bisericii creștine, cît și ca scriitor pătruns de un înalt ideal umanitar, Gala Galaction n-a putut trece nepăsător pe lîngă această mare problemă socială care a frămîntat omenirea de-a lungul veacurilor. Dimpotrivă, el i-a acordat un loc însemnat în cadrul operei sale literare, în care a arătat că războiul este un uriaș păcat colectiv și o crimă abominabilă, în timp ce pacea constituie supremul ideal al omenirii și cea mai de seamă dintre virtuțile creștine, în ordinea socială. Ne oprim la cîteva articole ale lui Gala Galaction, reprezentative în acest sens.

Tragedia primului război mondial a impresionat profund pe marele nostru scriitor. În articolul intitulat *In luna florilor*, publicat în anul 1915, el descrie ororile războiului — într-un chip plastic, realist, care te face să-ți amintești de Zola, de Barbusse sau de Sahia — și ia atitudine hotărîtă împotriva acestei mari atrocități: „Lîngă mii de măceși în floare se zvîrcolesc astăzi oameni tineri, răpuși de oameni tineri, frații lor de altă limbă. Cîmpii întregi de flori sau de holde sînt înecate în sînge omenesc și rîmate de ghiulele. Păduri întregi nu mai au nici o priveghetoare și nici un visător! Și atunci, peste iubirea din inima ta și peste iubirea care susține întregul univers, se lasă tristețea și întrebarea: Se poate o contrazicere mai ucigașă? Se poate o jale mai adîncă decît jalea acestui fapt oribil că oamenii ucid pe oameni, pe sînul plin de rouă și de lapte al naturii reînviată și ajunse în luna mai! Pe cînd marele mister al fecundării și al propășirii vieții se îndeplinește în apele adînci, în crăpăturile stîncilor, în caliciul florilor, în pulbere și în noroi, omenirea rațională și civilizată continuă opera de moarte, vînd pe aproapele prin livezile îmbălsămate și orbînd aurorele și se-rile lui mai cu fumul tunurilor de asediu!”⁹³

După primul război mondial, în anul 1919, scriitorul progresist francez Romain Rolland publica în ziarul *L'Humanité* un călduros apel, în care invită pe scriitorii și intelectualii din lumea întreagă să se unească în scopul apărării păcii, progresului și idealurilor nobile ale omenirii. Gala Galaction s-a alăturat imediat acestui apel și l-a sprijinit cu însuflețire. Arătînd că scriitorii au datoria de a lupta pentru evitarea unui nou dezastru ce ar putea fi adus de război, Gala Galaction scria: „Cre-

dem cu încăpăținare că, dacă nu azi, dacă nu mâine, dar poimîne cu siguranță, popoarele își vor da seama că sînt păcălite, în ceasurile lor de înaltă fierbințeală națională, și că numai înfrățirea tuturor, așa cum o cere proletariatul universal, poate să ne smulgă din minciună și din eroare”.⁹⁴

Autorul nostru a demascat și falsitatea ideologiei războinice burgheze, arătînd că stăpînitorii poporului nostru au împins pe cei mai mulți la un măcel îngrozitor, în numele unor mincinoase și fățarnice teorii patriotice, care serveau interesele meschine, avide și criminale ale asupritorilor. Arătînd că generațiile viitoare vor descoperi și vor judeca fără părtinire această crudă înșelătorie, Gala Galaction afirma: „Într-o zi depărtată strănepoții noștri vor desluși, sub larga și însîngerata scenă a măcelului din anul 1914—1918, 1919, 1920 ... întocmai ca sub scena unui teatru de păpuși, sforăria fatală care ne-a făcut să dănuim în bălțile de sînge așa precum am dănuit. Strănepoții noștri străbătînd cîmpiile încă însemnate cu cicatricele fostelor tranșee, se vor gîndi la noi, miloși și compătimitori: „Sărmaniii! ei nu-și dădeau seama că au murit pentru cu totul altceva decît credeau ei că mor! Ce credeau ei că fac și ce-a ieșit!”⁹⁵

Gala Galaction a avut nefericirea, ca mulți alții din contemporanii săi, să fie martorul unor suferințe și mai mari, aduse de cel de al doilea război mondial. În articolul „Războiul cu lălele”; publicat în mai 1944, el face o descriere zguduitoare a urmărilor lăsate în Capitală de unul din bombardamentele aeriene. Iată un fragment din această descriere: „Era în amurg și o pustietate sinistră făcea din transparenta seară de mai un fel de sarcofag străveziu... În locul locuințelor, privite zeci de ani, stăteau, între cer și pămînt, parcă niște zgriptori morți și împăiați, dar împăiați din timpuri uitate, pentru că penele, aripile și paiele din ei zburaseră în lături și curgeau, în amurgul funerar... Zgriptori spintecați, animale patrupede, cu ghiare de sîrmă și cu capete de beton armat, arătări imprecise și feroase stăteau toate în jurul meu, ca într-o piață de execuție și de răstignire, dar peste care trecuseră noian de săptămîni...”⁹⁶

Infiorat de grozăviile morale și materiale ale acestui pustitor cataclism, Gala Galaction atrăgea atenția că războiul are urmări dezastruoase pentru toate domeniile activității umane:

94 Art. *Manifestul lui Romain Rolland*, ibidem, p. 217.

95 Art. D. D. *Patrașcanu*: „Domnu Nae”, ibidem, p. 266.

96 Ibidem, p. 474.

„În ce continent moral ne mai aflăm?, se întreabă el. Ce-a mai rămas solid, nezdruccinat, în concepția noastră constelată cu atîția luceferi în stingere!... Artă, literatură, viziuni generoase, elanuri poetice, încîntări filozofice și umanitare!..., toate par azi răsturnate și strivite, în coșulețul cu care Ofelia, nebună, se arată ultima oară în piesa lui Shakespeare!”...⁹⁷

Prin întreaga sa ținută morală și cetățenească Gala Galaction a fost un adevărat apostol al păcii. „Ce lucru scump e pacea!, exclamă venerabilul preot scriitor ajuns la vîrsta psalmistului. Noi, cei ce sîntem mai în vîrstă și am văzut pacea năruită de cîteva ori, simțim mai adînc decît alții prețul ei... Vrem pace, ca să înflorească viața, ca să trăiască în fericire copiii noștri. Pacea o cer oamenii simpli de pe întreg pămîntul și acești oameni simpli, mai puternici ca oricînd, vor opri fărădelegea ce ar vrea s-o înfăptuiască dușmanii de peste țări și oceane”.⁹⁸

Considerăm ca profund semnificativ faptul că ultimul articol social pe care l-a scris Gala Galaction, a fost închinat păcii. În acest articol, publicat în anul 1955 și intitulat: *Spre un suprem areopag al păcii*, Gala Galaction scria, cu înțelepciunea gânditorului care-și face testamentul vieții și cu seninătatea creștinească a preotului care, împlinindu-și cu vrednicie misiunea și călătoria vremelnică, se pregătește pentru cea veșnică: „Scumpi prieteni, întrebați despre pace și despre configurația sufletească a lumii actuale, pe un moșneag care nu mai are mult de zăbovit între voi. Am fost, o viață întreagă, iubitorul și propovăduitorul păcii, atît de statornic, încît am ajuns — de cîteva ori — în grea primejdie. Nu pot să cred azi, cînd mă apropii de supremul exos, că mintea omenească, că dragostea lui de pace, că opera și idealul sublimilor profeți ai lui Israel, că moștenirea lui Socrate, a lui Kant, a lui Marx, a lui Lenin — vor pieri, cu toată viața pămîntească, într-un uragan de foc și urlete!... Nu pot să cred că cap-de-opere, de poezie și de artă, de cugetare și de reverie umanitară, se vor prăbuși într-o catastrofă pregătită de chiar mîna omului! Cred în pacea a toată lumea. Cred în puterea irenică a poeziei și a artei. Cred în idealul marilor profeți de ieri și de azi! Cred că lumea noastră își va găsi voința și energia de a se întruni la un suprem areopag al înțelepciunii și al umanității”.⁹⁹

97 Ibidem, p. 475.

98 Art. *Votul nostru îl dăm păcii*, p. 495, 487.

99 Ibidem, p. 505.

Acest sublim crez social, împărtășit și susținut astăzi de sute de milioane de oameni de pe tot întinsul lumii, este încă un mărgăritar de preț care se adaugă la cununa cea neveștejită a năzuințelor lui Gala Galaction.

GALA GALACTION DUPĂ 23 AUGUST 1944

Dăruit cu fericirea de a face parte din rîndul celor care, după două decenii întregi de lupte stăruitoare, își văd visul împlinit, Gala Galaction a ajuns să trăiască bucuria clipei cînd umiliții și prigoniiții din trecut au fost puși la locul ce li se cuvine și au început să-și clădească o nouă viață. Este firesc deci entuziasmul cu care el a salutat această „oră mult așteptată”, pe care o prevăzuse cu mai bine de un sfert de veac înainte: „Sîntem cîțiva, zice el, care așteptăm, din depărtată tinerețe, ziua cea mare, descrisă și preamărită de profeții umanitariști... Ora mult așteptată a sosit, într-o noapte cînd inimile noastre se stingeau de teamă și casele noastre se năruiau... A sosit, după o cale lungă, printre ruine, printre morminte și printre tunurile fumegînde... A sosit! Fă-te epocă, fă-te veac, oră mult așteptată”.¹⁰⁰

Cu pătrunzătorul său spirit de observație, Gala Galaction a arătat că un eveniment epocal în viața socială are izbitoare analogii cu un vîrf de munte, la care, pentru ca să ajungi, trebuie multă încordare, răbdare și chiar suferință. Ziua de 23 August este vîrfurile de munte la care poporul român a ajuns după un lung șir de etape premergătoare, de la lupte stăruitoare și dureroase. Acest lucru cuprinde în el, după cum arată Gala Galaction o învățătură de mare însemnătate: „Dacă pe vîrfurile de munte, înșfîrșit escaladat, ochiul și sufletul gustă o falnică privești din feeria soarelui revărsat pe codri, pe ape și pe alte frunți muntoase, dincoace, în fața zilei istorice, îți trebuie o deosebită putere de înțelegere și de pregătire. De pe munte privești cu ochiul fizic. Din înălțimea unei date epocale privești cu ochii minții... Cînd privești de pe un pisc istoric, îți trebuie o putere excepțională de clar viziune”.¹⁰¹

Gala Galaction a avut această deosebită putere, de a citi în tainele istoriei. De aceea, convins de faptul că scriitorul trebuie să ia parte la toate frămîntările poporului său, făcîndu-se

100 Art. *Ora mult așteptată*, ibidem, p. 477—478.

101 Art. *23 August*, ibidem, p. 502.

întotdeauna interpretul celor mulți, după 23 August 1944 Gala Galaction s-a încadrat activ, cu toată vîrstă sa înaintată, în armata luptătorilor pentru deplina izbîndă a cuceririlor populare. A făcut acest lucru cu entuziasm, după convingerea sa, exprimată astfel: „Cu voia sau fără voia lui, un mare artist este și un mare cetățean ... pentru că freamătul obștei noastre trece prin simțirea lui ca printr-un sistem de antene. Pentru că vuietul oceanului social trezește de-a pururi, în inima lui, acel ecou prin care cochilia marină mărturisește prezența zbuciumului mării”.¹⁰²

Aplicînd la vremurile noi „gospodăreasca” teorie a lui Leon Tolstoi: *arta este o funcțiune socială*, în anul 1946 Gala Galaction chema pe scriitorii români să ia parte, cu scrisul lor, la construirea lumii noi. „Vremea noastră, scrie el, ne-a învățat, mai bine decît în trecut, că scriitorul nu trebuie să se izoleze de tumultul și de pasiunile mulțimii. Voim să-l vedem între tribunii poporului, în fruntea lor... În scrisul lui, poetul trebuie să fie socoteală de noi și să ne slujească... Nu putem admite ca acest artist, înflorit din ramurile noastre naționale, să se despartă de noi, ori să ne fie potrivnic. Poetul — mai categoric decît ieri și alaltăieri — trebuie să-și țină ferestrele deschise deasupra acestei imense agora, unde se desfășoară, zbuciumată și pătimașă, viața noastră de azi”.¹⁰³

Alăturîndu-se la lupta pentru lichidarea analfabetismului și pentru luminarea țărănimii noastre, Gala Galaction scria, în anul 1948, în articolul „*Cartea la sate, altădată și azi*”: Cartea la sate este problema cea mai nobilă care poate să ne intereseze... Ne gîndim la cartea de idei, la cartea sănătoaselor sfaturi și învățături. Democrația vremurilor noastre, cu marile și importantele ei preocupări, are în vedere, cu vigilență, înstruirea omului ogoarelor. Ne trebuiesc cărți temeinice, ne trebuiesc cărți limpezi ca apa de munte! Frumoase și roditoare sînt cărțile de literatură bună. Dar binefăcătoare sînt cărțile de luminare și de doctrină... Setea de a citi a satelor este mare. Scriitorul nostru să iasă din visare și din nepăsare și să dea hrana de care are nevoie mintea și sufletul țaranului: cartea vieții și aspirațiunile sale”.¹⁰⁴

Chiar dacă în ultima vreme autorul nostru n-a mai creat lucrări epice — din lipsă de timp — totuși articolele sale, cu

102 Art. *Interpretul celor mulți*, ibidem, p. 131.

103 Art. *Din întrebările de azi*, p. 350—351.

104 Ibidem, p. 493—494.

valoare de adevărate creații beletristice, ca și contribuția sa pe tărîm obștesc, ne arată că Gala Galaction a fost o personalitate proeminentă a culturii noi, socialiste, din patria noastră.¹⁰⁵

„Vădînd o profundă și dreaptă înțelegere a fenomenelor sociale actuale, exprimînd idei înaintate, ca aceea a înfrățirii dintre popoare, militînd cu ardoare de iluminat pentru izbînda lor și desfășurînd peste tot o vie activitate cetățenească, în Capitală și-n diferite localități ale țării”,¹⁰⁶ Gala Galaction a rămas credincios idealurilor sale umanitare și a adus o prețioasă contribuție la încetățenirea acestora în sufletul poporului nostru.

*

Am încercat să arătăm, în cele expuse, că opera literară a lui Gala Galaction are un bogat conținut social, care se datorește unei înalte concepții despre om și viață.

Această operă, care a îmbogățit considerabil tezaurul literaturii române și universale, poate și trebuie să fie cercetată și din alte puncte de vedere, în afara celui prezent în studiul de față. E o datorie pe care o au, deopotrivă, și teologii creștini, și scriitorii laici, căci Gala Galaction, preot de înaltă ținută morală, teolog de rară erudiție și scriitor însuflețit de cele mai nobile simțăminte umanitare, aparține — prin personalitatea sa complexă — întregii omeniri.

Așa cum am amintit, vibrantul umanism care străbate din scrisul lui Gala Galaction — caracterizînd în modul cel mai just omul și opera — este un umanism de esență, izvorit din apa pururea vie a învățăturii creștine.¹⁰⁷ Marele dascăl al condeifului, al sfatului și al faptei, a fost totdeauna mistuit de dorința ca — turnînd aceste izvoare de apă vie în sufletul semenilor săi — să îmbine idealul de viață creștin cu imperativele sociale ale vremii sale.

105 Cf. Dumitru Micu, Prefață la Gala Galaction, Lîngă apa Vodislavei, p. VII. În afară de cele citate pînă acum, a se vedea și alte articole cu conținut social ale lui Gala Galaction, publicate după anul 1944. Vezi în *Opere alese*, vol. II, articolele: *Un convalescent* (p. 479—481), *Luarea Bastiliei* (p. 482—484), *Gînduri în amurg* (p. 485—489), *Din semnele vremii* (p. 490—491), *Amintiri* (p. 49—805)0.

106 Pr. Prof. Dr. Grigorie Marcu, *Părintele Profesor Dr. Grigorie Pișculescu — Gala Galaction — octogenar*, art. în rev. „Mitropolia Ardealului”, nr. 7—8, 1959, p. 521.

107 „Izvorul de apă vie, din care Gala Galaction a sorbit mereu puteri ne bănuite pentru a sluji unei arte adevărate, a fost credința creștină”. (Articolul redacțional *Academicianul Gala Galaction la 75 de ani. Scriitorul, teologul, traducătorul Sfintei Scripturi*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 4, 1954, p. 441.

După cum — ca preot — a înțeles slujirea lui Hristos ca pe o trăire vie a învățăturii Lui, arătată prin slujirea celorlalți semenii, tot așa — ca scriitor — Gala Galaction a înțeles că nu e de ajuns să fie un simplu martor al frământărilor sociale din jurul său, ci trebuie să fie părtaș la toate aspirațiile nobile ale celor mulți și la lupta acestora pentru o viață mai bună. De aceea, autorul nostru nu a avut niciodată o atitudine neutră față de eroii săi, sau față de problemele pe care le-a abordat, ci, dimpotrivă, a participat activ și afectiv la conținutul scrierilor sale.

Gala Galaction a înțeles să-și împlinească misiunea preoțească trăind alături de popor, iubindu-l și înțelegându-i suferințele. De aici, preocuparea sa de a rezolva problemele sociale în favoarea celor oprimați, de aici atitudinea sa nobilă de apostol al lui Hristos și apostol al semenilor săi. Toate aceste strădanii și înfăptuiri sînt daruri nepieritoare, care îl însoțesc pe Gala Galaction în viața de dincolo de mormînt și, în același timp, îl fac să rămînă veșnic prezent între cei vii.

Pr. DUMITRU SOARE

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

PRAZNICUL SFINTULUI NICOLAE¹

Ne-am adunat în sfânta biserică, la Sfânta Liturghie, ca să preamărim pe Dumnezeu, cel minunat între sfinții Săi, și să cinstim pe Sfântul Nicolae, pe Ierarhul îndreptător pe calea adevăratei credințe, pe Părintele iubitor și blând, gata să ajute, să lumineze, să îmbărbăteze, la care au alergat și aleargă în rugă cu încredere, spre a primi — prin rugăciunile lui — cele de folos, cele spre mîntuire. Sfântul Nicolae e unul din cei mai populari sfinți, e unul din cei mai apropiați de sufletul fiecărui creștin, căci din figura lui emană căldura bunătății și blîndeței, puterea dragostei frățești. El ne călăuzește pașii pe calea adevărului divin, pe calea iubirii și păcii, ce ni s-au dat și ni se dau mereu în Iisus Hristos, în Biserica dreptmăritoare a lui Hristos. El ne face să fim mai buni, mai iubitori, mai evlavioși, mai „făcători de pace”. Să răsfrîngem dar, în inima noastră, cîteva raze din strălucirea chipului lui.

*

Sf. Nicolae se caracterizează întîi prin credința lui vie, puternică în Iisus Hristos-Domnul, prin atașamentul lui neclintit față de Biserica dreptmăritoare. Unii creștini din vremea lui s-au lăsat atrași de erezia lui Arie. Ierarhul Nicolae a păzit neștirbită credința Bisericii, credința primită de la Sfinții Apostoli și de la urmașii lor și a ferit pe toți creștinii de sub arhipăstorirea sa de rătăcirea ariană. El era convins că Adevărul divin, descoperit în Iisus Hristos, este păstrat neschimbat în Biserica Sa cea Sfîntă. „Eu sînt Adevărul” — a zis Iisus Hristos către ucenicii Lui. Aceasta însemnează că El este Dumnezeu și că El a venit în lume ca să descopere pe adevăratul Dumnezeu, să ne spună, să ne arate ce este Dumnezeu, care e voia Lui față de noi. El a descoperit pe Dumnezeuul treimic, căci El ne-a descoperit pe Tatăl, în El ni s-a revelat Fiul și prin El ni s-a trimis Duhul Sfînt, Duhul Adevărului. „Veți cunoaște Adevărul și adevărul vă va face slobozi” — zice Iisus. Adică acela care crede în Iisus Hristos, în cuvîntul Lui despre Dumnezeu, acela nu mai este rob al unor închipuirii deșarte despre Dumnezeu, cum erau pe vremea aceea închinătorii la idoli, nu va mai alerga după diferiți prooroci mincinoși, ci va fi liber de astfel de păreri greșite și fiu al lui Dumnezeu după har. Adevărul e lumină și în lumina lui le vedem toate așa cum sînt, și pe Dumnezeu și întreaga creatură. În lumina lui toate sînt pătrunse de lumină. Adevărul descoperit în Iisus Hristos s-a revărsat prin Duhul Sfînt în inima Bisericii

¹ Predică rostită în Catedrala mitropolitană, Duminică 6 decembrie 1964.

lui Hristos, ca din El să se hrănească pînă la sfîrșitul veacurilor: toate sufletele credincioase, în El să-și aștepte mîntuirea. Biserica este potirul sfînt în care sălășluiește, prin Duhul Sfînt, Hristos, Adevărul divin, Lumină pe cărările vieții spre mîntuire. Ea este, după cuvîntul Sf. Apostol Pavel, „trupul lui Hristos”, însușit de Duhul lui Hristos, Duhul Adevărului. Ea trăiește prin acest Adevăr, slujește și mărturisește acest Adevăr. Întreg rostul Ei în lume este slujirea Adevărului divin. De aceea Biserica lui Hristos a primit numele de Biserica adevărului, Biserica ortodoxă, adică dreptmăritoare, și fiii ei sînt fiii Adevărului divin, întru care este mîntuirea. Pe temelia acestui Adevăr stăm și noi astăzi, una în dreapta credință cu Sf. Apostoli, cu Sf. Părinți, cu strămoșii noștri și cu dreptmăritorii creștini de pretutindeni.

*

Dacă Dumnezeu este Adevărul, Sf. Apostol Ioan ne spune că „Dumnezeu este Iubire”. Cu alte cuvinte Adevărul e Iubire. Aceasta ni s-a descoperit în Iisus Hristos — căci Dumnezeu (Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt) este Adevăr și Iubire. Iisus Hristos s-a arătat ca Adevăr-Iubire. De aceea Biserica lui Hristos este Biserica Adevărului și Biserica Iubirii, Biserica Adevărului care e iubire. Iar Sf. Nicolae, fiu bun al Bisericii lui Hristos, ucenic vrednic al Domnului, întrupează în viața lui Adevărul și Iubirea. El n-a despărțit Adevărul de Iubire, nici Iubirea de Adevăr, pentru că în Dumnezeu una sînt și una trebuie să fie în fiecare credincios. Unitatea dintre Adevăr și Iubire constituie suprema revelație nu numai despre Dumnezeu, ci și despre creatură, despre viața noastră omenească. Adeseori Adevărul divin a apărut între creștini despărțit de Iubire. În numele Adevărului s-au încins dispute care au degenerat în certuri și dezbinări, în ucideri și războaie. E plină istoria creștinismului de dezbinări, de certuri, de războaie chiar, fiecare socotind că el are adevărul, unii căutînd să impună acest adevăr cu sabia. Iisus Hristos însă ne-a arătat că Adevărul n-are nevoie de sabie, că puterea Adevărului e în sine însuși, puterea Adevărului e în Iubirea cu care El una este. Adevărul este iubire și iubirea este pace. De aceea Iisus este Adevărul. El este iubirea, El este Pacea. Fără orgoliu, ci cu modestie, Biserica Adevărului a fost și este Biserica Iubirii, a fost și este Biserica Păcii. Ea cheamă la Adevăr, nu cu mîndrie, ci cu smerită iubire. Ea cheamă la înfrățire și pace pe toți. De aceea, asemenea Sf. Nicolae, fiii Bisericii ortodoxe, fii ai Adevărului divin, sînt fii ai iubirii și păcii.

Unitatea dintre Adevăr, Iubire, Pace, credinciosul o recunoaște nu numai în Adevărul divin, în credința dreptmăritoare, ci și în adevărul descoperit de mintea omenească în lume, în adevărul științei omenești. Și știința, cu adevărul ei, trebuie să fie însușită de iubire și astfel să stea în slujba binelui omenirii, în slujba păcii, ca pe pămînt să fie o viață îmbelșugată și liniștită și să se înlăture războiul cu uriașele lui distrugerii. De aceea creștinii sprijinesc lupta popoarelor, lupta oamenilor de știință, ca cuceririle mărețe ale științei și tehnicii moderne — s. ex. energia nucleară — să fie puse nu în slujba nimicimii, ci în slujba construirii unei vieți mai bune pentru toate popoarele pămîntului.

*

Biserica noastră cinstește pe Sf. Nicolae, se roagă pentru „pacea a toată lumea”, pentru ca iubirea să se înmulțească în inimile tuturor. Ea dorește tuturor celor ce poartă numele Sfântului Nicolae să-l poarte cu vrednicie, viețuind întru adevărul, iubirea și pacea lui Hristos. Îndeosebi, astăzi, am înălțat gând de rugă și cinstire pentru I. P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae, care este îndreptător al credinței celei adevărate, chip blîndețelor, iubitor al Patriei și păcii. Fie ca prin rugăciunile Sf. Nicolae — Dumnezeu să-l dăruiască ani mulți de rodnică activitate în ogorul Eisericii dreptmăritoare. Urmînd pilda Sf. Nicolae, urmînd pilda arhipăstorului nostru, să ne străduim a cunoaște Adevărul, să iubim pe Dumnezeu și pe om, Patria și poporul — și să fim făcători de pace, ca prin faptele noastre să preamărim pe Tatăl nostru cel din ceruri, să slujim omenirii și să cucerim veșnicia.

Arhim. NICOLAE MLADIN

PREDICĂ LA DUMINICA XXV DUPĂ RUSALII

„Du-te și fă și tu la fel!”
(Luca 10, 37)

Iubiți credincioși,

Începem azi Postul Crăciunului, rînduit de Sfînta noastră Biserică ca timp de pregătire pentru întîmpinarea cu creștinească cuviință a nașterii după trup a Domnului nostru Iisus Hristos. Timp de șase săptămîni, în care avem să tragem o brazdă duhovnicească mai adîncă în ogorul sufletului nostru, în care gândul nostru la Dumnezeu trebuie să fie mai curat, sînițirea noastră pentru Dumnezeu mai adîncă, iar năzuința noastră pentru Dumnezeu mai stăruitoare. E timp în care înfrînarea — sulețească și trupească — trebuie să fie mai spornică, în care rugăciunea — cu cuvîntul și mai ales cu fapta — trebuie să se arate ca o ardere lăuntrică — curată și totală — pentru Dumnezeu.

În această primă duminică a Postului Crăciunului, Sfînta noastră Biserică pune în fața noastră *pilda Samarineanului milostiv* (Luca 10, 25—37) În cuvîntul nostru, am vrea să deslușim cît mai curat și mai adînc înțelesul acestei pilde, pentru a desprinde din filcul ei cîteva îndrumări potrivite cu condițiile, nevoile și aspirațiile actuale ale vieții creștine.

Iubiți credincioși,

Deosebit de potrivită este rînduiala de a se citi — în cadrul Sfîntei Liturghii de azi — pericopa evanghelică cuprinzînd parabola Samarineanului milostiv tocmai la începutul timpului de pregătire pentru Crăciun.

Ne pregătim să întîmpinăm, cu creștinească cuviință, *Praznicul Iubirii Dumnezeiești*, al venirii în lume a Samarineanului milostiv. Prin întruparea Cuvîntului născut din veșnicie din Dumnezeu-Tatăl, se coboară pe pămînt *toată iubirea dumnezeiească*: Dumnezeu-Tatăl trimite pe propriul și unicul Său Fiu ca să ne mîntuiască. Ea dovedește viu că *Dumnezeu este iubire* (I Ioan 4, 8). Prin ea, Dumnezeu-Tatăl își trimite Fiul ca jertfă de răscumpărare pentru păcatele noastre (I Ioan 4, 10).

Întruparea, bază ce dă înțeles și direcție întregii realități pe care • inaugurează: religia creștină, fiind iubire, este firesc ca învățătura și *porunca cea mai mare* a Celui ce s-a întrupat să fie aceasta: „Să iubești pe

Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, și din tot suletul tău, și din toată virtutea ta, și din tot cugetul tău, iar pe aproapele ca însuși pe tine" (Luca 10, 27).

Această poruncă supremă a Legii celei Noi este pilduită în chip unic și măreț de către Samarineanul milostiv: Domnul nostru Iisus Hristos, care salvează lumea de la consecințele dezastruoase ale păcatului — prin *iubire*, care culminează în Jertfa de pe Cruce.

Această jertfă supremă a iubirii atotcuprinzătoare active se continuă (perpetuează) — în chip nesîngeros — în Sfînta Biserică prin Sfînta Taină a Euharistiei, în care Domnul nostru Iisus Hristos ni se dăruiește deplin sub chipul pîinii și al vinului ca să ne dea posibilitatea să ne cimentăm tot mai mult în unitate frățească și să ne înzdrăvenim tot mai mult în rîvna pentru binele tuturor.

În felul acesta, Fiul lui Dumnezeu a cucerit și cucerește ucenicii prin *iubire*.

Înțelesul adînc al întrupării Domnului ne învață că *slujirea* față de lume a credinciosului creștin trebuie să constea în *realizarea iubirii lui Hristos față de lume*, față de viața omenească, pentru care El a adus jertfa supremă. Căci cine vrea să-și însușească mesajul ce se desprinde din întruparea și din opera Domnului nostru Iisus Hristos, nu poate face acest lucru în mod pasiv, ci este *chemat să-l urmeze pe Domnul Iisus Hristos în mod activ în marea Lui pildă de slujire adusă omenirii prin iubire*. De unde rezultă limpede că relația noastră — față de lume și viață — trebuie să fie cea de *slujire*. Dacă vrem să dăm mărturie pentru Domnul Iisus Hristos prin viața noastră, atunci trebuie să dovedim iubire prin a lucra generos pentru binele și fericirea întregii omeniri.

Domnul nostru Iisus Hristos se întrupează pentru a întemeia „*Împărăția lui Dumnezeu*” între cei ce cred în El. Această împărăție este a *dreptății și a păcii* (Rom. 14, 17), preludii ale dreptății și păcii în lumea de dincolo.

Domnul Iisus Hristos „*pacea noastră*” vine în lume ca să apropie și să unească pe oameni prin dărîmarea zidului despărțitor dintre ei, făcînd cele două lumi una (Efes. 2, 14—15). De aceea, și cei ce vor să fie cu adevărat ucenicii Săi și fii ai lui Dumnezeu, trebuie să caute să săvîrșească dreptatea și pacea (Mt. 5, 6 și 9). Dreptatea și pacea sînt și principii creștine și credinciosul creștin care lucrează la realizarea lor, contribuie totodată la întinderea împărăției lui Dumnezeu în lume.

Lumea însetează azi după *iubire adevărată*, rădăcina dreptății sociale și a păcii trainice. Dacă noi credincioșii creștini realizăm această iubire în propria noastră viață, atunci o putem răsădi și în largul lumii. Ceea ce trebuie neapărat să o facem, pentru că *iubirea este singura putere din lume care nu poate fi biruită*, este singura hrană dătătoare de viață adevărată. Ca atare, *iubirea este singurul element care face viața fericită*, singura cale de înfrățire în acțiuni pentru binele întregii omeniri.

Profund mișcător, adînc grăitor și mult întremător este acest *tablou măreț al Samarineanului milostiv*. În cel căzut între tilhari, el reprezintă întreaga omenire căzută în mod violent pradă lipsei de iubire, de omenie și de solitudine frățească. Dar în Domnul Hristos Samarineanul milostiv el reprezintă cea mai pregnantă imagine, monumentul unic în felul

său al iubirii puse în slujba semenului dezumanizat prin ură și tilhărie. Ca atare, el este un puternic proiector de lumină a generozității frățești universale, cu antenele larg răsfricate, cit este lumea de mare! El ne învață că precum greu încercata victimă a tilharilor este salvată numai de către Samarineanul milostiv, tot așa omenirea — victimă a urii, egoismului și exploatării — se salvează numai prin *dragoste* și *dăruire* pentru altul, pilduită așa de minunat de către Mîntuitorul!...

Receptivi la maximum față de vibrațiile decisive ale epocii noastre, trebuie să ne dăm seama că a nu sprijini pe semenii noștri să răzbată la o viață demnă de numele și de rostul de *om*, înseamnă a reedita *figura inumană* a levitului și preotului din parabola Samarineanului milostiv, care au trecut mai departe cu o uimitoare indiferență față de suferințele semenului.

Reeditînd — în felul nostru și pe măsura puterilor noastre — chipul Samarineanului milostiv Iisus Hristos, *să slujim oamenilor!* Aceasta este cea mai nobilă chemare a *ficărui* credincios creștin mai ales în zilele noastre. Căci nicidec omenirea n-a avut nevoie de atîta dăruire generoasă în numele și pentru binele și fericirea tuturor, ca azi. Omenirea trece prin durerile unei nașteri din nou și, de aceea, noi credincioșii creștini sîntem chemați să-i tămăduim rănilor, ajutînd efectiv ca mizeria socială să fie biruită peste tot prin bunătate și dăruire pentru toți. Numai așa va prinde înfrîmîntare deplină „Împărăția lui Dumnezeu”, care este a dreptății și a păcii.

Taina coeziunii și a solidarității frățești a tuturor oamenilor stă în *omenia autentică* față de semenii, izvorită din *iubire* și săvîrșită prin *iubire*, pe care a pilduit-o Samarineanul milostiv Iisus Hristos — din identificare adîncă cu suferințele și năzuințele oamenilor, pînă la uitare și dăruire de sine totală.

Iubiți credincioși,

Trebuie să înfăptuim practic credința noastră creștină în fiecare zi. Dacă nu facem așa, credința noastră apare nedemnă de urmat și goală (deșartă). În acest sens, fiecare trebuie să ne punem întrebarea: *Care este porunca Domnului în prezent?* Totodată, trebuie să ne silim a răspunde pozitiv la această întrebare prin slujire generoasă a binelui omenirii. În felul acesta, arătăm prin fapte că sîntem *mereu deschiși (dispuși) spre slujire*. Numai așa dăm certitudine despre prezența Domnului Iisus Hristos în lumea de azi.

Ne găsim cu toții pe același tărîm al vieții, pentru că sîntem oameni și pentru că avem datoria să apărăm viața, să lucrăm binele și fericirea tuturor oamenilor.

Drept aceea, să dăm mărturie pentru Domnul Hristos și despre Domnul Hristos prin *viața* noastră, prin *faptele* noastre! Duhul unității și al solidarității frățești — despre care ne vorbește atît de frumos apostolul din Duminica de azi (Efes. 4, 1—7) — să surpe zidurile ce ne despart pe noi credincioșii creștini, să ne apropie și să ne unească în lucrul cel bun închinat binelui și fericirii întregii lumi!...

Prin post, rugăciune, într-ajutorare, spovedanie sinceră și întreagă și prin cuminecare după vrednicie cu Trupul și Sângele Domnului, să facem — în cursul acestui post — din *împătura* noastră ieșle curată în care să

sălășluiască Domnul Iisus Hristos. Atunci — Domnul Iisus Hristos fiind viu în noi — vom trădia în jurul nostru omenie, iubire, pace, bunăvoință și vom avea cugetul împăcat c-am adus și noi o fărîmă de jertfă la împlinirea mesajului ce se desprinde din Noaptea Sfîntă a Crăciunului: „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoință” (Luca 2, 14). Amin!

Pr. Prof. CORNELIU SÎRBU

„ASEMENEA UNEI CETĂȚI CU O SPĂRTURĂ ȘI FĂRA ZID, AȘA ESTE OMUL CĂRUIA ÎI LIPSEȘTE STĂPINIREA DE SINE”

(Prov. 25, 28)

I.

În viața noastră a credincioșilor sînt împrejurări cînd ne dăm seama că n-o putem scoate la cap decît dacă ne știm stăpîni. Cînd, de pildă, nu ne înțelegem cu vecinul, cearta nu poate fi evitată decît dacă ne stăpînim nervozitatea și mînia. Nu putem evita ponegrirea altuia decît dacă izbutim să ne înfrîmăm pornirea spre clevetire. Nu putem întreține un moral ridicat în mediul unde ne aflăm decît dacă ne impunem să fim calmi oricît de grele ar fi împrejurările. Trebuințele, instinctele, pasiunile manifestă o tendință spre exagerare și de aceea, ele nu ne pot sluji și nu pot deveni neprimejdioase pentru cei din jur decît dacă știm să le stăpînim, să le păstrăm în limitele cuvenite. Fără stăpînirea de sine nici un credincios nu poate duce o viață normală și nu poate aduce un spor mai sensibil pentru binele comun. Virtutea stăpînirii de sine ne privește de aproape și de aceea se cuvine să insistăm asupra ei.

II.

Cînd vorbim despre stăpînirea de sine gîndul ni se duce la învățătura creștină despre firea noastră. Potrivit acestei învățături în noi există puteri pozitive, dar există și puteri negative. Cine dintre noi nu cunoaște din experiență cum uneori ne simțim cuprinși de antipatie față de cineva? Cine dintre noi nu s-a văzut în situația de a se surprinde bucurîndu-se de nenorocirea altuia și întristrîndu-se de binele lui? Care e credinciosul străin de gîndul dulce dar otrăvit al unei pasiuni urite? Unde e următorul lui Hristos care să nu se fi clătinaț sub presiunea unei înclinări murdare? Există în noi sentimente, pasiuni, înclinări pozitive, dar în același timp sînt în noi și puteri cu semnul minus. Coexistența în același timp, în sufletul credinciosului a unor sentimente, pasiuni și înclinări contradictorii constituie una din trăsăturile caracteristice ale acestuia.

Dar următorul lui Hristos nu se învoiește cu asemenea situație. El nu se mulțumește să ia simplu la cunoștință împărțirea aceasta în pozitive și negative a puterilor sale sufletești. Credinciosul se simte obligat să asigure liberă manifestare numai puterilor pozitive ale sufletului său așa cum îi dictează conștiința luminată de învățătura creștinească.

Intr-adevăr, nu ne este îngăduit să nutrim sentimente de ură, de antipatie împotriva fraților, a semenilor noștri, dar ne e îngăduit — ce zic eu: sîntem obligați să nu facem loc în sufletul nostru antipatiei. Dimpotrivă, avem datoria să cultivăm și să ne exprimăm prin grai și faptă simțămîntele noastre de simpatie, de prietenie și dragoste față de semenii.

Nu ne este permis să promovăm o pasiune urită cum ar fi pasiunea fumatului, a filarghiriei, a lăcomiei; dar sîntem datori să promovăm orice

pasiune curată: a cititului, a cîntului, a sportului, a muncii creatoare etc.

Nu ne este îngăduit să lăsăm friu liber înclinărilor negative: spre lăcomie, îndolență, clevetire. Dar ne este poruncit să sprijinim din toate puterile înclinările noastre pozitive spre cumpătare, activitate ordonată, respectarea și cinstitirea celorlalți.

Sîntem datori să ne stăpînim sentimentele, pasiunile și înclinările rele, promovînd și ajutînd să biruie și să devină dominante sentimentele, pasiunile, înclinările pozitive. Stăpînirea de sine înseamnă tocmai capacitatea și destoinicia de a face ca sentimentul inferior să cedeze sentimentului superior, pasiunea rea să cedeze pasiunii bune, înclinarea negativă să cedeze înclinării pozitive.

Dacă conservarea personală se afirmă ca biruință obținută asupra obstacolelor din afară, stăpînirea de sine se afirmă ca biruință asupra rezistențelor și primejdiilor avîndu-și izvorul în propria noastră fire.

Mari și grele sînt relele ce rezultă din lipsa stăpînirii de sine... Cain nu și-a stăpînit invidia asupra fratelui său. Urmarea a fost că el a mînjit cu sîngele lui Abel fruntea întregului neam omenesc. Isav nu și-a înfrînat foamea și s-a văzut în situația de-a renunța la dreptul de întii născut pentru un blid de lînte.

Abesalom, fiul lui David, nu și-a stăpînit ambiția de a lua locul tatălui său, și a sfîrșit prin a fi străpuns de săgețile urmăritorilor.

Iuda nu a înțeles să-și înăbușe patima iubirii de arginți și a sfîrșit prin spînzurare.

Fiul din parabolă nu și-a stăpînit pornirea spre aventură și a ajuns la o înăltătoare decădere fizică și morală.

Dar pe cît de grele sînt urmările lipsei stăpînirii de sine, pe atît de înăltătoare sînt ele acolo unde se practică asemenea virtute.

Supus unei tentații în casa lui Putifar, Iosif a izbutit să-și stăpînească instinctul genezic, dobîndindu-și astfel dreptul la cinstea credincioșilor de totdeauna.

Înfrînîndu-și mînia, David l-a iertat pe Șimi care săvîrșise grave abateri și iertîndu-l, și-a cîștigat într-însul un prieten (2 Regi 16, 5 sq; 19, 17 sq).

Lovit greu în ceea ce constituia bucuria și reazimul vieții sale, Iov și-a păstrat cumpătul, binemeritînd pentru aceasta de la Dumnezeu.

Exemplu de neajuns al stăpînirii de sine este Mîntuitorul însuși.

Care credincios nu cunoaște, de pildă, izbînda pe care Domnul a re-purtat-o împotriva tentațiilor la care a fost supus de către ispititorul? (Mt. 4). Deși flămînd, ca urmare a unui post de pînzeci de zile și patru-zeci de nopți, Domnul a respins prompt și hotărît îndemnul dat de ispititorul de a-și stîmpăra foamea prin convertirea pietrilor în pîini (Mt. 4, 3—4).

Altădată aflîndu-se în greaua primejdie de a fi aruncat de pe sprînceana muntelui în adîncul unei prăpastii, Domnul a păstrat un calm desăvîrșit care i-a uimit pe adversari în așa măsură că El a putut pleca de acolo fără să i se întîmple nimic (Lc. 4, 29—30).

Aceeași stăpînire de sine senină, dominatoare a dovedit Domnul în vremea Patimilor Sale. În chinuri groaznice aflîndu-se, El nu s-a lamentat, nu s-a tînguit, nu s-a lăsat copleșit de frica morții, ci chiar pe cruce

fiind, a rostit acele memorabile cuvinte: „Părinte, iartă-le lor că nu știu ce fac”.

Să mai spunem că Sf. Scriptură ne dă și prin cuvint îndemn puternic la stăpînirea de sine?

Cine nu-i stăpin pe sine — citim în Proverbele lui Solomon — e ca o cetate fără zid. După cum în vremurile acelea, zidul apăra cetatea de foc și de pustiire, la fel stăpînirea de sine apără ființa credinciosului de alunecarea în apucături și acțiuni înjositoare, degradante, ruinătoare.

„Cel încet la mînie e mai de preț decît un viteaz — citim în aceeași carte a lui Solomon — iar cel ce își stăpînește duhul — mai de ales decît cuceritorul unei cetăți” (Prov. 16, 30). „După poftele tale nu merge, ne îndeamnă Iisus Sirah; de vei da sufletului tău plăcerea poftei te va face pe tine bucurie vrăjmașilor tăi” (18, 30—31; cf. și 5, 2).

Fără stăpînire de sine nu este cu putință statornicirea de durabile legături de prietenie, bună înțelegere și dragoste.

Nu poți sta împreună cu celălalt cînd nu-ți stăpînești pornirile egoiste. Egoismul tău va face pe celălalt să se depărteze de tine.

Nu poți lega prietenie cu semenii pe care-i invidiezi sau îi ponegrești fel și chip. Invidia și clewetirea ta îi vor face pe ceilalți să se închidă față de tine.

Nu poți intra cu ceilalți în comuniunea dragostei cînd nutrești împotriva lor sentimente de ură, dispreț sau indiferență. Ura, disprețul, indiferența pe care le răspindești în jurul tău sapă prăpastie adîncă între tine și ceilalți.

Numai prin stăpînire de sine ne putem elibera de sub tirania pornirilor și pasiunilor rele, ne putem apropia cu inimă deschisă de ceilalți oameni și putem intra în colaborare cu ei pe baza buneînțelegeri și a iubirii frățești. Numai prin stăpînirea de sine putem dobîndi libertatea și unitatea interioară care ne permit concentrarea și angajarea tuturor puterilor de care dispunem la munca creatoare.

Căile de acces către virtutea stăpînirii de sine sînt multe. Vom indica acum numai cîteva.

Avem mai întîi calea ascultării de prescripțiile instituției în care sîntem încadrați. Prescripțiile, rînduielile unei instituții reprezintă o ordine mai înaltă de viață. Ascultînd de ele noi ne înfrîmăm pornirile cele rele și lăsăm libere pentru viața mai înaltă puterile noastre cele bune.

Ca următorii ai lui Hristos, nu putem să nu ne folosim de rugăciune. Dacă ascultarea ne ajută la dobîndirea libertății interioare, rugăciunea, punîndu-se în legătură cu izvorul vieții, care e Hristos Domnul, ne ajută la întărirea și purificarea puterilor noastre.

Prin rugăciune putem asigura stăpînirii de sine rădăcini mai adînci și-i putem asigura o mai mare durabilitate.

De mare folos pentru dobîndirea și păstrarea stăpînirii de sine este și munca ordonată și perseverentă.

Credinciosul care-și fixează un țel precis în viață și e hotărît să-l realizeze nu-și va mai îngădui să-și cheltuiască puterile în fapte și manifestări negative, ci și le va folosi metodic în munca creatoare menită să-l apropie de scopurile fixate.

III.

În viața noastră a credincioșilor, stăpînirea de sine nu e semn de

slăbiciune, ci dimpotrivă, e dovadă de putere. E mai puternic cel ce-și stăpânește nervozitatea decât cel ce se lasă în voia unei asemenea stări. E mai tare cel ce-și înfrinează pornirile spre lăcomie și desfrâu decât cel ce se lasă stăpinit de asemenea patimi. E mai disponibil pentru slujirea lui Hristos și a semenilor credinciosul care, stăpîn pe el însuși, nu se împrăștie și știe să se elibereze de sub presiunea instinctelor.

Ca orice virtute, nici stăpînirea de sine nu ne vine de-a gata. Se cuvine să o avem în atenția noastră. Să ne străduim a ne-o agonisi și a ne folosi de ea în viața de toate zilele.

Ne obligă la aceasta demnitatea noastră de credincioși. Nu poți fi un credincios demn dacă nu ești stăpîn pe tine însuți.

Ne obligă la stăpînirea de sine grija pe care trebuie s-o purtăm celor din jurul nostru. Nu poți îngriji de cei din jurul tău și nu te poți concentra întru slujirea celorlalți semenii, dacă nu ești stăpîn pe tine însuți.

În slîrșit, ne obligă la stăpînirea de sine Biserica a cărei fii sîntem și care vrea să fim credincioși conștienți și deprinși de a nu ne irosi puterile, ci de a ni le folosi statornic întru slujirea lui Hristos și a semenilor noștri. Amin.

Pr. Prof. DUMITRU BELU

„IISUS HRISTOS LUMINA LUMII”

„Poporul ce ședea în întuneric a văzut
lumină mare și celor ce ședeau în latura
și în umbra morții, lumină le-a răsărit”
(Mt. 4, 16)

Cel dintîi lucru pe care l-a făcut Dumnezeu la creație a fost lumina, după care a făcut: soarele, luna și stelele, universurile nesfîrșite, pentru ca omul creat de El, „după chipul și asemănarea Sa”, cu lumina dumnezeiască în el, avînd suflet nemuritor și conștiință morală, să se poată deslășa în mijlocul frumuseților din Eden și să-l preamărească pururea pe Creatorul său.

Dar păcătînd, Dumnezeu a trimis profeți ca să-i îndemne pe oameni la viață curată, alimentîndu-le neîncetat nădejdea în venirea Mîntuitorului promis. Astfel, marele prooroc Isaia a profețit venirea Mîntuitorului ca lumină a lumii, cu 700 de ani înainte, cum ați auzit astăzi citîndu-se din Sf. Evanghelie: „și lăsînd (Iisus) Nazaretul a venit și a locuit în Capernaum, lîngă mare, în hotarele Zavulonului și ale Neftalimului, ca să se îplinească ceea ce s-a zis prin Isaia proorocul, care zice: pămîntul Zavulonului și pămîntul Neftalimului, spre mare, dincolo de Iordan, Galileea neamurilor; poporul cel ce ședea în întuneric a văzut lumină mare, și celor ce ședeau în latura și în umbra morții lumină le-a răsărit” (Mt. 4, 13—16).

La naștere, Hristos — soarele dreptății — a fost adevărit de o stea strălucitoare; la Botez, Sf. Duh l-a luminat și glasul Tatălui l-a mărturisit; pe Muntele Taborului, Mîntuitorul și-a arătat toată strălucirea Sa dumnezeiască, cuprinzînd în cereasca ei lumină și pe cei trei Apostoli: Petru, Iacob și Ioan, care au dorit să fie pururea în acea nespusă fericire.

Însuși Mîntuitorul a zis despre Sine: „Eu sînt lumina lumii, cel ce-mi urmează mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții” (In. 8, 12). Și adevărat este: El a dat vedere orbilor, a înviat morții și a adus

darul iertării păcatelor. A zdrobit puterea întunericului și veșnicia morții, a înviat a treia zi cu slavă și ne-a dat nădejdea învierii și a vieții veșnice după moarte.

El ne-a luminat credința în Sf. Treime și ne-a învățat cum să ne închinăm lui Dumnezeu, Unul în Ființă și întreit în persoane: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. După înălțarea Sa la ceruri, a trimis pe Sf. Duh în chip de limbi de foc, să continue opera de luminare și mântuire a lumii. El a trimis pe ucenicii Săi să lumineze lumea cu învățătura Sf. Sale Evanghelii, El l-a chemat și pe prigonitorul Său pe drumul Damascului la credința cea mântuitoare și prin el, neamurile păgâne.

În Evanghelia Mântuitorului nostru Iisus Hristos noi găsim răspunsuri la toate marile întrebări ale spiritului uman. Ce e viața, ce e moartea, ce e omul, de unde venim, ce simțim și unde mergem? Venim de la Dumnezeu, simțim fiii Săi și ne întorcem la El, prin Sf. Sa Biserică. Viața în Hristos și cu Hristos este lumină. „În El era viață și viața era lumina oamenilor. Și lumina întru întuneric luminează și întunericul nu o au cuprins” (In. 1, 4—5). Iar moartea, pentru adevărații creștini, așa cum glăsuiesc Catavasiile Învierii, e trecerea „din moarte la viață și de pe pământ la cer”.

Ce poate fi mai liniștitor pentru noi, creștinii, decât să auzim cuvintele Luminei dumnezeiești: „Eu sînt învierea și viața. Cel ce crede în mine, chiar de va muri, va trăi” (In. 11, 25). Nu, tu nu vei muri! Nu se poate ca toate gândurile și dorințele tale după bine, frumos, după dreptate și adevăr, dragoste de viață, pace și fericire, să rămână înșelate, închise în groapa unui mormînt. Tu nu vei muri. Aceasta ți-o spune și întreaga natură care reînvie în fiecare primăvară. Aceasta ți-o spune și nemuritorul tău suflet, pe care eu l-am creat nemuritor la nașterea ta. „Cel ce crede în mine are viață veșnică” (In. 3, 36). Viața ta de aici este o treaptă foarte prețioasă spre viața veșnicei fericiri.

Acum, cînd de pe fața noastră s-a ridicat vâlul neștiinței și umbra morții la lumina învățăturii Evangheliei lui Hristos, este necesar să ne întorcem privirile și către noi înșine și să ne examinăm: Cum am păstrat și întreținut lumina lui Hristos înlăuntrul nostru, pe care am primit-o la Sf. Botez și în Taina Sf. Mir? Pentru că știut este — cum zice Mântuitorul — „că oricine face rele urăște lumina și nu vine la lumină, ca să nu se vădească faptele lui. Iar cel ce face adevărul vine la lumină ca să arate faptele lui, că în Dumnezeu sînt săvîrșite” (In. 3, 20—21).

Mîntuitorul a spus ucenicilor Săi și prin ei și nouă tuturor creștinilor: „Voi sînteți lumina lumii. Nu poate cetatea să se ascundă stînd pe vîrfurile muntelui. Nici aprind făclie și o pun sub obroc, ci în sfeșnic, să lumineze tuturor celor din casă. Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor ca văzînd ei faptele voastre cele bune, să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri” (Mt. 5, 14—16).

După cum candelile, lumînările din Biserică, din sfeșnice și policandre au un rol bine determinat, să lumineze Sf. Jertfelnic și icoanele sfinților, tot așa fiecare creștin are menirea să lumineze cu viața și purtările sale, chipul lui Dumnezeu din el și toți împreună să lumineze în marele candelabru al Bisericii creștine universale, spre slava lui Dumnezeu. Mîntuitorul Hristos ne luminează pe noi prin cuvîntul Său dumnezeiesc și prin Sf. Taine. De aceea și noi avem datoria să-i luminăm Biserica Sa prin

prezența noastră, participînd regulat la toate slujbele din Duminici și sărbători, slăvindul prin rugăciuni și cîntări. Hristos ne luminează pe noi prin harul Său. Și noi să luminăm pe semenii noștri prin povățuire, bună-tate și dragoste.

Și acum, te rugăm, Doamne Iisuse Hristoase, Tu cea ce ești născut din veci din Tatăl, luminează din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, luminează-ne mintea ca să-ți cunoaștem voia Ta cea sfîntă, în-tărește-ne puterea ca să-ți putem plini poruncile și ne încălzește simțirea cu focul dragostei Tale, ca să te putem iubi cu adevărat pe Tine și pe aproapele nostru ca pe noi înșine, trăind în pace cu toți oamenii, muncind și rugîndu-ne împreună:

Hristoase, Lumina cea adevărată,
Ce luminezi pururi peste lumea toată,
Și-i sfințești pe oameni cu haruri divine
Care vin pe lume, prin Botez, la Tine,
Fă ca strălucirea feței Tale sfinte
Să se însemneze peste noi, Cuvinte —
Ca într-însa, Doamne, prin viață curată,
Să vedem lumina cea neapropiată.

Amin.

Pr. AL. GHERGHEL

RUGĂCIUNEA¹

„Și iată o femeie cananeeancă, ieșind în calea Lui, striga, zicînd: Miluiește-mă, Doamne, Fiul lui David“ (Mt. 15, 22)

E impresionantă lupta aceasta cu Domnul a femeii cananiene! Femeia era copleșită de o mare durere, pentru că fiica ei era grav bolnavă. Dar, pe cît era de mare durerea, cu atît mai mare era credința ei în Iisus Hristos-Domnul, în bunătatea Lui și în puterea Lui cea dumnezeiască. Minată de dorința de a-și vedea fiica sănătoasă și înflăcărată de o credință neșovăielnică, ea aleargă la Iisus Hristos și strigă: Miluiește-mă! Așa cum zice psalmistul: „Dintru adîncuri (din adîncul deznădejdiei mele) am strigat către Tine, Doamne auzi-mă!“. Și nu se roagă odată, de două ori, de trei ori, ci stăruie mereu, cu tot mai multă încredere, pînă cînd Domnul îi răspunde: „O, femeie, mare este credința ta: fie precum voiești. Și s-a tămăduit fiica ei din acel ceas“ (Mt. 15, 28). Se-implinesc astfel cuvintele Domnului: „Cereți și vi se va da, căutați și veți afla, bateți și vi se va deschide, că oricine cere primește, și cel ce caută află și celui ce bate i se va deschide“ (Mt. 7, 7—8). Femeia cananeeancă ne arată puterea rugăciunii, puterea stăruinței în rugăciune. De aceea se cuvine să ne oprim puțin asupra învățăturii Mîntuitorului despre rugăciune și mai ales asupra pildei pe care ne-o dă El.

*

Toți știm ce este rugăciunea: Rugăciunea este înălțarea sufletului la Dumnezeu. Cel ce se roagă stă de vorbă cu Dumnezeu, cu Iisus Hristos, cu Maica Domnului, cu sfinții. Rugăciunea ne ridică pînă la cer sau coboară cerul în noi. Ea sfîșie vîlul dintre lumea văzută și lumea nevăzută. Ea este întîlnirea celor de jos cu cele de sus, a celor pămîntești cu

¹ Predică la Duminica Cananeencei.

cele cerești. Ea e unirea noastră cu Dumnezeu, cufundarea noastră în Dumnezeu și revărsare a lui Dumnezeu în noi. În rugăciune, noi aducem înaintea lui Dumnezeu toate bucuriile și durerile noastre, toate visurile și vre-rile noastre, toate bunătățile și nevoile vieții noastre, toată credința și toate îndoielile noastre, toată nădejdea și toată deznădejdea noastră, tot ceea ce plănuim să facem sau ceea ce facem, tot ceea ce ne e de trebuință. Totul și toate, întreaga noastră ființă, întreaga noastră viață — cu întâmplările ei mărunte sau mari, însemnate sau neînsemnate — le punem în fața lui Dumnezeu cu încredere deplină că El ne iubește ca un adevărat Părinte, că El ne înțelege, că El ne ajută, că El totdeauna e cu noi. De aceasta ne încredințează Mîntuitorul însuși. El ne-a spus că Dumnezeu este Tatăl nostru al tuturor și noi sîntem fiii Lui. Deci, dacă un tată dă fiului său cele necesare, cu atît mai mult Tatăl nostru al tuturor va asculta rugăciunea noastră. „Cine este omul acela dintre voi, de la care de va cere fiul său pîine, el să-i dea piatră? Sau de va cere pește, el să-i dea șarpe? Deci, dacă voi, răi fiind, știți să dați daruri bune fiilor voștri, cu cît mai vîrtos Tatăl vostru cel din ceruri va da cele bune celor ce cer de la el” (Mt. 7, 9—11). Mîntuitorul ne-a și învățat rugăciunea „Tatăl nostru” în care cerem Tatălui să se facă voia Lui, să ne ierte greșalele, să ne dea pîinea cea spre ființă și să ne mîntuiască de cel rău. El însuși ne-a dat pildă de rugăciune a Fiului către Tatăl. Patruzeile de zile și nopți a stat în pustia Carantaniei în post și rugăciune. Adeseori s-a retras în locuri liniștite, pe munte sau în pustiu, și s-a rugat îndelung. Alteori a mulțumit Tatălui, cu glas tare, în fața tuturor. Așa, cînd a fost înlăturată piatra de pe mormîntul lui Lazăr, „Iisus și-a ridicat ochii în sus și a zis: Părinte, mulțumescu-ți că m-ai ascultat” (In. 11, 41) și după aceea a înviat pe Lazăr. Altădată, bucurîndu-se cu duhul de succesul celor 70 de ucenici, Iisus a zis: „Mulțumescu-ți ție, Părinte, Doamne al cerului și al pămîntului, că ai ... descoperit acestea pruncilor. Da, Părinte, că așa a fost bunăvoința ta” (Lc. 10, 21). Iar, în grădina Ghetsimani, cînd firea ome-nească s-a zbuciumat în fața patimilor și morții, Iisus cade cu fața la pămînt și se roagă cu stăruință și cu sudori de sînge: „Părinte, de voiești, treacă paharul acesta de la mine. Însă nu voia mea, ci a ta să se facă” (Lc. 22, 41—44). Și împlinind voia Tatălui, a pășit senin către răstignire. Dar înainte de a se despărți de apostolii Săi, Mîntuitorul „și-a ridicat ochii la cer și a zis: „Părinte, a sosit ceasul. Proslăvește pe Fiul Tău, ca și Fiul Tău să te proslăvească...”. Este marea rugăciune arhierască în care Iisus, arătînd că și-a împlinit misiunea pentru care a fost trimis, se roagă pentru apostolii ce vor rămîne în lume și pentru toți cei ce vor crede în El prin cuvîntul lor, deci pentru toți creștinii, ca toți una să fie, sfînșiți în același adevăr, ca dragostea Tatălui să fie mereu în ei. (In. 17). Este cea mai minunată rugăciune, din cîte s-au rostit vreodată sub tă-riile cerului. Pe cruce fiind, Iisus s-a rugat pentru cei ce-l răstigneau: „Părinte, iartă-le lor că nu știu ce fac” (Lc. 23, 34) — și, cînd i s-a apropiat sfîrșitul, a strigat: „Părinte, în mîinile tale încredințez duhul meu!” (Lc. 23, 46).

Toate acestea ne arată că viața lui Iisus a fost viață de rugăciune, de la început pînă în ultima clipă, în bucurii ca și în dureri, în sinagogi ca și în pustiu, în casa unde a săvîrșit Cina cea de taină ca și în grădina

Ghetsimani, pe munte ca și în fața mulțimilor, etc. Rugăciunea aceasta mărturisește adevărul: „Eu și Tatăl una sintem”, că voia lui Iisus una e cu voia Tatălui, pe care l-a descoperit lumii și al cărui nume l-a proslăvit prin viața și moartea Sa.

*

Iisus Hristos pildă ne-a dat nouă ca așa cum s-a rugat El, să ne rugăm și noi Tatălui, cu deplină încredere, cu stăruință, ca voia lui Dumnezeu să ne lumineze mintea, să ne înmulțească dragostea, să ne întărească voința pe calea binelui, să toarne bucurie și pace în inimile noastre. Iisus Hristos a asigurat pe Apostolii Săi — și prin ei, pe toți cei ce cred în El: „Amin, Amin grăiesc vouă, orice veți cere de la Tatăl în numele meu va da vouă... Cereți și veți lua, ca bucuria voastră să fie deplină” (In. 16, 23—24). Ce să cerem? Numai ceea ce putem cere „în numele lui Iisus”, adică să cerem tot ceea ce se cuprinde în rugăciunea „Tatăl nostru”. Să cerem ca dragostea lui Dumnezeu să se sălășluiască în inimile noastre, ca dragostea înfrățită să fie lucrătoare între toți oamenii, ca pacea și bunavoirea să stăpânească peste toată lumea. Să ne rugăm pentru toți și pentru toate, așa cum ne învață Biserica în sfintele ei slujbe. Atunci rugăciunea noastră va fi împlinită, căci cerem ceea ce vrea Dumnezeu. Altfel, dacă cerem ceea ce nu-i după voia lui Dumnezeu, ni se aplică cuvîntul: „cereți și nu primiți”, că „nu știți ce cereți”. Așa s-a întîmplat cu Apostolii Ioan și Iacob, cînd au cerut să se pogoare foc din cer să ardă satul samaritenilor, pe care Mîntuitorul i-a certat, zicînd: „Nu știți ai cărui duh sînteți: Fiul Omului n-a venit să piardă sufletele, ci să le mîntuiască” (Lc. 9, 54—56). Să ne rugăm dar mereu: „Facă-se voia Ta, Doamne!”, căci voia lui Dumnezeu este mîntuirea noastră, voia lui Dumnezeu este binele fiecăruia și binele tuturor, binele omenirii întregi, voia lui Dumnezeu este viață în pace și bucurie, viață care-și are începutul pe pămînt ca să se desăvîrșească întru fericirea cea veșnică.

Arhim. N. MLADIN

DESPRE SMERENIE — „MANTIA LUI DUMNEZEU”¹

„Cel ce se smerește pe sine se va înălța”
(Lc. 18, 14)

Iubiți credincioși,

Sufletul tuturor virtuților creștine este dragostea de Dumnezeu și de aproapele, iar haina care le îmbracă pe toate este sfînta smerenie. Fără ea, celelalte virtuți n-au valoare deosebită, căci ne depărtează de Dumnezeu, ne duc către păcatul mîndriei, care a doborât ingeri din cer și a scos pe Adam și Eva din rai. Despre valoarea și darurile smereniei vom vorbi azi, cu ajutorul lui Dumnezeu.

Iubiți credincioși, smerenia este podoaba vieții creștine și ușa mîntuirii; prin ea Dumnezeu se coboară în inima noastră curată ca să ne ridice la El. Valoarea ei se vede din fapțul că însuși Mîntuitorul Hristos s-a smerit, coborîndu-se din slava cerului și făcîndu-se om, ascultător pînă la moarte pe cruce, ca să izbăvească omenirea din robia diavolului (Filip. 2, 8). Apoi, începînd să propovăduiască, în Predica de pe Munte, ne arată că smerenia este cheia care deslușește împărăția cerurilor și o așează în

¹ Predică la Duminica Vameșului și Fariseului.

fruntea celor două căi care duc la fericire, zicînd: „Feriți-vă, sînt cei săraci cu duhul, că acela este împărăția cerurilor” (Mt. 5, 3).

„Săraci cu duhul” nu sînt cei inculți, cum se crede de obicei, ci creștinii smeriți, care oricîte fapte bune au făcut nu se socotesc desăvîrșiți, ci se silesc în fiecare clipă să-și agonisească încă multe altele. În dorința după bogăția duhovnicească, aceștia nu conținesc lupta cu răul și păcatul din ei și din lume, mai ales cu păcatul mîndriei care-i asaltează cu ispita că sînt perfecți și mîntuiți, nu mai trebuie să se sfințească, sînt mai buni decît alții și spun cu fariseul din Evanghelia de azi că nu se aseamănă cu „acest vameș” păcătos, nu sînt răpitori, nedrepti, desfrînați etc., potest de două ori pe săptămînă și dau zeciuială din toate cîte cîștigă (Lc. 18, 11—13). Astfel „săracii cu duhul” sînt într-o continuă trăire duhovnicească, într-un permanent război cu răul, ori unde îl află, alergînd la semn, la autodepășire, ca să ia cununa nemuririi pe care Domnul a pregătit-o din veac tuturor celor ce ascultă și urmează glasul Lui (In. 10, 4; Filip. 3, 14; II Tim. 4, 8). Acești „săraci” sînt aleșii lui Dumnezeu prin care se preamărește numele Lui în mijlocul oamenilor (Mt. 5, 16). Trufia este departe de ei, pentru că au conștiința trează că „sînt ceea ce sînt prin darul lui Dumnezeu” (I Cor. 15, 10), iar prin puterile lor sînt numai pămînt și cenușă (Fc. 10, 20).

Pildă de „sărac cu duhul” este vameșul din Evanghelia de azi (Lc. 18, 10—14), care se micșorează pe sine înaintea slavei lui Dumnezeu pînă la totală desființare. El nu se laudă cu nici una din faptele cele bune pe care le va fi făcut cu siguranță — și le trece sub tăcere. În schimb — își plînge cu lacrimi fierbinți păcatele săvîrșite care-l despart de Dumnezeu, de aceea își cere iertare pentru ele și face totul ca să se îndrepte în viitor. Conștiința vinovăției îl cheamă la căință profundă, îl îndeamnă să rostească din toată inima rugăciunea scurtă, puternică și izbăvitoare: „Dumnezeule, milostiv fii mie păcătosul” (Lc. 18, 13).

„Duhul umilit și inima înfrîntă” a vameșului ca și a proorocului împărat David sînt bine plătute lui Dumnezeu (Ps. 50, 18), sînt jertfa cea mai curată și sfîntă pe care o răsplătește totdeauna cu bogatele Sale daruri cerești. Privirea îndreptată spre pămînt ridică sufletul la cer, de unde ne vine tot darul desăvîrșit pentru mîntuirea noastră. „Cel ce se smereste pe sine se va înălța, iar cel ce se înălța se va smeri” (Lc. 18, 14). Domnul este aproape de cei cu inima smerită și celor cu duhul umilit le dă ajutor ((Ps. 33, 8), iar celor mîndri le stă împotrivă și-i doboară de pe scaune (Pilde 3, 44).

Iubiți credincioși,

Modelul desăvîrșit de smerenie creștină este Domnul și Mîntuitorul nostru Hristos, care zice: „Învățați de la Mine că sînt blînd și smerit cu inima și veți afla odihna sufletelor voastre” (Mt. 11, 29). Apoi Cina cea de taină a spălat picioarele Apostolilor Săi (In. 13, 1—15).

Darurile smereniei sînt multe și aducătoare de fericire. Ea deschide larg porțile harului divin și face să rodească virtuțile vieții creștine, începînd cu pocăința, blîndețea și dreptatea, bunătatea, binefacerea și mila,

curăţenia inimii şi dragostea de pace, tăria credinţei, îndelunga răbdare, înfrînarea poftelor şi pasiunea sacră de jertfă pentru Evanghelia Domnului. Peste tot, smerenia activează în noi viaţa Duhului Sfânt, şi face să amuţească faptele trupului şi forţele întinericului. Ea încoronează lupta duhovnicească cu sfinţenia vieţii.

Iubiţi credincioşi, Părinţii Bisericii spun că smerenia face drept şi sfânt înaintea lui Dumnezeu. Astfel Sf. Ioan Gură de Aur vorbind despre pilda vameşului şi a fariseului, zice că fariseul trufaş „s-a coborât din templu pierzându-şi dreptatea... Dacă un vameş care este un mare păcătos a primit asemenea *dar*, fiindcă s-a smerit, cu atât mai mult va primi cel înzestrat cu virtutea când arată smerenie! Vrei să ştii cine este smerit? Uită-te la Pavel care cu adevărat era smerit, la Pavel învăţătorul întregului pământ, ... vezi-l cum se smereşte pe cel ce era şi om de rînd şi filozof şi bogat şi sărac..., care a fost chemat cu glas îngeresc; era smerit, când zicea: „Eu sînt cel mai mic dintre Apostoli, care nu sînt vrednic să mă numesc apostol” (I Cor. 15, 9). Smerenia cu adevărat (face) să te unileşti între toţi, ... ca şi Pavel, cetăţeanul cerului, stîlpul Bisericii, îngerul pămîntean, omul ceresc... (Ea) face din om un înger şi într-aripează sufletul spre cer”. (Predici despre Pocăinţă şi Sf. Vavila, trad. de St. Bezdechi, Sibiu, 1938, p. 19—20).

Smerenia este izvor de armonie şi pace a sufletului în Dumnezeu. Şi după cum mîndria este cauza tuturor răutăţilor şi a păcatelor din lume, deci a egoismului, tot aşa smerenia este cauza tuturor faptelor bune, deci a altruismului. Atît rugăciunea, cît şi postul şi milostenia şi toate virtuţile religios-morale şi sociale, ca să fie fapte izbăvitoare şi umanitare trebuie să fie îmbrăcate în smerenie.

Smerenia este alfa şi omega întregului progres duhovnicesc, începutul şi sfîrşitul îndumnezeirii. Fără ea nu ne putem apropia de Dumnezeu, idealul desăvîrşirii noastre. Fer. Augustin zice că ea „este scara care ne înalţă la cele cereşti”. Întrebat odată acest mare filozof al Bisericii care este cea dintîi şi cea mai cuprinzătoare virtute creştină, el a răspuns: „Smerenia”! La a doua întrebare: Care virtute urmează după ea?, el a răspuns din nou: „Smerenia”! În sfîrşit, care vine în rîndul al treilea? El a răspuns iarăşi: „Smerenia!”. Răspunsul era cît se poate de clar şi îndreptăţit.

Pe bună dreptate Părinţii răsăriteni aduc smereniei cele mai frumoase omagii, arătînd-o că este însuşire dumnezeiască. Dintre aceste omagii cel mai înalt ni se pare că este acela al lui Isac Sirul. Acest nevoitor întru cele duhovniceşti o numeşte: „Mantia lui Dumnezeu”. „Pentru că, zice el, Cuvîntul făcut trup s-a îmbrăcat cu ea şi prin acest mijloc El a rămas cu noi, în trupul nostru, ascunzînd sub această smerenie puterea Suveranităţii Sale, pentru ca zidirea să nu fie uluită de înfrîţişarea Sa. De aceea cel ce se îmbracă cu vestmîntul smereniei atrage la sine pe Hristos”. (Filocalia III).

Smerenia rămîne eternă haină de mărire a Împăratului ceresc, a Mîntuitorului Hristos, care s-a pogorît din cer, s-a îmbrăcat în ea de la ieslea din Betleem, de la sfînta naştere, şi pînă la înălţarea la cer. Prin ea cerul s-a unit cu pămîntul şi s-au desăvîrşit izvoarele iubirii şi iertării ce-

rești. Prin ea Dumnezeu s-a împăcat cu omul, moartea s-a omorât, viața a răsărit pe pământ și noi am cîștigat paradisul pierdut.

După modelul ceresc haina smereniei au îmbrăcat-o peste veacuri toți Sfinții care s-au identificat cu Domnul din dragoste și au trăit în Duhul Evangheliei Sale. Incepînd cu Domnul, smerenia a rămas floarea care crește numai în sufletele nobile, curate, înțelepte și luminate. Incepînd cu El, smerenia este virtutea tuturor eroilor muncii, care au lucrat și lucrează cu pasiune și în tăcere pentru progresul cultural și material al umanității, pentru preamărirea lui Dumnezeu și fericirea oamenilor.

Pilda Domnului, a Sfinților și a eroilor muncii trebuie s-o urmăm și noi. Fiecare trebuie să ne facem datoră muncind în tăcere și în liniște unde ne cheamă viața. Să nu ne strigăm înaintea oamenilor meritele noastre reale, și mai puțin cele închipuite, oi să lăsăm să grăiască faptele noastre bune sau, dacă putem, chiar să le acoperim. Aceste fapte nu se pierd. Ele vor ieși la lumină singure, ca și untdelemnul și ne vor face și mai mare cinste decît dacă le-am așisa noi înșine. Apoi nimic nu este ascuns care să nu se vădească (Mt. 10, 26). Dumnezeu vede, știe și răsplătește totul în ziua judecării.

Să învățăm din Evanghelia de azi să nu fim trufași, orgolioși și disprețuitori față de frații noștri, care, poate, sînt dotați și mai vrednici înaintea lui Dumnezeu decît noi, mai curați și sfinți oricît ar fi de modești în exterior. Smerenia este apanajul omului ales. Să nu disprețuim pe nimeni, nici chiar pe cei mai vicioși și mai decăzuți oameni din societate, ci mai de grabă să ne doară inima de starea lor, să ne fie milă de ei și să căutăm să-i ajutăm și să-i ridicăm, căci răspundem de ei. Să ne străduim să-i corectăm și să-i îndreptăm ca să-i facem folositori societății umane. Așa sîntem pe drumul cel bun, voit de Dumnezeu, al creșterii și desăvîrșirii neîncetate a virtuților care ne unesc cu El.

Iubiți credincioși,

Evanghelia de azi ne descoperă marele adevăr că drumul către Dumnezeu trece prin virtutea smereniei, prin duhul umilit și inima înfrîntă de căință, pe care Dumnezeu nu le urgisește (Ps. 50). De aceea să ne deprindem zi și noapte să ne smerim. Cu cît mai mult ne smerim cu atît sîntem mai atrași de Dumnezeu, cu atît prezența Lui devine tot mai strălucitoare, conștiința devine tot mai trează, mintea mai luminată, voința mai curată, iar în viața noastră se realizează idealul îndumnezeirii. Căci smerenia coboară harul, creșterea peste toată ființa noastră, sporește în noi puterile spiritual-morale și fizice, înnoiește și întărește în noi viața duhovnicească.

Sfîrșitul smereniei este liniștea sufletului, pentru că am cîștigat pacea cu Dumnezeu, cu proapele și cu noi înșine. Este armonia cu toți, căci smerenia nu dezbină, nu cunoaște granițe rasiale, confesionale și sociale. Ea topește egoismul, mîndria, ura și vrajba, invidia, gelozia și răutatea și face să crească duhul de jertfă al altruismului care unește în ideal și solidarizează pe cei mulți și săraci într-o mare familie divină de muncă, într-o comunitate de viață în Dumnezeu.

Să așezăm, deci, smerenia în centrul vieții noastre zilnice, ca să slujim lui Dumnezeu, progresului duhovnicesc și social, binele și fericirea omenirii și a noastră, acum și în veci, Amin.

Prot. SIMION RADU

TALANȚII¹

Mintuitorul, prin strălucita pildă a talanților din Evanghelia de astăzi, rostită pentru prima dată în săptămîna Patimilor, avertiza, cu multă grijă, pe urmașii Săi, la priveghere, la o activitate rodnică și peste tot la o conștiință a răspunderii pentru tot ceea ce vor face în viață.

Astfel, ni se spune în această pildă că un om, plecînd într-o țară departe, a chemat slugile sale și le-a împărțit averea sa: unuia i-a dat cinci talanți, altuia doi, altuia unul, *fiecăruia* — zice Evanghelia — *după puterea sa*.

După o vreme îndelungată, întorcîndu-se stăpînul, a cerut socoteală slugilor sale. Cel cu cinci talanți, lucrînd, a adus cu el zece, așijderea cel cu doi a adus patru, iar cel cu unul, lenevos, nesocotind atenția și darul stăpînului, l-a ascuns în pămînt, iar acum scoțîndu-l, i l-a dat. Desigur, stăpînul s-a bucurat de strădania celor dintîi, dar s-a supărat pentru reaua chibzuială și neahărnicie a acestuia. De aceea îl și auzim spunînd celor silitori: „Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune: intră în bucuria Domnului tău”. Iar celui alt i-a zis: „Slugă vicleană și leneșă...”, muștrîndu-l și zicînd celorlalți: „Luați, deci, de la el talantul și dați-l celui ce are zece talanți, că tot celui ce are i se va da și-i va prisosi, iar de la cel ce n-are, și ceea ce are i se va lua” (vezi Mt. 25, 14—30).

Sfinții Părinți spun că sluga leneșă s-a osîndit nu pentru că ar fi făcut vreun păcat sau nedreptate cuiva, ci pentru că s-a lenevit și n-a făcut ceea ce putea să realizeze în condițiile ce le avea (cf. N. Aghioritul: Carte foarte folositoare de suflet, București, Tip. Cărți. Bis. 1928, p. 14). Și într-adevăr, lenea desfigurează poziția socială a unui om și nu mai puțin pe cea religioasă, frînînd, prin aceasta, o propășire indicată și așteptată.

Pentru a înțelege mai bine de ce stăpînul a împărțit talanții în mod diferit, e de-ajuns să ne gîndim la o mamă sau un tată care au doi sau mai mulți copii... Deși îi dubeste pe toți deopotrivă, totuși într-unul are mai multă încredere cînd e vorba să-i dea o însărcinare, chiar dacă e mai mic în vîrstă decît celălalt frate. Stăpînul care și-a împărțit talanții e Dumnezeuul nostru, care ne-a împărțit din darurile Sale cele bogate, *fiecăruia* om după *puterea sa* și potrivit preștiinței Sale din veci, după capacitatea *fiecăruia*. Oare nu tot așa face și omul înțelept cînd vrea să încredințeze ceva cuiva? Sau cine este omul care să nu-și verifice căruța, vehicolul lui, mai înainte de-a încărca, așezînd numai atîta povară cît poate duce?

Ori, în pilda amintită, nici una din slugi n-a rămas fără talanți! Acesta e lucru de căpetenie, că toți au primit. Chiar și acela care a primit numai unul și totuși a primit atît de mult. E un dar! Un talant echivala pe vremea aceea cu 60 kg de argint. Cînd zici unul, ți se pare puțin, dar cînd te gîndești la 60, e ceva! Chiar și omul cel mai nemîngîiat, dacă-și face bine socoteala darurilor primite, apoi ajunge să constate că din vis-

¹ Predică la Duminica XVI-a după Rusalii.

teria nesecatelor daruri dumnezeiești a primit și el atâtea câte-i sînt necesare pentru a-și cîștiga mîntuirea și în viața aceasta și în cea viitoare, pentru a fi fericit. Rămîne doar ca fiecare să valorifice posibilitățile de care dispune, tot atîtea daruri presărate de mîna marelui Dumnezeu în stratul ființei umane de totdeauna.

Și apoi, nu uniformitatea darurilor sau a numărului lor îl face pe om fericit, ci modul de fructificare a darurilor primite. Firi diferite și daruri deosebite pot lucra așa de frumos spre slava lui Dumnezeu și mulțumirea lor personală și obștească. Dacă aruncăm numai o privire sumară asupra proorocilor mai însemnați din Vechiul Testament, vreo 16 la număr, de la care ne-a rămas ceva scris, aflăm cît erau de feluriți: Vreo trei din ei erau căsătoriți și unul din ei, Isaia proorocul, numit și evanghelistul V. Testament, avea și doi copii; apoi trei erau din neam preotesc, doi din neam regal, unul și prizonier, altul păstor, deci feluriți și ca învățătură și ca orientare, dar toți, fără deosebire, au fost vizionarii peste veacuri ai vremurilor de izbăvire întru Hristos, Cel ce avea să vină. Ei erau, cum spunea Elisei către Ilie proorocul, „căruțele și călărețul lui Israel” (IV Imp. II, 12). Prin toți s-a preamărit Dumnezeu, și unii și alții din ei fiind îndrumători ai poporului și susținători ai nădejdlor mesianice.

Sau ce vom spune de Apostolii Noului Testament, tot așa de feluriți. Și din aceștia trei erau căsătoriți, cei mai mulți pescari, alții muncitori, unul vameș și numai unul mai învățat între ei, dar toți au binevestit Evanghelia Domnului și au stat în slujba luminii și a adevărului, pînă la jertfirea de sine. Rîvna lor a fost neîntrecută. Nici vîrsta și nici starea în care au fost chemați nu i-a împiedicat de-a ajunge la o apreciere recunoscută și de-a intra în memoria credincioșilor de pretutindeni.

Farmecul unei opere constă tocmai în varietatea pieselor care o compun și nuanța de amănunt care se țese organic în armonia lucrării. Încă nici un fluier nu s-a plîns împotriva flautului dintr-o orchestră, că el n-ar cînta așa de frumos! Toate instrumentele își au rostul lor în ansamblul de instrumente și în gama de armonii, sub mîna dirijorului iscusit.

De ți se pare cumva că ai avea mai puține daruri decît semenul tău, nu uita că toți avem anumite daruri care ne apropie de uniformitate și grijă din partea Tatălui. Avem toți viața, avem sănătatea și avem atîtea daruri comune pe care, de atîtea ori, din obișnuință, nici nu le mai sesizăm. Să ne silim a le prețui, activizîndu-le pe fiecare și mai ales punînd darurile noastre în slujba semenului nostru. Nu uita însă nici o dată cuvîntul Sf. Scripturi care zice: „Cui i s-a dat mult, mult i se cere, iar cui i s-a dat puțin, i se cere mai puțin”. Amin.

Preot NICHIFOR TODOR

ANTON PANN

În prima parte a poeziei sale „Epigonii”, marele nostru poet Mihai Eminescu face o caldă și lapidară evocare a înaintașilor „scripturilor române”, a înaintemergătorilor săi în ale poeziei și ale slovei în general, cărora le închină un gând omagial, ca unora care au contribuit la ridicarea scrisului și gândirii poporului nostru, prin limba lor „ca un fagure de miere” și prin gândirea lor „sintă și frumoasă căci de minți era gândită” și „din inimi era scoasă”. Alături de Cantemir, Cirlova, Alexandrescu, Eliade și alții, este amintit în această poezie și Pann, „finul Pepelei, cel isteț ca un proverb”, ceea ce dovedește prețuirea pe care Luceafărul poeziei noastre o avea față de înaintașii săi în ale slovei românești, printre ei — la loc de cinste, așa după cum vom mai vedea de altfel — numărându-se și Anton Pann.

În 2 noiembrie 1964 s-au împlinit 110 ani de când s-a mutat la cele veșnice, ca să folosim înseși cuvintele lui:

„În cel mai din urmă an
Care în cărțile sale
se citește

Anton Pann”.

Cu acest prilej putem spune că numele lui Anton Pann este mult răspândit, circulând pe buzele maselor largi de cititori care-i gustă din plin opera, operă care în anii noștri a fost tipărită și difuzată în multe ediții, în zeci de mii de exemplare. Este destul să amintim în această privință ediția completă de lux a scrierilor sale literare, apărută în 1963 sub îngrijirea d-lor Radu Albala și I. Fischer, precum și monografia intitulată: „Anton Pann”, apărută în 1964 sub semnătura d-lui Paul Cornea..

Dar trebuie să mai spunem, însă, că Anton Pann n-a fost numai un prodigios literator, ci el a fost totodată și cu deosebire un cîntăreț de strună, un harnic profesor de psaltichie și un modest, dar zelos, truditor în ale muzicii bisericești, fapte care ne și fac să-i închinăm rîndurile de față.¹

Deși prima parte a vieții sale este în general puțin cunoscută, potrivit cercetărilor mai noi se crede totuși că Anton Pann s-a născut în anul

1 În această sumară expunere, pe lângă cele două lucrări specificate mai sus, ne vom orienta și după amplul și documentatul studiu al P. C. diac. prof. Dr. Gheorghe Moisescu: „O sută de ani de la moartea lui Anton Pann”, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 1—2 (ianuarie—februarie) 1955, p. 162—191, precum și după lucrarea: „Istoria muzicii la români”, de Mihail Gr. Poslușnicu, București 1928.

1796 sau 1797, fiind de loc din Sliven (Bulgaria). Era cel mai mic dintre patru frați, printre care o soră care a murit de timpuriu, rămânând orfan de tată pe cînd avea doar cîțiva ani. Încă din pruncie Antonache arăta vădite înclinații pentru strana bisericii, în ale cărei taine s-a străduit de mic să pătrundă. Ne-o spune chiar el în prefața unei cărți tipărită în anul 1841, unde citim: „Eu altele n-am învățat decît din mica copilărie a mea mi-am bătut capul ca să ajung desăvîrșit în meșteșugul muzicei bisericești, în care am și izbutit”.

În timpul războiului ruso-turc, dintre anii 1806—1812, de teama represaliilor turcești împotriva populației creștine, văduva Tomaida ia drumul pribegiei împreună cu cei trei fii ai săi, trecînd în nordul Dunării și ajungînd pînă la Chișinău. Avînd o voce aleasă și unele cunoștințe în ale muzicii bisericești, pe care și le dobîndi încă în satul său, Anton a intrat în corul Catedralei din Chișinău, unde a cîntat chiar ca solist.

În 1812, de data aceasta însoțit doar de mama lui, Anton Pann vine la București unde îl întîlnim paraclisier la biserica Olari, iar mai apoi la biserica cu Sfinți. În acești ani Anton Pann își desăvîrșește cunoștințele sale de muzică bisericească, urmînd lecțiile de psaltichie ale vestitului dascăl grec Dionisie Fotino, iar mai tîrziu pe ale lui Petru Efesiul, în a cărui tipografie și-a însușit și arta tiparului, cunoștințele de cultură generală îmbogățindu-și-le la cursurile lui Gheorghe Lazăr de la Sf. Sava, pe care se crede că le-a urmat.

În mai multe rînduri îl întîlnim pe Anton Pann la Rîmnicul Vlcea și împrejurimi, fie căutîndu-și prin mănăstirile oltene sprijinitori sau abonați la cărțile pe care le tipărea, fie ca dascăl la o școală de pe lîngă Episcopia Rîmnicului. Un document din 1848 ni-l arată pe Anton Pann tot la Rîmnicul Vlcea, unde ia parte la ceremonia jurămîntului pe noua constituție, promulgată de revoluționarii munteni din acel an. „Într-acest pompos constituțiu — glăsuiește documentul — aflîndu-se și dl Anton Pann, profesor de muzică, împreună cu cîțiva cîntăreți de aceeași profesie, au alcătuit o muzică vocală cu niște versuri prea frumoase, puse pe un ton național plin de armonie și triumfal, cu care a ajuns (stîrnit) entuziasmul de patrie în inimile tuturor cetățenilor”. De altfel, caldele sale simțăminte patriotice se fac vădite în toată munca și opera sa.

În al treilea deceniu al veacului trecut, îl întîlnim în două rînduri pe meleagurile Arhiepiscopiei noastre și anume la biserica Sf. Nicolae din Scheii Brașovului.² Sub cupola acestei biserici, unde vor activa mai tîrziu C. Porumbescu, Gh. Dîma ș. a., glasul plăcut al lui Anton Pann a răsunat de multe ori, cîștigînd simpatia obștei ortodoxe de la această veche și importantă biserică transilvăneană. Printre cei cu care s-a împrietenit aici se afla și Ioan Barac, însuflețit animator al mișcării culturale românești

2 Socotim întru totul întemeiată afirmația P. C. prof. Dr. Gh. I. Moiescu din studiul menționat, p. 168, nota 29, că motivul celui de al doilea drum la Brașov nu l-a constituit „fuga cu Anica”, nepoata stareței Platonida, de la mănăstirea „Dintr-un Lemn”, întrucît se știe că A. Pann a fost căsătorit legal cu ea, iar în al doilea rînd este greu de presupus că el se putea preta la un asemenea lucru într-un loc unde era destul de bine cunoscut și unde se bucura de o mare apreciere.

din Transilvania și tatăl protopopului Iosif Barac, de la care a învățat mai bine arta versificației, talant de care A. Pann nu era lipsit.

În timpul pe care l-a petrecut la Brașov încheagă chiar și unele lucrări pe care le va tipări mai târziu.

Simpatia și încrederea pe care românii brașoveni o aveau față de Anton Pann s-a arătat și în aceea, că conducătorii bisericii Sf. Nicolae îi trimit la București un elev, pe Gheorghe Ucenescu, pentru a-l învăța muzica bisericească. Reîntors la Brașov, la aceeași strănă la care cântase și A. Pann, Gh. Ucenescu va evoca cu respect numele dascălului său, în astfel de cuvinte: „În 1850 am fost trimis de Reprezențația bis. Sf. Nicolae la București, la marele poet al muzicii Bisericești Anton Pann, cu stipendiu ca să mă perfecționez în arta cântărilor bisericești 3 ani de zile și perfecționându-mă, în 1853 m-am întors cu Testimoniu de laudă din Muzică și din arta tipografiei”.

Același Gh. Ucenescu făcea în 1891 pe un Octoih și următoarea însemnare: „Anton Pann, dascălul meu, a fost psalt în 1821 și 1828 la Sf. Nicolae”, de unde rezultă și anii în care neobositul cântăreț de strănă a pribegit în cetatea Brașovului. Cei mai mulți și mai rodnici ani ai săi, Anton Pann și i-a petrecut desigur în București, oraș a cărui viață se oglindește fidel și bogat în multe scrieri ale sale.

Ocupația de căpății îi va rămîne și aici cantoria pe la diverse biserici din București, precum și aceea de dascăl pe la diferite școli. Îl întîlnim, astfel, în 1830 „psalt învățător de copii în arta musiciei” la școala după Podul Mogoșoaiei, iar în 1842 este numit profesor de cântări bisericești la Seminarul Mitropoliei, post pe care îl va cînti cu toată sîrguința și în care a funcționat mai mult timp, deși plata nu i-a fost totdeauna după munca pe care o depunea și după nevoile sale familiare. Din acest motiv a fost silit să alerge și „după alte speculații spre chivernisirea vieții”.

De aceea, paralel cu munca sa ca profesor de „musicie”, A. Pann desîlășoară o bogată activitate culturală, de autor, tipograf și colporteur. Conștient de valoarea patriotică și educativă a muncii sale, Pann a răs-pîndit cu multă rîvnă lumina culturii în sînul maselor, scriind cărți, pe care apoi singur le tipărea și le răspîndea prin orașele și ținuturile muntene.

Începutul acestei strădanii îl face cu deosebire anul 1830. De acum începînd, A. Pann aproape an de an va da la lumină una sau mai multe cărți, în primii zece ani mai mult cu caracter „politicesc”, cum le spunea el, iar după 1841 vor predomina cărțile sale de muzică bisericească.

Dintre cărțile „politicești” sau cu caracter mai laic menționăm: Versuri sau cîntece de stea, Poezii deosebite sau cîntece de lume, Hristoitie sau Școala moralului care învață toate obiceiurile și năravurile cele bune, Noul Erotocrit, Fabule și istorioare, Memorabilul focului mare,³ O șezătoare la țară, Culegere de povești și anegdote și, desigur, bine cunoscuta Poveste a vorbii, care singură constituie o lucrare de valoare, o bogată comoară de proverbe, într-o măsură comentate, „de prin lume adunate și iarăși la lume date”.

3 Este vorba de puternicul incendiu care a cuprins Bucureștiul în 23 martie 1847.

De altfel, din toate scrierile sale — în care a avut ca izvoare principale poporul nostru cu înțelepciunea lui sclipitoare, precum și Sf. Scriptură, din care citează chiar direct uneori — se desprind clare îndemnuri educative, moralizatoare, idei încărcate de „filozofia bunului simț”, cum potrivit le caracterizează dl Paul Cornea. Acestea îl făceau pe marele Eminescu să spună că „Anton Pann era un scriitor cu mai mult talent și mai de spirit decît o sută dintre ofticoșii care fac astăzi „esprit” prin gazete”, fiind „un scriitor național într-adevăr, iar sute de alți nu”, precum și pe D. Bolintineanu, care arată că poeții de saloane ai vremii — „ofticoșii” de care vorbește Eminescu — „în loc să-și caute inspirațiile în sinul patriei lor, în suferințele, în speranțele ei, merg să se inspire pe malurile Senei, sau ale Tamisei și croiesc versuri care inspiră parfumul funest al literaturii secolului al XIX-lea, senzualitatea, îndoiala și descurajarea”, în timp ce, față de aceștia, Anton Pann reprezintă „poetul popular prin excelență. El scrie pentru popor, pe care-l face să ridă și să plîngă și căruia îi vorbește limba. Nu e instruit, dar e original; își caută subiectele în jurul casei și nu în jurul lumii”, s-au „Psalt înțelept, comoră nesecată / De basme bătrînești și vechi zicale”, cum îi spune Șt. O. Iosif.

Cîteva exemplificări ne vor face să ne dăm mai bine seama de ideile frumoase și sănătoase de care scrierile lui A. Pann sînt în general pătrunse.

Astfel, inspirîndu-se în bună parte din cap. 13 al Epistolei I către Corinteni, autorul nostru închină dragostei, acestei mame a virtuților, versuri de o mare frumusețe și de-o puternică vibrație sufletească, ca de pildă:

„Căci dragostea unde merge
Și unde o primesc
Intristarea la toți șterge
Și toți mulțămiiți trăiesc.
Dragostea or în ce casă
Cînd o chem și cînd o vor
Stă ca o floare la masă
Și zîmbește tuturor.
Dragostea nu se mîndrește,
Nu gîndește la al său,
Dragostea nu să trufește,
Nu voiește altui rău“.

și alte asemenea versuri, încheind cu chemarea și dorința ca dragostea să pună stăpînire pe inimile tuturor oamenilor, zicînd:

„O, dragostel tu, scump numel
Vino să te-mbrățișăm,
Să trăim cu tine-n lume,
Cu tine să ne-ngropăm“.

Urmarea firească și imediată a dragostei este pacea, care, în scrierile lui Pann, are ecouri ca acestea:

„Eu sînt pacea, eu sînt bunul, eu sînt cîrma conștiinții
Eu sînt liniștea vieții, eu sînt calea mîntuinții;
Unde nu mă au pe mine, acolo amerinț rele“

Vin pieiri, stricăciuni, patimi, ș-alte mari greșeli cu ele;
 Eu sînt baz zeiești lege, dau bun nume omenirei,
 Eu sînt povața în lume către drumul fericirei“.

De aceea, într-un calendar din 1838, scria că „a toată Europa: îi poftim mai multă pace / Mai puțin război a face”.

Celor care suferă de patima beției le recomandă cumpătarea, pentru că excesul de băutură duce la ruina sub toate aspectele a celor pătimiși, căci:

„Vinul intrîndu-le-n cap,
 Mințile ies, nu încap” — deoarece
 „Omul d-ar fi cît de bun,
 Vinul îl face nebun“.
 De aceea: „Mîncarea și băutura
 Să nu-ți întrecă măsura“.

Combaterea zgîrceniei, această ucigătoare carență sufletească, o înțîlnim de pildă în istorioara „Scumpul”, în care arată cum un avar era pe punctul de a se înneca, iar un pescar din apropiere sare să-l salveze, cerîndu-i mîna pentru a i-o prinde, dar

„Pe „dă-mi“ auzind prin unde,
 Scumpul mult s-a supărat:
 — Nu-ți dau nimic, îi răspunde
 Și în adînc s-a cufundat“.

Munca și hărnicia sînt teme care apar des în scrierile lui A. Pann, el însuși, de altfel, fiind de-o rară hărnicie, după cum ne mărturisesc uceniciei săi, precum și multele cărți pe care le-a tipărit.

Combătînd excesul de sărbători, care se mai observa pe la unii credincioși, sărbătoriri care duceau adesea la lene, el spune:

„Lepădați, zic, rătăcirea, dacă credeți în Hristos,
 Intoarce-vă-ți la lumină, fugiți de drumul noptos.
 Lăsați credința deșartă, depărtați acest nărav,
 Apucați-vă de muncă și goniți traiul trîndav,
 Că sfîntul nu se cinstește cu șederea, nelucrînd,
 Ci cu pîzirea de rele și cu bunătăți făcînd.
 Sfîntul nu îți poruncește să dormi și să stai pe brînci
 Cînd îți lipsește în casă și nu ai ce să minînci“.

Bine este prins și sensul postului:

„Ci cînd postești, fă și bine, nu amăgi, nu fura,
 Nu pizmui, nu ucide, nu ocări, nu jura;
 Nu face nici tu păcate, nici altui nu-l înlesni,
 Și a băga în nevoie pe nimenea nu-ndrăzni“.

Găsim la A. Pann versuri care sînt întitulate chiar: „Creștinul bun”, în care, de asemenea, tema muncii și a optimismului în viață revin de mai multe ori. El spune:

„Dumnezeu ajută omului bărbat
 Carele îl roagă muncînd nencetat;
 Iar care se lasă deznădăjduit,

El piere în casă ca un ticăit.
 Tu dară urmează precum zici că crezi,
 Pre Dumnezeu roagă, dar să și lucrezi“.

Diaconul Badea, „om cu totul sufletesc”, este pildă concretă de viață virtuoasă, de viațuire creștină, căci acesta

„Cîți săraci știa în satu-i, cite unul i-a chemat,
 Și prin taină fiecăruia a dat și i-a ajutat“.

Din cele peste 100 de volume pe care A. Pann le-a tipărit, majoritatea dintre ele au un caracter pur bisericesc. Fără să putem face o competentă cîntărire a ceea ce a însemnat munca lui Pann pe tărîm muzical, ceea ce aparține, desigur, specialistului, putem spune totuși că ea a însemnat un mare aport la dezvoltarea pe limba noastră a cîntărilor bisericești, atît ca melodie cît și ca text, cîntînd printre cei mai de seamă autori de muzică bisericească ai secolului XIX.

Activitatea lui Anton Pann pe această linie a constatat cu deosebire în a „români”, precum însuși se exprimă, în a traduce și a prelucra cîntările noastre bisericești, redîndu-le nu numai sensul real al textelor liturgice, ci adaptînd linia melodică a cîntărilor la textul românesc, cu intenția caldă de a veni în ajutorul fraților săi de cantorie în a-și „dobîndi meșteșugul musichiei pe graiul și limba lor”, căci „nu este mai urît unui cîntăreț român decît a zice că nu poate sau nu știe cînta românește” — precum cu durere însuși Pann constata. De altfel, în bogatele sale prefețe, multe dintre ele și cu vădită valoare literară, mărturisește adesea motivul care a determinat tipărirea respectivei lucrări.

Menționarea cîtorva lucrări ale lui A. Pann cu caracter bisericesc ne va fi edificatoare:

Astiel, în 1830 dă la lumină: „Versuri musicești”, lucrare care cuprinde colinde sau versuri, spune autorul, care se cîntă „în seara nașterii Mintuitorului nostru Iisus Hristos, precum și în alte sărbători ale anului”, precum e obiceiul „din vechime adunîndu-se împreună oamenii să desfață cîntînd laude dumnezeiești”, versurile în cauză fiind însoțite de melodia respectivă.

În 1840 apare: „Sf. Evanghelie a Paștilor în opt limbi”, în a cărei prefață arată că „ceia ce m-a îndemnat a o tipări sînt însuși cucernicii preoți, carii au rîvnă să citească Evanghelia în ziua de Paști în deosebite limbi”. Este tipărită Evanghelia Învierii de la Ioan, cap. 20, 19—25, în limbile: română, greacă, latină, slavonă, rusă, germană, bulgară, franceză și turcă, atrăgînd atenția preoților de a le citi de mai multe ori înainte, pentru „a rosti zicerile plăcute și cu dulceață în auzul ascultătorilor”.

În 1841: „Noul Doxastăr”, cu o prefață de 4 pagini, în care își mărturisește dorința de a vedea „cuvîntul lui Dumnezeu, în cîntare bineîntocmită”. Din acest motiv „m-am sîrguit a o români (această carte) ca să înlesnesc pe cîntăreți a dobîndi știință desăvîrșită în cele opt glasuri”. Cîntăreții bisericești sînt îndemnați să studieze cu toată atenția bucățile cuprinse în lucrare pentru a se deprinde „cu efosul lor”, străduindu-se a cînta „liniștit, cucernic, mîngîios și dulce, ușor suind și ușor pogorînd, neabătîndu-vă în nișcai adaosuri și afărături schimonosite, care sînt urite lui Dumnezeu și oamenilor”.

În 1845: „Bazul teoretic și practic al muzicii bisericești sau Gramatică melodică”, în care arată modurile primelor melodii, fazele prin care a trecut muzica bisericească și pe cei care au perfecționat-o la greci și în Țările Române. Această lucrare, de o mare importanță pentru muzica psaltică românească, ni-l arată pe A. Pann ca avînd întinse cunoștințe de psaltichie, precum și de muzică occidentală, de la care împrumută o seamă de elemente. În cuvîntul „către iubitorii de muze”, după ce aduce un cald elogiu artei muzicale, arătînd că muzica „este însuși glasul și cuvîntul care l-a insuflat Dumnezeu în om”, că cu ea „toată vîrsta, toată viața și toată fapta se împodobește și se înfrumusețează”, face celor care o vor folosi următorul patriotic îndemn: „Arătați-vă fii adevărați ai patrii și lucrați cele spre folosul neamului, ca nu numai în cele politicești să înflorim, ci și în cele bisericești să înaintăm”.

„Irmologhiu sau Catavasier care coprinde în sine toate irmoasele sau catavasiile sărbătorilor împărătești de peste an, troparele, condacele..., romănit și dat la lumină” în 1846, „cu destule ameteți, cu pierdere de odihnă și de somn”, dar cu dorința de a oferi o „unealtă la meșteșugul cîntărilor”, întrucît „cei mai mulți, necunoscînd unde trebuie înălțare, unde apăsare, și unde răpaos, schimonosesc sfintele cîntări, fără să înțeleagă nici însuși ce zic, nici cei ce îi aud; de multe ori încă hulesc în loc să laude pre Dumnezeu, din nebăgare de seamă și din neștiință”.

În 1847: „Heruvico-Chinonicar” premers de o dedicație de unde reținem iarăși idei de-o înaltă ținută creștinească și cetățenească, cărora le urma nu numai „Părintele Veniamin, ajutorul direcției la clădirea monastirii Bistrița”, căruia adresa aceste rînduri, ci însuși autorul nostru. Astfel, printre altele, el spune: „Omul bun și al lui Dumnezeu, care este născut să facă bunătăți în lume, nu muncește ca să strîngă și să grămădească sume mari, ci să silește să agonisească ca să facă bine altora și să-și folosească neamul și patria pe cît va putea”.

Tot în anul 1847 mai dă la lumină: Rînduiala sfintei și dumnezeieștei liturghii, Anastasimatarul, Paresimier, Tipicul bisericesc (pînă azi valabil), precum și alte cărți, atît în acest an, cît și în anii care urmează, pînă în 1854, cînd harnicul „profesor de muzică bisericească” — cum se intitula în multe cărți de ale sale — și cîntăreț, închide ochii.

De remarcat că elevii săi erau proveniți în bună parte din păturile de jos, „cu nedare de mină, fiindcă nici un bogat nu-și dă copilul său să-l facă cîntăreț, ci numai săracii și văduvele”, precum însuși ne spune.

A. Pann avea cunoscuți și la Sibiu, unde și-a tipărit o parte din lucrări, multe din creațiile sale fiind reproduse de publicațiile vremii, cîrînd după moartea sa, ca de pildă Indrumătorul bisericesc, editat de Archiepiscopia Sibiului.

*

În adiața sau testamentul său în versuri din anul 1848, Anton Pann are și această strofă:

„Al treilea rog cu bine
Tot clerul bisericesc
Să se roage pentru mine
Împăratului ceresc”.

Putem spune însă că cea mai frumoasă rugăciune către marele nostru Ziditor este opera sa bogată, este munca sa de neobosit culegător și prelucrător al poeziei și înțelepciunii noastre populare, este munca sa de creator și răspînditor de cultură în mijlocul unor mase ale căror frunți rareori se descrețeau, este munca sa de cîntăreț și profesor conștient, munca sa de traducător, sistematizator, compozitor, editor și tipăritor de muzică bisericească etc., muncă pentru care aducem și noi simțămîntele noastre de cinstire, celui care

„Împlinidu-și datoria
Și talantul neîngropînd
Și-a făcut călătoria
Dînd în lume altor rînd“.

Diacon GH. PAPUC

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ALBERT SCHWEITZER NONAGENAR

— O VIAȚĂ DE SLUIRE A OAMENILOR —

La 14 ianuarie a. c., Albert Schweitzer a împlinit venerabila vîrstă de 90 de ani. Aniversarea aceasta s-a transformat într-o veritabilă „sărbătoare a lumii” contemporane — iubitoare de pace și propășire — căreia binefăcătorul de la Lambarene îi aparține cu titlu de cap de coloană. Apreciata noastră revistă săptămînală „Contemporanul” (nr. 3/1965) a intuit clar și complet specificul vieții și operei lui Albert Schweitzer cînd a caracterizat-o ca „o sinteză fără seamăn a artei și științei, a practicii medicale și a luării de poziții în viața publică, a gândirii etico-filozofice și a muncii fizice”.¹ Personalitate polivalentă de prestigiu internațional, la statura de geniu a posibilităților sale excepționale Albert Schweitzer adaugă pedestalul moral al inimii mărinimoase care concretizează dragostea de aproapele în acte de ajutorare de-o consecvență impunătoare.

Portretul său biografic este expresia împlinită a dictonului popular care hotărăște, cu dreptate, că „ziua bună se cunoaște de dimineată”.

A văzut lumina zilei la 14 ianuarie 1875, în Kaisersberg (din Alsacia superioară), ca fiu al pastorului evanghelic-luteran Ludovic Schweitzer. La vîrsta de 5 ani începe să ia lecții de pian de la tatăl său, acum pastor în Günsbach (Alsacia). La 7 ani își uimea învățătoarea cu excepționala sa capacitate precoce de improvizare componistică la armoniu. La 8 ani a început să cînte la orgă, instrument muzical pentru care va manifesta curînd și deprinderi meșteșugărești de constructor pasionat și priceput. Ca elev al gimnaziului din Mühlhausen studiază temeinic orga cu tînărul său profesor Eugen Münch, un admirator practicant al marelui Johann Sebastian Bach.

Piecat la Paris în 1893, a fost primit la excepție între pușinii elevi ai exigentului organist Charles Marie Widor.

Din toamna anului 1893 și pînă în 1899 studiază teologia și filozofia la Universitățile din Strasbourg, Paris (Sorbona) și Berlin. Muzica de orgă continuă să-l pasioneze, promișînd să-l transforme în virtuos al ei.

În 1899 a fost numit predicator auxiliar la biserica Sf. Nicolae din Strasbourg.

Trei ani mai tîrziu, în 1902, a fost numit conferențiar (Privatdozent) de Studiul Noului Testament la Facultatea de Teologie protestantă a Uni-

¹ Articolul — intitulat: „O personalitate complexă, contradictorie și controversată: Albert Schweitzer”, — este semnat de dl Ernest Gall.

versității din același oraș. A activat acolo pînă în anul 1913, cînd s-a produs cotitura hotărîtoare a vieții sale, care avea să-i înalțe pe culmi celebritatea cîștigată încă din tinerețe.

Concomitent cu activitatea didactică de teolog neotestamentar, în anii de osteneală de la Strasbourg profesorul universitar Albert Schweitzer a studiat medicina. Voia, prin aceasta, nu să adauge încă un titlu de doctor la cele două pe care le poseda deja — doctor în teologie și doctor în filozofie — ci să dea expresie hotărîrii luate încă în anii studenției: pînă la vîrsta de 30 de ani să servească știința și arta, iar restul vieții să și-l dedice ajutorării semenilor.

Doctor în medicină în 1912, a purces „a cerși” — expresia îi aparține — fîndurile trebuincioase înfăptuirii unei năzuințe de culme: aceea de-a deveni luptător împotriva suferinței umane în locuri neprietenoase, în joloul unor jînțe omenеști disprețuite de alți oameni și crîncen încercate de betesuguri și mizerie. O revistă misionară a vremii semnala, dramatic, lipsurile de oameni pricepuți și de mijloace materiale cu care lupta misiunea creștină în Congo francez, cu deosebire în provincia de nord, numită Gabon.² Suflul lui Albert Schweitzer a vibrat intens și prelung în fața acestui strigăt de ajutor și s-a hotărît, irevocabil, să plece într-acolo. La ceea ce a realizat din ofrandele unor oameni de bine, a adăugat, mărinimos, drepturile de autor obținute pentru lucrările publicate și onorariile rezultate de pe urma a nenumărate concerte de orgă date în scop de binefacere. Un an mai tîrziu, în 1913, Albert Schweitzer arăta ocazional de ce intenționează să plece în Africa în căltate mai ales de medic: „Cu cît mă gîndeam mai mult, cu atît mai ciudat mi se părea că noi, europenii, care dispunem de atîtea mijloace de a combate suferința fizică, dăm alît de puțină atenție mării sarcini umanitare care ni se oferă în lă-rile îndepărtate”.³

În primăvara aceluiași an — martie, 1913 — însoțit de devotata și inimoasa sa soție, care se pregătise special pentru misiunea de asistentă medico-sanitară, s-a imbarcat la Bordeaux pentru Africa. Bagajele familiei Schweitzer erau enorme: 70 de lăzi, în care erau ambalate aparataj medical și medicamente achiziționate cu destulă trudă și mai ales cu multe stăruințe.

Așezat în satul Lambaréne, provincia Gabon, în Congo francez, a în-ființat acolo — la marginea pădurii virgine, pe malul fluviului Ogowe — un mic spital pus la dispoziția indigenilor. În numai 9 luni de activitate medicală a lecut peste două mii de negri care sufereau de lepră, malarie, dizenterie, boala somnului sau hernie.

Izbucnirea primului război mondial a afectat greu și binecuvîntata lucrare desfășurată de acest om providențial. Fiind supus german, autoritățile coloniale franceze l-au obligat să-și închidă spitalul. Izbucnind însă niște epidemii, francezii și-au revocat ordinul. În 1917, ca urmare a înăsprii stiuafiei internaționale, Albert Schweitzer a fost internat ca prizonier de

² Amănunte, în articolul meu din revista „Mitropolia Ardealului”, II, 1957, p. 608 urm.

³ Citat la M. M.: Albert Schweitzer; art. în revista „Lumea”, nr. 36/1964, p. 31.

război în Congo și apoi transferat într-un lagăr din Franța, la Garaison, în munții Pirinei.

S-a înapoiat la Lambarene abia șapte ani mai târziu. Aceasta avea să fie cea mai îndelungată absență a bunului „Tată alb” din mijlocul negrilor care-l adora ca pe-o ființă deosebită (cum și este pentru ei până astăzi). Din când în când, pleacă spre „lumea albă”, dar pentru scurtă vreme și numai ca să dea concerte și să facă înregistrări în scopul augmentării fondurilor de întreținere a instalațiilor medico-sanitare, mereu extinse și modernizate, de la Lambarene.

În 1933, aflându-se vremelnice în Germania, luase hotărârea de-a nu mai reveni în acea țară fără a fi vreme cît regimul nazist e la putere.⁴

Nici războiul al doilea mondial n-a crușat așezămintul medico-caritabil de la Lambarene. Guvernatorul provinciei Gabon alăturându-se guvernului colaboraționist de la Vichy, teritoriul acestei provincii a fost atacat de forțele francezilor liberi aflate sub controlul Generalului Charles de Gaulle. S-au dat lupte în imediata apropiere a satului Lambarene.

În ultimele două decenii, Albert Schweitzer — situat definitiv în atenția și cinstirea întregii lumi — este obiectul unor consacrări oficiale de altitudine. Academia de științe a Franței îl cooptează în rândurile „nemuritorilor” ei în 1951. Un an mai târziu i se conferă Premiul Nobel pentru Pace (1952). Ocupat cu amenajarea unei leprozerii la Lambarene, abia în 1954 se poate deplasa în Europa spre a i se înmîna sărbătorește această înaltă distincție. În 1955, Marea Britanie i-a conferit invidiatul „Order of Merit”, distincție de stat pe care o mai deține în zilele noastre un singur cetățean străin, Generalul Dwight Eisenhower, în calitate de fost comandant suprem al trupelor aliate apusene în războiul antihitlerist.

La împlinirea vârstei de 90 de ani a fost felicitat de oameni de seamă și organizații obștești din lumea întreagă. Numeroase personalități europene și africane au ținut să-i stringă mina personal, deplasându-se la Lambarene fie pe cărări de junglă, fie cu luntrea, pe fluviul Ogowe. Cu acel prilej, au asistat la ceremonia înfrățirii localităților Kaisersberg (azi: în departamentul francez al Rinului superior) și Lambarene, amîndouă devenite între timp orașe.

De peste o jumătate de veac Albert Schweitzer tămăduiește mii de suferinzi în așezămintul său spitalicesc din inima Africii.

De aproape șapte decenii Albert Schweitzer scrie mereu, variat, profund și interesant; scrie ca un publicist talentat, dar și ca un savant reputat.

A debutat în anul 1899, cu o lucrare asupra filozofiei religioase a lui Immanuel Kant („Die Religionsphilosophie Kants von der Kritik der reinen Vernunft bis zur Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft”). Doi ani mai târziu i-a urmat un studiu erudit în problema Cinei celei de Taină („Das Abendmahlsproblem auf Grund der wissenschaftlichen Forschung des 19. Jahrhunderts und der historischen Berichte”. Ed. II, în 1929).

⁴ Idem, ibidem.

În anul 1906 a publicat impunătoarea lucrare intitulată: „Von Reimarus zu Wrede”, tradusă în 1911 în limba engleză. Revizuit și întregit, tratatul acesta a apărut în a II-a ediție (1913) sub titlul: „Geschichte der Leben-Jesu-Forschung”. A V-a ediție (în limba germană, la cunoscuta editură teologică J. C. B. Mohr-Paul Siebeck din Tübingen) are XII+659 pagini format 8°. Sînt analizate și criticate în paginile ei cele mai de seamă studii teologice și filozofice privitoare la Viața și Activitatea Domnului și Mintuitorului nostru Iisus Hristos apărute în intervalul de timp de la sfîrșitul veacului 18 și pînă la începutul veacului nostru. Exceptînd poziția eshatologistă pe care se situează teologul Albert Schweitzer — și pe care o vom lua în considerare mai încolo — cartea aceasta, utilizată cu luare-aminte, a făcut și continuă să facă eminente servicii, mai ales sub raport informativ, cercetătorilor în tărîmul teologiei, indiferent de apartenența lor confesională. Este indiscutabil principală lucrare teologică a lui Albert Schweitzer.

Calea deschisă prin „Istoria cercetărilor privitoare la Viața lui Iisus” a prelungit-o în Paulinism, publicînd în anul 1911 lucrarea: „Geschichte der Paulinischen Forschung von der Reformation bis auf die Gegenwart” (ediția II, apărută în anul 1933 la editura citată mai sus, cuprinde XII+197 pagini format 8°). După cum arată titlul, ea examinează critic — de pe poziția personală a eshatologismului consecvent — studiile de căpetenie privitoare la viața și activitatea Sfîntului Apostol Pavel începînd cu Hugo Grotius (1641) și pînă la data apariției cărții în primă ediție (1911). Lucrarea aceasta este dedicată Facultății de Medicină a Universității din Strasbourg.

În 1912 — împreună cu celebrul organist Charles Marie Widor — a început publicarea compozițiilor pentru orgă ale lui Johann Sebastian Bach: („J. S. Bach Orgelwerke”; I și II, în 1912; III și IV, în 1913; V, în 1914).

Un an mai tîrziu — în 1913 — și-a publicat teza de doctorat în medicină, intitulată: „Die psychiatrische Beurteilung Jesu” (Iisus din punct de vedere psihiatric. Ed. II, în 1933).

Primul război mondial — cu consecințele sale negative asupra activității medicale și misionare de la Lambarene — n-a fost deloc prielnic continuării activității publicistice de pînă atunci a marelui umanist contemporan.

Intreruperea activității creatoare a lui Albert Schweitzer de către această calamitate mondială a durat pînă în anul 1923, cînd a apărut cea mai de seamă lucrare filozofică a sa, „Filozofia culturii” în două volume („Kulturphilosophie. I: Verfall und Wiederaufbau der Kultur; II: Kultur und Ethik”), căreia i-a urmat, în 1924, „Creștinismul și religiile lumii” („Das Christentum und die Weltreligionen”; ediția II, în 1925).

La 14 februarie 1924, după o lipsă îndelungată de șapte ani, se imbarca pentru Africa, unde avea să se stabilească pentru toată viața.

Cea mai remarcabilă lucrare publicată după aceea studiază viața cea nouă a credinciosului creștin intrat în comuniune cu Hristos așa cum o concepe Sfîntul Apostol Pavel: („Die Mystik des Apostels Paulus”. Tübingen. J. C. B. Mohr-Paul Siebeck 1930, XV+407 pagini, format 8°).

Cartea este dedicată Facultății de Teologie protestantă a Universității din Zürich (Elveția), cu caldă recunoștință pentru mărturiile de dragoste creștinească pe care această instituție le-a hărăzit autorului „în vremuri foarte grele”.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, medicul și misionarul Albert Schweitzer a dat publicității o parte din însemnările sale asupra experiențelor făcute în Africa, în lucrări ca: „Între apă și pădurea virgină. Experiențe și observații ale unui medic în pădurea virgină a Africii ecuatoriale” („Zwischen Wasser und Urwald. Erlebnisse und Beobachtungen eines Arztes im Urwalde Aequatorialafrikas”, 1921) și „Comunicări din Lambarene” („Mitteilungen aus Lambarene”, 3 fascicule, 1925, 1926 și 1928).

Răspunzînd solicitării editorilor colecției „Die Philosophie der Gegenwart in Selbstdarstellungen” („Filozofia contemporană în expuneri proprii”), Albert Schweitzer a alcătuit o autobiografie care a apărut ca volumul VII al acelei colecții (în 1929, și separat, în extras).

Remarcabil este și studiul său despre marii gînditori ai Indiei („Les grands penseurs de l'Inde”. Etude de Philosophie comparée), apărut la Paris (Editura Payot), în 1936. Lucrarea este mai mult un studiu de istoria religiilor. Între gînditorii indieni pe care-i examinează ea se află Mahatma Gandhi și Rabindranath Tagore.

Curînd după primul război mondial, viața și opera lui Albert Schweitzer au devenit obiect de studiu pentru cîrturari germani, danezi, olandezi, ș. a.⁵

Ne interesează, în cele ce urmează, Albert Schweitzer ca teolog și umanist. Examinăm numai aceste două aspecte ale vieții și activității sale excepționale deoarece ele se încadrează firesc în făgașul preocupărilor noastre de specialitate și, totodată, în profilul acestei reviste.

Ca om de carte, Albert Schweitzer este dintru început și mai presus de toate teolog neotestamentar. O dovedesc lucrările sale de căpetenie, care sînt pe cît de numeroase, pe atît de voluminoase. Dintre ele, trei se impun cu deosebire atenției cercetătorilor: Geschichte der Leben-Jesu-Forschung (cităm constant din ediția V, 1933), Geschichte der Paulinischen Forschung (cităm ediția II, 1933), și Die Mystik des Apostels Paulus (ediția I, 1930). Aceasta e nu numai ordinea cronologică a apariției lor, ci și expresia interdependenței lor de conținut. Am putea spune că toate trei reprezintă aceeași „reacție în lanț” a unei concepții teologice unitare, remarcabilă prin originalitatea poziției de pe pedestalul căreia autorul ia în considerare Hristologia creștină, poziție care — cum vom vedea mai încolo — este departe de-a putea fi acceptabilă pentru teologii ortodocși răsăriteni, romano-catolici și chiar pentru destui teologi protestanți de orientare moderată, conservatoare, pentru Bisericele respective

5 Cf. articolul profesorului Schlunk din Tübingen, apărut în Dicționarul pentru Teologie și Știința Religiei: „Die Religion in Geschichte und Gegenwart”, ed. II, Tübingen, I. C. B. Mohr-Paul Siebeck 1931, vol. V, col. 339—341. Apoi, art. lui Alf Adania: Vibrantul mesaj al lui Albert Schweitzer, în: „Gazeta Literară”, nr. 31-177/1957, p. 6.

cu atît mai puţin. Aceste trei lucrări epuizează ceea ce am putea numi sistemul de gîndire teologică a lui Albert Schweitzer. Examinarea lor dispensează pe cercetător de obligaţia cărturărească de-a lua contact nemijlocit şi intens cu celelalte lucrări de cuprins teologic neotestamentar ale lui Albert Schweitzer — cum sînt „Das Abendmahlsproblem auf Grund der wissenschaftlichen Forschung des 19. Jahrhunderts und der historischen Berichte” (1901) şi teza de doctorat în medicină „Die psychiatrische Beurteilung Jesu” (1913) — căci ceea ce a dezvoltat în ele întîlnim în esenţă aci, îndeosebi în ediţia V a Istoriei cercetărilor privitoare la Viaţa lui Iisus.

1. — Aşa cum ne încredinţează autorul încă în primul aliniat, „Geschichte der Leben-Jesu-Forschung” este ceva mai mult decît ceea ce o arată titlul. Ea reprezintă o concepţie teologică proprie, personală, lucru perfect explicabil, căci este greu de admis ca cineva — mai ales cînd el este într-adevăr „cineva” — să expună istoricul unei probleme şi al încercărilor făcute în scopul soluţionării ei fără să nu adopte şi el o anumită atitudine în materie.

Dar cartea de faţă îşi depăşeşte titlul, în conţinut, mai presus de toate prin faptul că statura autorului ei nu s-ar fi putut limita sub nici un motiv la alcătuirea unei lucrări de conspectare şi inventariere. Albert Schweitzer este un teolog liberal, de orientare consecvent eshatologistă. Toate lucrările examinate în amplul său elaborat de care ne ocupăm aci sînt trecute minuţios şi calm prin ochiurile dese ale acestei reţele concepţionale.

Sînt numeroase aceste lucrări. Fiecare din ele reprezintă — luate separat — o piesă de prestigiu sau una de senzaţie în literatura teologică a genului. Selecţia făcută de Albert Schweitzer n-a fost o întreprindere lesnicioasă, căci studiile şi lucrările privitoare la Viaţa lui Iisus se numără cu cifre de ordinul miilor. A săvîrşit această lucrare cu competenţă şi spirit de răspundere. Inglobarea în această carte monumentală a monografiilor care au rezistat pînă la capăt exigentelor operaţii de triere săvîrşite de Albert Schweitzer echivalează cu o consacrare a autorilor lor, chiar cînd examenul critic sfîrşeşte — şi acest lucru se întîmplă nu o dată — cu un verdict de repudiere. Verdictul negativ nu e niciodată violent, dar rămîne totdeauna categoric. Principial, Albert Schweitzer este recunoscător acelor teologi pe umerii cărora se reazimă bogata eflorescenţă a Vieţilor lui Iisus şi e bucuros că poate să-i înfăţişeze la lucru, indiferent de poziţia — uneori piezişă, alteleori de-a dreptul ostilă — pe care s-a situat unul sau altul din ei.

Punctul de plecare al examenului critic ce-l întreprinde îl formează senzaţionalele fragmente ale lui Hermann Samuel Reimarus (1694—1768), pe care a început să le publice Lessing în 1774. Fostul profesor de limbi orientale de la Hamburg — necunoscut în literatura de specialitate pînă se afla în viaţă — şi-a propus să apere religia raţiunii împotriva credinţei Bisericii. Înainte de el — spune Albert Schweitzer (p. 13) — nimeni n-a încercat să expună strict istoriceşte Viaţa lui Iisus. Prin expunere „istorică” se înţelege, în limbajul vremii, eliminarea oricărui element supranatural din expunerea Vieţii lui Iisus.

Împotriva lui Reimarus a luat poziţie, prompt, Johannes Salomo

Semler (1721—1791), fost profesor la Universitatea din Halle, reproșându-i mai ales o unilateralitate inadmisibilă. Prin poziția sa teologică istoricistă-raționalistă Semler a zdruncinat încrederea în inspirația Sfintei Scripturi. Din această pricină, teologii ortodocși, romano-catolici și protestanți conservatori îl consideră, pe drept, „părintele raționalismului biblic”.⁶

Patru capitole, în continuare (cap. III—VI), se ocupă de Viețile lui Iisus datorite unor teologi de orientare manifest raționalistă (Bahrdt și Venturini, Paulus, Hase și Schleiermacher)..

Lui David Friedrich Strauss și poziției sale mitologice îi rezervă, în total sau în parte, capitolele VII—IX.

Un capitol (X) dezbatte problema considerării Evangheliei de la Marcu drept izvor istoric, demn de luat în seamă, cu precădere față de celelalte Evanghelii canonice și mai ales față de Evanghelia a patra, care este obiectul unei tăgăde violente.

Bruno Bauer, șeful școlii radicale olandeze, este obiectul analizei din cap. XI.

După examinarea unor noi monografii romanțioase în materie (cap. XII), trece la Ernest Renan (cap. XIII) și apoi (cap. XIV) la Viețile lui Iisus elaborate de unii membri ai Școlii liberale.

Două capitole (XV și XVI) abordează problema eshatologică și lucrările adversarilor ei (Bousset, Wernle, Réville, Wendt, ș. a.).

În cap. XVII autorul se pronunță asupra influențelor — reale sau imaginare — aramaice, rabinice și eventual budhiste asupra Vieții lui Iisus și asupra Creștinismului primar peste tot.

Cap. XVIII examinează principalele Vieți ale lui Iisus apărute la răscrucea veacurilor 19—20.

Critica făcută de W. Wrede metodei istorice moderne de tratare a Vieții lui Iisus și definirea poziției eshatologice consecvente — pe care se situează Albert Schweitzer — ocupă capitolele XIX—XXI.

Două capitole ample (XXII și XXIII) se ocupă de discuțiile purtate în ultimul veac în jurul istoricității lui Iisus.

Penultimul capitol înregistrează și examinează lucrările apărute în materie între anii 1907—1912.

Capitolul final (XXV) este rezervat unor concluzii și precizări de poziție personală, teologică și filozofică.

Două anexe bibliografice înregistrează literatura teologică prilejuită de apariția Vieților lui Iisus de Strauss și Renan.

Urmind să ne reținem pe răgaz, la locul potrivit, asupra poziției teologice — consecvent eshatologistă — a lui Albert Schweitzer, la acest loc, din noianul de probleme pe care această carte stufoasă și profundă le stărnește și încearcă să le rezolve, reținem doar două: una, a făcut obiectul tezei de doctorat în medicină a marelui nostru contemporan, iar cealaltă privește mult dezbătută „istoricitate” a lui Iisus. Pentru atitudinea demnă, fermă și decentă pe care Albert Schweitzer a luat-o în ambele probleme ca teolog și gânditor de seamă, conștiința creștinească de totdeauna îi rămîne îndatorată cu deplină recunoștință.

⁶ Cf. Vasile Gheorghiu: Introducerea în sfintele cărți ale Testamentului Nou. 1929, p. 56. — Grigorie Marcu: Mythos. Sibiu 1942, p. 20.

Supunînd unei analize atente susîinerile imprecate pînă la injurie ale lui Dr. de Loosten (pseudonim al unui medic psihiatru german) și ale lui Dr. Binet-Sanglé (fost profesor la școala de psihologie din Paris) — care (în anii 1905 și 1910—11) cădau trăsături maladiive în persoana și activitatea lui Iisus — Albert Schweitzer consideră că lucrările lor nu pot avea pretenții de lucrări științifice (vezi p. 364). Peste tot, a identifica ceea ce este neobișnuit cu ceea ce este maladio nu e o procedură academică (comp. p. 367).

În ce privește „istoricitatea” lui Iisus, Albert Schweitzer adoptă o poziție cumpănită care se impune prin seriozitatea și obiectivitatea ei. Este neîndoielnic că mărturiile romane și grecești contemporane privitoare la existența Mintuitorului nostru Iisus Hristos sînt cu totul sporadice și zgir-cite în date. Faptul e explicabil. O bună parte din literatura greco-romană a vremii a dispărut fără urmă. Poate ca ea să fi luat act, măcar în notițe laconice, despre „fenomenul” Iisus din Nazaret. Dar e posibil de asemenea ca răstignirea unui galileian să nu-i fi interesat pe istoriograful contemporani, chiar dacă au apucat să aibă cunoștință de ea, socotind că nu-i un eveniment important. Lipsa unui personaj de seamă dintr-o enciclopedie oarecare, în ipoteza că ar pieri, cu vremea, orice surse documentare despre existența lui istorică, nu poate justifica tăgăduirea realității lui istorice. Exemplele pe care le dă Albert Schweitzer (la p. 453 și urm.) în această privință, cu utilizări de nume reale, sînt deplin convingătoare.

Pentru Albert Schweitzer, Iisus este mai mult decît o realitate istorică de proporții inegalabile: o experiență de viață creștinească trăită în „pace, acțiune (iubitoare), luptă și capacitate de rezistență la necazuri” (cf. p. 642), adică înșiși semnele adevăratei comuniuni cu El.

2. — În intenția autorului, „Geschichte der Paulinischen Forschung” avea să fie doar capitolul introductiv al cărții intitulată „Die Mystik des Apostels Paulus”. În cursul elaborării, el a crescut la dimensiuni de studiu separat (vezi „Die Mystik des Ap. P.”, p. VII).

Propunîndu-și să dețină poziția Sfîntului Apostol Pavel, Albert Schweitzer pleacă de la constatarea — evident, eronată — că sistemul „Apostolului neamurilor” stă față-n față cu învățătura lui Iisus ca ceva cu totul aparte și nu lasă impresia că ar fi izvorît din aceasta. Pe de altă parte, autorul își pune întrebarea: Făcut-a Pavel începutul elenizării Creștinismului, sau gîndirea sa teologică (Paulinismul) trebuie concepută ca pur iudaic-eschatologică în originile ei? Schweitzer știe că de obicei este acceptată ca valabilă intîia presupunere, deoarece Pavel a rupt Creștinismul de Iudaism.

Lăsînd laoparte perspectiva din care sînt privite studiile privitoare la Paulinism, cartea lui Albert Schweitzer își păstrează întreaga valoare documentară, pe care în mod cert o are, pentru teologii de toate confe-siunile.

În ceea ce privește raportul Sfîntului Apostol Pavel cu Mintuitorul, acesta a fost conceput în teologia protestantă — căci mai ales de ea e vorba în lucrarea de față — fie ca relație de supraordonare, fie ca relație de participare pe picior de egalitate la promovarea Creștinismului în lume, fie ca relație de subordonare și dependență dovedită a Apostolului de În-vățătorul său. Teologii din prima categorie consideră că Sfîntul Pavel ar

și adevăratul întemeietor al Creștinismului, căci fără el, religia cea nouă n-ar fi reușit să depășească nici hotarele Palestinei, nici dimensiunile obscure ale unei secte iudaice. Ceilalți, îl transformă pe Sf. Apostol Pavel în partener al Mintuitorului în întemeierea Creștinismului. În sfârșit, pentru ultimii, Sfântul Apostol Pavel este ceea ce el însuși a declarat de repetate ori (vezi spre exemplu Gal. 2, 20 și Fil. 1, 21): ucenic al lui Hristos și executor fidel al voii Lui preasfinte. Teologii ortodocși, romano-catolici și protestanții conservatori se aliniază fără ezitare de partea acestei ultime relații.⁷

Inceputurile cercetărilor științifice (cap. I) privitoare la viața și activitatea Sfântului Apostol Pavel, Albert Schweitzer le așează, temporal, în veacul 17. Hugo Grotius apare astfel drept cap de coloană al studiilor privitoare la Paulinism, urmat în veacurile 18 și 19 de teologi ca: S. J. Baumgarten, Semler, Schleiermacher, G. W. Meyer, Usteri, Dähne, Neander, De Wette, Paulus, ș. a.

Lui Ferdinand Christian Baur, corifeul școlii de la Tübingen, precum și criticilor contemporani (Schwegler, Ritschl, Lipsius, ș. a.) le rezervă capitolul II al lucrării.

Perioada de tranziție la H. J. Holtzmann și poziția critică a acetuia formează obiectul preocupărilor cap. III și IV.

Școala radicală olandeză (Bruno Bauer, Loman, Steck, van Manen) și adepții ipotezelor prelucrării ulterioare a scripturilor pauline (Weisse, Völter, Spitta) ocupă cap. V.

Cap. VI se ocupă de teologii activi la începutul secolului nostru (Wernle, Weinel, Titius, Feine, Goguel, Wrede) și de utilizarea metodei religios-istorice în explorarea Paulinismului.

Exegeza religios-istorică a Paulinismului, transformarea lui în tribut ar al religiilor orientale de mistere și chiar în fenomen religios cu pretenție infiltrații mitologice formează obiectul cap. VII.

Cap. VIII și ultimul este unul de concluzii și de definire a propriei poziții a lui Albert Schweitzer față de personalitatea și opera Apostolului neamurilor.

Albert Schweitzer e protestant. Reforma lui Luther a pornit la drum și a biruit — atât cât a biruit — în numele Sfântului Apostol Pavel. Oricât de puțin favorabil i-ar fi un teolog protestant marelui Apostol al Domnului, el nu-i va precupeți niciodată interesul deosebit, mereu viu și activ, cu care se apleacă asupra moștenirii sale literare, căznind-o adeseori între pietrele de moară ale unei exegeze de-a dreptul înfricoșătoare pentru cei mai puțin familiarizați cu liberalismul protestant. Cartea de față este una din mărturiile de prestigiu ale acestei evidențe.

3. — „Pavel este un mistic. Ce este mistică”? Așa începe a treia dintre lucrările teologice de căpetenie ale lui Albert Schweitzer: „Die Mystik des Apostels Paulus”,

Răspunsul autorului este prompt și corect: Mistică se întâlnește peste tot acolo unde o ființă omenească privește (socotește) ca depășită (biruită) separația dintre pămîntesc și suprapămîntesc, iar pe sine se consti-

7 Cf. Grigorie Marcu: Studii Biblice. Sibiu 1940, p. 12 urm.

deră, încă pînă se află în această viață vremelnică și pămîntească, introdus deja în sfera supranaturalului, a veșniciei. Schweitzer face deosebire între mistica propriu-zisă și contrafacerile ei naive totdeauna, primejdioase adeseori pentru adevărata religiozitate.

În ultimă analiză, ceea ce Schweitzer numește „mistică”, este religie, relație activă a credinciosului cu Divinitatea. „Mistica paulină”, în cazul de față, ar fi religia creștină în interpretare și trăire paulină.

Plănuind, încă de cînd era student în teologie, să cerceteze îndeaproape dezvoltarea ideologică a Creștinismului primelor generații, Albert Schweitzer a ajuns la convingerea personală că propovăduirea Mîntuitorului despre Împărăția lui Dumnezeu era orientată manifest eshatologic și așa a fost înțeleasă de ascultătorii predicilor Sale. Așteptările lor eshatologice neîntîlnind satisfacute, primii creștini ar fi procedat la reconsiderarea credinței lor, îmbrăcînd-o în reprezentări elenistice curente, care le erau familiare. Nu Pavel a fost elenizatorul Creștinismului, susține Albert Schweitzer, ci teologia Asiei Mici, de inspirație ioaneică, al cărei principal reprezentant este Sf. Ignatie Teoforul. Pavel Apostolul gîndește eshatologic, iar legăturile gîndirii sale teologice cu iudaismul postexilic — și cu rădăcini evidente în cel exilic și preexilic — Schweitzer le socotește sigure și strînse.

În patrușprezece capitole dense, cartea de față studiază — de pe poziția eshatologismului consecvent — specificul misticei pauline, implicațiile sale posibile, elenistice sau iudaice, situația epistolelor pauline în urma criticii energice la care a fost supusă autenticitatea lor în vremurile mai nouă, doctrina eshatologică despre mîntuire, problemele eshatologiei pauline, comunitatea sfinților (a muri și a învia cu Hristos), moartea față de păcat și împărtășirea cu harul dumnezeiesc ca mod de înviere cu Hristos la viață nouă, mistică și lege (mozaică), mistică și îndreptarea din credință, mistică și sacramente, mistică și etică, elenizarea misticei pauline prin Sf. Ignatie și teologia ioaneică și, în sfîrșit, ceea ce este netrecător în mistica paulină.

Și în această lucrare, noțiunea de „biserică” este aproape cu desăvîrșire absentă. Ca pentru majoritatea protestanților, teologia lui Albert Schweitzer este o hristologie — orientată consecvent eshatologic — care face abstracție pînă la ignorare de eclesiologie. Persoana și lucrarea lui Iisus Hristos sînt deosebit de prețioase pentru el, dar defășate de orice contingență cu instituția Bisericii, ca și cînd aceasta n-ar fi o întocmire de El încuviințată fiindcă Tatăl a plănuit-o, Fiul a întemeiat-o și Duhul Sfînt o însușește cu darurile Sale cele mai presus de fire.

*

Pînă la anumite limite, Albert Schweitzer este de acord cu unele dintre obiecțiunile ridicate mai mult sau mai puțin violent de aripa raționalistă protestantă împotriva surselor documentare ale Vieții lui Iisus. În multe din lucrările de specie aceasta, chiar dacă te blamează intrucitva, el găsește destule elemente pe care le socotește vrednice de laudă și de-a fi adoptate ca valabile.⁸

8 Cf. L.-Cl. Fillion: Les étapes du rationalisme dans ses attaques contre les Evangiles et la Vie de notre-Seigneur Jésus-Christ. Paris, Lethilleux (1911), p. 6.

În prima jumătate a secolului 19 — cu revărsări devastatoare în ceealaltă — și-a vînturat zgomotos mitologismul penibil criticul extremist protestant David Friedrich Strauss.⁹ El a trasat cercetătorilor raționaliști ai Evangheliilor canonice o întreită sarcină de îndeplinit. Întîia consta în recomandarea de-a face critica literară a surselor Vieții lui Iisus. A doua, preconiza studierea aprofundată a personalității istorice a lui Iisus, spre a-l putea înțelege și caracteriza cît mai fidel. În sfîrșit, pentru înțelegerea corectă a vieții și operei lui Iisus, D. Fr. Strauss socotea că e necesar să se facă investigații serioase asupra iudaismului contemporan Minuituturului, ca și asupra creștinismului primar al secolului apostolesc.¹⁰

Ca și alți contemporani ai săi, Albert Schweitzer n-a rămas neafectat de acest „program științific”. L-a adoptat, în parte, și l-a adus la îndeplinire cu tenacitatea pe care o pune în tot ceea ce întreprinde. Eshatologismul său consecvent e mărturie.

Ce-i acesta?

Spre a da răspuns deslușit și cît mai complet sînt necesare, în prealabil, unele incursiuni explicative în cîteva sectoare ale istoriei acestei probleme.

Conexiunea strînsă între Vechiul și Noul Testament este un dat elementar, de sine-nțele, al teologiei creștine de totdeauna. Al doilea este „plioma” făgăduințelor mesianice consemnate de primul. A studia cu succes Noul Testament presupune cunoașterea temeinică a Vechiului Testament.

Teologii liberali consideră, însă, că atîta nu ajunge pentru înțelegerea completă a apariției Creștinismului. Religia iudaică postexilică — și cu deosebire cea contemporană Mintuitorului — s-ar fi deosebit simțitor de cea a lui Moise și a Proorocilor. De aceea, spre a-l înțelege corect și complet pe Iisus — susțin ei — mai ales această religie iudaică postexilică trebuie studiată temeinic.

Din ce surse poate fi ea cunoscută cît mai îndeaproape?

Vreme îndelungată religia iudaică postexilică se oferea cunoașterii cititorilor numai limitat și parțial, prin opera lui Iosif Flaviu și prin mijlocirea scrierilor talmudice.

În timpurile mai noi, cercetătorilor de specialitate le-a venit întruajutor o literatură deosebită, numită îndeobște „apocaliptică” din pricina asemănării ei aproximative cu compoziția unicei cărți profetice a Noului Testament. Din zestrea ei fac parte scrieri ca: Cartea lui Enoch, A IV-a carte a lui Esdra, Apocalipsa lui Baruch, A III-a carte a Sibilinelor și Ascensiunea lui Moise. Ele oferă indicații deosebit de interesante cu privire la perioada postexilică a poporului iudeu. Toate sînt străbătute de febra așteptărilor mesianice, dar acestea vizibil deviate în spre năzuințe și făgăduințe de caracter imanent, distanțate vădit de ceea ce prooroceau odioară Sf. Isaia și ceilalți oameni aleși ai lui Dumnezeu cu privire la configurația spirituală a împlinirilor mesianice. Amărăciuni de veacuri — cășunate de opresiunile îndurate succesiv din partea egiptenilor, asiro-

⁹ Despre el, mai pe larg, în lucrarea mea: Studii Biblice, p. 53 urm.

¹⁰ Cf. Fillion: o. c., p. 135.

babilonienilor, sirienilor și romanilor — își căutau o compensație firească. Literatura apocaliptică jăgăduia în termeni înfricoșători că „eon”-ul (lumea) aceasta va lua sfârșit, deoarece dominația ingerilor întunericului a corupt-o pînă la înrăire. Iudeii — acum subjugati de seminiile străine — vor răzbi la limanul libertății și își vor lua o revanșă necruțătoare împotriva împilatorilor lor de veacuri, doborîndu-le supremația și supunîndu-i puterii lor improspătate. Atunci, toate vor fi schimbate în spre bine și un nou „eon” va începe: „eon”-ul mesianic. Mesia va apare întru toată slava și țaria lui, supunînd pe Satana și pe ingerii lui răi. Pentru cei buni, o eră de prosperitate fără de sfârșit își va deschide porțile fermecate spre un viitor de tihnă și îndestulare.¹¹

Pentru teologii protestanți liberali, Iisus n-ar fi rămas neafectat de așteptările mesianice ale contemporanilor Săi. Dimpotrivă — susțin ei — Mintuitorul și-ar fi „adaptat” învățătura la situația dată. Așa a apărut construcția artificială a sistemului eshatologist, care-i va preocupa pînă la obsesie pe unii teologi protestanți ai veacului din urmă.

În ceea ce privește tehnica și limitele acestei „adaptări”, ei nu se înțeleg întreolaltă cîtuși de puțin. Sistemele personale, clădite pe temelia fragilă a eshatologismului modern, se contrazic întreolaltă și nu o dată protagoniștii lor se improașcă inamicial cu afurisanii reciproce. Fiecare dintre ei pretinde că a reușit să stabilească în exclusivitate ceea ce datorește Iisus apocalipticei iudaice cu privire la rolul Său mesianic, la împărăția lui Dumnezeu și la a doua venire a Sa. O confruntare a ideilor celor mai marcanți dintre teologii orientați în sens eshatologist ar fi mai mult decît instructivă. Regretăm că n-o putem face aci.¹² Ar însemna să întindem peste măsură expunerea de față.

Spre deosebire de înaintașii și contemporanii săi — care au încercat să explice doar parțial învățătura Mintuitorului din perspectivă eshatologistă — Albert Schweitzer a aplicat integral Evangheliilor canonice sistemul eshatologist, cu intenția — dusă la îndeplinire întru totul — de-a merge pînă la ultimele consecințe ale operației întreprinse. Aceasta este ceea ce el însuși numește „eshatologie consecventă”.

În Viața lui Iisus, Albert Schweitzer distinge net trei „secrete”, sau „mistere”: misterul lui Mesia, al împărăției (mesianice) și al patimilor. Pe toate trei le consideră riguros eshatologice, adică legate organic și indisolubil de doctrina contemporană privitoare la „eon”-ul cel nou, așteptat cu atîta ardoare. În ce constau, mai îndeaproape, aceste „mistere”? Iată conținutul lor de idei, în forma ultraconcentrată la care le-a redus cunoscutul exeget romano-catolic L.-Cl. Fillion.¹³

a) — Iisus știa că este Mesia. Cu toate că avea conștiința deplină a demnității și autorității Sale mesianice, evita să se dea în vileag ca atare. Dimpotrivă, se străduia să se ascundă, temîndu-se ca acest prim secret să nu fie divulgat înainte de a-i fi sosit ceasul. El a îngăduit, totuși, năr-

11 Cf. Rudolf Knopf: Die Zukunftshoffnungen des Urchristentums. Tübingen 1907, p. 2—4. Citat la Fillion: o. c., p. 277. Tot aci, alte reprezentări ale împlinirilor mesianice, deviate, firește, de la linia dezvăluirilor proorocești.

12 O astfel de confruntare oferă Fillion: o. c., p. 278 urm.

13 O. c., p. 284—285.

turisirea făcută de Petru pe drumul spre Cezareia lui Filip. Acesta a fost primul pas în manifestarea misterului respectiv, care de-altcun a fost bine păstrat de apostoli pînă la moartea lui Iisus. Mulțimile palestinene presupuneau totuși ceva și socoteau că El va fi implicat în vreo formă carecure în așezarea împărăției mesianice. Dar ele ignorau rolul pe care El avea să-l joace și nu puteau să și-l închipuie pe Mesia viețuind aici pe pămînt, printre oameni, cum făcea Iisus. Ele își imaginau pe Mesia venind pe neașteptate pe norii cerului. Pentru mulțimile contemporane, Iisus era probabil Ilie, precursorul lui Hristos. Intrarea triumfală în Ierusalim a Mîntuitorului, spre exemplu, avea caracter mesianic numai pentru El și pentru principalii lui ucenici. Noroadele nu-i atribuiă o astfel de semnificație. Acest prîn secret — secretul lui Mesia — a fost trădat și dezvăluit autorităților iudaice de Iuda. Așa se explică faptul că arhiepiscopul i-a pus lui Iisus întrebarea: Ești tu Hristos?

b) — Secretul împărăției (mesianice) este strîns legat de cel precedent. El constă în cunoașterea legilor care-l dirijează, a intenției divine față de el, a epocii instalării sale, a circumstanțelor în care el trebuie să-și facă apariția, a sennelor care trebuie să-l însoțească: toate acestea fiind realități pline de mister. Așezarea pe pămînt a acestei împărății era considerată indeobște — chiar și de către Iisus — ca foarte iminentă. Albert Schweitzer pare să creadă că Iisus n-a modificat vizibil ideea pe care contemporanii săi și-o făceau atunci despre împărăția cerurilor și nici că iudeii de-atunci ar fi dat o cit de ușoară culoare politică împărăției așteptate. În această privință — cum remarcă Fillion¹⁴ — el a săvîrșit o dublă eroare, pe care lectura atentă a Evangheliilor canonice o divulgă și o corectează.

c) — După mărturisirea din preajma Cezareei lui Filip, Iisus predica adeseori pătîmirea și moartea Sa apropiată. După Albert Schweitzer, Mîntuitorul ar fi adoptat în această privință ideile populare ale vremii Sale asupra a ceea ce se numea în mod curent „suferințele lui Mesia”. Acestea constau mai puțin în suferințele personale ale înaltului personaj decît în perioada de necazuri obștești, de prigonire a celor drepi, de războaie, de flageluri și calamități naturale prin care trebuia să se treacă înainte de venirea glorioasă a lui Mesia.

„Din sistemul lui Albert Schweitzer — zice Fillion¹⁵ — rezultă că Iisus, ca Mesia, ar fi fost înainte de toate un profet în cursul activității Sale publice și că de-abia merită titlurile de dascăl și de moralist. El își închipuia venirea împărăției (mesianice) atît de apropiată, încît o aștepta

14 O. c., p. 285.

15 Idem, ibidem. Într-un anumit sens — spune Fillion (o. c., p. 286) — Iisus a fost neapărat „eshatologic”. În unele din parabolele și din cuvîntările Sale Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a expus un „sistem” admirabil referitor la zilele de-apoi. Că unele detalii — cum este data Parusiei — rămîn învăluite în „mister”, e adevărat: așa a fost voia Lui. Dumnezeu dezvăluie Bisericii Sale numai ceea ce este de trebuință pentru mîntuirea credincioșilor, nu pentru satisfacerea curiozității lor religioase.

Eshatologia formează un sector important al doctrinei Mîntuitorului, dar e eronat să se susțină — unilateral — că ea ar fi preocuparea unică și principală a acestei doctrine revelate.

să se producă încă în cursul propovăduirii pe care o desfășura în Gali-leia; de aceea le-ar fi făcut apostolilor Săi această proorocie: „Amin grăiesc vouă: Nu veți sfârși cetățile lui Israil pînă cînd va veni Fiul Omului” (Matei 10, 23b).

Eshatologia consecventă a lui Albert Schweitzer e dezolantă și lipsită de coerență. Ceea ce rămîne valabil din ea — din activitatea lui de teolog neotestamentar peste tot — este respectul desăvîrșit cu care Albert Schweitzer tratează cărțile Noului Testament și cu deosebire Evangheliile canonice. În această privință el dă, indirect, o lecție de moderație și atitudine corectă care lipsea multor teologi protestanți ai ultimelor veacuri în raporturile lor de specialitate cu cărțile inspirate ale Creștinătății.

Cărțile sale de teologie neotestamentară, a căror valoare informativă am subliniat-o mai sus, vor continua să facă servicii prețioase și prin critica judicioasă și temeinică pe care Albert Schweitzer o îndreaptă împotriva tuturor celor ce gîndesc altfel decît el în examinarea Vieții lui Iisus și a Paulinismului. Din acest îndoit pîunct de vedere, ele rămîn utile tuturor aripilor teologiei tradiționale.

Nu putem încheia acest sector al expunerii de față fără să facem două mențiuni care prezintă destulă importanță pentru înțelegerea poziției teologice a lui Albert Schweitzer în sinul teologiei liberale.

Una privește Ecclesiologia. Ca bun protestant ce este, Albert Schweitzer nu operează decît cînd nu poate face altfel cu noțiunea de Biserică. Pe Iisus îl studiază complectamente detașat de doctrina Bisericii, în care mai curînd lasă să se întrevadă un impediment în judecarea obiectivă a vieții și activității Celui pe care Creștinătatea îl cinstește nu numai ca Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu adevărat, ci și ca întemeietor al Bisericii. Faptul nu trebuie să surprindă. Teologia protestantă liberală — cea raționalist-extremistă cu atît mai mult — și-a făcut totdeauna un titlu de merit din practicarea unei jalnice Hristologii sui-generis care nu vrea să știe nimic de relația ei organică, profundă și vie, cu Ecclesiologia. E un cusur care îngreunează astăzi, ca și în trecut, năzuința ecumenistă spre înțelegere și unitate interconfesională creștină.

Pe de altă parte, Albert Schweitzer operează ori de cîte ori e cazul cu noțiunea de „dezeshatologizare”. Termenul — Enteschatologisierung — îi aparține cu drepturi nelimitate de constructor al lui. El este destul de complicat, cum cu dreptate remarcă de curînd decedatul profesor de teologie din Berna (Elveția), Dr. Martin Werner († martie 1964), elev și cunoscător profund al teologiei lui Albert Schweitzer.¹⁶ Ce avem să înțelegem prin el?

Primii creștini, după eshatologiștii de toate nuanțele, ar fi socotit Parusia Domnului iminentă. Dar vremea a trecut, zi cu zi și veac după veac, fără ca așteptările celor ce socoteau apropiat sfîrșitul lumii să se fi împlinit. Faptul acesta — pe care nimeni nu se grăbește să-l califice în efectele sale nici dezamăgire, nici decepție — ar fi constrins creștinătatea să-și revizuiască credința religioasă, reprofilînd-o într-un sens neeshato-

16 Martin Werner (†): Zur Theologie Albert Schweitzers; art. în rev. „Zeichen der Zeit”, XIX, 1965. Heft 1, p. 12 urm.

logist. Această reprofilare a credinței originare creștine vrea s-o aducă la expresie termenul de „dezechatologizare” al lui Albert Schweitzer. E un termen de circulație limitată, de „uz intern”, rezervat în exclusivitate examinării sistemului teologic al creatorului lui.

Esența vieții și activității lui Albert Schweitzer poate fi cuprinsă în expresia: existență creștină. Iar existența creștinească — în interpretarea lui, analizată cu competență indiscutabilă de prof. Dr. Martin Werner¹⁷ — este rodul înriuririi duhului lui Hristos. Albert Schweitzer este conștient că se află sub ploaia de har a acestui duh și se complăce de-o viață întreagă în a stăruii să rămână sub acoperământul ei, ca în elementul său propriu.

Dincolo de extravaganțele potolite ale sistemului său teologic, Albert Schweitzer este mai presus de toate creștin, un creștin al faptei, săvârșită consecvent și neîntrerupt după canoanele mărinimoase ale dragostei evanghelice joasă de aproapele. Practicarea nelimitată a acestei iubiri face viața cu adevărat vrednică de a fi trăită. El nu se mulțumește să creadă în adevărul creștin, ci îl și trăiește. Pe sine însuși se autocalifică un zeios al Creștinismului actual. Acesta nu trebuie să reproducă — și nici nu poate — Creștinismul incipient, legat de vremi și stări de lucruri care nu sînt ale noastre. Dar esența spirituală a Creștinismului dintru început — susține Schweitzer¹⁸ — poate fi preluată, însușită, trăită de noi, cei de azi. Prin aceasta, el înțelege constant înflăcăratele mărturii ale iubirii de aproapele pe care le depuneau — fără întrerupere și fără ostentație — primii creștini.

Originarul mărturisitor al crezului creștin Albert Schweitzer îi cere, imperativ, respect față de viață. Acest respect față de viață este ceea ce Schweitzer numește „etica faptei”, sau „mistica faptei” (în înțelesul pozitiv pe care-l dă el noțiunii de „mistică”). „Etica faptei” se concretizează în răspunderea nelimitată față de tot ceea ce are viață.

A fi pătruns de această răspundere superioară înseamnă a lupta pentru mai-binele tuturor. Lupta aceasta este un dat firesc al lumii actuale, care suferă de lipsă de desăvîrșire. Adevăratul creștin nu i se poate sustrage, nu-și poate crea dispense valabile din punct de vedere moral spre a nu participa la purtarea rigorilor ei.

Creștin al faptei, Albert Schweitzer este prețuit precum se cuvine ca un mare umanist al vremii noastre. Așezămîntul în continuă dezvoltare de la Lambarene dovedește acest lucru cu prisosință, ca și tot ceea ce întreprinde, cu eroică străduință, pentru întreținerea și extinderea lui.

Aceeași orientare concepțională umanistă, de esență creștină, l-a adus în rîndurile din ce în ce mai populate și mai active ale luptătorilor pentru pace.

Incredințat că omul e capabil să domine tehnica, iar aceasta să slujească omului,¹⁹ Albert Schweitzer asista — ca altele alte spirite luminate ale vremii noastre — la alarmantele pregătiri pe care cercurile beliciste

¹⁷ Idem, p. 21.

¹⁸ Idem, p. 17.

¹⁹ Cf. „Contemporanul”, nr. 3/1965.

le făceau spre a da energiei nucleare o întrebuintare sumbră, vrăjmașă vieții. Mîhnirea aceasta i-a prilejuit cunoscuta reflecție: În Europa se înregistrează un important progres sub aspectul civilizației tehnico-materiale și în același timp se desconsideră valorile spirituale.²⁰ Respectul față de viață, amenințată mai vădit ca niciodată pînă acum în istoria omenirii, l-a determinat să ia atitudine categorică împotriva pregătirilor de război atomic. Incredințat că salvarea nu poate veni decît prin elaborarea și validarea unei ideologii cu caracter etic, care să înnoiască omul, încă în 1954, cu ocazia înmînării Premiului Nobel pentru Pace, Albert Schweitzer a zguduit conștiința contemporană prin hotărîrea cu care proclama obligativitatea asumării responsabilității sociale generale față de problemele vieții actuale. Depășind limitele pacifismului dulceag în apele stătute ale căruia se complăceau atunci destule personalități marcante, Albert Schweitzer s-a declarat a fi el însuși o parte din uriașa „forță anonimă” care trebuia să bareze calea spre dezastrul atomic.

Dar el nu s-a oprit aci. În primăvara anului 1957, postul de radio Oslo (Norvegia) transmitea un mesaj al lui Albert Schweitzer care chema — lucid, sobru, concentrat, curajos — la solidarizare umanitară în fața primejdiei generale:

„Ridic glasul, o dată cu acel al tuturor celor ce au socotit în ultima vreme de datoria lor să atragă atenția, prin vorbă sau prin scris, asupra acestei primejdii.

A continua exploziile atomice înseamnă a împinge omenirea spre o adevărată catastrofă, o catastrofă care trebuie cu orice preț prevenită.

Nu putem proceda altfel, dacă nu ar fi decît pentru motivul că nu ne putem asuma responsabilitatea pentru consecințele pe care această catastrofă le-ar putea avea asupra urmașilor noștri.

Ei sînt amenințați de cea mai mare și mai groaznică primejdie.

Faptul că elementele radioactive create de noi rămîn încorporate în natură constituie un uluitor eveniment în istoria pămîntului. Și a omenirii. A neglija importanța și consecințele lui ar fi o nebunie pentru care omenirea ar avea de plătit un preț înspăimîntător.

Sfîrșitul experiențelor cu bombe atomice ar aduce primele raze de speranțe pe care biata omenire le așteaptă cu atîta ardoare.”²¹

Razele acestea de speranță s-au ivit o dată cu interzicerea experiențelor nucleare, în trei medii, prin Tratatul de la Moscova din anul 1963. Pînă acolo, însă, Albert Schweitzer mai avea să dea o mîină voinică de ajutor luptătorilor pentru pacea a toată lumea. În 1958 — tot prin radio-difuziunea norvegiană — a transmis trei discursuri celebre, publicate apoi în volum. În primul dintre aceste discursuri, protesta viguros împotriva teoriei strategilor apuseni ai atomului referitor la cantitatea așa-zis „suportabilă”, pretins „permisă” de radiații. „Numai cei ce n-au văzut niciodată nașterea unui copil monstru, numai cei care n-au fost martorii zburcîmului și plînselor mamei — spunea Albert Schweitzer — pot să afirme că în împrejurările date trebuie să ne asumăm riscul experiențelor ato-

20 Idem, ibidem.

21 Cf. rev. „Mitropolia Ardealului”, II, 1957, p. 609.

mice.²² A doua declarație atrăgea atenția asupra marelui pericol pe care-l prezintă combinarea armelor nucleare cu rachete. În ultimul discurs, cerea imperios ca marile puteri să renunțe la utilizarea armii atomice, iar în ceea ce privește armamentul tradițional, să caute calea dezarmării.

Albert Schweitzer a luat atitudine favorabilă și față de planul Rapacki privitor la crearea unei zone denuclearizate în Europa centrală, fapt care i-a iritat pe strategii atomului, dar a sporit și mai mult considerația de care marele contemporan se bucură în ochii omenirii de astăzi.

„Doctor fără de arginți” în cea mai autentică întrupare creștinească a expresiei, medicul, filozoful, teologul, misionarul, muzicologul și umanistul Albert Schweitzer este o podoabă a omenirii și mare binefăcător al oamenilor. Sintem încredințați că existența lui activă de aproape un veac, va reține atenția respectuoasă și admirația neprecupețită a multor veacuri viitoare.

Pr. Dr. GRIGORIE MARCU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

22 Cf. „Contemporanul”, nr. 3/1965.

ANIVERSAREA CENTENARULUI REINFIINȚĂRII MITROPOLIEI ARDEALULUI

În împlinirea împlinirii a 100 de ani de la reînființarea Mitropoliei Ardealului (24 decembrie 1864—24 decembrie 1964), marși 15 decembrie a. c. a avut loc în aula Institutului Teologic de grad Universitar ortodox o festivitate închinată acestei aniversări.

Din partea Arhiepiscopiei ortodoxe române de Alba Iulia și Sibiu au luat parte: P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belașcu, P. C. Consilieri Ioan Vellan, Ioan Nicoară, Ioan Vlad și Nicolae Geangalău, precum și salariați ai Arhiepiscopiei.

Din partea Institutului Teologic Universitar au fost de față: P. C. Rector Dr. Soțron Vlad, P. C. Profesori ai Institutului, salariați din serviciul administrativ și studenții teologi.

Episcopia Ev.-Lut. C.A. a fost reprezentată prin Eminența Sa Dl. Episcop Dr. Friedrich Müller, însoțit de Dl. consilier secretar Dr. Julius Stenzel.

Au mai fost de față: preoți-paroși de la Catedrala mitropolitană și de la parohiile din orașul Sibiu, salariați ai Tipografiei Eparhiale, ș. a.

Cuvîntul festiv închinat aniversării centenare a reînființării Mitropoliei ardeleni a fost rostit de P. C. Rector Dr. Soțron Vlad.

P. C. Sa a prezentat luminos și documentat strădaniile depuse de românii ortodocși din Ardeal, sub îndrumarea pururea pomenitului episcop Andreiu Șaguna, în scopul rechemării la viață a Mitropoliei ortodoxe române de dincoace de munți, desființată de cancelaria imperială habsburgică în anul 1701. Lupta pentru reînființarea Mitropoliei noastre a început în anul 1849 și a fost dusă la bun sfîrșit abia în 1864. Episcopul Andreiu Șaguna a fost rinduit la cîrma ei, ca arhiepiscop și mitropolit.

Intrînd în miezul expunerii, P. C. Rector S. Vlad a scos în evidență problemele și realizările Mitropoliei noastre în perioadele temporale 1864—1918 și 1918—1964.

În prima perioadă, Mitropolia Ardealului a fost organizată pe baza Statutului Organic, prin întocmirea de regulamente de funcționare a tuturor sectoarelor ei de activitate bisericească; s-au făcut pregătiri pentru înființarea de noi eparhii (năzuință înfăptuită abia în anii 1920—1921); s-a realizat unitatea cultică; a fost îmbunătățită situația materială și pregătirea preoșimii ortodoxe ardeleni în școli teologice din ce în mai temeinic bisericești; a fost promovată metodic acțiunea de păstrare a autonomiei bisericești; prin școli populare confesionale cu limbă de predare română, a fost asigurată o lucrare. — merituoasă pentru acele vremi — de cultu-

ralizare a masei credincioșilor ortodocși români; cîteva gimnazii (licee) și școli pedagogice — întreținute de eparhii, ca și școlile populare — pregăteau cadre de intelectuali legați de popor; a fost generalizată scrierea cu litere latine și s-a adoptat ortografia recomandată de Academia Română din Patria-Mamă. La Sibiu, s-a construit Catedrala mitropolitană (sfințită în anul 1906), mai ales prin strădanile gospodarului arhiepiscop și mitropolit Ioan Mețianu († 1916) și a fost clădit un local nou pentru Institutul Teologic.

Indelungata și rodnică arhipăstorie a marelui mitropolit Nicolae Bălan (1920—1955) a marcat perioada de vădit progres în istoria Mitropoliei Ardealului în cursul căreia cadrul creat de înaintași a fost umplut cu conținut nou de viață bisericească deosebit de activă. S-au înființat noi episcopii, iar Biserica bănățeană a devenit mitropolie. Viața bisericească din Ardeal și Banat se încadrează acum în viața Bisericii Ortodoxe Române, al cărei Statut de organizare menține și valorifică în conformitate cu necesitățile vremii prevederile Statutului Organic sașunian. E remarcabilă activitatea teologică desfășurată în această perioadă. Academia Teologică din Sibiu devine Institut Teologic de grad Universitar. Iau ființă școli de cîntăreși bisericești și seminarii teologice, care pregătesc cadre de slujitori bisericești culți și deschiși față de problemele vremii.

Pragul de epocă istorică nouă și înnoită de la 23 August 1944 a deschis și Mitropoliei ardelenе perspective deosebit de favorabile. Denunțarea Concordatului și asigurarea libertății și egalității cultelor în fața legilor Patriei de către regimul de democrație populară al Republicii noastre a dat posibilitate clerului și credincioșilor greco-catolici să împlinească năzuința înaintașilor de-a se întoarce la sinul de mamă bună al Bisericii strămoșești. Astfel, Mitropolia Ardealului s-a reîntregit definitiv, ea cuprinzînd de-acum — ca și înainte de 1700 — pe toți credincioșii români din Ardeal. Inceputul făcut prin generația lui Andreiu Șaguna a fost desăvîrșit astfel prin unificarea bisericească din anul 1948, după un pătrar de mileniu de luptă, de nădejde și de suferință suflătească. Dezvoltîndu-se în toate sectoarele, Mitropolia Ardealului conlucrează acum în spirit ecumenist, de înțelegere frățească, cu celelalte culte din R. P. Română. Profund și sincer legată de popor, ea aduce o contribuție de preț nu numai pe plan bisericesc, ci și în sprijinirea strădaniilor obștești pentru făurirea vieții celei nouă și pentru apărarea și întărirea păcii.

După cuvîntul festiv, Corul studenților teologi — dirijat de P. C. Conf. Gheorghe Șoima — a executat un program de cîntări bisericești și cîntere patriotice.

De încheiere, a luat cuvîntul P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belășcu. P. C. Sa a relevat gîndul bun al Înalt Prea Sfințitului nostru Mitropolit Nicolae de a se face aniversarea centenarului Mitropoliei ardelenе prin festivitatea de astăzi la centrul eparhial arhiepiscopesc, iar în parohiile Arhiepiscopiei Sibiului prin manifestări bisericești potrivite situației. Înalt Prea Sfinția Sa a recomandat de asemenea ca aniversarea centenară să se facă și în Eparhiile sufragane ale Mitropoliei Ardealului: Episcopia Clujului și Episcopia Oradiei, dîndu-se astfel importanța cuvenită evenimentului bisericesc respectiv.

P. C. Vicar Tr. Belascu a adus cuvînt de cinstire luptei înaintașilor noștri pentru reînființarea Mitropoliei ortodoxe ardelene, în fruntea cărora s-a aflat Episcopul Andreiu Șaguna. Noi, cei de azi — a spus P. C. Sa, în esență — aducem omagiu de recunoștință celor ce au luptat pentru reînființarea Mitropoliei ortodoxe ardelene și ne bucurăm cu atît mai mult cu cît astăzi ne aflăm — toți credincioșii români din Ardeal — într-o singură Mitropolie ortodoxă adreleană. După o separare silnică de 250 de ani, după o atît de îndelungată dezbinare între „noi” și „voi”, între cei din sîrâni deosebite — cum se spunea — la 1, 3 și 21 octombrie 1948 clerul și credincioșii jostei Biserici greco-catolice ne-am întors la Biserica străbună.

Astăzi, cînd prăznuim în deplină unitate centenarul reînființării Mitropoliei ortodoxe ardelene, e legămînt sînt pentru noi și pentru cei ce ne vor urma să ducem mai departe — în cadrele Patriarhiei Române — o singură mitropolie, o singură Biserică în întreg Ardealul nostru drag. Toți cei ce am consimțit să venim cu drag la sînul Bisericii-Mame Ortodoxe Române, în 1948, ne legăm că muncim pentru propășirea acestei Biserici, una, sîntă, sobornicească și apostolească.

În încheiere, a exprimat mulțumiri pentru participarea la festivitate Eminenței Sale Dlui Episcop Fr. Müller, precum și celor ce și-au dat concursul la reușita programului festiv.

Un întreit „Mulți ani trăiască”, executat de cor, a subliniat ducerea la bun sfîrșit a acestei însușeleite prăznuiri.

Centenarul reînființării Mitropoliei ortodoxe a Ardealului este subliniat după cuvînt în Pastorală de Crăciun adresată clerului și credincioșilor din Arhiepiscopia Sibiului de către I. P. Sf. nostru Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, ca și într-o Circulară specială, trimisă tuturor oficiilor protopopești din Arhiepiscopie, precum și Centrelor eparhiale sufragane Cluj și Oradea.

La rîndul său, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunit în sesiune ordinară sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a dat o înaltă apreciere festivă aniversării centenarului reînvierii Mitropoliei Ardealului, în ședința sa din decembrie a. c.

Centenarul reînvierii Mitropoliei ortodoxe române a Ardealului a prilejuit astfel evocări ale trecutului de luptă al credincioșilor Bisericii noastre de dincoace de munți — dar și tuarea angajamentului sînt de a lucra pentru binele Bisericii noastre, pentru continuă propășire a Patriei noastre înfloritoare și pentru pacea a toată lumea.

RED.

ADUNAREA EPARHIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI

La 6 decembrie 1964 (Sf. Nicolae) a avut loc, la Sibiu, sesiunea ordinară anuală a Adunării Eparhiale din Arhiepiscopia Ortodoxă Română de Aiba Iulia și Sibiu. Înainte de începerea lucrărilor, mebrii Adunării au luat parte la Sf. Liturghie slujită, în Catedrala mitropolitană, de Prea Sfințitul Arhiepiscop Emilian Antal de la Toplița, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi. La sfîrșitul Sf. Liturghiei s-a făcut invocarea Duhului Sfînt.

Din Catedrala mitropolitană, membrii Adunării Eparhiale au trecut în sala de lectură a Institutului Teologic Universitar, unde aveau să se desfășoare lucrările, sub președinția P. C. vicar Tr. Belășcu.

Sesiunea Adunării a fost deschisă prin cuvîntarea ocazională a P. C. vicar Tr. Belășcu.

P. C. Sa a arătat, printre altele, că Adunarea Eparhială a fost convocată pentru a chibzui și delibera asupra bunului mers al Bisericii noastre, privind cu deosebire activitatea bisericească administrativă, social-culturală și economică din cuprinsul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române de Alba Iulia și Sibiu.

După credința Bisericii noastre, viața pămîntească a credincioșilor creștini are însemnătate deosebită prin chipul în care se desfășoară ea. Căci „împărăția lui Dumnezeu începe din viața aceasta, iar desăvîrșirea ei se împlinește în viața viitoare. Temelia fericirii veșnice se pune în viața noastră de aici și tot aici se și zidește, prin viață curată și fapte bune, folositoare atît pentru noi, cît și pentru cei din jurul nostru. Sfînt și sfințenie nu înseamnă curăție și desăvîrșire morală păstrată în izolare de lume și în indiferență față de viața oamenilor. O astfel de desăvîrșire morală nici nu este de conceput. Ea ar fi lipsită de orice merit și pe pămînt și în cer. Fructele văzute ale oricărui adevăr moral sînt acțiunile pentru statornicirea binelui în lume. Fiecăruia dintre fiii Bisericii noastre ortodoxe trebuie să-i stea în fața conștiinței răspunderea pentru modul cum își folosește viața în lumea aceasta, precum și marea întrebare: cum ai lucrat și cum lucrezi pentru săvîrșirea în lume a binelui și pentru stîrpierea răului? Deci Biserica noastră nu poate să rămînă indiferentă în marea mișcare a lumii contemporane, care caută să dea oamenilor demnitate, dreptate, lumină, libertate, belșug și pace. Biserica noastră a înțeles dintru început imperativul vremurilor și s-a alăturat, prin ierarhii, preoții și credincioșii ei, la marea operă de democratizare, de socializare și de luptă pentru pace”.

Remarcînd realizările mărețe din ultimii douăzeci de ani, P. C. Sa a subliniat că în acest răstimp „s-a construit fără răgaz prin hărnicia și priceperea poporului nostru și sub înțeleapta îndrumare a conducătorilor de la cîrma Statului nostru democrat-popular. Bucuria vieții, a belșugului și a speranțelor în viitor strălucește în ochii copiilor și tineretului, în buna rînduială a treburilor obștești, în înflorirea așezămintelor publice, în progresele științei și culturii, în dezvoltarea artelor, în deplina libertate a tuturor cultelor religioase și a raporturilor de armonie asigurate între toți cetățenii” acestei țări.

Biserica noastră își desfășoară activitatea nestîngherită, atît pe plan intern, cît și pe plan extern. Ea activează cu dragoste și cu interes curat, în înfrățire cu celelalte culte din țara noastră. În exterior, „și-a sporit prestigiul prin participarea la toate conferințele dinafara granițelor Patriei noastre. Contribuția adusă de către reprezentanții Bisericii noastre la aceste conferințe s-a dovedit fructuoasă. În toate întrunirile mondiale, delegații noștri și-au spus cuvîntul răsplat în problemele teologice și în toate problemele contemporane de care sînt preocupate popoarele iubitoare de pace”.

De-altfel, toți slujitorii Bisericii noastre sînt îndatorați „de a fi în

primele rinduri ale luptătorilor pentru pace, pentru însănătoșirea vieții internaționale, pentru coexistență pașnică între popoare, ... de a duce această grandioasă acțiune pînă la victoria definitivă a păcii, prin dezarmare generală și totală”.

Cuvîntarea a remarcat apoi în mod deosebit împlinirea a 100 de ani de la reînființarea Mitropoliei ardelenе (24 decembrie) prin strădania și lupta Mitropolitului Andreiu Șaguna și a colaboratorilor săi din acea vreme.

De asemenea, a remarcat sprijinul larg și cuprinzător pe care Departamentul Cultelor, prin Dl Secretar general Prof. Dumitru Dogaru, îl dă Arhiepiscopiei noastre, fapt pentru care și credincioșii din aceste părți vor sta totdeauna alături de marile cauze ale Patriei noastre, Republica Populară Română.

*

Adunarea Eparhială a aprobat apoi cu însuflețire să se trimită telegrame ocazionale: Dlui Gheorghe Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Stat, Dlui Ion Gheorghe Maurer, Președintele Consiliului de Miniștri, P. F. Sale Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Dlui Prof. Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor și I. P. Sf. Sale Nicolae Colan, Mitropolitul Ardealului.

*

După constituirea comisiilor de lucru s-a trecut la lucrările propriu zise ale Adunării, urmînd citirea *Raportului general al secțiunilor unite* (raportor P. C. protopop Ioan Munteanu-Sibiu), în care s-au arătat realizările mai importante pe tărîm duhovnicească, cultural, social și economic din cuprinsul Arhiepiscopiei, în cursul anului 1964.

Principiul călăuzitor pentru desfășurarea activității în Arhiepiscopie s-a dovedit a fi fost acela lăsat de Mîntuitorul însuși și pe care îl găsim în Sf. Evanghelie de la Marcu 10, 43—45: „Cel ce ar voi să fie mai mare între voi, să vă fie slugă, și cel ce ar voi să fie întîi între voi, să fie slugă tuturor; căci Fiul Omului n-a venit să i se slujească, ci ca să slujească El și să-și dea sufletul Său pentru răscumpărarea multora”. Și după acest principiu și exemplu lăsat de Mîntuitorul Hristos s-au călăuzit ostenitori din Arhiepiscopie în anul 1964.

Raportul a subliniat apoi împlinirea a 20 de ani de la eliberarea Patriei noastre, realizările și transformările mărețe, de-a dreptul uimitoare, ce s-au înfăptuit în acest răstimp pe toate tărîmurile vieții obștești din țara noastră. Și Biserica, în climat de deplină libertate, și-a desfășurat activitatea ei specifică, realizînd unificarea bisericească din Ardeal, în 1948.

Ca și în anii trecuți, s-a putut vădi o colaborare armonioasă între organele de Stat și cele bisericești din cuprinsul Arhiepiscopiei, o seamă de credincioși și preoți făcînd parte ca membri din organizații regionale, raionale și locale, mai ales din Comitetele de luptă pentru pace.

Pastoralele I. P. Sf. Mitropolit Nicolae, presa bisericească, cursurile de îndrumare, conferințele preoțești, activitatea predicatorială, toate au contribuit la o bună orientare a credincioșilor și preoților în problemele de actualitate.

Profesori ai Institutului Teologic Universitar din Sibiu au participat la diferite întruniri în străinătate, iar Arhiepiscopia, la rîndul ei, a fost

vizitată de delegați ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ai Federației Bisericilor Evanghelice și de reprezentanții Facultăților Teologice Ortodoxe de peste hotare, înfăptuindu-se în acest fel raporturi de frățească colaborare.

Relațiile inter-bisericești pe plan extern mai sînt promovate și prin publicațiile de la centrul Arhiepiscopiei și anume: revista „Mitropolia Ardealului” și „Telegraful Român”, prin colaborarea unora dintre profesorii Institutului Teologic la reviste străine și prin trimiterea de tineri pentru studiu în centre ortodoxe (ex. Sofia — R. P. Bulgaria).

La fel au fost fericit promovate relațiile cu celelalte eparhii din Patriarhia Română, ca și relațiile de strînsă colaborare cu cultele din cuprinsul Arhiepiscopiei.

Raportul a mai subliniat apoi cu multă satisfacție grija regimului nostru democrat-popular de a stimula și prețui după dreptate munca tuturor cetățenilor, deci și a preoțimii. Astfel, cu ocazia împlinirii celor 20 de ani de la eliberarea Patriei noastre, au fost decorați ierarhi și preoți pentru felul cum și-au îndeplinit munca. Intre aceștia se află și slujitori ai Bisericii noastre din Arhiepiscopia Sibiului.

În încheiere, raportul a arătat că preoțimea și credincioșii din Arhiepiscopie vor sprijini și în viitor lupta pentru pace și toate năzuințele de dreptate socială și de libertate pentru toată lumea.

Raportul sectorului administrativ-bisericesc (raportor P. C. Prot. Dr. Vasile Coman-Brașov) a arătat activitatea pe teren bisericesc, în anul 1964.

Și acest raport a subliniat împlinirea celor 20 de ani de la eliberarea Patriei noastre și înfăptuirile mărețe realizate în acest timp. Activitatea preoțimii s-a desfășurat în climatul de libertate născut după 23 August 1944 și a dus la rezolvarea mai multor probleme obștești. Mijloacele și metodele folosite de preoțime pentru atingerea țelurilor au rămas cele ce sînt proprii Bisericii, dar au fost dinamizate și înviorate și de năzuințele mari ale omenirii din zilele noastre. Punînd preț pe îndemnul: „Mai aproape de Dumnezeu”, preoții au adăugat astfel și pe acela: „Mai aproape de om”.

Dintre mijloacele folosite în activitatea bisericească raportul a amintit: pelerinajul la Mănăstirea „Brîncoveanu”, slințiri și binecuvîntări de biserici, vizitații canonice în parohii, circularele către preoțime, pastorațele I. P. Sf. Mitropolit, etc., remarcînd și munca deosebit de prețioasă dusă de cei 15 părinți protopopi din Arhiepiscopie, atît pe tărîm religios, moral și cultural, cît și pentru păstrarea și întărirea patrimoniului material și duhovnicesc. În parohii s-a făcut mai evidentă și activitatea liturgică, precum și aceea de înfrumusețare a lăcașurilor de cult, prin Comitetele parohiale și prin jertfelnicia credincioșilor. Monumentele istorice s-au bucurat de o îngrijire deosebită.

Și în anul 1964 a continuat acțiunea de unificare religioasă; s-a întărit și colaborarea cu celelalte culte religioase, cultivîndu-se de asemenea spiritul de pace și bună înțelegere între poporul român și minoritățile naționale. Preoțimea a sprijinit pe plan local toate acțiunile obștești.

Rezultatul colectei pentru F.C.M. din „Duminica Ortodoxiei” a fost mulțumitor, exteriorizînd duhul jertfelnic al credincioșilor Bisericii noastre.

Raportul a mai prezentat situația mănăstirilor, disciplina clerului — care e mulțumitoare — salarizarea clerului, date statistice, mișcări de per-

sonal, etc. constatînd în încheiere că preoțimea și credincioșii din Arhiepiscopie s-au străduit, la locul lor de muncă, să-și îndeplinească datoriile către Sf. Biserică și către Patria noastră iubită.

La discutarea raportului, P. C. Prot. Nicodim Belea (Sf. Gheorghe) a reliefat colaborarea armonică dintre credincioșii ortodocși și credincioșii celorlalte confesiuni din protopiatul Sf. Gheorghe, unde așezările mixte sînt mai numeroase decît în alte părți. Colaborarea armonică se face evidentă și între conducătorii cultelor religioase, nu numai între credincioși.

P. C. Prot. David Lazăr (Tg. Mureș) a adus mulțumiri I. P. Sf. Mitropolit Nicolae și Centrului Eparhial pentru ajutorarea materială a parohiilor din acel protopiat. Preoții și credincioșii prot. Tg. Mureș își arată recunoștința pentru acest ajutor prin muncă sporită în toate domeniile vieții publice, năzuind să se situeze la înălțimea vremurilor de azi, spre folosul Bisericii și al Patriei.

Dr. Prof. Iorgu Ivan a scos în evidență ajutoarele pe care Centrul Eparhial le acordă noilor hirotoniți la așezarea lor în parohii.

Raportul sectorului cultural (raportor P. C. Prot. Petru Boeriu-Medias) a arătat că în anul 1964 Biserica, în activitatea sa, „a mers pe drumul țării, drum bătut și de credincioșii noștri”, care activînd pe ogoare sau în alte munci, aduc spor bun. Ei lucrează cu conștiință și devotament, încadrîndu-se astfel în munca spornică a întregului popor. Preoțimea a răspuns cu sinceritate la marile chemări ale vremii noastre, la năzuințele pentru o viață mai bună, mai prosperă, mai plină de bucurie și de fericire. Ea a luat îndemnuri prețioase în activitatea de fiecare zi din pastorelele I. P. Sf. Mitropolit Nicolae, din bibliotecile parohiilor, ca și din prețioasele publicații „Mitropolia Ardealului”, „Telegraful Român” și „Îndrumătorul Bisericesc”.

Raportul a subliniat activitatea frumoasă a corpului profesoral de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu pentru pregătirea viitorilor slujitori ai altarelor străbune, pentru promovarea mișcării ecumenice și a luptei pentru pace, prin participarea unora dintre ei la congrese în străinătate.

Arhiepiscopia a continuat în anul 1964 tradiția atît de mult practică de regretatul mitropolit Nicolae Bălan de a trimite elemente bune să-și continue studiile superioare la magisteriu și în alte institute superioare din centre ortodoxe de peste hotare.

Activitate pozitivă a desfășurat și Seminarul Teologic din Cluj. De asemenea, este vrednică de remarcat activitatea corului Catedraiei mitropolitane din Sibiu.

Pe plan social, colaborarea preoțimii cu organele de Stat a avut la bază sinceritatea și dragostea de Patrie.

Referatul a apreciat favorabil activitatea preoților la conferințele de orientare și administrative și aceea a consiliilor și comitetelor parohiale. Tipografia și Librăria Eparhială și-au continuat lucrarea pe linia lor tradițională, iar Biblioteca mitropolitană și-a sporit numărul de cărți și a devenit mijloc de valoare la îndemîna profesonilor, studenților și preoțimii în cercetarea și adîncirea a diferite probleme.

În încheiere, raportul a prezentat un plan de muncă pentru viitor și a adus mulțumiri tuturor celor ce au ostenit în îndeplinirea programului

de muncă din anul 1964, cu deosebire Departamentului Cultelor, pentru tot concursul dat în rezolvarea diferitelor probleme specifice Bisericii noastre.

La discuții asupra raportului a luat cuvîntul P. C. Prot. I. Munteanu (Sibiu), care a lăudat silințele sectorului cultural de a fi reușit să prezinte Adunării Eparhiale o icoană frumoasă a activității dezvoltate pe teren cultural-bisericesc în anul 1964.

P. C. Prot. David Lazăr (Tg. Mureș) a subliniat importanța conferințelor de orientare preoțească unde se aprofundează teme în legătură cu lupta pentru pace și cu activitatea ecumenică, pe care preoții le difuzează apoi între credincioși. A subliniat și însemnătatea publicațiilor de la Centrul Eparhial, care pun la îndemîna preoțimii un bogat și variat material documentar și îndrumări folositoare activității pastorale.

P. C. Prot. Nicodim Belea (Sf. Gheorghe) de asemenea a subliniat importanța publicațiilor bisericești care sînt utilizate de preoți pentru predici și pentru conferințele preoțești. A relevat și reprezentarea Bisericii noastre peste hotare atît în mișcarea de luptă pentru pace, cît și în mișcarea ecumenică. Contribuția reprezentanților Bisericii noastre în aceste întruniri și felul cum știu să reprezinte Biserica și țara, nu rămîn fără ecou în rîndul preoțimii, ci constituie un stimulent în activitatea din parohii.

Raportul sectorului economic (raportor Dl Dr. Iuliu Georgescu-Tîrnăveni) a arătat situația economică și financiară a Arhiepiscopiei, situație care e bună. Cifrele au avut darul să precizeze în amănunt această situație. S-au văzut astfel cheltuielile și soldul la sfîrșitul anului financiar 1963; apoi sursele de venituri ale Arhiepiscopiei (de la Stat și din fonduri proprii); contribuția parohiilor, fondul de asigurări, venitele tipografiei și atelierului de luminări, vinul bisericesc, vînzarea de miere, venitele Căminelor de la Bazna, Păltiniș și Sibiu, venitele din chirii. Au fost arătate în amănunt cheltuielile avute pînă acum cu restaurarea și pictarea Catedralei mitropolitane, etc.

Raportul a mai arătat realizările în legătură cu asistența socială, apoi cazurile de pensionare, compunerea biroului tehnic, clădirile Centrului Eparhial, rezultatele din contribuția benevolă a credincioșilor, activitatea controlului financiar intern, verificarea gestiunilor de la Centrul Eparhial și din parohii, construcții de biserici, biserici în construcție, biserici monumente istorice, reparații de biserici, restaurări de biserici, biserici pictate, cumpărări de case parohiale, clădiri de case parohiale, reparații în general etc.

La raport a luat cuvîntul P. C. Prot. I. Munteanu (Sibiu), subliniind însemnătatea controlului financiar intern.

D. Prof. Iorgu Ivan a remarcat chibzuința și grija cu care se administrează bunul public și ajutorul substanțial dat de Departamentul Cultelor.

Progresul material care se observă în Raportul sectorului economic ne îndreptățește să datorăm acest fapt progresului general material, ce se observă în toate compartimentele Statului. Prestigiul dobîndit de țara noastră în afara hotarelor ei ne obligă și mai mult pe noi, reprezentanții Bisericii, să sprijinim toate inițiativele și acțiunile bune care sînt menite să sporească prestigiul Statului nostru.

Vorbitorul a mai amintit și de unele propuneri făcute de reprezentanții Patriei noastre la O.N.U., care au fost acceptate ca probleme pentru discuții în cadrele organizației mondiale. Ținând seamă de toate aceste considerații, trebuie să ne luăm angajamentul de a lucra tot atât de disciplinat și în viitor spre mulțumirea Bisericii și pentru fericirea Patriei noastre.

P. G. Prof. David Lazăr (Tg. Mureș) a subliniat necesitatea de a se întreprinde o acțiune susținută pentru repararea unor biserici de lemn monumente istorice.

Au fost prezentate apoi spre aprobare și au fost aprobate rapoartele speciale privind: Bilanțul și contul de venituri și cheltuieli al Centrului Eparhial pe anul 1963, Execuția bugetară a Centrului Eparhial pe anul 1963, Planul financiar al Centrului Eparhial pe anul 1965, Execuția bugetară a Institutului Teologic Universitar pe anul 1963, Bilanțul Institutului Teologic pe anul 1963, Planul Financiar al Institutului Teologic pe anul 1965, Bilanțul și Contul de venituri și cheltuieli la Casa de Odihnă de la Păltiniș pe anul 1963, Planul financiar al Casei de odihnă de la Păltiniș pe anul 1965.

După epuizarea ordinei de zi, Dl. Dr. Iuliu Georgescu (Tîrnăveni), în numele Adunării Eparhiale, a spus în rezumat următoarele:

Am putut urmări cu satisfacție realizările din cuprinsul anului 1964, pe care le putem considera ca rezultatul colaborării strînse între cei ce ocupă posturi de conducere la Centrul Eparhial și protopopii și preoții din parohii. Sîntem de acord cu toți cei ce au apreciat favorabil strădaniile tuturor acelor care au contribuit la obținerea rezultatului frumos care ni s-a înfățișat în rapoartele Consiliului Eparhial.

Sîntem datori să subliniem și munca chibzuită desfășurată de Prea Fericitul Patriarh Justinian pentru sporirea și întărirea legăturilor Bisericii noastre strămoșești cu celelalte Biserici ortodoxe surori și cu alte Biserici și confesiuni de peste hotare, ca și pentru promovarea raporturilor frățești dintre Biserica Ortodoxă Română și celelalte culte din țară.

Ne declarăm mulțumiți de felul cum a fost chivernisită averea Arhiepiscopiei. Rugăm să se transmită, cu prilejul Sf. Nicolae, Înalt Prea Sfințitului nostru Mitropolit, pe lângă mulțumiri călduroase, și felicitările sincere ale membrilor Adunării Eparhiale.

În cuvîntarea de încheiere, P. C. Vicar Traian Belascu a arătat că rapoartele Consiliului Eparhial oglindesc activitatea desfășurată timp de un an în cadrul Arhiepiscopiei Sibiului. Din ele se poate constata și un spor de experiență în munca pentru împlinirea sarcinilor ce au fost trasate. Participarea activă la discutarea sarcinilor dovedește interesul viu al membrilor Adunării Eparhiale pentru viața din eparhie.

Toată bunăvremea, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a îndrumat în așa fel lucrările din Arhiepiscopie încît ele s-au desfășurat deplin satisfăcător. Urmînd sfaturile Înalt Prea Sfinției Sale, ostenitorii de la Centrul Eparhial și-au adus contribuția lor la aceste realizări. Împreună cu toți ostenitorii din cuprinsul Arhiepiscopiei, ei merg deci „pe drumul țării”, care e drum sigur și duce la înflorirea Bisericii și la progresul țării noastre scumpe. Tuturora le-a adus mulțumiri pentru activitatea din anul 1964.

A mulțumit apoi profesonilor de la Institutul Teologic Universitar pentru munca pe care o desfășoară zi de zi și pentru felul cum au știut să reprezinte Biserica noastră peste hotăre. Subliniind munca P. C. protopopi de la protopopiatele Arhiepiscopiei, a remarcat că ei sînt niște adevărați stâlpi de nădejde în viața bisericească și că activează cu mult succes.

Transmite Departamentului Cultelor toată recunoștința ce i-o poartă membrii Adunării Eparhiale pentru grija și interesul viu arătat Arhiepiscopiei Sibiului. A încheiat astfel: Facem angajament că sporul pe care l-am putut constata ne va fi un imbold pentru o muncă și mai stăruitoare, în anul ce vine, pentru bunul mers al Eparhiei noastre și pentru înflorirea Patriei noastre scumpe, Republica Populară Română.

Lucrările Adunării Eparhiale s-au desfășurat disciplinat și cu mult folos pentru bunul mers al vieții bisericești din Arhiepiscopia Ortodoxă Română de Alba Iulia și Sibiu.

D. CALUGAR

ADUNAREA EPARHIALĂ A EPISCOPIEI CLUJULUI

Adunarea Eparhială a Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului a fost convocată în sesiune de lucru pe data de 13 decembrie 1964. În 12 dec. a. c. a avut loc ședința Consiliului plenar, sub președinția P. Sf. Episcop Teofil Herineanu.

În cadrul ședințelor au prezentat dările de seamă: P. C. vicar Florian Geomolean, activitatea sectorului cultural; P. C. consilier O. Moraru, cea a secției administrativ-bisericești; P. C. consilier Simion Coman, cea a secției economice. Consiliul plenar ia act de situațiile cuprinse în numitele dări de seamă și aprobă trimiterea lor în dezbaterea Adunării Eparhiale.

În 13 decembrie lucrările Adunării Eparhiale au fost precedate de slujirea Sf. Liturghii în Catedrala Episcopală, în prezența P. Sf. Episcop Teofil, de soborul format din P. C. protopopi raionali, preoții Catedralei și sub protia P. C. vicar Florian Geomolean, care a rostit predica zilei. La slîrșitul Sf. slujbe corul Catedralei a dat răspunsurile la polihroane.

La orele 12, în sala mare a Episcopiei, a avut loc deschiderea sesiunii de lucru a Adunării Eparhiale.

P. Sf. Episcop Teofil, în cuvîntarea de deschidere, a exprimat mulțumiri că preoții și credincioșii Eparhiei Clujului — cum se va vedea din dările de seamă — „ne-am străduit fără încetare să dăm atenție la două chemări deopotrivă de importante ... chemarea cerului și chemarea pămîntului ... concretizate în stăruitoarea îndemnare: slujește! Servește pe semenii tăi și te-ai servit și pe tine însuți. Servește pe semenii tăi și vei fi plăcut lui Dumnezeu, care te va răsplăti cu îmbelșugare ... orice servire este dragostea în acțiune, dragostea efectivă”.

În continuare, P. Sf. Sa a arătat că „omenirea este un corp, iar noi fiecare mădule ale ei ... omenirea este una și nedespărțită...”, citind din F. Ap. 17, 26: „Dumnezeu a făcut dintr-un sînge întregul neam al oamenilor, ca să locuiască peste toată fața pămîntului”. Problema apărării vieții omenești preocupă marile consfătuiri interbisericești și adunările pancreștine.

Amintind de sărbătorirea celor 20 ani de la eliberarea Patriei noastre de sub jugul fascist, P. Sf. Sa menționează că „regimul democrat popular s-a preocupat de fericirea poporului sub toate aspectele ei legitime... Prestigiul țării și al poporului nostru a crescut nebănuit de mult în temeiul propășirii lui economice și culturale... Recunoștința noastră — după Dumnezeu — se îndreaptă către Înalta Stăpânire a Patriei noastre, căreia îi exprimăm adincă grațitudine”.

După citirea apelului nominal, membrii Adunării păstrează un moment de reculegere în memoria deputatului eparhial Octavian Goga, decedat în cursul anului 1964.

Dărilor de seamă sînt distribuite comisiilor respective spre a le examina și a refera asupra lor, timp în care ședința se suspendă.

La reluare, P. C. Sabin Truția citește raportul comisiei culturale, arătînd că Darea de seamă se ocupă de problemele actualității și îndeosebi despre cea a păcii din lume. Strădaniile tuturor oamenilor cinstiți, ale conducătorilor de popoare, ale organizațiilor mondiale și — alături de ele — ale diferitelor confesiuni creștine, sînt tot mai stăruitoare și întăresc nădejdea în biruința păcii în lume. Pentru creștini, apărarea păcii este un imperativ moral și deci o datorie care nu îngăduie întrerupere sau precupețirea vreunui efort.

Preoțimea eparhiei a dat dovadă de împlinirea acestui comandament. Prezența în Comitetele de pace regionale, raionale și comunale a unui număr de 364 preoți este grăitoare, pe lângă faptul că și cei fără sarcini în astfel de comitete au fost însuflețiți de același gînd al creării climatului de pace.

Comisia remarcă sprijinul pe care preoțimea l-a dat în acțiunile obștești și aprecierea pozitivă pe care au arătat-o organele de Stat, între altele și prin distincțiile acordate P. C. Lor Florian Geomolean, vicarul Episcopiei, Alexandru Caian și Victor Iacob, protopopi.

În orientarea ei spre slujirea binelui, preoțimea a fost ajutată de cele 4 conferințe de orientare, la care au participat P. Sf. Episcop și membrii Consiliului Eparhial. Temele au fost bine pregătite, iar participarea la discuții, activă.

În problema consolidării unificării se constată rezultate din cele mai fructuoase. Există în eparhie o atmosferă de frățească înțelegere și dragoste, procesul sudării sufletești fiind în continuă și fericită desăvîrșire.

Grija pentru creșterea și formarea viitorilor slujitori ai Bisericii se arată în dotațiile și ajutoarele pe care Eparhia le acordă celor două așezăminte de învățămînt religios, Seminarul Teologic din Cluj și Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu (în sumă totală de 110.000 lei pentru anul școlar 1963/1964).

Conducerea Eparhiei are în preocuparea ei și înzestrarea și organizarea muzeului eparhial.

P. C. Protopop Roman Răzlog prezintă raportul comisiei bisericești cu privire la darea de seamă a secției administrativă-bisericească. Raportul scoate în evidență ajutorul primit de la Onor. Departament al Cultelor în ce privește completarea parohiilor vacante, arătînd că au fost numiți la parohii 40 de preoți.

Sf. Patriarhie, repartizind suma de 300.000 lei prin Fondul Central Misionar, a contribuit substanțial la ajutorarea parohiilor cu mijloace de susținere mai modeste. De-altfel, colecta din anul acesta, de la Duminica Ortodoxiei, în Eparhia noastră, a realizat suma de peste 200.000 lei.

Din aceeași dare de seamă se rețin vizitele la Cluj ale oaspeților și delegaților de peste hotare ai diferitelor confesiuni sau organizații bisericești. P. Sf. Episcop și Centrul Eparhial le-au făcut o primire frățească, în cel mai curat spirit al ecumenismului creștin, cum de-altfel este dovedit practic, la Cluj, în relațiile cu conducătorii celorlalte culte, pildă urmată și adincită în relațiile interconfesionale și de către P. C. protopopi și preoți ai Eparhiei noastre.

Se menționează drumurile misionare, sfințirile și binecuvântările de biserici, săvârșite de P. Sf. Episcop eparhial, cit și vizitele membrilor Consiliului Eparhial într-un număr însemnat, în parohii. Raportul comisiei își însușește propunerile dării de seamă despre măsurile ce trebuie luate în vederea organizării unei munci mai rodnice în folosul Bisericii și Patriei noastre.

Raportul comisiei economice este prezentat de P. C. Prot. Petru Pop și constată că bilanțul anului 1963 este corect și bine întocmit. Se subliniază îndeosebi dotațiile acordate de Stat pentru salarii, care reprezintă 63% din totalul veniturilor.

Se menționează faptul că desfacerea lumînărilor este, an de an, în creștere, stăruindu-se a se continua pe această linie, asigurându-se o cât mai vădită încadrare în tradiția Bisericii Ortodoxe, cit și un însemnat articol de venit la parohii. Comisia constată de asemenea că Eparhia acordă pentru construcții, reparații de biserici și alte ajutoare, o sumă care depășește contribuțiile încasate de la parohii.

În ce privește planul financiar pe 1965 — care prevede la venit și cheltuieli suma de 7.000.000 lei — comisia reține că venitele sînt realizabile și cheltuielile, necesare și raționale.

Darea de seamă constată că disciplina financiară la parohii s-a îmbunătățit simțitor. Toate parohiile au fost verificate în acest an și gestiunile au fost găsite în general în ordine, datorită directivelor clare, date la timp de organele Departamentului Cultelor.

Adunarea Eparhială aprobă dările de seamă și exprimă mulțumiri P. Sf. Episcop și Consiliului Eparhial pentru frumoasele realizări obținute pînă acum.

Din sînul adunării iau cuvîntul mai mulți deputați, cerind unele lămuriri. P. C. consilieri de resort dau explicațiile necesare.

P. C. Gheorghe Simu, inspector eparhial, dă citire telegramelor adresate de membrii Adunării Prea Fericitului Patriarh Justinian, Dlui Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri al R. P. Române, Dlui Prof. Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor, I. P. Sf. Nicolae, Mitropolitul Ardealului și Comitetului Național de luptă pentru pace.

Într-o atmosferă de însuflețire pentru cauzele mari ale Bisericii și Patriei noastre, pentru pace și bunăstare, P. Sf. Episcop Teofil mulțumește membrilor Adunării și oaspeților și declară închise lucrările sesiunii de lucru a Adunării Eparhiale pe anul 1964.

Prot. GH. SIMU
Inspector eparhial

DARE DE SEAMĂ ASUPRA LUCRĂRILOR ADUNĂRII EPARHIALE A EPISCOPIEI ORADEA PE ANUL 1964

În ziua de 6 decembrie 1964 — conform prevederilor art. 98 din Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române — a fost convocată, în sesiune ordinară, Adunarea Eparhială a Episcopiei Ortodoxe Române Oradea.

La orele 8 dimineața a început oficierea Sf. Liturghii, în Paraclisul reședinței episcopale, de către un sobor de preoți și diaconi, avînd în frunte pe I. P. C. Arhim. Dr. Augustin Paul, vicar eparhial, la care au asistat membrii Adunării Eparhiale.

La orele 9,30 P. Sf. Sa Episcopul Valerian al Oradei, înconjurat de soborul mai sus amintit, a oficiat un Tedeum după care, la orele 10, au început lucrările Adunării Eparhiale.

Prea Sfințitul Episcop Valerian al Oradei a deschis-lucrările acestei Adunări cu o frumoasă și adînc mișcătoare cuvîntare.

În partea introductivă, P. Sf. Sa a arătat că viața bisericească în Eparhia Oradei s-a scurs și în anul 1964 în cadrele ei obișnuite: sfințiri de biserici, vizite canonice, slujbe bisericești, conferințe și consultări preoțești, cuvînt de zidire sufletească împărtășit credincioșilor și preoților prin pastorale, circulări și predici, grijă și dragoste pentru buna chivernisire și propășire a Bisericii noastre strămoșești.

Subliniind faptul că la 23 August 1964 poporul nostru a sărbătorit cu bucurie mare, sinceră și rar întîlnită, împlinirea a 20 de ani de la eliberare, P. Sf. Sa, printre altele, a spus: *„Poporul, în această zi a izbăvirii noastre naționale, a sărbătorit cu măreție realizările care au avut loc în cei 20 de ani de conducere populară și amintirea acestei sărbători va rămîne neștearsă în inimile și sufletele noastre. Nicicînd nu s-a arătat mai puternic și mai explicit solidaritatea poporului nostru cu cei care-i conduc soarta spre mai bine, spre progres, pace și dreptate socială”*.

În ceea ce privește problema unității lumii creștine — problemă mult frămîntată în cursul anului 1964 — P. Sf. Sa a arătat că unitatea lumii creștine este o convingere scumpă Ortodoxiei, că Biserica Ortodoxă privește cu simpatie strădaniile care se depun pentru unitatea între credincioșii din toată lumea, ele arătînd dorința arzătoare a fiecăruicredincios de a împlini marea poruncă a Mîntuitorului, „Ca toți să fie una” întru dragostea Lui.

Amintînd că în toamna acestui an (1964) am fost vizitați de trei oaspeți străini — Dl Dr. Heinrich Helstern, Dl Dr. Marcel Pradervand, secretarul general al Alianței Reformate și episcopul reformat Iuliu Varga — persoane cu înaltă răspundere în mișcarea internațională de refacere a unității creștine, P. Sf. Sa a spus: *„Le-am explicat că nu se poate ajunge la unitate fără smerenia creștină”*.

Subliniind faptul că în Patria noastră țelul suprem al Mîntuitorului, de a fi cu toții „Una” s-a concretizat în marele act de reîntregire a Bisericii românești ardeleni, P. Sf. Sa a arătat: *„Aici în Ardeal am ajuns să nu ne mai zicem „noi” și „voi”... Toți românii transilvăneni ne privim astăzi ca frați de același duh al dragostei lui Hristos, ca unii care ne-am*

rugat in aceeași limbă, am ținut aceleași sărbători, ne-am închinat la aceeași catapeteasmă, am crescut cu toții în aceeași mireasmă de busuioac sfințit”.

În încheiere, P. Sf. Sa amintește: — „să trăim în cele mai strânse legături frățești, pentru ca astfel uniți prin munca noastră, să putem contribui cu toții la întărirea și înflorirea Patriei noastre, Republica Populară Română”.

Mulțumind tuturor colaboratorilor, tuturor ostenitorilor Episcopiei, membrilor Adunării Eparhiale pentru dragostea și rîvna de care au dat dovadă totdeauna pentru bunul mers al Eparhiei, P. Sf. Sa Episcopul Valerian a declarat deschisă ședința Adunării Eparhiale a Episcopiei Oradea.

Citirea de către raportori a referatelor secțiilor: bisericească, culturală și economică a fost urmărită cu mult interes de către asistență.

Viața bisericească s-a desfășurat normal pe întreg cuprinsul Eparhiei Oradea, în conformitate cu normele sfintelor canoane, ale Statutului Bisericii, sub părinteasca păstorie a Prea Sfințitului nostru Episcop Valerian.

Credincioșii sînt strîns legați de Biserica strămoșească, își împlinesc cu multă dragoste și rîvnă cerințele de ordin duhovnicesc, ocupîndu-se și de bunul mers al treburilor bisericești. Preoțimea, alături de credincioșii noștri, a întîmpinat cu multă însoțire cea de a XX-a aniversare a eliberării Patriei de sub jugul fascist, contribuind la toate acțiunile de interes obșteșc.

Acțiunile de promovare a spiritului ecumenist nu au lipsit, ele fiind prezente prin vizitele la Oradea a trei reprezentanți ai Mișcării Ecumenice: Pastorul reformat Dr. Helstern, episcopul reformat cehoslovac Iuliu Varga și pastorul reformat Marcel Pradervand, secretar general al Alianței mondiale reformate.

Preoțimea a sprijinit viața nouă din Patria noastră muncind cu drag pentru continuarea ei propășire și înflorire.

Amintind că la 21 oct. 1964 s-au împlinit 16 ani de la mărețul act al revenirii credincioșilor greco-catolici în sinul Bisericii strămoșești, raportorul secției culturale spune: „In Eparhia Oradea clerul și poporul revenit este prețuit și îndrumat cu dragoste părintească de către P. Sf. Episcop Valerian, care i-a apropiat la sinul cald al Bisericii strămoșești. Pastorialele și îndemnurile P. Sf. Sale întotdeauna le-au răscolit cele mai alese sentimente, făcîndu-i să trăiască din plin cuvintele Psalmistului: „Cit de bine și frumos este să trăiască frații împreună”.

Activitatea P. Sf. Episcop Valerian a fost subliniată de fiecare dată de către raportori. Prea Sfinția Sa, prin pastoriale și cuvîntări, a acordat sprijin preoțimii pentru activitatea ei în folosul Bisericii, Patriei și păcii, iar prin sfintele slujbe a încălzit sufletele credincioșilor cu focul harului divin. Sfințirile de biserică, vizitele canonice, îndemnurile continuu adresate preoților și protopopilor pentru împlinirea cu cinste a îndatoririlor ce le revin pentru bunul mers al vieții bisericești, iată o altă latură deosebit de însemnată a activității P. Sf. Sale, amintită de către raportori.

Membrii Adunării au luat de asemenea act, cu satisfacție, de buna gospodărire a bunurilor materiale și de corecta rezolvare a celorlalte probleme cu caracter financiar.

Toate referatele secțiilor au fost aprobate de către Adunarea Eparhială în unanimitate.

Pe marginea celor ascultate a luat cuvîntul C. Pr. Moise Bucșa, membru al Adunării, care după ce și-a exprimat întreaga recunoștință pentru felul în care a fost dusă munca în anul 1964 pe tot cuprinsul Eparhiei Oradea, a spus: „*Aducem un sincer omagiu Prea Sfinției Sale Episcopului Valerian pentru strădanile neobosite făcute în ogorul duhovnicesc al Eparhiei Oradea*”.

„*Au trecut 13 ani de cînd Vă aflați la Oradea, de cînd ați tras brazdă adîncă pe tărîmul activității bisericești și sociale. Ne-ați sfătuit să fim muncitori harnici alături de întregul popor. Vă aducem un cald prinos de recunoștință pentru munca depusă întru prosperarea Bisericii și Patriei*”.

A luat cuvîntul apoi prof. pens. Iosif Sălăjan, care a spus, printre altele: „*Îndrumați de Arhiereul nostru iubit, noi ne aducem contribuția noastră, alături de întregul popor, la opera măreată întreprinsă de înțelepții noștri conducători ai Patriei, pentru tot mai multă înflorire a Țării noastre*”.

Aceleași sentimente de caldă recunoștință au fost exprimate de către C. Pr. Augustin Soran și Dl Dr. Cornel Nicoară, membri ai Adunării, după care a luat cuvîntul I. P. C. Dr. Augustin Paul, vicar eparhial, care adresîndu-se P. Sf. Sale a spus, printre altele: „*V-ați străduit să păstoriți cu înțelepciune și dragoste părintească marea turmă a credincioșilor din această Eparhie, necrușînd nici o osteneală, tuturoră toate făcîndu-Vă... V-ați străduit ca toți credincioșii și preoții reîntorși la sinul Bisericii strămoșești să simtă și să se convingă de adevăritatea cuvintelor Psalmistului: „Cit este de frumos și bine ca să fie frații împreună”*”.

În încheiere, a luat cuvîntul P. Sf. Sa Episcopul Valerian, care după ce a mulțumit tuturor, a spus: „*Nu am făcut nimic mai mult decît datoria. A fost datoria mea să merg la parohii, să sfințesc biserici, să împărtășesc cuvînt de învățătură*”. După ce a amintit încă odată datorniile sfînte ce le avem față de Biserică și scumpa noastră Patrie, Republica Populară Română, P. Sf. Sa a declarat închisă ședința Adunării Eparhiale.

A urmat după aceea o agapă în incinta reședinței episcopale, la care au luat parte toți membrii Adunării Eparhiale și oaspeții care au asistat la aceste lucrări.

Pr. IULIAN CÎRSTOIU

PRAZNICE BISERICESTI

În seara zilei de sîmbătă, 5 decembrie a. c., fiind ajunul praznicului de pomenire a Sfîntului Ierarh Nicolae din Mira Lichiei, în cadrele rugăciunii îndătinată, studenții Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu au prezentat — ca și-n anii trecuți — urările lor respectuoase de viață îndelungată Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Ardealului, care poartă zi de zi gnijă părintească de pregătirea lor cărturărească și duhovnicească.

Sub diriguirea P. C. Conf. univ. Gheorghe Șoima, corul studenților teologi a cîntat troparul Sfîntului Nicolae.

După aceea, P. C. Rector Sofron Vlad a exprimat I. P. Sf. Sale, în cu-

vinte simțite, urările respectuoase de sănătate și îndelungare de zile ale tuturor celor ce ostenesec în cadrele Institutului.

Erau de față: P. Sf. Arhiepiscop Emilian Antal, oaspetele întâmplător al I. P. Sf. Sale, precum și profesorii și duhovnicii Institutului Teologic.

Vădit mișcat, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae a mulțumit pentru urările exprimate și a împărtășit tuturor arhieresti binecuvântări. După aceea, petrecut de acordurile solemne ale imnului arhieresc, s-a înapoiat la reședința sa.

În ziua praznicului de pomenire a Sfântului Ierarh Nicolae s-a săvârșit Sf. Liturghie arhierescă în Catedrala mitropolitană de către P. Sf. Arhiepiscop Emilian Antal, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

Răspunsurile au fost date de corul studenților teologi, sub diriguirea P. C. Conf. univ. Gh. Șoima.

Predica praznicului a fost rostită de către I. P. Cuv. Arhim. Prof. Dr. Nicolae Mladin.

La sfârșitul Sfintei Liturghii s-a dat citire îndătinătei rugăciuni de mulțumită pentru binefacerile pe care Părintele ceresc le-a revărsat asupra Arhipăstorului nostru.

Erau de față: P. Sf. Arhiepiscop Teodor Scorobet Rășinăreanu, membrii Consiliului Arhiepiscopesc și ai Corpului profesoral al Institutului Teologic Universitar, preoți și credincioși.

Ca în fiecare an, la Secretariatul arhiepiscopesc a fost ținută la dispoziția celor dornici să-l felicite pe Arhipăstorul nostru, cartea de onoare.

În cadrele pregătirilor creștinești pentru întâmpinarea cu cuvântă a praznicului Nașterii Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Duminică 20 decembrie 1964, la orele 18, s-a săvârșit în Catedrala mitropolitană din Sibiu sfânta slujbă a Vecerniei.

Cu acel prilej, Corul mixt al Catedralei, dirijat de P. C. Conf. univ. Gheorghe Șoima, a prezentat — ca și-n anii trecuți — tradiționalul Concert de colinde și cîntece de stea.

În cuvîntul rostit cu acel prilej, P. C. Consilier arhiepiscopesc Ioan Vlad a arătat că minunatele colinde de Crăciun sînt cu adevărat prologul Nașterii Domnului, uvertura marii sărbători a împăcării omului cu Dumnezeu, prin Cuvîntul care „trup s-a făcut” pentru noi și pentru a noastră mîntuire.

În ziua întîia de Crăciun (vineri, 25 decembrie 1964), s-a săvârșit Sfînta Liturghie în Catedrala mitropolitană, de către un sobor de preoți și diaconi în frunte cu P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belascu.

La priceastră, din amvonul Catedralei, P. C. Prot. stavr. Ioan Munteanu a dat citire Pastoralei adresate clerului și credincioșilor din Arhiepiscopia Sibiului de către Înalt Prea Sfînțitul nostru Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae.

După masă s-a săvârșit Vecernia.

A doua zi de Crăciun, la priceastră, a predicat P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belascu despre „Soborul Maicii Domnului” și îndatoririle care decurg din prăznuirea Nașterii Domnului pentru viața noastră cu pace, ascultare și hărnicie în cadrele Patriei noastre iubite.

Duminică, 27 decembrie, s-a făcut pomenirea Sf. Arhidiacon Ștefan, întâiul mucenic al Bisericii creștine.

În acea zi, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei a fost vreme de câteva ore oaspetele prețuit al Înalt Prea Sfințitului nostru Mitropolit Nicolae.

Dumnezeu să primească sfintele rugăciuni ce s-au făcut cu aceste prilejuri „pentru pacea a toată lumea, pentru bunăstarea sfintelor lui Dumnezeu biserici și pentru întrunirea tuturor” în strădania cinstită de-a fi folositori țării și poporului nostru.

RED.

CONFERINȚELE DE ORIENTARE DIN LUNA NOIEMBRIE 1964 ÎN EPARHIA CLUJULUI

Una din preocupările de seamă ale Centrului Eparhial a fost pregătirea conferințelor de orientare, programate de Sf. Sinod.

În acest scop, cu ocazia consfătuirilor cu P. C. protopopi, s-au analizat rezultatele conferințelor anterioare, pregătind pe cea următoare cât mai bine, în ce privește participarea preoților, tratarea temei, discuțiile și concluziile practice.

În luna noiembrie 1964 conferințele s-au desfășurat între 12—26, fiind prezidate după cum urmează: P. Sf. Episcop Teofil la protopopiatele: Dej, Nășăud și Huedin; P. C. vicar Florian Geomolean la prot.: Gherla, Bistrița și Aiud; P. C. consilier Onisie Moraru la prot.: Cluj și Lăpuș; P. C. consilier economic Simion Coman la prot.: Turda și P. C. inspector eparhial Gheorghe Simu la prot.: Cîmpeni și Vișeu.

Tema: *Unitatea creștină privită din punct de vedere interconfesional și idealurile umanității contemporane*, a fost studiată de toți preoții și a fost citită de cei indicați de către comisiile de pe lângă protopopiate.

La discuții au luat parte un număr de 106 preoți, întregind referatul și arătând aspecte locale în problema consolidării unificării și a relațiilor cu celelalte culte.

Cuvîntul preoților a fost însuflețit de porunca dragostei creștine și de dorința arzătoare de a contribui la împlinirea idealului de unitate creștină și de slujire a binelui și a păcii în lume.

Concluziile delegaților s-au desprins firește din tratarea temei și din discuțiile purtate, cu îndrumarea de a fi aplicate în munca pastorală a fiecărui slujitor al altarului.

Prot. GH. SIMU
inspector eparhial

DISTINCȚIE DE STAT PENTRU I. P. SF. MITROPOLIT N I C O L A E AL ARDEALULUI

Prin Decretul Nr. 510/1964 al Consiliului de Stat al Republicii Populare Române i s-a conferit Înalt Prea Sfințitului Mitropolit N i c o l a e al Ardealului Medalia „A XX-a aniversare a eliberării Patriei”.

În vederea înmînării înaltei distincții de Stat, a sosit la Sibiu în dimineața zilei de sîmbătă 9 ianuarie a. c. delegatul Departamentului Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniștri al R. P. Române, Dl. I. Onțanu, di-

rectorul Secretariatului. La gară, în întâmpinarea d-sale, se aflau P. C. secretar eparhial D. Călugăr și P. C. profesor Dr. Grigorie Marcu.

Ceremonia înminării decorației s-a desfășurat în aceeași zi, la orele 12, în salonul de recepție al reședinței mitropolitane.

Dl. Director I. Onțanu a dat citire Decretului emis de Consiliul de Stat, a înminat I. P. Sf. Mitropolit Nicolae decorația prinzindu-i-o la piept și i-a prezentat felicitări din partea ocîrmuirii de Stat, a conducerii Departamentului Cultelor și a Domnului Secretar general, Profesor Dumitru Dogaru, personal.

Mișcat sufletește, înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a spus, în esență, următoarele:

Deși de cîtăva vreme sînt legat mai mult de casă, ca să-mi refac sănătatea, am participat cu toată inima la bucuria pricinuită întregului nostru popor de aniversarea a XX-a a eliberării Patriei.

Sub conducerea înțeleaptă a ocîrmuirii de Stat de-acum, care are în frunte de Domnul Președinte GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ, poporul nostru harnic și pașnic ne-a făurit, nouă tuturor, o țară nouă, îndestulată cu de toate, cu oameni din ce în ce mai fericiți.

Țara noastră a crescut în prețuirea străinilor. Am adîncit legăturile frățești cele dintre noi, dovedindu-ne strîns uniți în jurul conducerii de Stat, în voința cinstită de-a duce și mai departe propășirea Patriei noastre înfloritoare și de-a da o mîină de ajutor la întemeierea păcii trainice pe Pămînt și a binevoiri care place lui Dumnezeu și priiește tuturor oamenilor.

În acest răstimp luminos de două decenii, clerul cu care conlucrez și credincioșii pe care-i păstoresc — ca de-altfel întreaga noastră Biserică Ortodoxă Română — au fost prezenți, cu cuvîntul și cu fapta, la săvîrșirea tuturor lucrărilor obștești care purced din conștiința cetățenească însuflețită de adevăratul patriotism. Sfatul meu părintesc le-a arătat cu feburite prilejuri că cel ce ascultă de Evanghelia Domnului și Mintuitorului nostru Iisus Hristos, acela nu va pregeța să-și iubească Patria cel puțin tot alit de mult pe cît își cinstește Biserica dreptmăritoare al cărei fiu credincios este. Cler și credincioși, noi mergem înainte, ca și pînă acum, alături de întregul nostru popor, pe calea dreaptă a propășirii obștești. Înțeleapta ocîrmuire a Republicii Populare Române se poate bizui pe devotamentul nostru, căci e deplin și nu i-l precupețim cituși de puțin.

Mulțumind cu căldură pentru înalta distincție de Stat ce mi-a fost conferită, eu o socotesc ca fiind acordată totodată atit colaboratorilor mei, cît și credincioșilor pe care-i păstoresc, răsplătindu-le rîvna cu care sînt gafa totdeauna să dea ce-i al Chesarului, Chesarului și ceea ce-i al lui Dumnezeu, lui Dumnezeu.

Vă rog, Domnule Director, să binevoiți a fi pe lîngă Domnul Secretar general al Departamentului Cultelor, Profesor Dumitru Dogaru, interpretul simțămîntelor mele de grațitudine, prețuire și iubire ce le nutresc față de Patria noastră dragă și față de destoinicia ei ocîrmuitori.

Vă mulțumesc călduros și Dumneavoastră pentru osteneala ce v-ați luat de-a fi solul acestei vești bune pe care ați adus-o astăzi Mitropoliei noastre și arhipăstorului ei, deopotrivă.

Dumnezeu să binecuvinteze Țara aceasta, poporul ei și pe cei ce ne ocîrmuiesc! (Aplauze).

P. C. vicar arhiepiscopesc Tr. Belascu a dat expresie spontană simțămintelor de bucurie și satisfacție cu care slujitorii bisericești de la centrul Mitropoliei Ardealului înfîmpină actul de cinstire adus Arhipăstorului nostru iubit, de către conducerea de Stat. Noi, colaboratorii permanenți ai I. P. Sf. Mitropolit N i c o l a e — a spus P. C. Sa — vom face cerc în jurul Arhipăstorului nostru și de-acîi înainte, sprijinindu-i cu toată tragerea de inimă luminatele strădanii ce le desfășoară în folosul Bisericii și Patriei.

La festivitate — desfășurată în cadru restrîns — au luat parte membrii permanenți ai Consiliului arhiepiscopesc ort. rom. de Alba Iulia și Sibiu. A participat de asemenea P. C. Prof. Dr. Sofron Vlad, rectorul Institutului Teologic de grad Universitar ortodox, împreună cu P. C. Prof. Dr. Grigorie Marcu.

Au mai fost de față: Doamna și Domnul Academician Profesor Dr. Andrei Gîțea, care tocmai atunci, trecînd prin Sibiu, au făcut o vizită Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae.

După solemnități, Arhipăstorul nostru s-a întreținut cordial cu cei prezenți.

ASISTENT

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

COMEMORÎND PE ION CREANGĂ

La numai câteva luni după ce Eminescu închidea ochii, un bun prieten al acestuia se stingea înainte de vreme din viață. Este vorba de marele nostru povestitor Ion Creangă, de la a cărui moarte s-au împlinit în 31 decembrie 1964, 75 de ani.

Comemorarea acestui eveniment a fost sărbătorită după cuviință de poporul nostru, cu dragoste și recunoștință, așa cum știe el să cinstească, în anii noștri, pe toți fiii săi buni. Această sărbătorire a fost organizată pe plan național, manifestându-se sub multiple forme, ca de pildă prin: „Zilele Ion Creangă” (13—20 decembrie 1964), în care au fost organizate în întreprinderi, școli, cămine culturale etc. conferințe cu tema: „Ion Creangă, marele povestitor al poporului român”, prin cărți și numere din reviste închinat amintirii marelui scriitor, prin emisiuni speciale ale posturilor noastre de Radio și Televiziune, prin ecranizarea Amintirilor sale și a basmului Harap Alb, prin expoziții și prin încă multe alte forme.

Insemnările de față constituie și ele un omagiu cald și curat adus memoriei neîntrecutului nostru povestitor, nu numai pentru că îl cunoaștem încă din cruda noastră copilărie, prin „Amintirile” dar mai ales prin poveștile sale, ca „Punguța cu doi bani” și „Capra cu trei iezi”, ci și pentru faptul că Ion Creangă s-a format în bună parte la școlile bisericești din acea vreme, fiind hirotonit și funcționând mai mulți ani ca diacon.

Ion Creangă s-a născut în 10 iunie 1839 „din părinți români: Ștefan a lui Petrea Ciubotariul din Humulești și soția sa Smaranda, născută David Creangă, din satul Pipirig”, precum însuși ne spune.

Obligativitatea învățămîntului nu era pe vremea aceea și nici școli prea multe, decît ici colo cîte una, cu deosebire prin tinda bisericilor. Așa se face că „Nică a lui Ștefan a Petrei” a început să învețe abia pe la vîrsta de 11 ani cu bădița Vasile, cîntărețul bisericii din sat, și la îndemnul părintelui Ioan Humulescu, care și înfiripase școala într-o chilie ridicată în acest scop la poarta bisericii.

Mama lui ținea cu tot dinadinsul să-l facă preot, din care pricină „era în stare să toarcă-n furcă” oricît de mult. Chipul blînd și scump al mamei sale, Creangă îl evoca mai tirziu în cuvinte de o rară duiosie.

Bădița Vasile însă a fost prins cu arcanul și dus la oaste precum era obiceiul în acea vreme, din care pricină în 1852 îl întîlnim pe Creangă la școala din Tg. Neamț, apoi la școala de cateheți din Fălticeni, după desființarea căreia trece la Seminarul de la Socola din Iași. Il mai găsim apoi studiind un an (1861—1862) la Facultatea de Teologie înființată de M. Kogălniceanu, ca în 1864 să-l întîlnim elev la școala normală „Vasile Lupu” din Iași, a cărei diplomă o ia în 1866.

Murind tatăl său și rămînînd fără nici un sprîjin, Creangă se căsătorește

Încă din 1859 cu fiica unui preot din Iași, fiind hirotonit diacon, la cererea sa, în luna decembrie a aceleiași an. Este interesantă în acest sens „mărturia preoților și a poporânilor bisericii Sf. Nicolai din satul Humulești“, precum sună documentul, privind „bunele purtări“ ale candidatului la hirotonie Ion Creangă. Printre bisericile ieșene la care a slujit se numără Sf. Treime, Sf. 40 Mucenici, Bărboi și Golia. Intr-o casă din incinta acesteia din urmă a și locuit între anii 1866—1872, casa în cauză fiind astăzi „Muzeul memorial I. Creangă“. Este interesant de amintit și Contractul încheiat între marele nostru povestitor și epitropia bisericii Sf. 40 Mucenici, prin care diaconul Creangă era angajat ca „slujitoriu la această sfântă biserică cu leafă hotărâtă de șapte sute lei pe an“, și prin care se obliga totodată ca „în toată vremea să urmez fără sminteală de o zi măcar slujba diaconiei ... că mă voi feri de toate intrigile, sfezile și orice alte de asemenea scandaluri“ și încă alte asemenea idei, care ni-l arată pe Creangă conștient de sensul și rostul muncii sale diaconești.

Este adevărat că după mai bine de 10 ani, Ion Creangă părăsește diaconia, cei mai mulți ani ai săi petrecându-și-i ca institutor sau învățător la unele școli din Iași. Și în această îndeletnicire, prozatorul nostru s-a dovedit a fi, după cum arată documentele vremii, un excelent pedagog, mult iubit și prețuit de elevii săi, precum și un foarte bun autor de manuale școlare.

Doborit de o boală pe care n-a reușit să o vindece, deși s-a tratat chiar și la spitale din București, Ion Creangă se stinge din viață în vîrstă de 50 ani, în ultima zi a anului 1889.

Ieșit dintr-o familie de țărani cu rădăcini în Transilvania, după bunicii lui după mamă, plecați „din pricina papistășiei“, a persecuțiilor religioase adică la care erau supuși românii transilvăneni, Ion Creangă a avut mereu o inimă bună, caldă și modestă, caracteristică poporului nostru. Așa sînt și scrierile sale, calde și pline de viață autentică, apropiate de fiecare din noi. Astfel ne apar, spre pildă, neîntrecutele sale „Amintiri din copilărie“, frumoasele și plinele de învățăminte povești ale sale, ca: Povestea lui Harap Alb, Fata babei și fata moșneagului, Dănilă Prepeleac ș. a., povestirile sale, ca: Ion Roată și Unirea și Ion Roată și Vodă Cuza, istorioarele sale morale, ca: Inul și cînepa, Acul și barosul etc., în toate predominînd tipuri de oameni din popor, care ne cuceresc cu înțelepciunea, cu omenia, cu hărnicia și setea lor de dreptate. Trebuie să spunem însă că un puternic sprijin în această muncă literară, Ion Creangă l-a avut în bunul său prieten, „Bădița Mihai“, cum obișnuia să-i spună marelui Eminescu, care i-a dat primele îmbolduri în a scrie și care l-a introdus și în cercul Junimii din Iași.

Cunoscînd învățătura creștină, de acasă și din studiu, Ion Creangă a intuit limpede sensul preoției, pe care „o visează luminată“, el însuși rămînînd mereu „în fundul sufletului său un diacon“, după cum potrivit remarcă acad. G. Călinescu (cf. Contemporanul, nr. 51 din 18 decembrie 1964, p. 1). În această privință este demnă de relevat o întîmplare oarecum necunoscută pînă acum, consemnată de verișoara primară a lui Ion Creangă, Ilenuța, fiica preotului Gheorghe Creangă „de la paraclisul spitalului din Tîrgul Neamțului“. Astfel, această verișoară ne spune cum odată Creangă, cu prilejul ultimului drum pe care l-a făcut la Neamț, a făcut o vizită, împreună cu tatăl ei, preotului Teofan Focșa din Humulești. Acesta tocmai lipsea din casă, iar „Creangă, cum sta la masă (așteptîndu-l), întinde mîna și ia o carte de pe coarda plafonului și o deschide. Atunci întoarce foaia de la început. Ce să vezi? Era prohodul diaconilor. Și l-a citit tot într-un plîns pînă a terminat de citit prohodul.

Tata nu l-a putut opri nici într-un chip.

— „Mi-a fost moșule, scris să mi-l citesc eu însumi“, reproduce Ilenuța Creangă cuvintele vărului său mai mare (cf. *Gazeta Literară*, nr. 51 din 17 decembrie 1964, p. 9).

Ion Creangă considera preoția ca o „grea misiune“, cu „multe năcăfale, greu de purtat. Și decît n-ar fi (cineva preot) cum se cade, mai bine să nu fie“, după cum spune tot el prin gura bunicului său David.

Așa se face că Creangă va păstra mereu părintelui Ioan Humulescu spre pildă, „om vrednic și cu bunătate“, o caldă și curată amintire. Rezultă aceasta și din „Amintiri...“, unde, descriind Humuleștii, arată cum era înzestrat „cu biserica frumoasă și niște preoți și dascăli și poporâni ca aceia, de făceau mare cinste satului lor. Și părintele Ioan de sub deal, Doamne, ce om vrednic și cu bunătate mai era! Prin îndemnul său, ce mai de pomi s-au pus în țințirim și ce chilie curată s-a făcut la poarta bisericii pentru școală; ș-apoi să fi văzut pe neobositul părinte cum umbla prin sat din casă în casă, împreună cu bădița Vasile al Ilioaiei, dascălul bisericii, și sfătuia pe oameni să-ș dea copiii la învățătură“. Părintele Ioan era apoi darnic, căci „ba azi, ba mîine“, aducea „pitaci și colaci din biserică“ împărțindu-i la fiecare și era imparțial, după cum știm din întîmplarea cu Smărăndița, fiica sa.

Cuvinte de cinstire are Creangă și pentru profesorul său „părintele Duhu“ (Isaia Teodorescu, după numele său adevărat), om cu știință de carte, care depunea multă osîrdie pentru dezvoltarea învățămîntului primar, pentru procurarea de manuale, pentru ajutorarea elevilor. „Bun era și părintele Duhu — spune Creangă — cînd se afla în toane bune, Dumnezeu să-l ierte! Pus-a el băieții în rînduială, cum nu mai văzusem pînă atunci; cumpăra-ni el vara din banii săi, cefe de smeură și fel de fel de puricale“, învățămîntul lui cuprinzînd nu numai slova cărților bisericești, ci „și cite oleacă de aritmetică, de gramatică, de geografie și din toate cîte ceva, după priceperea noastră“.

Ceva mai mult, Ion Creangă are chiar un articol întreg consacrat „Misiunii preotului...“ în parohie, în care descrie ținuta morală a preotului în mijlocul păstoriților, dînd îndrumări practice și chiar o schiță de predică. „Toți sătenii — spune Creangă în menționatul articol — pronunță cu drag cuvintele de moș-popă ori nănaș-părinte; prin urmare, toți văd în păstorul lor sufleteșc un tată iubit și bun“. Preotul este sfătuit „să-și înceapă cariera cu blindețe și devotament; să fie un model de moralitate și de muncă, fără de care misiunea lui nu va putea produce roadă bună. Inima lui să fie totdeauna deschisă, sfaturile lui să fie o comoară nesfîrșită“. Pe lîngă a fi „bun, silitor și muncitor“, preotul mai trebuie „să fie învățător blînd și conștiincios, doftor fără sete de argint și giudecător imparțial“.

În schița de predică face apel la dragostea credincioșilor, de a se iubi unii pe alții, de a fi săritori în lucrările de folos obșteșc, de a sprijini școala și pe învățători și de a-și da copiii la școală „căci prin învățătură ei se vor face mai buni la inimă și mai luminați la minte. Ei vor ști să înțeleagă mai bine, care este dreptul vecinului și care este dreptul lor pentru a și-l putea apăra. Ei vor ști munci mai bine pămîntul din care vor trage foloase mai mari“ etc.

Ion Creangă însă n-a trecut indiferent pe lîngă preoții nevrednici, care, sub haina preoției, își satisfăceau interesele lor înguste și meschine. Astfel el critică cu toată asprimea tipuri de preoți ca Oșlobeanu, care, în loc să-și lumineze credincioșii, potrivit învățăturii Sf. Evanghelii, le exploata neștiința, ca profesorul său de la școala din Fălticeni, Nicolai Conta, devenit mai tîrziu protopop, care

nu vedea înaintea ochilor decît „galbeni, stupi, oi, cai, boi și alte bagateluri“ etc.

Pentru toate aceste motive și încă multe altele, comemorînd pe Ion Creangă, se cuvine ca și noi, preoți și credincioși, alături de întregul nostru popor și de încă alte multe popoare care îi gustă din plin opera în cele peste 30 de limbi, în care ea a fost tradusă pînă acum, să aducem memoriei acestui „Homer al nostru“ (Ibrăileanu) simțămintele noastre de dragoste și prețuire.

Diacon GH. PAPUC

ZIUA DREPTURILOR OMULUI

Printr-o rezoluție a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, din anul 1950, statele membre și organizațiile interesate au fost invitate să sărbătorească în fiecare an ziua de 10 decembrie, ca Ziua Drepturilor Omului. A fost aleasă această zi fiindcă este ziua în care, în anul 1948, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a adoptat „Declarația universală a drepturilor omului“. Izvorită din revolta conștiinței umanității împotriva barbariei războiului, Declarația din 10 decembrie 1948, asupra drepturilor omului, consemnează voința hotărîită a popoarelor de a menține pacea, condamnînd fascismul și orice altă formă de agresiune. Ea proclamă egalitatea tuturor oamenilor, fără discriminare, dreptul la viață, inviolabilitatea persoanei, drepturile civile, politice și social-economice, dreptul la muncă, dreptul la remunerare egală, la muncă egală între bărbat și femeie, dreptul la învățătură și participare la viața culturală a societății, dreptul la organizare în sindicate, etc.¹

Adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, la 10 decembrie 1948, a însemnat, fără îndoială un fapt pozitiv, a cărui importanță se afirmă cu fiecare nouă cucerire a libertății aților popoare care au trăit secole întregi sub cruntă subjugare și a eliberării milioaneilor de oameni a căror muncă era josnic exploatată.

Invitînd popoarele membre ale Organizației Națiunilor Unite și organizațiile interesate în promovarea și respectarea drepturilor omului ca să sărbătorească ziua de 10 decembrie, ca zi a drepturilor omului, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite din anul 1950 a urmărit să creeze un nou prilej de considerare a modului în care colaborarea dintre state contribuie, în acest domeniu, la înfăptuirea ideilor Declarației.

Căci, deși Declarația, în forma inițială, este apreciată ca avînd unele lipsuri, fiindcă nu cuprinde dispoziții care să reafirme dreptul popoarelor la autodeterminare și egalitate în drepturi a popoarelor mari și mici — drepturi recunoscute de Carta O.N.U. — ea rămîne, totuși, ca un document deosebit de important în lupta oamenilor muncii din țările capitaliste pentru drepturi social-economice și constituie, în același timp, un factor de sprijinire a acțiunilor acestora împotriva limitării drepturilor și libertăților democratice.

Intr-adevăr, Carta O.N.U. cuprinde dispoziții care afirmă atît egalitatea în drepturi a națiunilor mari și mici cît și dreptul la autodeterminare. Astfel în Preambul, în motivarea adoptării Cartei Națiunilor Unite și întemeierea acestei organizații internaționale se spune: „Noi popoarele Națiunilor Unite, hotărîte să iz-

¹ Prof. univ. Ludovic Takács, Ziua drepturilor omului, în rev. „Lumea“, nr. 50 din 10 dec. 1964, p. 31.

băvim generațiile viitoare de flagelul războiului, care, în cursul unei vieți de om, a provocat de două ori omenirii suferințe nespuse; să ne reafirmăm credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane, în egalitatea în drepturi a bărbaților și a femeilor și în *egalitatea în drepturi a națiunilor mari și mici* ... și, în vederea acestor scopuri, să practicăm toleranța și să trăim în pace unul cu celălalt, ca buni vecini; să ne unim forțele pentru menținerea păcii și securității internaționale ... am hotărât să ne unim eforturile întru înfăptuirea acestor scopuri“.

Dar în art. 1, pct. 2, se arată că între scopurile Organizației Națiunilor Unite este și acela: „să dezvolte relații prietenești între națiuni, relații întemeiate pe respectarea principiului egalității în drepturi și al *autodeterminării popoarelor*, și să ia oricare alte măsuri să consolideze pacea lumii“, completînd cu dispoziția de la pct. 3, că are și scopul: „să realizeze colaborarea internațională, rezolvînd problemele internaționale cu caracter economic, social, cultural sau umanitar, dezvoltînd și încurajînd respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex sau religie“.

Cu toate aceste dispoziții categorice cuprinse de Carta Națiunilor Unite, există încă forțe reacționare care nesocotesc și încalcă drepturile omului, cum se întîmplă în Republica Sud-Africană — unde regimul de apartheid continuă cruzimile —, în Vietnamul de Sud — unde sînt reprimare cu brutalitate manifestațiile populare — și în Congo — unde prin intervenția armată străină s-a produs cea mai recentă și flagrantă desconsiderare a ideilor Declarației Universale a drepturilor omului.

Tocmai asemenea manifestări nesănătoase și contrare idealurilor urmărite, în mod cinstit, de majoritatea popoarelor, membre ale Organizației Națiunilor Unite, „în ultimii ani, pe plan internațional, s-a inițiat o activitate mai intensă, cu scopul de a se ajunge la elaborarea unor prevederi menite să dezvolte și să concretizeze în norme juridice cîteva paragrafe redactate în termeni generali în Declarația universală a drepturilor omului“. Două din Comisiile Organizației Națiunilor Unite — Comisia drepturilor omului și Comisia Adunării Generale pentru probleme sociale, umanitare și culturale — dezbate în ultimii ani probleme legate de elaborarea a două proiecte de tratat: unul cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, celălalt cu privire la drepturile civile și politice. În ambele documente ar urma să fie inclus și dreptul popoarelor la autodeterminare ca normă juridică obligatorie în relațiile internaționale. Prin cele două proiecte de tratat se tinde să se reglementeze, de asemenea, obligația statelor membre ale O.N.U. de a respecta drepturile omului, ca premiză pentru asigurarea păcii și pentru consolidarea relațiilor de prietenie dintre popoarele lumii.

Pentru noi este deosebit de plăcut să constatăm poziția favorabilă în care se găsește Patria noastră, în raport cu multe state; cînd se vorbește despre acest domeniu al afirmării și respectării drepturilor omului. Căci la apariția Declarației universale a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, cu privire la drepturile omului, la 10 decembrie 1948, în Republica Populară Română aceste drepturi își găsiseră consfințirea prin textele Constituției din 13 aprilie 1948, garantate apoi, în aplicarea lor practică, în Codul Muncii, Codul Familiei etc.

Rezolvarea practică integrală a problemei drepturilor omului a fost posibilă

în Țara noastră pentru că s-au creat premisele necesare, prin înlăturarea proprietății private asupra mijloacelor de producție.²

De asemenea „Țara noastră și-a exprimat consecvent poziția de respectare a drepturilor omului, votînd la O.N.U. — în 1960 — *Declarația pentru acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale*, adoptată de Adunarea Generală, în care se arată că nerespectarea dreptului popoarelor la autodeterminare „constituie o negare a drepturilor fundamentale ale omului” și — în 1963 — *Declarația cu privire la lichidarea tuturor formelor de discriminare rasială*, ce reprezintă un document de mare importanță pentru respectarea și aplicarea drepturilor omului”.³

Acordînd și asigurînd largi drepturi democratice tuturor cetățenilor, Republica Populară Română aduce o contribuție efectivă la respectarea drepturilor fundamentale ale omului, cuprinse în „Declarația universală a drepturilor omului” și, prin aceasta, o contribuție activă la cauza păcii și libertății popoarelor, creîndu-și, în același timp, un motiv puternic justificator al politicii sale externe, în sprijinirea constantă a luptei popoarelor pentru dreptul la autodeterminare și libertate.

Biserica Ortodoxă Română — cu clerul și credincioșii ei — participă din toată inima la cinstirea Zilei Drepturilor fundamentale ale omului, militarea pentru respectarea și aplicarea acestor drepturi constituind pentru ea îndeplinirea unei porunci primite de la Intemeietor, Mîntuitorul Hristos, care a înlăturat orice discriminare de rasă, limbă sau neam, afirmînd egalitatea tuturor înaintea lui Dumnezeu și — ca o consecință — și înaintea legilor.

Prof. IORGU D. IVAN

UN SEMN NOU AL UNITĂȚII DINAMICE DE SENS ECUMENIC A ORTODOXIEI: A TREIA CONFERINȚĂ PANORTODOXĂ DE LA RHODOS

În cadrul momentului creștin actual, care este marcat de un intens reviriment ecumenist îndreptat spre sprijinirea activă a împlinirii marilor idealuri ale omenirii de azi în frunte cu pacea, Ortodoxia apare deplin unitară și viguros dinamică.

Participarea conștientă și activă a Ortodoxiei la curentul ecumenist actual este cît se poate de firească. Ortodoxia dorește unirea Bisericilor mai mult decît toate celelalte formațiuni creștine. Aceasta „pentru că ea a păstrat mai bine decît toate baza unirii creștine, a suferit mai mult decît toate din pricina schismei și trăiește mai viu decît toate idealurile refacerii unității creștine”. (Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române: Una, sfîntă, sobornicească și apostolească Biserică, în rev. „Ortodoxia”, anul VI, nr. 2—3, aprilie-septembrie 1954. p. V).

Dovadă grăitoare în acest sens este nu numai inițiativa Patriarhiei Ecumenice prin providențiala Enciclică „Koinonia” din ianuarie 1920, al cărei obiect principal este indicarea mijloacelor celor mai bune în vederea pregătirii pe teren practic a unirii Bisericilor, ci și dispoziția fermă a Ortodoxiei de a colabora intens în cadrul Mișcării Ecumenice după împrejurările și condițiile date.

O dată cu reintrarea ei masivă în cadrul Mișcării Ecumenice (New-Delhi 1961), Ortodoxia dovedește o preocupare tot mai intensă pentru reușita acțiunilor de refacere a unității creștine. Ea impresionează în chip deosebit prin interesul viu pe care-l manifestează — în unanimitatea ei — pentru Mișcarea Ecumenică. Este grăitor, în această privință, mai ales faptul că pe lista problemelor ce se vor

² C. Rădescu, Drepturile omului, în „Contemporanul”, nr. 50/1964. În acest articol autorul face și o scurtă prezentare a marilor gînditori și înaintași ai culturii naționale, care au ridicat pentru prima oară, în România, problema drepturilor și libertăților publice.

³ Prof. Ludovic Takács, art. cit.

rezolva la viitorul Prosinod ecumenic Ortodoxia a înscris și pe aceasta: Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică, precum și aceea a creării unei „Conferințe Panortodoxe” pe lângă Patriarhia Ecumenică — cu centrul de întrunire la Rhodos — pentru a asigura schimbul permanent și acordul asupra acțiunilor comune ale Bisericilor Ortodoxe locale.

Între 1—21 noiembrie 1964, se desfășoară la Rhodos a III-a „Conferință Panortodoxă”, la care participă delegați din partea tuturor Bisericilor Ortodoxe locale. Delegația Bisericii noastre Ortodoxe Române este formată din I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, I. P. Sf. Mitropolit Firmilian al Olteniei și P. C. Diacon Dr. Nicolae Nicolaescu, rectorul Institutului Teologic de grad Universitar din București.

Conștiință deplin de contribuția pe care are s-o aducă în cadrul Mișcării Ecumenice, Ortodoxia chibzuiește stăruitor — într-un spirit realist și serios — asupra problemei contactelor intercreștine și asupra dialogului ecumenic. Hotărârile ei sint consemnate în cele două documente finale, pe care le redăm integral mai jos.

MESAJUL CELEI DE-A TREIA CONFERINȚE PANORTODOXE

Ajunând la sfârșitul acestei lucrări sacre, pe care ne-a încredințat-o nouă Sfânta noastră Biserică, binecuvîntăm numele Domnului și adresăm mulțumirea noastră către Dumnezeu cel în Treime, care ne-a învrednicit să mergem și de data aceasta pe calea servirii voinței Lui și să slujim duhul frăției, dragostei, unității și păcii față de toți.

Dînd seama acum tuturor, în fața lui Dumnezeu, cu Apostolul Pavel întru smerenia sufletului mărturisim: „Lauda noastră este, mărturia conștiinței noastre, că în curăția și sinceritatea lui Dumnezeu, nu în înțelepciune trupească, ci în harul lui Dumnezeu ne-am purtat”, urmînd împăcarea și pacea față de noi înșine unii față de alții și în întreaga lume.

Deja pentru a treia oară, la chemarea Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic D. D. Athenagora și cu consimțămîntul Înalt Prea Sfințitilor Întîistătători ai Sfințelor noastre Biserici locale, întrunindu-ne în această insulă paulină Rhodos, ca reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe, am rînduit ca scop al întrunirii noastre cele pe care Sfințele noastre Biserici locale au binevoit să ne poruncească.

Sfânta noastră Biserică Ortodoxă, în toate pe care le voiește și le săvîrșește, dovedindu-se „că este înțeleaptă spre bine” (Rom. 16, 19), proclamă cu curaj către lume, încăodată, că dorește totdeauna legături bune cu toate Bisericile și Confesiunile creștine, spre zidirea unității creștinilor întru Una, Sfîntă, Sobornicească și Apostolească Biserică a Domnului, după cuvîntul Său „ca toți să fie una” (Ioan 17, 21).

Această sfință dorință — semn esențial al ei ca Trupul cel viu al lui Hristos și în același timp element dinamic în ea, care formează neîncetat pornirea spre lucrări concrete, manifestîndu-se pe de o parte totdeauna și de-a lungul veacurilor ca înlanțuire de fapte incontestabil făcătoare de pace și ziditoare a coaserii din nou a cămășii Domnului, iar pe de altă parte orientîndu-se în cele din urmă ființial spre hotărîri panortodoxe în forma unei cultivări mai generale a legăturilor frățești cu toate Bisericile și Confesiunile creștine, ca și spre dialog și spre discuții îndeosebi în cele trei direcții, adică spre venerabila Biserică Romano-Catolică și venerabilele Biserici Anglicană și Vetero-Catolică a fost pusă în fața Sfințelor noastre Biserici locale și a noastră înșine, reprezentanți ai lor, sub forma cea mai concretă.

Astfel, prezența noastră la a treia Conferință Panortodoxă, în condiții de egalitate, a ajuns la următoarea hotărîre:

„Cea de-a treia Conferință Panortodoxă repetă acum dorința Bisericii Ortodoxe exprimată mai înainte cu privire la tema acestui dialog, dar studiînd amănunțele acestuia, a constatat că pentru un început rodnic al unui dialog teologic real este necesară pregătirea trebuincioasă și crearea condițiilor corespunzătoare

Aceasta nu înseamnă că fiecare dintre Bisericile Ortodoxe locale nu este liberă, în numele ei propriu și nu al întregii Ortodoxii, să continue a cultiva raporturi frățești cu Biserica Romano-Catolică, cu convingerea că în acest fel vor fi eliminate în mod treptat dificultățile existente.

În acest scop, ca și spre o slujire mai bună a acestei cauze sacre, Conferința a treia Panortodoxă supune Bisericilor noastre Ortodoxe locale rugămintea de a

studia amănuntele temeii acestui dialog din punct de vedere ortodox și de a schimba între ele rezultatele cercetărilor lor, ca și orice informație cu privire la aceasta“.

În ce privește discuțiile teologice ale Bisericii noastre Ortodoxe cu Biserica Anglicană, pe de o parte și cu Biserica Veche Catolică pe de altă parte, ca urmare a contactelor și lucrărilor anterioare de mulți ani ale Bisericilor noastre Ortodoxe locale cu aceste două Biserici, cea de-a treia Conferință Panortodoxă a ajuns la hotărârea constituirii imediate a două Comisii teologice interortodoxe speciale, pentru continuarea discuțiilor teologice între părți.

După acestea, Conferința a treia Panortodoxă, cu aceeași dragoste și prețuire, își îndreaptă gândul și către venerabilele Biserici vechi ale Răsăritului, către care trimite un calduros salut frătesc, exprimând urarea și nădejdea Sfintei Biserici Ortodoxe că unul și același Domn va binecuvînta orice dezvoltare mai departe a legăturilor noastre frățești.

Vestind acestea, Conferința noastră Panortodoxă este convinsă să a fost miluită de Dumnezeu în lucrarea ei. Sprijinindu-se pe rugăciunea Bisericii și voind să corespundă așteptării turmelor locale, ea a mers pe calea împăcării, a prieteniei și a frățietății cu o dispoziție sinceră față de toți, ținînd spre unitatea finală a tuturor în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia i se cuvine slavă în veci. AMIN.

HOTĂRÎREA CELEI DE-A TREIA CONFERINȚE PANORTODOXE DE LA RHODOS

1. Sfînta noastră Biserică Ortodoxă proclamă că dorește totdeauna raporturi bune cu toate Bisericile și Confesiunile creștine, spre zidirea unității creștinilor în Una, Sfîntă, Sobornicească și Apostolească Biserică a Domnului, după cuvîntul Lui, „ca toți să fie una“ (Ioan 17, 21).

2. În acest spirit, prima Conferință Panortodoxă de la Rhodos s-a pronunțat în favoarea cultivării raporturilor intercreștine în dragostea lui Hristos, iar a două Conferință Pancreștină de la Rhodos a hotărît în principiu să propună Bisericii Romano-Catolice un dialog în condiții de egalitate.

3. Cea de-a treia Conferință Panortodoxă de la Rhodos repetă dorința exprimată mai înainte de Biserica Ortodoxă cu privire la tema aceasta a dialogului, iar studiînd amănuntele acestuia, a constatat că pentru un început rodnic al unui dialog real, este necesară pregătirea trebuitoare și crearea de condiții corespunzătoare.

4. Aceasta nu înseamnă că fiecare dintre Bisericile Ortodoxe nu este liberă să continue a cultiva, în numele său propriu și nu al întregii Ortodoxii, raporturi frățești cu Biserica Romano-Catolică, în convingerea că, astfel, vor putea fi eliminate în mod treptat dificultățile care există în prezent.

5. În acest scop, ca și pentru o mai bună slujire a acestei cauze sacre, cea de-a treia Conferință Panortodoxă supune Bisericilor noastre Ortodoxe locale rugămintea de a studia problemele de amănunt ale temeii acestui dialog din punct de vedere ortodox și să schimbe între ele rezultatele acestor studii, precum și orice alte informații referitoare la aceasta.

6. În ceea ce privește tema continuării discuțiilor teologice între Biserica noastră Ortodoxă și Biserica Anglicană, Conferința a treia Panortodoxă hotărăște:

a) Constituirea imediată a unei Comisii teologice interortodoxă din teologi specialiști de la 1 pînă la maximum 3 membri din fiecare Biserică Ortodoxă, rînduiri de Bisericile respective.

b) Acceptarea în principiu, ca listă a temelor de discutat, a listei alcătuite de Patriarhia Ecumenică, pe baza discuțiilor care s-au purtat pînă acum.

c) Pregătirea din vreme a acestei Comisii Interortodoxe — înainte de începerea discuțiilor teologice cu Anglicanii — la locul și în timpul care vor fi stabilite prin înțelegerea comună a Bisericilor Ortodoxe locale între ele, și

d) Stabilirea datei începerii acestor discuții teologice între cele două părți, potrivit înțelegerii comune dintre Biserica Ortodoxă și cea Anglicană.

7. În ceea ce privește tema continuării discuțiilor teologice între Biserica noastră Ortodoxă și Biserica Veche Catolică, cea de-a treia Conferință Panortodoxă hotărăște:

a) Instituirea imediată a unei Comisii teologice interortodoxe din teologi specialiști, al căror număr și persoane vor fi stabilite prin înțelegere comună între Bisericile Ortodoxe locale.

b) Pregătirea sistematică, de către această Comisie, a tezelor ortodoxe în viitoarele discuții teologice, pe baza textelor simbolice, dogmatice și liturgice ale Bisericii Vechi Catolice, pe baza materialului strîns pînă acum, precum și a rezultatelor discuțiilor respective anterioare de mulți ani, și

c) Inceperea discuțiilor cu o Comisie teologică corespunzătoare a Bisericii Vechi Catolice, după înțelegerea comună a ambelor Biserici.

8. În sfîrșit, cea de-a treia Conferință Panortodoxă hotărăște:

a) Aceste hotărîri și mesajul Conferinței să fie supuse întru totul Sfintei Sale Sanctități Patriarhului Ecumenic și celorlalți Înalți Prea Sfinți Inteliștători ai Bisericilor Ortodoxe, și

b) Toate informațiile despre cele hotărîte la Conferință să fie date Bisericilor interesate de către Patriarhia Ecumenică, potrivit cu cele hotărîte, în mod corespunzător.

Expresie vie și concretă, deosebit de concludentă, a unității și viabilității de sens ecumenic a Ortodoxiei, aceste două documente sintetizează poziția actuală a Ortodoxiei în cadrul ecumenismului actual. Prin ele, Ortodoxia își reafirmă voința sa fermă de a întreține raporturi frățești cu toate formațiunile creștine în vederea împlinirii rugăciunii profetice a Mîntuitorului: „ca toți să fie una” (In. 17, 21). Concomitent cu promovarea unității creștine în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Ortodoxia vrea să desfășoare o acțiune prin care să promoveze — mai întîi — unirea dintre Bisericile mai înrudite cu ea. Acesta este sensul hotărîrilor ei de a continua discuțiile cu Biserica Anglicană și cu Biserica Veche-Catolică, de a pregăti cele în prealabil necesare pentru desfășurarea unui dialog pe picior de egalitate cu Biserica Romano-Catolică, precum și aceea de a dezvolta legăturile cu venerabilele Biserici vechi ale Răsăritului, care sînt rupte din trupul Ortodoxiei și gravitează — în mod firesc — spre reîntoarcerea în staulul din care au plecat.

Această luare de atitudine a Ortodoxiei nu constituie numai un eveniment suplimentar în cadrul Mișcării Ecumenice. Ea demonstrează poziția conștientă și activă a Ortodoxiei în cadrul acestei Mișcări, care are la baza ei conștiința că Ortodoxia are ceva important de spus în marea problemă a refacerii unității creștine dintru început. De aceea, sîntem siguri că această luare de atitudine marchează o etapă ce influențează pozitiv și decisiv perspectivele întregii istorii încă foarte scurtă a Mișcării Ecumenice.

Considerînd că acțiunea „ziditoare a coaserii din nou a Cămășii Domnului” se face nu numai de sus în jos — prin lucrarea desfășurată în acest sens de către ierarhia bisericească —, ci și de jos în sus — prin lucrarea corespunzătoare a corpului de credincioși —, precum și că Ortodoxia este rînduită de Dumnezeu să aducă o contribuție substanțială la restaurarea unității creștine pierdute, slujitorii altarelor sînt chemați să facă din păstoriții lor elemente tot mai conștiente și mai active în problemele ecumenice — teoretice-doctrinare și practice —, pentru ca revirimentul ecumenist actual să poată duce la înmănunchierea tuturor creștinilor într-un front tot mai solidă de sprijinire activă a năzuințelor scumpe omenirii de azi, precum și la împlinirea — cînd va vrea bunul Dumnezeu — marelui ideal al refacerii unității creștine dintru început.

„Promovarea ideii de unire a Bisericilor este o datorie comună tuturor acelor care, prin Taina Sfîntului Botez și prin mărturisirea credinței în Dumnezeu Cel în Treime preaslăvit, au devenit mădulare ale Bisericii, adică ale Trupului tainic al Domnului Hristos”. (P. F. Patriarh Justinian: Unirea Bisericilor Creștine este posibilă și necesară, în revista „Biserica Ortodoxă Română”, anul XI, nr. 3, iulie-septembrie 1959, p. 485).

Prin întreaga noastră atitudine de credincioși creștini ortodocși — preoți sau mireni — să căutăm a fi la înălțimea exigențelor ce se desprind pentru noi din semnificația celor două documente de mai sus. Vom răspunde — în felul acesta — la o chemare a vremii, care este glasul lui Dumnezeu!..

C. SÎRBU

150 ANI DE EXISTENȚĂ A ACADEMIEI TEOLOGICE DIN MOSCOVA

În 14 oct. 1964 s-a sărbătorit aniversarea împlinirii a 150 ani de existență a Academiei Teologice din Moscova, cu sediul în mănăstirea Troița-Sergheeva Lavra, unde a funcționat de la înființarea ei. Cu această ocazie a avut loc o solemnitate.

Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei a rostit discursul inaugural, în care, printre altele a subliniat:

Locașul celor mai înalte învățături bisericești — Academia Teologică din Moscova — își sărbătorește astăzi, cu un fast deosebit, jubileul de 150 ani de existență, în Lavra Fericitului Serghie.

Au trecut ani mulți de la înființarea acestei școli și trecutul îndepărtat al Academiei Teologice din Moscova învie în prezent cu o deosebită strălucire. Câtă bogăție de puteri teologice, a unei înțeleptici înalte, a unor caractere virtuoașe, cu devotament și abnegație, foști slujitori ai acestei Academii și ai Bisericii!

E suficient să ne amintim de figurile istorice, ca: mitr. Platon, întemeitorul acestei Academii; succesorul său, arhiep. Augustin; mitr. Filaret, care a condus Academia aproape o jumătate de secol; mitr. Filaret de Kiev, care a fost întâi inspector și apoi rectorul ei. Mai departe, gloria Academiei a fost menținută de prot. A. V. Gorski, care a funcționat mulți ani ca rector. A urmat apoi: arhim. Serghie (Lepidevski), inspector și rector, devenit mitropolit al Moscovei; arhim. Anatolie, ulterior mitropolit de Kiev, care a avut mare dragoste față de studenți, colaborând cu ei; rectorul Arsenie, devenit apoi mitropolit de Novgorod, care a condus Academia cu înțelepciune deosebită și a lăsat urme adânci în inimile colaboratorilor și a studenților săi. În sfârșit, Patriarhul Serghie al Moscovei, care a servit cu multă dragoste la această școală ca profesor și inspector, despre care își amintesc și azi unii dintre foștii lui studenți.

Dintre profesorii plini de abnegație care au muncit cu rîvnă la această școală și la îmbogățirea studiilor teologice se amintesc: prof. D. F. Golubinski, A. P. Lebedev, E. E. Golubinski, V. O. Cliucevski, I. N. Corsunski, V. A. Socolov, N. I. Subotin, P. I. Golubțov, M. D. Muretov, N. A. Zaozerski, A. A. Spaski, pâr. Pavel Florinski și mulți alții, care în cercetările și operele lor științifice n-au uitat de preceptele Sf. Părinți și învățători ai Bisericii.

Din această Academie au ieșit și ies și acum slujitori ai Bisericii, ca: arhi-păstori, păstori și monahi.

Academia Teologică din Moscova-Zagorsk s-a împărțit și de binecuvîntarea Maicii Domnului, revărsată rodnic asupra Fericitului Serghie și a mănăstirii lui. Prin semnul acestei binecuvîntate legături a luat ființă hramul Academiei, lăcaș organizat la începutul anilor 70 ai secolului trecut și sfințit în cinstea Acoperemîntului Împărătesei Cerești.

Pentru bunul mers al școlii, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și al întregii Rusii face apel la slujitorii ei să muncească cu dragoste pentru studiile teologice și pentru progres, mulțumind tuturor pentru ajutorul acordat școlii teologice și celor care au participat la jubileu.

Academia Teologică din Moscova a primit felicitări de la ierarhi, foști studenți și de la mulți alți lucrători în ogorul Bisericii.

Pr. C. PISTRUI

DIN ACTIVITATEA CONSILIULUI ECUMENIST AL BISERICILOR

În zilele de 12—21 ianuarie 1965 a avut loc la Enugu, în Nigeria conferința Comitetului central și a Comitetului executiv al Consiliului Ecumenist al Bisericilor de la Geneva, sub președinția Dr. Fr. Frey din New York. Conferința s-a desfășurat sub lozincă: „Chemarea la întoarcere și slujire și importanța ei pentru participarea Bisericilor la chemarea lui Dumnezeu”.

Din partea Bisericilor din țara noastră au participat: I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și dl decan al secției luterane a Institutului Teologic din Sibiu, Dr. Hermann Binder.

Temele principale de discuție s-au referit la: aprecierea rezultatelor de pînă acum ale Conciliului II Vatican, problema libertății religioase, a relațiilor inter-rasiale și a situației internaționale politice. S-a discutat apoi și succesiunea secretarului general al C.E.B., Dr. Vissert' Hooft, căruia îi încetează delegația de secretar general. Cu această ocazie s-a pus în discuție și problema întrunirii viitorului Congres al 4-lea al Consiliului Ecumenist al Bisericilor.

MESAJ DE ANUL NOU PENTRU PACE

Președintele Conferinței Creștine pentru Pace, decanul J. Hromadka de la Praga, a trimis următorul mesaj de Anul nou 1965 pentru pace: Dragi frați, surori și prieteni, Praznicul Crăciunului și Noul an ne îndeamnă să evaluăm realizările

activității noastre pentru pace, într-o lume frământată. Avem destule motive să fim mulțumiți de lucrarea noastră din anul trecut. Pacea lumii a fost în genere menținută și în toate continentele s-au accentuat străduințele pentru soluționarea pașnică a problemelor litigioase. Dar realizarea păcii este înimaginabilă dacă într-o parte a lumii este belșug și în altă parte mai stăruie foamea, lipsurile și robia. Bisericele s-au convins că trebuie să-și intensifice străduințele în slujirea omeni- nirii ca diferențele de ordin dogmatic și liturgic să nu fie piedici în calea înțele- gerilor.

Anul trecut ne-a mai învățat că trebuie să luăm și mai în serios străduin- țele noastre spre pace. Pe această linie s-a situat și întrunirea Pancreștinei a 2-a pentru Pace de la Praga, din 28 iunie—3 iulie 1964, cuprinzând cadre tot mai largi de colaboratori și reușind să aibă ecouri largi în lume. (Notă: despre aceasta vezi Buletinul CCPP nr. 13, cu amănunte, semnate de K. Toth, G. Bassarak, P. Oestrei- cher și alții). Așa ne învață Sf. Apostol Pavel, de a nu cruța nimic în vederea realizării Sf. Evanghelii în viața oamenilor. Despre aceasta ne convinge și studiul biblic, din care desprindem îndatoririle pe care le avem ca credincioși creștini în fața lui Dumnezeu.

Recunoaștem că din anul trecut ne-au mai rămas spre rezolvare numeroase probleme, care prezintă un pericol pentru pacea lumii. De aceea trebuie să stă- ruim ca să eliminăm neînțelegerile și neîncrederea dintre oameni și popoare. Bi- sericile trebuie să-și continue și mai activ străduințele, manifestate în cadrul Con- siliului Ecumenist al Bisericilor, al Conciliului de la Vatican și în cadrul variate- lor federații bisericesti. Trebuie mai accentuată slujirea către semenii. Trebuie stăruit ca să se lumineze atmosfera păcii prin soluționarea focarelor periculoase, care mai stăruie încă în Sud-Estul Asiei, în Congo, în Republica Sud-africană și în America Latină. Bărbații politici sînt insistent rugați ca să găsească în ca- drul O.N.U.-lui, mijloacele mai potrivite pentru asigurarea păcii mondiale. Cerem deci dearmare generală, crearea de zone denuclearizate în variate regiuni ale lumii, asigurarea coexistenței pașnice, înlăturarea discriminărilor rasiale, sociale, politice și culturale. Mărturisim că credința și slujirea noastră nu au făcut totul ce se putea face. De aceea, pentru mărirea lui Iisus Hristos, cel răstignit și înviat, și cu ajutorul darurilor Sf. Duh, să realizăm în anul 1965 mai mult.

În acest sens salut pe toți colaboratorii și prietenii, mulțumindu-le pentru sprijinul acordat și dorindu-le binecuvîntarea lui Dumnezeu în viitor. (Documentar).

M. ȘESAN

STRĂVECHIUL SYBARIS REVINE LA LUMINĂ

Strălucitul și bogatul oraș Sybaris — colonie aheeană din sudul Italiei, con- struit în secolul VIII î.Hr., în provincia Lucania — a avut o existență scurtă, de abia trei veacuri. Așezat într-o zonă renumită pentru fertilitatea ei și fiind servit de un port propriu, care-i înlesnea legături comerciale întinse cu toate țările spa- țiului mediteranean, a ajuns la o stare de dezvoltare atât de înfloritoare încît se spunea că locuitorii lui dorm pe saltele umplute cu petale de trandafiri. Răfina- mentul vieții lor îl ilustrează și informația desigur inventată, dar nu mai puțin plină de haz, care pretinde că un sybarit s-a răsucit în așternut toată noaptea, fiin- du-i imposibil să închidă un ochiu deoarece o petală de trandafir din saltea se în- doise în două și îl jena.

La anul 511 î.Hr., într-o luptă cu orașul Croton din Italia de Sud — patria lui Pitagora — orașul Sybaris a fost complet distrus. Crotonienii au deviat apele râului Sybaris pentru a inunda rămășițele orașului.

Nu demult, experți italieni din cadrele Fundației Lerici au recurs la servi- ciile unui avion militar spre a examina zona probabilă în care a fost scufundat străvechiul oraș Sybaris. Cu ajutorul mijloacelor tehnice moderne, de care dispune astăzi Arheologia, s-a reușit să se localizeze ruinele amintitului oraș.

La cercetări s-au asociat și specialiștii în Arheologie ai Universității din Pennsylvania (S.U.A.). Cu ajutorul unui instrument special — magnetometrul — ei au reușit să aducă la suprafață cîteva fragmente de ceramică sybarită și să de- termine perimetrul aproximativ al orașului dispărut. Într-o comunicare științifică făcută la amintita universitate s-a arătat că au fost descoperite, la o adîncime de circa șapte metri, temple, ziduri și străzi pavate despre care se presupune că ar fi aparținut Sybarisului.

Specialiștii socotesc că renumele Sybarisului va rivaliza cu acela al Pompeiului după ce cercetările în curs vor da rezultatele așteptate.

RED.

† PROT. STAVR. DR. VASILE SAVA

Înainte marelui praznic al Nașterii Domnului, preoțimea Eparhiei Clujului a îmbrăcat haină de doliu, conducând pe ultimul drum pe cel ce a fost primul vicar al ei, pe protopopul stavrofor Dr. Vasile Sava. După o suferință grea de câteva luni, împărțită fiind cu Sfintele Taine, în 21 decembrie 1964 și-a dat sufletul în miinile Atotputernicului Creator. Brațul morții nemiloase l-a luat din mijlocul celor dragi înainte de a se bucura de cîntecele ce vestesc Nașterea Domnului. Cu siguranță că Domnul l-a chemat la sine și i-a făcut parte de un praznic mult mai luminat, serbînd bucuria Nașterii Domnului în mijlocul dreptilor, în Betleemul ceresc, ascultînd cu bucurie mesajul îngerilor, împărțîndu-se cu smerenie din Lumina în care a crezut toată viața.

În dimineața zilei de 23 decembrie 1964 rămășițele pămîntești ale prot. Dr. Vasile Sava au făcut un ultim popas în Catedrala episcopală, la zidirea căreia a ostenit defunctul ani de-a rîndul. Aici i s-a făcut o ultimă liturghie, iar la ora 13, Prea Sfinția Sa Episcopul Teofil, înconjurat de un sobor de preoți a început, după datina creștinească, slujba înmormîntării, la care a asistat, pe lîngă îndurerata familie, o mulțime îndoliată de colegi, colaboratori, elevi, prieteni și cunoscuți veniți pentru a aduce un ultim omagiu defunctului.

În minunate cuvinte, P. Sf. Sa Episcopul Teofil, Păr. Pavel Șendrea, Prof. Dr. Ioan Zăgrean și Păr. Sabin Truția au conturat viața și activitatea celui ce a urcat din treaptă în treaptă toate demnitățile eparhiei.

La 20 ianuarie 1888, la Idiceni-pădure, familia harnicului gospodar Ioan Sava crește la număr prin copilul Vasile Sava. După o copilărie liniștită, petrecută în satul de pe cursul superior al Mureșului, el se îndreaptă spre Reghin, urmînd gimnaziul, și apoi spre colegiul din Tirgu Mureș, uimindu-și colegii printr-o voință dîră și impunîndu-se superiorilor prin studiu temeinic și conduită morală ireproșabilă. La terminarea colegiului, tînărul Vasile Sava se îndreaptă spre Academia Teologică din Sibiu, după absolvirea căreia poposește în capitala Ardealului pentru studii la Facultatea de Drept, în care-și ia și doctoratul.

În anul 1921 este numit secretar eparhial. La scurtă vreme după aceasta, trece în postul de consilier economic, în care calitate aduce un aport de neuitat în tot ce s-a făcut în eparhie, cea mai măreață lucrare la care a contribuit substanțial fiind monumentală catedrală episcopală.

Ca membru în Adunarea Eparhială, Adunarea Mitropolitană și Congresul Național Bisericesc, prot. stavr. Dr. Vasile Sava apără interesele credincioșilor și ale Bisericii în cele mai diferite împrejurări.

Activitatea administrativă a consilierului Dr. Vasile Sava este împletită armonios cu munca intelectuală, de la catedră, străduindu-se cu educarea și instruirea studenților de la Academia Teologică din Cluj, între anii 1924—1948, ca profesor de Drept canonic. Profesorul Dr. Vasile Sava se impune studenților prin cunoștințe temeinice de teologie și printr-o atitudine morală ireproșabilă, iar studenții -- preoții de mai tîrziu -- găseau în consilierul Dr. Vasile Sava un sfătuitor, un om drept, un caracter integru.

În al doilea război mondial, în urma diktatului de la Viena, prot. Dr. Vasile Sava rămîne ca sfetnic al Episcopului Nicolae Colan, înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Ardealului de azi, și încurajator al credincioșilor ortodocși români rămași în Ardealul vremelnic înstrăinat.

În anul 1945 este trecut în postul de consilier administrativ. După un an, în 1946, ca urmare a muncii depuse timp de un sfert de veac în cadrul Episcopiei Clujului și ca o apreciere din partea conducerii, prot. Dr. Vasile Sava este învrednicit de urcarea pe treapta cea mai înaltă, la care putea ajunge un preot de mir, la avansarea în postul de vicar. În 1948, se pensionează.

Prot. Dr. Vasile Sava a constituit pentru toți cei ce l-au cunoscut un exemplu de perseverență, un om onest, loial, sobru, un om al datoriei, un exemplu de viață creștinească.

Dumnezeu să-l așeze unde dreptii se odihnesc.

M. BASARAB